

პატიმართა უფლებების დარღვევა საქართველოში

წინასიტყვაობა..... 1

ზოგადი ინფორმაცია 7

 საქართველოს პენიტენციური სისტემა..... 7

 ორგანიზებული დანაშაული საქართველოში..... 10

 ორგანიზებული დანაშაული საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში..... 11

 ხელისუფლების ბრძოლა ორგანიზებულ დანაშაულთან..... 13

მეთოდოლოგია..... 15

საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებები..... 17

ციხეებში არსებული პირობები და პატიმართა მიმართ მოპყრობა..... 22

 პენიტენციური დაწესებულებების გადატვირთულობა..... 22

 ხელისუფლების მიერ საპატიმროების გადატვირთვის ახსნა..... 23

 გადატვირთულობის პირობები..... 26

 სასჯელაღსრულების დაწესებულებათა ფიზიკური პირობები..... 28

 პირობები თბილისის მე-5 საპყრობილეში..... 29

 პირობები თბილისის მე-7 საპყრობილეში..... 30

 პირობები ახალ საპყრობილეებში..... 31

 პირობები საკარანტინო საკნებსა და კარცერებში..... 32

 პიგენა..... 34

 კვება..... 36

 პატიმრების სამედიცინო მომსახურება..... 39

 ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო..... 40

 საპყრობილის სამედიცინო პუნქტები..... 42

 ფსიქიკური ჯანმრთელობა და ფსიქიატრიული მკურნალობა..... 46

 გასეირნების შესაძლებლობა..... 48

 ოჯახის წევრებთან შეხვედრისა და მათთან მიმოწერის შეზღუდვები..... 50

 ადვოკატებთან ურთიერთობის უფლება..... 54

 ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა..... 57

 შინაარსიანი საქმიანობის უკმარისობა..... 58

 საჩივრის შეტანის მექანიზმები..... 61

 საპატიმროთა მონიტორინგი..... 63

ხელისუფლების მიერ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში ძალის გამოყენება.66

 27 მარტის არეულობა მე-5 საპყრობილეში..... 66

სავარაუდო მეამბოხეების დაკავება და არეულობა ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში.....	68
არეულობა მე-5 და 1-ლ საპყრობილეებს მოედო.....	70
სპეცოპერაცია არეულობის ჩასახშობად.....	72
ძალის გამოყენება სპეცოპერაციის დროს.....	74
გადამეტებული ძალის გამოყენების საკითხი.....	77
ძალის გამოყენების მიზეზების ახსნა ხელისუფლების მიერ	79
დაჭრილთა მკურნალობა.....	81
შეუსაბამობა მოკლულთა და დაჭრილთა რაოდენობებში.....	84
სპეცოპერაციის დაგეგმვა.....	85
თბილისის მე-5 საპყრობილეში 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის გამოძიება	87
სასჯელაღსრულების სისტემაში ძალის გამოყენების სხვა ინციდენტები	92
ძალის გამოყენება პატიმრების მიმართ ქუთაისში, ბათუმსა და რუსთავში.....	92
პატიმრების წინააღმდეგ ძალის გამოყენება თბილისის მე-7 საპყრობილეში...	96
ციხის თანამშრომლებისა და სპეციალური დანიშნულების რაზმების წევრთა დაუსჯელობა პატიმართა უფლებების დარღვევისთვის.....	98
რეკომენდაციები	102
საქართველოს ხელისუფლებას.....	102
გენერალურ პროკურატურას	104
იუსტიციის სამინისტროს.....	104
იუსტიციის სამინისტროსა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტს.....	105
შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტს.....	108
ვეროკავშირს	109
ვეროპის საბჭოს.....	111
გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას	111
ვეროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციას	112
ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობას.....	112
საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებს.....	112
მაღლობები	113

წინასიტყვაობა

2004 წლის დასაწყისში ქვეყნის სათავეში მოსვლის შემდეგ პრეზიდენტ მიხეილ სააკაშვილის ხელისუფლება საზოგადოებას საჯაროდ დაჰპირდა, რომ ხელს შეუწყობდა ადამიანის უფლებათა დაცვის დამკვიდრებას და ამის ერთ-ერთ საშუალებად საქართველოს საპატიმროების რეფორმა დაასახელა. მაგრამ, მიუხედავად ამ პირობისა, როგორც წინამდებარე მოხსენება ცხადყოფს, საქართველოს სასჯელაღსრულების სისტემაში კვლავ ფართოდ არის გავრცელებული ადამიანის უფლებათა ხელყოფა. დაკავების პირობები და პატიმართა მიმართ მოპყრობა შემადრწუნებელია, ხოლო ზოგ პენიტენციურ დაწესებულებაში ღირსების შემლახველ მოპყრობას უტოლდება. საპატიმროთა უმრავლესობა უკიდურესად გადატვირთულია, ცუდად ნიავება და იქ ანტისანიტარია სუფევს. პატიმრები არაადეკვატურად იკვებებიან და ლეზულობენ სამედიცინო მომსახურებას, რომელიც არ შეესაბამება სტანდარტებს (თუკი საერთოდ ლეზულობენ). ხშირად მათ საკნებიდან ჰაერზე გასვლის არანაირი შესაძლებლობა არ აქვთ. საკანონმდებლო ცვლილებებმა და ცვლილებებმა პოლიტიკაში, რომლებიც 2005 წლის დეკემბერში დაწესებული რეფორმების პროგრამის ნაწილის სახით იყო ჩაფიქრებული, შეზღუდეს პატიმართა უფლებები – მათ შედეგად შემცირდა ოჯახთან პაემნების რაოდენობა, ხოლო ზოგ საპატიმროში დაირღვა პატიმართა უფლება საკუთარ ადვოკატთან კონფიდენციალური შეხვედრისა.

მას შემდეგ, რაც 2005 წლის დეკემბერში ხელისუფლებამ წამოიწყო დანაშაულთან, განსაკუთრებით, ორგანიზებულ დანაშაულთან (მათ შორის პენიტენციური სისტემის შიგნით ორგანიზებული დანაშაულის თავკაცების ძალაუფლებასთან) ბრძოლის მცდელობა, ბევრი პატიმრის მიმართ იყო გამოყენებული ცემა და ცუდად მოპყრობა, რაც ზოგჯერ წამებას უტოლდება. გარდა ამისა, დანაშაულთან ბრძოლის სფეროში ხელისუფლების ბოლოდროინდელმა ძალისხმევამ გამოიწვია პატიმართა რაოდენობის გაზრდა და მთავრობის მხრიდან სასტიკი ფიზიკური ძალის, მათ შორის, ლეტალური ძალის გამოყენების დაშვება საპატიმროებზე კონტროლის შენარჩუნების მიზნით. თბილისის მე-5 საპყრობილეში 2006 წლის 27 მარტს მომხდარი არეულობის დროს სულ მცირე შვიდი პატიმარი იქნა მოკლული და მინიმუმ 17 სერიოზულად დაჭრილი სამართალდამცავი ორგანოების, მათ შორის სპეციალური დანიშნულების ძალების, წარმომადგენელთა მხრიდან ძალის გამოყენების შედეგად. ხელისუფლებას არ ჩაუტარებია 27 მარტის ინციდენტის და პატიმართა უფლებების დარღვევის შესახებ სხვა მტკიცებათა ეფექტური გამოძიება.

ხელისუფლების ბოლოდროინდელმა მცდელობებმა, გაეუმჯობესებინა საპატიმროებში არსებული პირობები, რაც ახალი საპატიმროების აშენებასაც გულისხმობდა, ვერ მოახერხა ხანგრძლივი დროის განმავლობაში არსებული ინსტიტუციური პრობლემების მოგვარება. საქართველოს დაახლოებით 13 000 პატიმარს, რომელთაგან დაახლოებით 63 პროცენტი წინასწარ პატიმრობაში იმყოფება, უწევს უკიდურესად გადატვირთულ, ცუდად განათებულ და ცუდად ვენტილირებულ საკნებში რაიმე ელემენტარული ჰიგიენის გარეშე ცხოვრება. ერთ-ერთ დაწესებულებაში განსაკუთრებით დაბინძურებული საკნები სარდაფში, რომლებიც დაიხურა მას შემდეგ, რაც 2001 წელს ევროპის საბჭოს

ექსპერტებმა მიუღებლად მიიჩნიეს, დღეს კვლავ გამოიყენება, როგორც ჩანს, საპატიმართა გადატვირთულობის გამო. პატიმართა ჭარბი რაოდენობა უპირველეს ყოვლისა შედეგია აღმკვეთ ღონისძიებად წინასწარი პატიმრობის შეფარდების დამკვიდრებული პრაქტიკისა, იმ დამნაშავეების მიმართაც კი, ვის მიერ ჩადენილი დანაშაული არ არის დაკავშირებული ძალადობასთან. საქართველოს მთავრობა ვერ ახერხებს, უზრუნველყოს სათანადო პირობები იმ ეჭვმიტანილთა მიმართ, ვისზეც უდანაშაულობის პრეზუმფცია ვრცელდება: წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირები განსაკუთრებულ იზოლაციაში არიან, ოჯახის წევრთან პაემნის უფლებას მათ მხოლოდ გამოძიებლის, პროკურორის ან მოსამართლის ნებართვით აძლევენ; აუცილებელი ნებართვის არსებობის პირობებშიც კი ოჯახთან პაემნები შეიძლება თვითნებურად აიკრძალოს. წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს არა აქვთ საშუალება, აწარმოონ მიმოწერა ნათესავებთან და თითქმის არ სულ არ მიუწვდებთ ხელი გაზეთებზე, რადიოზე ან ინფორმაციის რაიმე სხვა წყაროზე. დაკავებული პირები წინასწარ პატიმრობაში შეიძლება ოთხი თვიდან ერთ წელიწადზე მეტი ხნის ვადით იმყოფებოდნენ.

როგორც წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირები, ისე მსჯავრდებული პატიმრები ღებულობენ არასაკმარის საკვებს და სტანდარტებთან შეუსაბამო სამედიცინო მომსახურებას, თუკი საერთოდ ღებულობენ მას. ასეთ პირობებში სავსებით რეალურია ტუბერკოლიზითა და სხვა დაავადებებით ავად გახდომის საფრთხე. პატიმართა უმრავლესობას არა აქვს, აგრეთვე, ყოველდღიურად გასიერების საშუალება და ხშირად მათ არ შეუძლიათ საკუთარი გადატვირთული საკნებიდან გამოსვლა კვირების და ზოგჯერ თვეების განმავლობაშიც კი. ერთ-ერთ დაწესებულებაში, რომელიც “Human Rights Watch”-მა მონახულა, დაკავებულ პირებს ხუთ თვეზე მეტი ხნის განმავლობაში არ აძლევდნენ ჰაერზე გასვლის ნებართვას. პატიმართა უმრავლესობას არა აქვს შესაძლებლობა, რეგულარულად მიიღოს შხაპი, მათთვის არ არის უზრუნველყოფილი სამუშაო, განათლება ან სხვა რაიმე აზრიანი საქმიანობა. დაკავების პირობები და პატიმართა მიმართ მოპყრობა არღვევს როგორც თავად საქართველოს კანონს პატიმრობის შესახებ, ისე საერთაშორისო სტანდარტებს. ფართოდ არის გავრცელებული და მუდმივად შეინიშნება განსხვავება კანონით გათვალისწინებულ და პრაქტიკულად განხორციელებულ ქმედებებს შორის.

პატიმართა მიმართ ცუდად მოპყრობა განშირდა 2005 წლის დეკემბრის შემდეგ. ზოგიერთი პატიმრის გადმოცემით, მათ რეგულარულად და სასტიკად სცემდნენ ან მათ მიმართ იყენებდნენ სხვა სახის ცუდად მოპყრობას და არაადამიანურ დასჯას. ზოგ შემთხვევაში ცემა და სხვა სახის არაადამიანური მოპყრობა წამებას უტოლდებოდა. ფართოდ არის გავრცელებული დაუსჯელობა ამგვარი მოპყრობისათვის. პატიმრებს ხელი არ მიუწვდებთ ჩივილის ეფექტურ მექანიზმზე, ხოლო ზოგიერთ საპატიმროში შეზღუდული აქვთ საკუთარ ადვოკატებთან კონფიდენციალურად შეხვედრის შესაძლებლობა. პატიმართა უფლებების დარღვევის შემთხვევების გამოძიება იშვიათია, ხოლო ამის ჩამდენი პირები ხშირად არ აგებენ პასუხს კანონის წინაშე.

წინამდებარე ანგარიში ეფუძნება გასაუბრებას 110 პატიმართან სასჯელალსრულების ექვს დაწესებულებაში ვიზიტების დროს, გარდა ამისა, ინტერვიუებს მათ ადვოკატებთან, საპატიმროების ექსპერტებთან ადგილობრივი და საერთაშორისო არასამთავრობო და სამთავრობო ორგანიზაციებიდან, აგრეთვე, ხელისუფლების წარმომადგენლებთან.

2004 წელს პრეზიდენტად არჩევისას სააკაშვილი მოსახლეობას დაჰპირდა, რომ აღკვეთდა წარსულში ფართოდ გავრცელებულ სამართალდარღვევებს, ქვეყანაში კორუფციასა და ორგანიზებულ დანაშაულთან დაპირისპირების გზით და კანონის უზენაესობისა და ადამიანის უფლებების მიმართ პატივისცემის დამკვიდრებით. 2005 წლის დეკემბერში პარლამენტმა მიიღო ახალი კანონი ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლის შესახებ და ხელისუფლებამ დაიწყო პრაქტიკული და საკანონმდებლო ზომების გატარება კრიმინალური თავაკაცების (რომლებსაც, მათ მიერ კრიმინალური წესების ანუ კანონების მკაცრი კოდექსის ერთგულების გამო, საქართველოში „კანონიერ ქურდებს“ უწოდებენ) (რუსულად «Воры в законе») წინააღმდეგ საბრძოლველად. გამომძაღველობის, კოლტაციისა და მუქარების მეშვეობით კანონიერმა ქურდებმა მოახერხეს მთელი საქართველოს საპატიმროებზე კონტროლის დამყარება და სხვა პატიმრებისათვის მიუწვდომელი პრივილეგიებით სარგებლობა. უფრო მეტიც, საკუთარი საკნებიდან მათ შეეძლოთ დაეგემათ და კოორდინაცია გაეწიათ კრიმინალური საქმიანობისთვის, რომელსაც ციხის გარეთ მყოფი მათი თანამზრახველები ახორციელებდნენ. ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ ბოლოს მოუღებდა ამ გახრწნილ სისტემას, რაც პენიტენციურ დაწესებულებათა ეფექტური რეფორმის არსებით კომპონენტად იყო ჩაფიქრებული. 2005 წლის დეკემბრის შემდეგ ხელისუფლებამ ყველა კანონიერი ქურდი თბილისის მე-7 საპრობილეში მოათავსა და, მათივე მტკიცებით, ჩამოართვა ყველა პრივილეგია, რომელიც მათ ციხეებში ჰქონდათ.

მართალია, “Human Rights Watch”-ი აღიარებს, რომ ხელისუფლების ბრძოლა უკანონობასთან ციხეების სისტემაში ლეგიტიმური და აუცილებელია, მაგრამ ამ მიზნის მისაღწევად გამოყენებული საშუალებები ყოველთვის გამართლებული არ არის. 2006 წლის პირველი სამი თვის განმავლობაში ხელისუფლების ძალადგანმა სტრუქტურებმა განახორციელეს მრავალი ოპერაცია, რათა რამდენიმე ციხეში ჩაეხშო არეულობა, რომელთაც მთავრობა ახასიათებს, როგორც კანონიერი ქურდების ავტორიტეტთან ბრძოლისკენ მიმართული მისი ახალი პოლიტიკის საპროტესტოდ ორგანიზებულ ამბოხებებს. ყველაზე სერიოზული ამ ინციდენტებიდან მოხდა 2006 წლის 27 მარტს თბილისის მე-5 საპრობილეში, როდესაც სპეციალური დანიშნულების რაზმები შევიდნენ საპრობილეში სავარაუდო ამბოხების ჩასახშობად. არსებობს აზრთა დიდი სხვადასხვაობა იმასთან დაკავშირებით, თუ ზუსტად რა მოხდა იმ დღეს, ვრცელდება ბევრი ურთიერთსაწინააღმდეგო ვერსია, თვით სამთავრობო უწყებებშიც კი.

ხელისუფლება ამტკიცებს, რომ ამბოხება საგულდაგულოდ იქნა მოფიქრებული და დავგემილი რამდენიმე კანონიერი ქურდის მიერ. სხვა ჩვენების თანახმად, არეულობა უფრო სპონტანურად წარმოიშვა და მოჰყვა ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში რამდენიმე კრიმინალური ავტორიტეტის ცემას, შემდეგ კი გავრცელდა იქვე ახლოს მდებარე თბილისის მე-5 საპრობილეში. მე-5 საპრობილეში პატიმრები ყვიროდნენ, ჯამებს აბრაზუნებდნენ, ცეცხლს უკიდებდნენ ზეწრებს და ფანჯრებიდან ყრიდნენ. რამდენიმე პატიმარმა მაინც მოახერხა საკნებიდან გამოსვლა. ხელისუფლება აცხადებს, რომ ზოგ პატიმარს ჰქონდა ცეცხლსასროლი იარაღი (“Human Rights Watch”-მა ვერ დაადასტურა ეს განცხადება, მისთვის არ მიუწოდებიათ ამის დამადასტურებელი მტკიცებულებები). როდესაც ხელისუფლების რაზმები შევიდნენ დაწესებულებაში არეულობის აღსაკვეთად, მათ ოპერაცია დაიწყეს ცეცხლის გახსნით და იყენებდნენ როგორც რეზინის ტყვიებს, ისე ჩვეულებრივ ავტომატურ იარაღს. მათ არც უცდიათ კონტროლის დამყარების არაძალადობრივი საშუალებების გამოყენება. ძალის ნაკლებად ექსტრემალური გამოყენების მცდელობასაც არ ჰქონია ადგილი. არსებობს ინფორმაცია, რომ სპეციალური დანიშნულების რაზმის წევრები ბევრ პატიმარს სცემდნენ კიდევ.

ძალის გამოყენების შედეგად სულ მცირე შვიდი პატიმარი დაიღუპა. ხელისუფლების მტკიცებით, ძალის გამოყენება გამართლებული იყო, თუმცა მან ვერ მოახერხა, ჩაეტარებინა ეფექტური გამოძიება, რათა შეეფასებინა, იყო თუ არა გამოყენებული ძალა არსებული საშიშროების პროპორციული. მიუხედავად იმისა, რომ “Human Rights Watch”-სთვის შეუძლებელი იყო ოპერაციის სრულყოფილი ანალიზისა და შეფასების გაკეთება და იმის დადგენა, შეესაბამებოდა თუ არა ზოგადად ამ ოპერაციის დროს გამოყენებული ძალა საერთაშორისო სამართლის სტანდარტებს, “Human Rights Watch”-მა მოიპოვა დოკუმენტური დადასტურება რამდენიმე კონკრეტული შემთხვევისა, როდესაც ჩანს, რომ 27 მარტს სპეციალური დანიშნულების რაზმებმა გამოიყენეს გადაშტეტებული და უკანონო ძალა პატიმრების წინააღმდეგ.

მიუხედავად მოწოდებისა, დაუყოვნებლივ მომხდარიყო 27 მარტის ინციდენტის დამოუკიდებელი შესწავლა, ხელისუფლებამ მხოლოდ სამი თვის დაგვიანებით დაიწყო გამოძიება, ჰქონდა თუ არა სპეციალური დანიშნულების რაზმების მიერ უფლებამოსილების გადაშტეტებას ადგილი. პირველი ორი თვის განმავლობაში იუსტიციის სამინისტრო ატარებდა შიდა მოკვლევას სავარაუდო ამბოხების შეთქმულებისა, რომელიც თავად არეულობაზე ორი დღით ადრე იქნა გახსნილი. არ ჩატარებულა შვიდი პატიმრის სიკვდილის ცალკე გამოძიება.

გარდა 27 მარტის ინციდენტისა, “Human Rights Watch”-მა დააფიქსირა პატიმრების მიმართ ცუდად მოპყრობის რამდენიმე სხვა შემთხვევა. პატიმართა გადმოცემით, სხვა ამბოხებების ან ამბოხებათა მცდელობების განმავლობაში და მათი დასრულების შემდეგ, სასჯელის სახით, მათ სასტიკად სცემდნენ. გარდა ამისა, პატიმრები ყვებიან, რომ მათ ცუდად ეპყრობოდნენ ერთი საპატიმროდან მეორეში ბარაგირების დროს ან ახალ საპატიმროში მიყვანისას, როგორც ჩანს, დაშინების მიზნით. ერთ-ერთ დაწესებულებაში, თბილისის მკაცრი რეჟიმის მე-7 საპყრობილეში, სადაც ამჟამად პატიმრობაში იმყოფებიან ბრალდებული ან მსჯავრდებული კანონიერი ქურდები, 2006 წლის დასაწყისში ბევრი კვირისა და თვის განმავლობაში პატიმრებს ზშირად სცემდნენ, გაშიშვლებით ჩხრეკდნენ და მათ მიმართ იყენებდნენ ღირსების შემლახველ სხვა მოპყრობას. ზოგ შემთხვევაში აღნიშნული მოპყრობა, პატიმრობის საშინელ პირობებთან ერთად, წამებას უტოლდებოდა. არ მომხდარა პატიმართა უფლებების დარღვევის ამ მტკიცებათა გამოძიება ან საქმის აღძვრა.

საქართველოს, როგორც სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის, წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის წინააღმდეგ კონვენციის (წამების საწინააღმდეგო კონვენციის) და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ხელმოწერ სახელმწიფოს, აკისრია ვალდებულება, უზრუნველყოს, რომ მისი სისხლის სამართლისა და პენიტენციური სისტემები შეესაბამებოდნენ ადამიანის უფლებათა საერთაშორისო სტანდარტებს, რომ პატიმრებს მათი ღირსებისადმი სათანადო პატივისცემითა და მათი უფლებების სრულად დაცვით ეპყრობოდნენ და, რაც ყველაზე მთავარია, მოახდინოს წამების, სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ყველა ფორმის აღკვეთა. ეს უკანასკნელი ვალდებულება მოიცავს სახელმწიფოს მოვალეობას, ჩაატაროს ცუდად მოპყრობის თაობაზე ნებისმიერი განცხადების ეფექტური გამოძიება. თავიანთ მოხსენებებში საქართველოს თაობაზე წამების საწინააღმდეგო ევროპულმა კომიტეტმა, ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ, გაერო-ს საგანგებო მომხსენებელმა წამების საკითხებზე და გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა აღნიშნეს ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტები და ინსტიტუციური ნაკლოვანებები პენიტენციურ სისტემაში და შესთავაზეს

ქვეყნას დეტალური რეკომენდაციები სიტუაციის გამოსასწორებლად. მაგრამ საქართველოს ხელისუფლებას ჯერ კიდევ არ შეუძლებია ამ რეკომენდაციათა უმრავლესობა.

რამდენიმე წელია, საქართველოს ხელისუფლება აცხადებს თავის განზრახვას, გაატაროს პენიტენციური სისტემის რეფორმა და ბოლო მოუღოს ადამიანის უფლებათა დარღვევის ფაქტებს. 2005 წლის ბოლოს და 2006 წლის დასაწყისში ხელისუფლებამ გახსნა ორი ახალი პენიტენციური დაწესებულება ძალზედ გაუმჯობესებული პირობებით. ერთ-ერთი მათგანი საერთაშორისო დონორების დახმარებით გაიხსნა. რეფორმების შემუშავებისა და განხორციელების მიზნით ხელისუფლებას კონტაქტი აქვს რამდენიმე საერთაშორისო და სამთავრობათაშორისო ორგანიზაციასთან. 2006 წლის ივნისში მთავრობამ გამოაქვეყნა „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმირების სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა“ და დაგეგმილი აქვს მნიშვნელოვანი საკანონმდებლო ცვლილებები, მათ შორის, პატიმრობის შესახებ ახალი კანონის, სისხლის სამართლისა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსების მიღება. თუმცა, ამავე დროს, მან აღნიშნული კანონების არსებულ ვერსიებში შეიტანა შესწორებები, რომლებიც ეწინააღმდეგება ადამიანის უფლებების სტანდარტებს და კიდევ უფრო ამძიმებს პატიმართა ისედაც ცუდ პირობებს. მაგალითად, შემცირდა მსჯავრდებულ პატიმრების ოჯახებთან პაემნების რაოდენობა და ხანგრძლივობა. ეს რეგრესიული ზომა მიღებული იქნა რაიმე დასაბუთების გარეშე და მისი შედეგია, რომ ხელისუფლება ვერ ახერხებს, უზრუნველყოს პატიმართა რეგულარული კონტაქტი ოჯახებთან და ხელი შეუწყოს მათ რეაბილიტაციას, რაც საერთაშორისო სამართლის მოთხოვნას წარმოადგენს.

თუმცა “Human Rights Watch”-ს ესმის, რომ ზოგიერთი რეფორმის განხორციელებას დრო სჭირდება, იგი რეკომენდაციას უწევს რამდენიმე დაუყოვნებელი ზომის მიღებას, რაც ხელს შეუწყობს ადამიანის უფლებათა დარღვევის თვალსაზრისით არსებული მდგომარეობის გამოსწორებას. საქართველოს ხელისუფლებამ თავი უნდა შეიკავოს ისეთი საკანონმდებლო და პოლიტიკური კურსის ცვლილებების წამოწყებისგან, რომელიც უარყოფით ზემოქმედებას ახდენს პატიმართა უფლებებზე. მან დაუყოვნებლივ უნდა მიიღოს ზომები, რათა აღკვეთოს სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ პატიმართა შეურაცხყოფა და მათ მიმართ ცუდად მოპყრობა, უნდა გამოიძიოს ადამიანის უფლებათა დარღვევის შესახებ ყველა მტკიცება და გამოაცხადოს, ხელისუფლების უმაღლეს დონეზე, სრული შეურიგებლობის პოლიტიკა სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ ასეთი სახის დანაშაულის ჩადენის მიმართ. ამ თვალსაზრისით, საქართველოს ხელისუფლებამ დაუყოვნებლივ უნდა დაუშვას დამოუკიდებელი კომისიის დაარსება 27 მარტის მოვლენების გამოსაძიებლად. გარდა ამისა, “Human Rights Watch”-ი მოუწოდებს იუსტიციის სამინისტროს და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტს, დაუყოვნებლივ და გამოწვევების გარეშე უზრუნველყონ პატიმრის მიერ საკუთარ ადვოკატთან კონფიდენციალური შეხვედრის უფლება, ოჯახის წევრებთან რეგულარული პაემნის უფლება და დღეში ერთი საათი მაინც ვარჯიშის საშუალება. გენერალურმა პროკურატურამ, შესაძლებლობის ფარგლებში, მაქსიმალურად უნდა გამოიყენოს წინასწარი პატიმრობის ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიებანი, რათა შემცირდეს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირების რაოდენობა.

ევროკავშირმა უნდა გამოიყენოს ევროპული სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმა, რათა საქართველოს მოსთხოვოს კონკრეტული პროგრესი პენიტენციური და სისხლის სამართლის სისტემების რეფორმათა

განხორციელებაში. გარდა ამისა, ევროკავშირმა უნდა მიმართოს თავის სახელმძღვანელო პრინციპებს წამებასა და სხვა სასტიკ, არაადამიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობასთან ან დასჯასთან დაკავშირებით მესამე ქვეყნების მიმართ ევროკავშირის პოლიტიკის სფეროში (წამებასთან დაკავშირებული სახელმძღვანელო პრინციპები), რათა უზრუნველყოს, საქართველოს კანონმდებლობისა და პრაქტიკის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპულ სტანდარტებთან. ევროკავშირმა და ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა ხელი უნდა შეუწყონ საქართველოს პენიტენციური და სისხლის სამართლის სისტემების რეფორმათა განხორციელებაში და ყურადღება გაამახვილონ სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა ქმედებების ეფექტური გამოძიების მნიშვნელობაზე, შეახსენონ რა საქართველოს ხელისუფლებას, რომ ამდგვარ გამოძიებათა ჩაუტარებლობა ძირს უთხრის საზოგადოების რწმენას ხელისუფლების მიერ კანონის უზენაესობის დამყარების ურყევ კურსში.

ზოგადი ინფორმაცია

საქართველოს პენიტენციური სისტემა

ევროპის საბჭოს მოთხოვნების თანახმად,¹ საქართველოს პენიტენციური სისტემა იუსტიციის სამინისტროს ოფიციალურად 2000 წლის იანვარში შინაგან საქმეთა სამინისტროსგან გადაეცა. იუსტიციის სამინისტროს ინფორმაციით, ოფიციალურად ციხეები 9 026 პატიმარს იტევს.² თუმცა, 2006 წლის ივნისის მდგომარეობით, ციხეებში 12 992 დაკავებული იყო. ამ დაკავებულთა თითქმის 63% წინასწარ პატიმრობაშია და გასამართლებას ელოდება.³ ბოლო წლებში პატიმართა რაოდენობა სწრაფად – გასულ წელს 51%-ით, ხოლო ბოლო ორ წელიწადში 85.6%-ით – გაიზარდა.⁴

პენიტენციური სისტემა 16 მოქმედი დაწესებულებისგან შედგება, ციხის რესპუბლიკური და ქსნის კოლონიის ფტიზიატრიული საავადმყოფოების ჩათვლით. პატიმარ ქალთა ერთადერთი კოლონია თბილისში არსებობს. თბილისის გარეუბანში, ავჭალაში, არასრულწლოვანთა გამოსასწორებელი კოლონიაა, რომელშიც 18 წლამდე ასაკის პატიმრებს ათავსებენ. პატიმრობის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით ქალები, არასრულწლოვანები, პირველად მსჯავრდებულები, უვადო თავისუფლებადაკვეთილები და სახელმწიფო დაცვის სპეციალური სამსახურის თანამშრომლები ცალკე დაწესებულებებში უნდა იყვნენ მოთავსებულები. შიდა-ით და სხვა არამართვადი ინფექციური სენით დაავადებული პატიმრები კი ცალკე,

¹ საქართველო ევროპის საბჭოს წევრი 1999 წლის 27 აპრილს გახდა. ევროსაბჭოს საპარლამენტო ასამბლეამ თავის №209 (1999) დასკვნაში, რომელიც საქართველოს წევრობის განაცხადს ეხებოდა, საქართველოს მოსთხოვა, „გაწვერიანებიდან სამი თვის განმავლობაში პენიტენციური სისტემაზე ზედამხედველობის, შინაგან საქმეთა სამინისტროდან იუსტიციის სამინისტროში გადასვლის შესახებ კანონის მიღება და მიღებიდან ექვსი თვის განმავლობაში, ამ კანონის ეფექტური ამოქმედების უზრუნველყოფა.“ „საქართველოს განაცხადი ევროპის საბჭოში გაწვევრიანების შესახებ“, დასკვნა №209 (1999), <http://assembly.coe.int/main.asp?Link=/documents/adoptedtext/ta99/eopi209.htm> (მოძიებულია 2006 წლის 27 ივნისს)

² იუსტიციის სამინისტროს ინფორმაციით, ადგილთა რაოდენობა გამოთვლილია ციხის ოფიციალური ფართის, 373 209 კვადრატული მეტრის, საფუძველზე, მაგრამ სამინისტროს არ მოუწოდებია ინფორმაცია ამ გაზომვის მეთოდის შესახებ. იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სტატისტიკა, რომელიც “Human Rights Watch”-ს ხელთ აქვს.

³ იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სტატისტიკა, რომელიც “Human Rights Watch”-ს ხელთ აქვს.

⁴ იუსტიციის სამინისტროს სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, რომლებიც პენიტენციური სისტემის კვლევის საერთაშორისო ცენტრს წარუდგინა, 2005 წლის ივნისში 8 600 დაკავებული აღირიცხა, რომელთაგან 50,6% წინასწარ პატიმრობაში იყო. პენიტენციური სისტემის კვლევის საერთაშორისო ცენტრი, „მსოფლიო პენიტენციური სისტემის მიმოხილვა საქართველოსთვის“,

http://www.kcl.ac.uk/depsta/rel/icps/worldbrief/continental_asia_records.php?code=122 (მოძიებულია 2006 წლის 27 ივნისს). წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის (წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი) ინფორმაციით, 2004 წლის მაისში ვიზიტის დროს საქართველოში სულ 7 000 დაკავებული იყო, მათგან 40% - წინასწარ პატიმრობაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“,

http://www.cpt.coe.int/documents/geo/2005-12-inf-eng.htmno._Toc78860819 (მოძიებულია 2006 წლის 6 მაისს).

სასჯელალსრულების დაწესებულების სამკურნალო განყოფილებაში, განცალკევებით არიან განთავსებულები.⁵

პატიმრობის შესახებ საქართველოს კანონის მიხედვით, მსჯავრდებული პატიმრები სასჯელს სამიდან ერთ-ერთი ტიპის სასჯელალსრულების დაწესებულებაში იხდიან; ესენია საერთო რეჟიმის დაწესებულება, მკაცრი რეჟიმის დაწესებულება და საპრობილე. სასჯელალსრულების დაწესებულებებში შეიძლება ერთი ან რამდენიმე რეჟიმი მოქმედებდეს. კანონში შეტანილი, 2006 წლის 1 ივნისის ამოქმედებული ცვლილების თანახმად, პენიტენციური სისტემის ხელმძღვანელი წყვეტს, თუ რა რეჟიმის მიხედვით მოიხდის პატიმარი სასჯელს. ამ ცვლილებამდე გადაწყვეტილებას სასჯელის ხანგრძლივობაზე და სასჯელის მოხდის რეჟიმზეც მოსამართლე იღებდა.⁶ მიუხედავად იმისა, რომ კანონი პატიმრობის შესახებ განსაზღვრავს თითოეული რეჟიმის პირობებსა და უფლებებს, “Human Rights Watch”-ის კვლევები კანონის ამ დებულებებსა და ციხეებში არსებულ რეალობას შორის მნიშვნელოვან შეუსაბამობაზე მიუთითებს (როგორც ეს ქვემოთ არის აღწერილი). კანონის თანახმად, პირველად ნასამართლევ პატიმრებს, რომლებიც სასჯელს ნაკლებად მძიმე დანაშაულის ან გულგრილობის ან გაუფრთხილებლობით ჩადენილი დანაშაულის გამო იხდიან, აგრეთვე, პატიმარი ქალები, სასჯელს საერთო რეჟიმის მიხედვით იხდიან. ეს რეჟიმი ითვალისწინებს პატიმრების ისეთ საერთო სივრცეში მოთავსებას, როგორც ბარაკი ან საერთო საცხოვრებელია, თუ შინაგანაწესით სხვა რამ არ არის დადგენილი; ასევე, ითვალისწინებს პატიმრის თავისუფალ გადაადგილებას დაწესებულების ტერიტორიაზე მისი შინაგანაწესით დადგენილი წესით, და ყოველთვის არა უმეტეს ორი პაემნის უფლებას.⁷

განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისთვის პირველად მსჯავრდებული პატიმრები დანაშაულის რეციდივის და საშიში რეციდივის დროს მკაცრი რეჟიმის მიხედვით იხდიან სასჯელს. კანონის თანახმად, მკაცრი რეჟიმის პატიმრებიც საერთო საცხოვრებელ სივრცეში უნდა იყვნენ მოთავსებულები, თუ შიდა შინაგანაწესით სხვა რამ არ არის დადგენილი; ასეთ პატიმრებს დაწესებულების ტერიტორიაზე თავისუფლად მოძრაობის უფლება აქვთ; ასევე, ახლობლებს მათი მონახულება თვეში ერთხელ შეუძლიათ; გამონაკლისია რეციდივისტები, რომლებსაც პაემნის უფლება მხოლოდ ორ თვეში ერთხელ ეძლევათ.⁸

⁵ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 22-ე მუხლის 1-2 პუნქტები. საერთაშორისო სტანდარტები გმობს შიდა-ით ინფიცირებული პატიმრების იზოლაციის პრაქტიკას. მაგალითად, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ პატიმართა მხოლოდ შიდა-ით ინფიცირებულობის მოტივით სვერეგაციას სამედიცინო თვალსაზრისით გამართლება არა აქვს.“ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები,“ CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2004, <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards-prn.pdf> (მოძიებულია 2006 წლის 6 მაისს), გვ. 26, 31-ე პუნქტი.

⁶ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, მე-19 მუხლის 1-ლი პუნქტი.

⁷ იქვე, 73-ე მუხლის 1-3 პუნქტები. როგორც ქვემოთ არის აღწერილი, პატიმრობის შესახებ კანონის 2006 წლის 1 ივნისის ცვლილებით მკვეთრად შემცირდა პატიმრების მიერ პაემნების რაოდენობა ყველა ტიპის რეჟიმისთვის. იხილეთ ქვემოთ. „პაემნებისა და კორესპონდენციის სიმცირე.“

⁸ იქვე, 74-ე მუხლის 1-4 პუნქტები.

ყველაზე მკაცრი რეჟიმი საპყრობილის რეჟიმი და იგი იმ ტუსალებზე ვრცელდება, რომლებიც მსჯავრდებულნი არიან უვადო თავისუფლების აღკვეთით, განსაკუთრებით საშიში რეციდივის დროს და იმ პირებზე, რომლებმაც დანაშაული პატიმრობის დროს ჩაიდინეს.⁹ თავად საპყრობილის რეჟიმი ორ სახედ იყოფა: საერთო და მკაცრ რეჟიმებად. საპყრობილის საერთო რეჟიმის მიხედვით პირველად მსჯავრდებულ პატიმრებს ან იმ ტუსალებს, რომლებიც ციხის მკაცრი რეჟიმიდან გადმოიყვანეს, მაქსიმუმ, ოთხადგილიან საკნებში ათავსებენ. კანონის მიხედვით, საკნებზე ვიზუალური დაკვირვება ხორციელდება.¹⁰ პატიმრებს დღეში ორსაათიანი გასეირნების და ახლობლებთან წელიწადში მაქსიმუმ სამი პაემნის უფლება აქვთ.¹¹ ყველაზე საშიში დამნაშავეები, მათ შორის რეციდივისტები ან პატიმრობის დროს დანაშაულის ჩამდენები, სასჯელს საპყრობილის მკაცრი რეჟიმით იხდიან. საკანში, რომელშიც ერთი ან ორი მსჯავრდებულია, ასევე ხორციელდება თვალთვალი. პატიმრები, რომლებიც ამ რეჟიმით იხდიან სასჯელს, მხოლოდ ისეთ სამუშაოს ასრულებენ, რომელიც არ საჭიროებს საკნიდან გამოსვლას. მათ დღეში ერთსაათიანი გასეირნების და ციხის ადმინისტრაციის მეთვალყურეობით წლის განმავლობაში არა უმეტეს ორი პაემნის უფლება აქვთ.¹²

კანონის თანახმად, წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებულები ცალკე დაწესებულებაში უნდა იყვნენ მოთავსებულები. სინამდვილეში ყოველთვის ასე არ ხდება. ეჭვმიტანილებს და მსჯავრდებულ პატიმრებს ზოგჯერ ერთსა და იმავე დაწესებულებაში, ერთსა და იმავე საკანშიც კი ათავსებენ.¹³ კანონით, წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებულები ჩაკეტილ საკნებში უნდა მოთავსდნენ და, 2006 წლის 1 ივნისს ამოქმედებული საკანონმდებლო ცვლილების თანახმად, მათ სპეციალური ტანსაცმელი უნდა მიეცეთ. კანონი არ განსაზღვრავს იმ უფლებების ტიპსა და მოცულობას, რომლებიც წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ბრალდებულებს ეძლევათ.¹⁴

⁹ იქვე, 75-ე მუხლის 1 პუნქტი. სამუდამო პატიმრებზე სპეციალური წესები ვრცელდება: ისინი დახურულ, ინდივიდუალურ საკნებში არიან მოთავსებულები, რომელზეც მუდმივი მეთვალყურეობის დაწესებაა შესაძლებელი; მათთან წელიწადში ოთხი ვიზიტია დაშვებული; მათ ეკრძალებათ იმ პატიმრებთან ურთიერთობა, რომლებსაც არა აქვთ სამუდამო პატიმრობა მისჯილი; მათზე ვრცელდება დისციპლინური სასჯელი, მათ შორის საყვედური, კორექციონერების მიღება-გაგზავნის აკრძალვა და სამიდან ოც დღემდე ცალკე საკანში მოთავსება. საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, შესწორებული 2006 წლის 1 ივნისს, 77-ე მუხლი.

¹⁰ პრინციპში, პატიმრის საკანზე 24-საათიანი თვალთვალი პირადი ცხოვრების პატივისცემის უფლების დარღვევა, ანუ იმ უფლების დარღვევაა, რომელიც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს დასკვნით, პატიმარს მაშინაც კი უნარზუნდება, როდესაც მასზე გარკვეული შეზღუდვები ვრცელდება (იხ., მაგალითად, *სილვერი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, 1983 წლის 25 მარტის გადაწყვეტილება, სერია ა № 61; და *ფი. ჯი. ჯა. ეიზი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 44787/9, 2001 წლის 25 სექტემბრის გადაწყვეტილება). როდესაც ასეთი თვალთვალი მუდმივად ან ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში ხორციელდება და ამისათვის არ არსებობს კონკრეტული არგუმენტი, რომ ეს საკუთარი თავისთვის ზიანის მიყენებისგან ტუსაღის დაცვის მიზნით კეთდება, თვალთვალი შეიძლება არა მხოლოდ პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლების გაუმართლებელ დარღვევად, არამედ ღირსების შემლახველ მოპყრობადაც ჩაითვალოს. “Human Rights Watch”-მა დაფიქსირა მორალური ტანჯვა და ფსიქიკური აშლილობა იმ რამდენიმე პატიმარში, რომლებიც საკანში 24-საათიანი მეთვალყურეობის ქვეშ იყვნენ. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუები პატიმრებთან (სახელები და დეტალური ინფორმაცია განვებ იფარება).

¹¹ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 78-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი და 79-ე მუხლის 1-4 პუნქტები.

¹² იქვე, 78-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი და მე-80 მუხლის 1-4 პუნქტები.

¹³ იქვე, 85-ე მუხლი.

¹⁴ იქვე, 86-ე და 92-ე მუხლები.

დიდი ხანია, რაც ადგილობრივი და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციები შეშფოთებას გამოთქვამენ საქართველოს ციხეებში არსებულ პირობებთან დაკავშირებით და მიუთითებენ მთავრობის უუნარობაზე, მოავგაროს პრობლემები. მაგალითად, წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის დელეგაციამ, რომელიც საქართველოს ჯერ 2001 წლის მაისში, ხოლო შემდეგ 2003 წლის ნოემბერსა და 2004 წლის მაისში ესტუმრა, თავის პირველ ანგარიშში განაცხადა: „... მე-5 საპყრობილის პატიმართა უმრავლესობა ისეთი უარყოფითი ფაქტორების ზემოქმედებას განიცდიდა – გადატვირთული საკნები, გაუსაძლისი ფიზიკური პირობები და ჰიგიენის სავალალო დონე, სამედიცინო მომსახურების დიდი ნაკლებობა, აქტივობის პროგრამების არარსებობა – რომელთა ერთობლივი შედეგი ადვილად შეიძლება დახასიათდეს არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მოპყრობად“.¹⁵ ამ კომიტეტმა 2004 წლის ანგარიშში აღნიშნა: „სამწუხაროდ, ფაქტები, რომლებიც მეორე პერიოდული ვიზიტის დროს ვიხილეთ, იმაზე მიუთითებს, რომ იმ რეკომენდაციათა უმეტესობა, რომლებიც 2001 წლის ვიზიტის შემდეგ ხელისუფლებას შეეთავაზეთ, არ შესრულებულა, ზოგ ასპექტში კი მდგომარეობა უფრო გაუარესდა კიდევ“.¹⁶

საქართველოში 2005 წლის თებერვალში ვიზიტის შემდეგ გაერო-ს საგანგებო მომხსენებელმა წამების საკითხებზე, მანფრედ ნოვაკმა, ასევე აღნიშნა დაკავებულთა მძიმე პირობები და მთავრობას სიტუაციის გასაუმჯობესებლად რამდენიმე რეკომენდაციაც შესთავაზა.¹⁷

ორგანიზებული დანაშაული საქართველოში

საქართველოში ორგანიზებული დანაშაული სერიოზულად არ არის შესწავლილი. არსებულთაგან ყველაზე სრულყოფილი კვლევა ტრანსნაციონალური დანაშაულისა და კორუფციის კვლევის ცენტრის საქართველოს ოფისმა 2004 წელს გამოაქვეყნა.¹⁸ ამ ცენტრის მკვლევარებმა

¹⁵ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ, (სტრასბურგი, 2002 წლის 25 ივლისი),

http://www.cpt.coe.int/documents/geo/2005-12-inf-eng.htmno_Toc78860819 (მოძიებულია 2006 წლის 6 მაისს).

¹⁶ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“.

¹⁷ „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები, მათ შორის: წამებისა და დაკავების საკითხები, საგანგებო მომხსენებლის, მანფრედ ნოვაკის ანგარიში წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის შესახებ, საქართველოში განხორციელებული მისია.“ გაერო-ს ეკონომიკური და სოციალური საბჭო, E/CN.4/2006/6/Add.3, 2005 წლის 23 სექტემბერი, ადამიანის უფლებათა კომისიის 62-ე სხდომა,

<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/G05/160/45/PDF/G0516045.pdf?OpenElement> (მოძიებულია 2006 წლის 5 მაისს).

¹⁸ გ. ლლონტი და გ. ლობჯანიძე, „პროფესიონალური დანაშაული საქართველოში: კანონიერი ქურდები“, (რუსულ ენაზე), ამერიკული უნივერსიტეტის ტრანსნაციონალური დანაშაულისა და კორუფციის კვლევის ცენტრის საქართველოს ოფისი, თბილისი, 2004, <http://www.traccc.cdn.ge/publications/index.html> (მოძიებულია 2006 წლის 2 მაისს). ტრანსნაციონალური დანაშაულისა და კორუფციის კვლევის ცენტრის საქართველოს ოფისი არასამთავრობო კვლევითი ორგანიზაციაა, რომელიც ასოცირებულია ამერიკული უნივერსიტეტის ტრანსნაციონალური დანაშაულისა და კორუფციის კვლევის ცენტრთან ვაშინგტონში, კოლუმბიის ოლქი,

საქართველოში ორგანიზებული დანაშაულის ფესვებს მე-16 საუკუნეში მიაგნეს. ორგანიზებული დანაშაული საკმაოდ მასშტაბური იყო რუსეთის იმპერიაშიც, რომლის ნაწილიც საქართველოც იყო, ხოლო საბჭოთა პერიოდის ადრეულ წლებში საქართველოში ბევრმა კრიმინალურმა ავტორიტეტმა მოიყარა თავი.¹⁹ მთელ საბჭოთა კავშირში მიმობნეულ სხვადასხვა კრიმინალურ დაჯგუფებას შორის რამდენიმეწლიანი ღია დაპირისპირების შემდეგ კრიმინალთა ერთი კატეგორია, ე.წ. „კანონიერი ქურდები“, კრიმინალური იერარქიის სათავეში მოექცნენ, სავარაუდოდ 1930-იან წლებში.²⁰ ისინი გამოირჩეოდნენ საბჭოთა პოლიტიკურ რეჟიმთან იდეოლოგიური დაპირისპირებით და იცავდნენ მკაცრ, დაუწერელ კანონებს.²¹ სტალინის მმართველობის პერიოდში მათი რაოდენობა და გავლენა შემცირდა, მაგრამ პოსტ-სტალინურ დათბობის პერიოდში მათ გავლენის გაძლიერება დაიწყო, რაც 1970-80-იან წლებშიც გრძელდებოდა,²² განსაკუთრებით საქართველოში.²³ ისარგებლეს რა საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ შექმნილი პოლიტიკური და ეკონომიკური ქაოსით, კანონიერი ქურდები გავლენიან ძალად ჩამოყალიბდნენ. საქართველოს დამოუკიდებლობის პირველ წლებში, პრეზიდენტ ზვიად გამსახურდიას მმართველობის დროს, მათ კიდევ უფრო მეტი სოციალური და ეკონომიკური ძალაუფლება მოიპოვეს.²⁴ ერთ-ერთ აკადემიურ კვლევაში აღნიშნულია, რომ 2003 წლისთვის საქართველოში 364 კანონიერი ქურდი იყო.²⁵ ისინი ასოცირდებიან სხვადასხვა დანაშაულთან, მათ შორის ტრეფიკინგთან, ნარკოტიკებისა და იარაღის კონტრაბანდისთან, ადამიანთა გატაცებასთან, საქონლის კონტრაბანდისთან, რეკეტსა და შავ ბაზარზე საქმიანობასთან.²⁶

ორგანიზებული დანაშაული საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში

საუკუნეზე მეტი ხნის განმავლობაში – რუსეთის იმპერიის წლებიდან მოყოლებული, საბჭოთა კავშირის პერიოდში და დამოუკიდებელი საქართველოს პირობებში – ორგანიზებული დანაშაული გაბატონებული იყო პენიტენციურ სისტემაში. მე-20 საუკუნის ადრეულ პერიოდში კრიმინალური ავტორიტეტები აკონტროლებდნენ რუსეთის იმპერიულ პენიტენციურ სისტემას და მას „კრიმინალურ აკადემიად“, ანუ კრიმინალური წესების გავრცელებისა და

რომელიც ასწავლის, იკვლევს, ატარებს ტრენინგებს და ამუშავებს სტრატეგიულ რჩევებს ტრანსნაციონალური დანაშაულის, კორუფციისა და ტერორიზმის კვლევის საკითხებთან დაკავშირებით.

¹⁹ იქვე, გვ. 13-20.

²⁰ იქვე, გვ. 22-24.

²¹ ერთ-ერთი კვლევის მიხედვით, ფუნდამენტური კანონებია: 1. კანონიერი ქურდების იდეის ერთგულება და მხარდაჭერა; 2. სამართალდამცავ ორგანოებთან კონტაქტის არარსებობა; 3. სხვა კანონიერ ქურდებსა და კრიმინალურ ავტორიტეტებთან პატიოსანი ურთიერთობები; 4. ვალდებულება, ქურდების წრეში შემოიყვანოს ახალი, განსაკუთრებით ახალგაზრდა წევრები; 5. პოლიტიკურ საქმიანობაში მონაწილეობის აკრძალვა; 6. პენიტენციურ სისტემაში წესრიგის გაკონტროლება და იქ კანონიერი ქურდების ძალაუფლების დამყარება; 7. ბანქოს თამაშის სავალდებულო ცოდნა. იქვე, გვ. 61-62.

²² ვალერი აბრამკინი და ვალენტინა ჩენსოკოვა. „ციხის კანონი“, პენიტენციური რეფორმის მოსკოვის ცენტრი. <http://www.prison.org/nravy/zakon/next.htm> (მოძიებულია 2006 წლის 27 ივნისს).

²³ ლლონტი და ლობჟანიძე, „პროფესიონალური დანაშაული საქართველოში“, გვ. 30.

²⁴ იქვე, გვ.41.

²⁵ იქვე, გვ.117.

²⁶ „ორგანიზებულ დანაშაულთან დაკავშირებული პრობლემები“, ტრანსნაციონალური დანაშაულისა და კორუფციის ცენტრი, <http://www.traccc.cdn.ge/publications/publication2.html> (მოძიებულია 2006 წლის 5 მაისს).

ახალი წევრების მოსაზიდად იყენებდნენ. ციხის ცხოვრება მკაცრი იერარქიისა და კრიმინალური სამყაროს კანონებისა და წესების მიხედვით იმართებოდა.²⁷ ამ სისტემამ ფუნქციონირება საბჭოთა პერიოდშიც განაგრძო და კანონიერი ქურდები, რომლებმაც თავიანთი ძალაუფლება გააძლიერეს, საბჭოთა პენიტენციური სისტემის – **ბუღაზის** – სათავეშიც მოექცნენ. 1940-1950-იან წლებში საბჭოთა ხელისუფლების მცდელობას, შებრძოლებოდა კანონიერ ქურდებს, შედეგად მოჰყვა ერთის მხრივ, მრავალი კანონიერი ქურდის დახვრეტა და, მეორეს მხრივ, ციხეებში კანონიერი ქურდების მზარდი კონცენტრაცია.

დაშინების, იძულებისა და კოოპტაციის მეშვეობით კანონიერი ქურდები უსაზღვრო გავლენას ინარჩუნებდნენ პატიმრებსა და ციხის ადმინისტრაციაზე. საქართველოს ომბუდსმენის ინფორმაციით, ერთ-ერთი უმთავრესი პრობლემა, რომლის წინაშეც 2004-2005 წლებში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტი იდგა, იყო ის, რომ კანონიერი ქურდები „სრულად აკონტროლებდნენ პროცესებს ციხეებში და, რაც უფრო მნიშვნელოვანია, ციხეებიდან აკონტროლებდნენ გარეთ მიმდინარე პროცესებსაც“.²⁸ კანონიერი ქურდები, გადმოცემით, მრავალი პრივილეგიით სარგებლობდნენ, მათ უკეთესი ოთახები, ავეჯი, საკვები, მობილური ტელეფონები, ალკოჰოლური სასმელები და ნარკოტიკები ჰქონდათ, თავისუფლად დადიოდნენ როგორც ციხის შიგნით, ასევე ციხიდან ციხეში და ზოგჯერ მთავრობის წარმომადგენლებთან ერთად საჯაროდაც კი ჩნდებოდნენ.²⁹ კანონიერი ქურდები, აგრეთვე, ფულს სძალავდნენ პატიმრებს³⁰ და შეედოთ ციხეში მკვებობები და სხვა დანაშაული ჩაედინათ იმათ დასასჯელად, ვინც მათ ძალაუფლებას არ ემორჩილებოდა.³¹ ციხეებში ამ “წესრიგს” კანონიერი ქურდები მათი გარეთ მყოფი თანამზრახველებისაგან მიღებული მნიშვნელოვანი დახმარებით ინარჩუნებდნენ.³²

²⁷ ღლონტი და ლობჟანიძე, „პროფესიონალური დანაშაული საქართველოში“, გვ. 14.

²⁸ სხვა ორი ცენტრალური პრობლემა, რომელიც ობლუსქენმა აღნიშნა არის „საყოველთაო კორუფცია“ და „ნარკოტიკების აბსოლუტურად უკონტროლო, უსაზღვრო მიწოდება როგორც ციხის ადმინისტრაციის, ისევე კრიმინალურ მხრიდან.“ სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი). „სასჯელაღსრულების დეპარტამენტში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“. ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე გაკეთებული მოხსენება, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, საქართველოს სახალხო დამცველთან (ომბუდსმენთან). თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი.

³⁰ მკვლევართა ინფორმაციით, ეს პრაქტიკა კანონიერი ქურდების კანონებით არის დამკვიდრებული, რომელიც ავალდებულებს კანონიერ ქურდებს მათი კოლექტიური სიმდიდრის გაზრდას პატიმრებისგან და სხვებისგან შემოწირულობების (ფულის, სიგარეტის, საკვების) მოგროვებით, ასევე ეს პრაქტიკა დამკვიდრებულია ციხის არაფორმალური კანონით, რომელიც პატიმრებისგან საერთო ფონდში შემოწირულობების შეტანას მოითხოვს. ღლონტი და ლობჟანიძე, „პროფესიონალური დანაშაული საქართველოში“, გვ. 62-63 და 75; და სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი). „სასჯელაღსრულების დეპარტამენტში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“.

³¹ ასეთ მოვლენებში ხელისუფლება ხშირად მონაწილეობს. მაგალითად, ერთ-ერთი გახმაურებული შემთხვევა - მე-9 საპრობილის პატიმარი, ზურაბ ცინციბაძე, საკანში მკვდარი იპოვნეს, რაზეც ხელისუფლება აცხადებდა, რომ მან თავი ჩამოიხრჩო. თუმცა სამხილები იმაზე მიუთითებს, რომ იგი კანონიერმა ქურდებმა მოკლეს იმიტომ, რომ მან მოთხოვნილი თანხა ვერ გადაიხადა. სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი). „სასჯელაღსრულების დეპარტამენტში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“. აგრეთვე, ღლონტი და ლობჟანიძე, „პროფესიონალური დანაშაული საქართველოში“, გვ. 63.

³² ღლონტი და ლობჟანიძე, „პროფესიონალური დანაშაული საქართველოში“, გვ. 12.

ხელისუფლების ბრძოლა ორგანიზებულ დანაშაულთან

1980-იან წლებში საბჭოთა ხელისუფლების მცდელობებით დაწყებული, საქართველოს მთავრობამ არაერთხელ სცადა კანონიერი ქურდების გავლენისა და ძალაუფლების შესუსტება. 1995 წელს ელუარდ შევარდნაძის ხელისუფლებამ კანონიერი ქურდების წინააღმდეგ კამპანია წამოიწყო, რომელიც მთელი მისი პრეზიდენტობის პერიოდში მიმდინარეობდა. ბევრი დააპატიმრეს, ბევრი კი იძულებული იყო, საქართველო დაეტოვებინა და, უმთავრესად, რუსეთში გაქცეულიყო. ამ კამპანიაში მნიშვნელოვანი როლი მიხეილ სააკაშვილმა, როგორც იუსტიციის მინისტრმა, შეასრულა, რომელსაც ეს თანამდებობა 2000 წლის ოქტომბრიდან 2001 წლის სექტემბრამდე ეკავა.³³ 2004 წელს პრეზიდენტად არჩევისთანავე სააკაშვილმა თავის ერთ-ერთ პრიორიტეტად კორუფციასა და ორგანიზებულ დანაშაულთან ბრძოლა გამოაცხადა.³⁴ მიუხედავად ამისა, საქართველო არ მიერთებია კორუფციისა და ორგანიზებული დანაშაულის შესახებ ძირითადი საერთაშორისო დოკუმენტების უმრავლესობას და მხოლოდ 2003 წლის მაისში, შევარდნაძის მმართველობის დროს, მოახდინა კორუფციის შესახებ ევროპის საბჭოს სამოქალაქო სამართლის კონვენციის რატიფიცირება.³⁵

2005 წლის დეკემბერში საქართველოს პარლამენტმა ორგანიზებულ დანაშაულთან საბრძოლველად ახალი კანონმდებლობა მიიღო და მთავრობამ დაიწყო პრაქტიკული თუ საკანონმდებლო ზომების გატარება კანონიერი ქურდების, პატიმრობაში მყოფთა ჩათვლით, ძალაუფლების აღმოფხვრის მიზნით. ორგანიზებულ დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის კანონზე ხელმოწერის შემდეგ წარმოთქმულ სიტყვაში პრეზიდენტმა სააკაშვილმა განაცხადა: „ციხეებში კრიმინალური ავტორიტეტების თარეშს ერთხელ და სამუდამოდ მოუვლებთ ბოლოს“.³⁶ ახალი პოლიტიკის გასატარებლად სააკაშვილმა დანიშნა იუსტიციის ახალი მინისტრი, გია ქავთარაძე, და

³³ იხ. დიმიტრი ბიტ-სულეიმიანოვი, „საქართველოს ანტიკორუფციული კამპანია გადამწყვეტ ფაზაში შედის“, *EurasiaNet*, 2001 წლის 11 აპრილი,

<http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav041101.shtml> (მოძიებულია 2006 წლის 26 მაისს).

³⁴ იხილეთ, „მიხეილ სააკაშვილის გამოსვლა ჯონ ჰოპკინსის უნივერსიტეტში“, 2004 წლის 4 თებერვალი, <http://www.president.gov.ge/?l=E&m=0&sm=3&id=171> (მოძიებულია 2006 წლის 30 ივნისს) და „პრეზიდენტ სააკაშვილის გამოსვლა საქართველოს დამოუკიდებლობის დღისადმი მიძღვნილ აღლუმზე“, 2004 წლის 26 მაისი, <http://www.president.gov.ge/?l=E&m=0&sm=3&id=151> (მოძიებულია 2006 წლის 30 ივნისს). გარდა ამისა, 2004 წლის ივნისში სააკაშვილი დაეთანხმა დიდი რვიანის ქვეყნებს, დაეწყო სპეციალური ღონისძიებების გატარება კორუფციის წინააღმდეგ შეთანხმების: „გამჭვირვალობის ხელშეწყობისა და კორუფციის დამარცხების შესახებ შეთანხმება: დიდი რვიანისა და საქართველოს შორის ახალი პარტნიორობა“ ფარგლებში, <http://www.mofa.go.jp/policy/economy/summit/2004/compact-4.pdf> (მოძიებულია 2006 წლის 27 ივნისს)

³⁵ გაერო-ს 2003 წლის კონვენციაზე კორუფციის წინააღმდეგ საქართველოს არც ხელი მოუწერია და არც მისი რატიფიცირება მოუხდენია; იხილეთ, http://www.unodc.org/unodc/en/crime_signatures_corruption.html. 2000 წლის დეკემბერში საქართველომ ხელი მოაწერა გაერო-ს კონვენციას ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ, მაგრამ მისი რატიფიცირება ჯერ არ მოუხდენია; იხ.

http://www.unodc.org/unodc/crime_cicp_convention.html. 1999 წელს საქართველომ ხელი მოაწერა ევროპის საბჭოს სისხლის სამართლის კონვენციას კორუფციის შესახებ, მაგრამ მისი რატიფიცირება ჯერ არ მოუხდენია; იხ. <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/173.htm>. 2003 წლის მაისში საქართველომ მოახდინა კორუფციის შესახებ ევროპის საბჭოს სამოქალაქო სამართლის კონვენციის რატიფიცირება, იხ. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/174.htm>.

³⁶ „საქართველოს ლიდერი ხელს აწერს კანონპროექტს ორგანიზებული დანაშაულის შესახებ“, ტელეკომპანია „რუსთავი-2“-ის ტექსტი, ტელეკომპანია „იმედი“ (ქართულ ენაზე), 2005 წლის 29 დეკემბერი.

პენიტენციური სისტემის ახალი ხელმძღვანელი, ბაჩო ახალია, რომელიც მანამდე ომბუდსმენის მოადგილე იყო. მას შემდეგ ციხეების ყველა მაღალჩინოსანი გაათავისუფლეს და, ძირითადად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს ყოფილი თანამშრომლებით ჩაანაცვლეს.³⁷ 2005 წლის დეკემბრის დასაწყისში ადმინისტრაციამ ყველა სავარაუდო კანონიერი ქურდი საქართველოს დედაქალაქში, თბილისში, მდებარე მე-7 საპრობილეში გადაიყვანა, სავარაუდოდ, მათი გაკონტროლებისა და ძალაუფლების შემცირების მიზნით. კანონიერ ქურდებს, სავარაუდოდ, ყველა პრივილეგია ჩამოერთვათ.

³⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მერი მერფისთან, “Penal Reform International”, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

მეთოდოლოგია

წინამდებარე ანგარიშს საფუძვლად უდევს “Human Rights Watch”-ის მკვლევარების ორკვირიანი ვიზიტი საქართველოში 2006 წლის მაისში და დამატებითი ვრცელი კვლევა. იუსტიციის სამინისტრომ “Human Rights Watch”-ს მისცა შესაძლებლობა, მოენახულებინა რამდენიმე პენიტენციური დაწესებულება. მკვლევარებმა დაათვალიერეს სულ ექვსი დაწესებულება: წინასწარი პატიმრობის მე-5 და მე-7 საპრობილექები თბილისში; ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო თბილისში; წინასწარი პატიმრობის ახალი მე-6 საპრობილექ და 1-ლი საპრობილექ რუსთავში, თბილისიდან დაახლოებით 20 კილომეტრით სამხრეთით მდებარე ქალაქში;³⁸ და წინასწარი პატიმრობის/საერთო რეჟიმის ახალი, კომბინირებული მე-2 საპრობილექ დასავლეთ საქართველოს ქალაქ ქუთაისში. “Human Rights Watch”-ი არ ყოფილა ქალთა ციხეში ან არასრულწლოვანთა ციხეში, მაგრამ მისი მკვლევარები გაესაუბრნენ წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ქალებსა და ბავშვებს ზოგიერთ იმ დაწესებულებაში, სადაც იყვნენ.

მიუხედავად არაერთი თხოვნისა, იუსტიციის სამინისტრომ უარი უთხრა “Human Rights Watch”-ის მკვლევარებს ქართულად შედგენილ წერილობით ცნობაზე, რომ მათ ჰქონდათ ციხეების მონახულების უფლება, რომელსაც ისინი წარუდგენდნენ ციხეების ადმინისტრაციას დაწესებულებაში შესვლის მცდელობისას. შედეგად ბევრ დაწესებულებაში შესვლისას დაახლოებით ერთი საათის დაყოვნებას ჰქონდა ხოლმე ადგილი. ყოველ დაწესებულებაში შესვლის საშუალების მოსაპოვებლად “Human Rights Watch”-ის მკვლევარებს უხდებოდათ დარეკვა იუსტიციის სამინისტროს ან სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ერთ ან მეტ ოფიციალურ წარმომადგენელთან, რომელიც ციხის ადმინისტრაციას მკვლევართა დაშვებას დაავალებდა. სულ მცირე სამ შემთხვევაში ციხის ადმინისტრაციის წარმომადგენლებმა “Human Rights Watch”-ის მკვლევარებს განუცხადეს, რომ მათი მისვლის მომენტში ციხეში მიმდინარეობდა შემოწმება ან მორიგეთა ცვლა, რაც დაყოვნების მიზეზი იყო. “Human Rights Watch”-ისთვის ნათელი არ იყო, ეს განცხადებები დროის განგებ გაწელებას ემსახურებოდა, თუ მართლა ხდებოდა შემოწმება ან მორიგეთა ცვლა იმ მომენტში. მე-2 საპრობილექში და რუსთავის წინასწარი პატიმრობის მე-6 საპრობილექში “Human Rights Watch”-ის მკვლევარები საქართველოში ევროპის უშიშროებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის (ეუთო) მისიის წარმომადგენელთან (რომელიც ახორციელებს საპატიმროების რეგულარულ მონიტორინგს) ერთად მივიდნენ.

³⁸ 2004 წელს საქართველოს ხელისუფლებამ მიმართა ევროკომისიას დახმარებისათვის სწრაფი რეაგირების მექანიზმის ფარგლებში, რათა დაესრულებინა რუსთავის მე-6 საპრობილექის მშენებლობა და ჩაეტარებინა მისი მომავალი პერსონალის ტრენინგი. პროექტი გაერო-ს განვითარების პროგრამასთან (UNDP) ერთად განხორციელდა.

“Human Rights Watch”-ის მკვლევარები ცალ-ცალკე ესაუბრნენ 110 დაკავებულ პირს და ყოფილ პატიმარს. იმ პატიმრებმა, ვინც “Human Rights Watch”-ს გაესაუბრა, ეს საკუთარი ნებით და, რამდენადაც შესაძლებელი იყო, მარტო, სხვა პატიმრების ან მცველების დაუსწრებლად გააკეთეს. ზოგმა პატიმარმა უარი თქვა “Human Rights Watch”-თან საუბარზე. ყველა დაწესებულებაში, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს გარდა, ციხის ადმინისტრაცია აქტიურად ეწინააღმდეგებოდა “Human Rights Watch”-ის მკვლევარების მცდელობებს, პატიმრებს სხვების დაუსწრებლად გასაუბრებლად. ეს ხდებოდა მიუხედავად ადმინისტრაციის მიმართ მკვლევარების არაერთი თხოვნისა, ნება დაერთოთ, პატიმრებს პირისპირ გასაუბრებლად. ერთ-ერთ დაწესებულებაში ციხის ადმინისტრაციის წარმომადგენელი ღიად დაემუქრა პატიმარს, რომელსაც სურდა “Human Rights Watch”-ის მკვლევარებთან გასაუბრება. პატიმართა გვარები და, ზოგ შემთხვევაში, ინტერვიუს ჩატარების დრო და ადგილი განგებ არ არის მითითებული, რათა დაცული იყოს იმ პატიმართა ანონიმურობა, ვინც გაესაუბრა “Human Rights Watch”-ის მკვლევარებს. “Human Rights Watch”-ი განსაკუთრებით შეშფოთებულია პატიმართა უსაფრთხოების საკითხით, ვინაიდან წარსულში ხელისუფლება აქტიურად ცდილობდა, გაერკვია იმ პირთა ვინაობა, ვინც ელაპარაკა “Human Rights Watch”-ს და სხვა ორგანიზაციებს, მიუხედავად იმ ფაქტისა, რომ რესპონდენტი პირები საგანგებოდ ითხოვდნენ ანონიმურობას.

“Human Rights Watch”-ის მკვლევარები გაესაუბრნენ, აგრეთვე, ციხეების ადმინისტრაციის, არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და საერთაშორისო ორგანიზაციების წარმომადგენლებს, ასევე სახალხო დამცველს და იუსტიციის სამინისტროს, გენერალური პროკურატურისა და იუსტიციის სამინისტროს სასჯელადასრულების დეპარტამენტის თანამდებობის პირებს.

საქართველოს საერთაშორისო ვალდებულებები

საქართველო ევროპის საბჭოს წევრია და ხელი აქვს მოწერილი ადამიანის უფლებების სფეროში საბჭოს როგორც ძირითად რეგიონულ შეთანხმებებზე, ისე ძირითად საერთაშორისო შეთანხმებებზე. ამ შეთანხმებებს შორის არის ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია,³⁹ წამებისა და არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის შესახებ ევროპული კონვენცია,⁴⁰ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი,⁴¹ გაერო-ს კონვენცია წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის თუ დასჯის წინააღმდეგ (წამების საწინააღმდეგო კონვენცია)⁴² და ბავშვის უფლებათა კონვენცია.⁴³ ეს შეთანხმებები ითვალისწინებს ძირითადი სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების დაცვას და, აგრეთვე, საგანგებო გარანტიებს, რომლებიც შეეხება პატიმრობის პირობებს თავისუფლებადაკვეთილი პირებისათვის, მათ შორის არასრულწლოვანთათვის. ამ გარანტიებს ემატება ასევე სხვა ინსტრუმენტებიც, რომლებიც ეხება დაკავებული პირების მიმართ მოპყრობას. ამ ინსტრუმენტებზე ქვემოთ გვექნება საუბარი.

პატიმართა და სხვა დაკავებულ პირთა უფლებების დაცვის თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ამ პირებს პატიმრობაშიც უნდა ჰქონდეთ ადამიანის უფლებათა სამართლით გარანტირებული ყველა ძირითადი უფლება და თავისუფლება, გარდა თავისუფლების უფლებისა.⁴⁴ პატიმარი არ კარგავს თავის უფლებებს მხოლოდ მსჯავრდების შემდეგ დაპატიმრებული პირის სტატუსის მიღების გამო. როგორც ევროპის საბჭოს ევროპის პენიტენციურ წესებშია ნათქვამი, თავისუფლების აღკვეთა თავად წარმოადგენს სასჯელს. ამიტომ თავისუფლების აღკვეთის პირობებმა და ციხეში არსებულმა რეჟიმმა არ უნდა დაამძიმოს ამ სასჯელის თანმდევი ტანჯვა, გარდა იმისა, როდესაც ის თან სდევს გამართლებულ იზოლაციას ან დისციპლინის დაცვის აუცილებლობას.⁴⁵ პატიმართა უფლებების ნებისმიერი შეზღუდვა

³⁹ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია, 213 U.N.T.S. 222, *ძალაში შევიდა* 1953 წლის 3 სექტემბერს, *შესწორებულია* №№ 3, 5, 8 და 11 ოქმებით, *რომლებიც ძალაში შევიდა* შესაბამისად 1970 წლის 21 სექტემბერს, 1971 წლის 20 დეკემბერს, 1990 წლის 1 იანვარს და 1998 წლის 1 ნოემბერს, საქართველოს მიერ 1999 წლის 20 მაისს იქნა რატიფიცირებული.

⁴⁰ წამებისა და არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობის თუ დასჯის შესახებ ევროპული კონვენცია, E.T.S. 126, *ძალაში შევიდა* 1989 წლის 1 თებერვალს, საქართველოს მიერ 2000 წლის 20 ივნისს იქნა რატიფიცირებული.

⁴¹ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი, მიღებული იქნა 1966 წლის 16 დეკემბერს, G.A. Res 2200A (XXI), 999 U.N.T.S. 171 (*ძალაში შევიდა* 1976 წლის 23 მარტს), საქართველოს მიერ 1994 წლის 3 აგვისტოს ივნისს იქნა რატიფიცირებული.

⁴² გაერო-ს კონვენცია წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის თუ დასჯის წინააღმდეგ, მიღებული და ხელმოწერისთვის, რატიფიცირებისა და მიერთებისთვის გახსნილი იქნა გენერალური ასამბლეის № 39/46 რეზოლუციით (*ძალაში შევიდა* 1987 წლის 26 ივნისს), საქართველოს მიერ 1994 წლის 26 ოქტომბერს იქნა რატიფიცირებული.

⁴³ ბავშვის უფლებათა კონვენცია, გენერალური ასამბლეის რეზოლუცია № 44/25, დანართი, 44 U.N GAOR Supp. (No. 49) გვ. 167, U.N. Doc. A/44/49 (1989), *ძალაში შევიდა* 1990 წლის 2 სექტემბერს, საქართველოს მიერ 1994 წლის 2 ივნისს იქნა რატიფიცირებული.

⁴⁴ იხ., მაგალითად, საქმე *პირსტი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ* (no. 2), no. 74025/01, 2005 წლის 6 ოქტომბრის გადაწყვეტილება.

⁴⁵ ევროპის პენიტენციური წესები (ევროპის საბჭოს რეკომენდაცია № R (87)3), წესი 64. იხ., აგრეთვე, გაერო-ს პატიმართა მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები (სტანდარტული მინიმალური წესები), მიღებული დანაშაულის პრევენციისა და დამნაშვთა მიმართ მოპყრობის შესახებ ვენევაში 1955 წელს გამართულ

თავისუფლების აღკვეთის შედეგად გამართლებული უნდა იყოს, მაგალითად, უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული, კარგად დასაბუთებული მოსაზრებებით.

პატიმართათვის უზრუნველყოფილი დაცვის ყველაზე არსებითი გარანტიაა წამების აბსოლუტური აკრძალვა. წამების აკრძალვა წარმოადგენს საერთაშორისო სამართლის (რომელიც საქართველოზეც ვრცელდება) დამკვიდრებულ ნორმას, გარდა ამისა, ის გათვალისწინებულია საქართველოს კონსტიტუციაშიც და ადამიანის უფლებათა რამდენიმე შეთანხმებაშიც, რომლებზეც საქართველოს ხელი აქვს მოწერილი.⁴⁶ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტიც და წამების საწინააღმდეგო კონვენციაც გამონაკლისის ან გადახვევის გარეშე კრძალავს წამებას და სასტიკ, არაადამიანურ ან ღირსების შემლახველ მოპყრობას ან დასჯას. გარდა ამისა, სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-10 მუხლის მიხედვით, „ყველა თავისუფლებაა აღკვეთილ პირს უფლება აქვს, ჰუმანურად მოექცნენ და პატივი სცენ მის პიროვნულ ღირსებას“.⁴⁷ წამების აბსოლუტურ აკრძალვას აწესებს, აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლი.⁴⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ადამიანების პატიმრობა სტანდარტებთან შეუსაბამო პირობებში, ასევე პატიმართა მიმართ ცუდად მოპყრობა დაარღვევს არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის აკრძალვას.⁴⁹

როგორც ზემოთ აღინიშნა, არაერთი საერთაშორისო ინსტრუმენტი ითვალისწინებს სახელმძღვანელო პრინციპებს თავისუფლებააღკვეთილ პირთა დაცვისთვის და მათი უფლებების პატივისცემისთვის. ამ ტიპის პრინციპებიდან ყველაზე სრულყოფილია გაერო-ს „პატიმართა მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“ (ცნობილია „სტანდარტული მინიმალური წესების“ სახელით). სხვა საერთაშორისო დოკუმენტები, რომლებიც ეხება ციხეების პირობების შეფასებას, არის „დაკავებისა და პატიმრობის ნებისმიერ ფორმას დაქვემდებარებული ყველა პირის დაცვის პრინციპები“, „პატიმართა მიმართ მოპყრობის ძირითადი პრინციპები“ და, არასრულწლოვან პატიმრებთან მიმართებით, გაერო-ს „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების

გაერო-ს პირველ კონგრესზე და დამტკიცებული ეკონომიკური და სოციალური საბჭოს მიერ 1957 წლის 31 ივლისის №663 C (XXIV) და 1977 წლის 13 მაისის № 2076 (LXII) რეზოლუციებით, პუნქტები 57-58.

⁴⁶ საქართველოს კონსტიტუცია, მიღებული 1995 წლის 24 აგვისტოს, მუხლი 17(2): „დაუშვებელია ადამიანის წამება, მის მიმართ არაჰუმანური, სასტიკი ან პატივის და ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის მეთოდების გამოყენება.“

⁴⁷ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი, მე-10 მუხლი.

⁴⁸ „არაინ არ შეიძლება გახდეს წამების, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის მსხვერპლი“, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, მე-3 მუხლი.

⁴⁹ იხ., მაგალითად, საქმე *კალაშნიკოვი რუსეთის წინააღმდეგ*, no. 47095/99, 2002 წლის 15 ივლისის გადაწყვეტილება, პუნქტი 14: „...განმცხადებელი ამტკიცებდა, რომ იგი მოთავსებული იყო 17 კვ. მეტრის (მ²) ფართობის საკანში, სადაც იყო 8 საწოლი, მაგრამ იქ თითქმის ყოველთვის 24 პატიმარი ცხოვრობდა. მხოლოდ იშვიათად კლებულობდა ეს რაოდენობა 18-მდე. რადგან თითოეულ საწოლზე სამი კაცი მოდიოდა, მათ რიგრიგობით უწევდათ ძილი“; და პუნქტი 92: „კერძოდ, განმცხადებელი საუბრობდა მის საკანში გადატვირთულობაზე და ანტისანიტარიაზე, ასევე იმ პერიოდის ხანგრძლივობაზე, რომლის განმავლობაშიც იგი ასეთ პირობებში იყო პატიმრობაში, რამაც უარყოფითი ზემოქმედება მოახდინა მის ფიზიკურ ჯანმრთელობაზე და გამოიწვია მისი დამცირება და ტანჯვა“. იხ., აგრეთვე, საქმე *პირსი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, no. 28524/95, 2001 წლის 19 აპრილის გადაწყვეტილება; საქმე *ლუგოზი საბერძნეთის წინააღმდეგ*, no. 40907/98, 2001 წლის 6 მარტის გადაწყვეტილება; საქმე *მელნიკი უკრაინის წინააღმდეგ*, no. 72286/01, 2006 წლის 28 მარტის გადაწყვეტილება; საქმე *ნევეშერინსკი უკრაინის წინააღმდეგ*, no. 54825/00, 2005 წლის 5 აპრილის გადაწყვეტილება; საქმე *ხოხლინი უკრაინის წინააღმდეგ*, no. 41707/98, 2003 წლის 29 აპრილის გადაწყვეტილება; და საქმე *მეტეოვი ნიდერლანდების წინააღმდეგ*, no. 24919/03, 2005 წლის 29 სექტემბრის გადაწყვეტილება.

სტანდარტული მინიმალური წესები“.⁵⁰ ევროპის საბჭომ შეიმუშავა ევროპის პენიტენციური წესები, რათა მის წევრ სახელმწიფოებში დაეწესებინა ძირითადი მოთხოვნები ციხეებში არსებული პირობებისა და პატიმართა მიმართ მოპყრობისადმი.⁵¹ თავისუფლებადაკვეთილ პირთა პატიმრობის პირობებთან და მათ მიმართ მოპყრობასთან დაკავშირებული ნორმები წამების საწინააღმდეგო კომიტეტსაც აქვს ჩამოყალიბებული, როგორც ეს აღწერილია მის წლიურ ანგარიშებში.⁵²

საქართველოს ხელისუფლების რეაგირება სასჯელაღსრულების სისტემაში ადამიანის უფლებათა დარღვევებზე

საქართველოს ხელისუფლება წლების განმავლობაში აღიარებდა, რომ სასჯელაღსრულების სისტემაში არსებული პირობები არ შეესაბამება საერთაშორისო სტანდარტებს და რომ არსებობს სტრუქტურული ხასიათის ბევრი შეუსაბამობა.⁵³ ამ უკანასკნელ ხანს, „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმის“ (რომელიც 2006 წლის 12 ივნისს გამოიცა) ნაწილის სახით, მთავრობამ მიუთითა რიგ რეფორმებზე, რომლებიც უნდა გატარდეს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტში მომავალი ორი წლის განმავლობაში. ამ რეფორმებს შორის დასახელებულია დეცენტრალიზაცია, ხელმძღვანელობის ტრენინგი, კომპიუტერიზაცია, საზოგადოებრივი მონიტორინგი, ახალი დაწესებულებების აშენება, პატიმართათვის საკვების გაუმჯობესება, სასჯელაღსრულების სისტემაში მომუშავე პირთა მომზადება, პატიმართათვის დასაქმებისა და საგანმანათლებლო პროგრამები და საკანონმდებლო რეფორმები, მათ შორის, ახალი პენიტენციური კოდექსის მიღება.⁵⁴ ბიუჯეტი

⁵⁰ „დაკავებისა და პატიმრობის ნებისმიერ ფორმას დაქვემდებარებული ყველა პირის დაცვის პრინციპები“, G.A. Res. 43/173, annex, 43 U.N. GAOR Supp. (No. 49), U.N. Doc. A/43/49 (1988), „პატიმართა მიმართ მოპყრობის ძირითადი პრინციპები“, G.A. Res. 45/111, annex, 45 U.N. GAOR Supp. (No. 49A), U.N. Doc. A/45/49 (1990), გაერო-ს „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების სტანდარტული მინიმალური წესები“ („პეკინის წესები“), G.A. Res. 40/33, annex, 40 U.N. GAOR Supp. (No. 53), U.N. Doc. A/40/53 (1985).

⁵¹ ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი, მინისტრთა კომიტეტის რეკომენდაცია №(2006) 2, წევრი სახელმწიფოებისთვის ევროპის პენიტენციურ წესებთან დაკავშირებით (მიღებულია მინისტრთა კომიტეტის მიერ 2006 წლის 11 იანვარს მინისტრთა მოადგილეების 952-ე სხდომაზე).

⁵² იხ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ზოგადი მოხსენებების ძირითადი ნაწილები“; წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „მე-11 ზოგადი მოხსენება 2000 წლის 1 იანვრიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის შესახებ, CPT/Inf (2001) 16; და წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „მე-2 ზოგადი მოხსენება 1991 წლის 1 იანვრიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის შესახებ, CPT/Inf (92) 3.

⁵³ დაფინანსების სხვადასხვა მექანიზმის, ტრენინგის პროგრამების, ტექნიკური დახმარების პროექტებისა და ა.შ. მეშვეობით რეფორმებს ამ სფეროში აქტიურ დახმარებას უწევენ ევროპის საბჭო, ევროკომისია და მრავალი სხვა საერთაშორისო დონორი.

⁵⁴ 2005 წლის ნოემბერში მთავრობამ იუსტიციის სამინისტროსთან დააარსა ტრენინგის ცენტრი სასჯელაღსრულების და პრობაციის სისტემების თანამშრომელთათვის. შვედეთის საერთაშორისო განვითარების სააგენტოს (SIDA) განზრახული აქვს 800 000 ევროს (1 030 000 აშშ დოლარი) გამოყოფა ცენტრისთვის დახმარების გასაწევად. ყველა ახალმა თანამშრომელმა სამსახურში აყვანიდან ექვსი თვის განმავლობაში უნდა გაიაროს საფუძვლიანი ტრენინგის კურსი. 2006 წლის ივნისამდე დაქირავებულმა თანამშრომლებმა ტრენინგის კურსი 2008 წლის იანვრამდე უნდა გაიარონ. დღესდღეობით ტრენინგი ჩაუტარდათ ქუთაისის მე-2, რუსთავის მე-6, ბათუმისა და ზუგდიდის ციხეების თანამშრომლებს და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის იმ თანამშრომლებს, რომლებსაც ქალებთან და არასრულწლოვან პატიმრებთან უწევთ მუშაობა. ეს ტრენინგები ჩატარდა ეუთო-ს, კანონის უზენაესობის სფეროში საქართველოში ნორვეგიის მისიის (NORLAG) და სხვა ორგანიზაციების ფინანსური დახმარებით. „Human Rights Watch“-ის ინტერვიუები გვიჩვენებენ, რომ საქართველოს იუსტიციის მინისტრის მოადგილესთან, თბილისი, 2006 წლის 18 მაისი, და მარი მერფისთან, „Penal Reform International“, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი. ამ პროგრამების განხორციელებამდე ციხეების პერსონალის ტრენინგში მონაწილეობა არ მიუღია არც ერთ სახელმწიფო დაწესებულებას. ზოგიერთი ტრენინგი ჩატარებს საერთაშორისო და ადგილობრივმა არასამთავრობო ორგანიზაციებმა, მათ შორის, ეუთო-მ. „Human Rights Watch“-ის ინტერვიუ გიორგი ტულუშთან, ეუთო, 2006 წლის 17 მაისი. „ნამდვილად არ არსებობს

შეივსება როგორც სახელმწიფოს, ისე საერთაშორისო დონორების მხრიდან, თუმცა გეგმის გამოქვეყნების დროისათვის ბიუჯეტი არ იყო ბოლომდე შევსებული.⁵⁵ ახალი პენიტენციური კოდექსის შესამუშავებლად მთავრობამ ჩამოაყალიბა სამუშაო ჯგუფი, რომელშიც შედიან ოფიციალური პირები ხელისუფლებიდან და არასამთავრობო ორგანიზაციების რამდენიმე წარმომადგენელი.⁵⁶ არასამთავრობო ორგანიზაციათა ბევრი წარმომადგენელი უკმაყოფილოა შესწორებების შემუშავების პროცედურითაც და თავად შესწორებებითაც და ამიტომ ისინი დამოუკიდებლად მუშაობენ ალტერნატიული წინადადებების შემუშავებაზე.⁵⁷

საქართველოს ხელისუფლება ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ ხანგრძლივი დროის განმავლობაში არსებული პრობლემების გადაწყვეტის ძირითადი საშუალება ახალი დაწესებულებების აშენება იქნება.⁵⁸ მაგრამ საერთაშორისო ექსპერტებს არ მიაჩნიათ, რომ ახალი დაწესებულებების აშენება თავისთავად ეფექტურად გადაჭრის ციხეების გადატვირთულობის პრობლემას.⁵⁹ იუსტიციის მინისტრის მოადგილემ გივი მიქანაძემ “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ მთავრობა მზად არის, ააშენოს ახალი საპატიმროები, მათ შორის, 3 000 პატიმარზე გათვალისწინებული ახალი საპყრობილე გლდანში, თბილისის გარეუბანში, მე-5 და 1-ლი საპყრობილეებისა და ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს ნაცვლად. „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა“ ასევე ცხადყოფს ხელისუფლების მზაობას, ააშენოს ახალი პენიტენციური დაწესებულებები და ითვალისწინებს ბათუმში, ზუგდიდსა და კახეთში ახალი ციხეების, ასევე ღია ტიპის ორი დაწესებულების – ერთის დასავლეთ საქართველოში, ხოლო მეორესი – აღმოსავლეთ საქართველოში – მშენებლობას და ექვსი არსებული დაწესებულების განახლებას 2008 წლისათვის. ამ პროექტების ღირებულებაა 78 მილიონი ლარი (36 მილიონი აშშ დოლარი), რაც 2006-2008

უკეთესი გარანტია თავისუფლებადკეცილი პირის მიმართ ცუდად მოპყრობის წინააღმდეგ, ვიდრე პოლიციის ან ციხეების თანამშრომლების სათანადო ტრენინგი“, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „მე-2 ზოგადი მოხსენება 1991 წლის 1 იანვრიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის შესახებ“.

⁵⁵ „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა“, 2006 წლის 12 ივნისი.

⁵⁶ ახალი პენიტენციური კოდექსის (რომლის პარლამენტისთვის წარდგენა 2006 წლის სექტემბრისთვის არის დაგეგმილი) შემუშავებისა და მიღების პროცესი მიმდინარეობდა პატიმრობის შესახებ კანონში შესატანი შესწორებების მიღების პარალელურად. ეს შესწორებები ძალაში 2006 წლის 1 ივნისს შევიდა და წინამდებარე ანგარიშში ბევრგან არის ციტირებული.

⁵⁷ მაგალითად, არასამთავრობო ორგანიზაციათა წარმომადგენლებთან არ უსაუბრიათ პატიმრობის შესახებ კანონის გარდამავალ დებულებებში შეტანილ ცვლილებებზე, რომლებიც მიღებული იქნა 2006 წლის 1 ივნისს და რომელთა შესაბამისად პატიმრების რაოდენობა და ხანგრძლივობა საგრძობლად შემცირდა. იხ. ქვემოთ, „ოჯახის ვიზიტებისა და კორესპონდენციის სიმცირე“.

⁵⁸ მაგალითად, 2001 წელს, საქართველოს შესახებ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მონიტორინგის კომიტეტის მოხსენებაზე (2001 წლის სექტემბერი) რეაგირების სახით, საქართველოს ხელისუფლებამ განაცხადა, რომ „წინასწარი პატიმრობის ცენტრებში გადატვირთულობა სამწუხაროა და 2 მილიონი აშშ დოლარი საკმარისი იქნება წინასწარი პატიმრობის შენობის მშენებლობის დასასრულებლად, რაც გადაწყვეტს ამ პრობლემას“.

ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა, „საქართველოს მიერ ნაციონალური ვალდებულებების შესრულება“, Doc. 9191, 2001 წლის 13 სექტემბერი, პუნქტი 108.

<http://assembly.coe.int/main.asp?link=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/doc01/EDOC9191.htm> (მოძიებულია 2006 წლის 5 ივნისს).

⁵⁹ „გადატვირთულობის პრობლემის გადასაჭრელად ზოგი ქვეყანა დაადგა ციხეებში ადგილების რაოდენობის გაზრდის გზას. თავის მხრივ, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს ნამდვილად არ მიაჩნია, რომ მხოლოდ დამატებითი შენობების უზრუნველყოფა წარმოადგენს არსებული პრობლემის გადაწყვეტის გზას. მართლაც, ევროპის რიგმა სახელმწიფოებმა წამოიწყეს ციხეების მშენებლობის ფართო პროგრამები და შედეგად ახალი დაწესებულებების მშენებლობასთან ერთად მხოლოდ ციხეში პატიმრების რაოდენობა გაიზარდა. ამის საპირისპიროდ, ზოგ სახელმწიფოში ციხეებში გაგზავნილ პატიმართა რაოდენობის შეზღუდვის ან რეგულირების პოლიტიკამ მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანა ციხეებში პატიმრების რაოდენობის მართვად დონეზე შენარჩუნების საქმეში“. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ზოგადი მოხსენებების ძირითადი ნაწილები“, მუხლი 21, პუნქტი 14.

წლებისათვის სასჯელსრულების დეპარტამენტში რეფორმებისთვის გამოყოფილი მთელი ბიუჯეტის 50 პროცენტზე მეტია.⁶⁰ თუმცა “Human Rights Watch”-ი აღიარებს, რომ ახალი დაწესებულებები ხელს შეუწყობს პატიმრების პირობების გაუმჯობესებას და შეიძლება გადატვირთულობის პრობლემაც ნაწილობრივ შეამსუბუქოს, ჩვენ გამოვიკვლიეთ ადამიანის უფლებების დარღვევის მრავალი ფაქტი როგორც ახალ, ისე ძველ საპატიმროებში, რომლებიც შესაძლებელია დაუყოვნებლივ ან შედარებით მოკლე ვადაში, თანაც დიდი ფინანსური დანახარჯების გარეშე, გამოსწორდეს.

⁶⁰ „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმის სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა,“ 2006 წლის 12 ივნისი.

ციხეებში არსებული პირობები და პატიმართა მიმართ მოპყრობა

პენიტენციური დაწესებულებების გადატვირთულობა

გადატვირთულობა საქართველოს პენიტენციურ დაწესებულებათა უძრავი ნაგებობებში, განსაკუთრებით წინასწარი დაკავების დაწესებულებებში, ყველაზე სერიოზული პრობლემაა, რამაც შეიძლება თავისთავად გამოიწვიოს ადამიანის უფლებათა სერიოზული დარღვევები.⁶¹ ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციები, ევროპის საბჭო, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი და გაეროს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი მრავალი წლის განმავლობაში ახდენდნენ საპატიმროების გადატვირთულობის ფაქტების დოკუმენტირებას.⁶² 2001 წელს ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მონიტორინგის კომიტეტმა აღნიშნა: „ჩვენ გაოგნებულნი დავრჩით წინასწარი დაკავების ცენტრებში, განსაკუთრებით ზრდასრული მამაკაცებისთვის განკუთვნილ ნაწილებში, არსებული გადატვირთულობით. ძნელია, ემოციების გარეშე აღწერო ის პირობები, რომლებშიც ადამიანებს უწევთ ცხოვრება. ჩვენ საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლებს აღვუწერეთ სიტუაცია ... და ავუხსენით, რომ ევროკავშირში მსგავს პირობებში ღორების ყოფნაც კი არ არის დაშვებული.“⁶³ საპატიმროების გადატვირთულობის პრობლემა 2006 წლის მაისში საქართველოში არსებული სიტუაციის მიმოხილვის დროს გაეროს-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმაც აღნიშნა; მისი რეკომენდაციით, საქართველომ კიდევ უფრო უნდა შეამციროს წინასწარი პატიმრობის პერიოდი, დააჩქაროს სასამართლო სისტემაში არსებული ვაკანსიების შევსება და გამოიყენოს აღკვეთის ალტერნატიული ღონისძიებები ისეთ შემთხვევებში, როდესაც ბრალდებული საზოგადოებისათვის საფრთხეს არ წარმოადგენს.“⁶⁴

საქართველოში ციხეებში საკნებისათვის გათვალისწინებული ფართობი – როგორც კანონმდებლობაში, ისე პრაქტიკაში – საგრძნობლად ნაკლებია ადამიანის უფლებათა რევიონული სტანდარტებით მოთხოვნილზე. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის განცხადებით, ციხეებში განმარტობით პატიმრობისათვის განკუთვნილი საკნების სივრცე უნდა იყოს „დაახლოებით 7

⁶¹ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავს, რომ გადატვირთულობა უარყოფით ზეგავლენას ახდენს ციხის ცხოვრების ყველა ასპექტზე: „ყველა სამსახური და საქმიანობა ციხეში განიცდის უარყოფით ზეგავლენას, თუკი ციხეს მოეთხოვება იმაზე მეტი პატიმრის შენახვა, ვიდრე თავიდან იყო გათვალისწინებული; ცხოვრების ზოგადი ხარისხი დაწესებულებაში დადაბლდება, შესაძლოა, მნიშვნელოვნადაც. გარდა ამისა, გადატვირთულობა ციხეში ან რომელიმე მის ნაწილში შეიძლება ისეთი იყოს, რომ თავისთავად წარმოადგენდეს არაადამიანურს ან ღირსების შემლახველს“. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ზოგადი მოხსენებების ძირითადი ნაწილები“, მუხლი 17, პუნქტი 46.

⁶² წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წლის 6-დან 18 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, და „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“.

⁶³ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა, „საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება“, პუნქტი 105.

⁶⁴ „კომიტეტი შეფოთებულია ბევრ პენიტენციურ დაწესებულებაში, განსაკუთრებით რევიონებში, პატიმრობის ცული პირობებით, აგრეთვე, გადატვირთულობით ღრობითი დაკავების ბევრ ცენტრში, კერძოდ, წინასწარი დაკავების ცენტრებში.“ გაეროს-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მიერ წვერი სახელმწიფოების მხრიდან კონვენციის მე-19 მუხლის შესაბამისად წარმოღვენილი ანგარიშების განხილვა, დასკვნები და რეკომენდაციები, საქართველოს რესპუბლიკა“, CAT/C/GEO/CO/3, 2006 წლის 10 მაისი, პუნქტი 18., <http://www.ohchr.org/english/bodies/cat/docs/AdvanceVersions/CAT.C.GEO.CO.3.pdf> (მოძიებულია 2006 წლის 22 ივნისს).

კვადრატული მეტრი – 2 მეტრი ან მეტი კედლებს შორის, 2,5 მეტრი იატაკსა და ჭერს შორის.“⁶⁵ მის მიერ საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წელს გაწეულ რეკომენდაციებში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა შეამცირა ეს სტანდარტი და განაცხადა, რომ „მიზნად უნდა იქნეს დასახული პატიმარზე 4 მ²-ის სტანდარტის მიღწევა“.⁶⁶ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ მოითხოვს, რომ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის საკნებში მოთავსებული თითოეული მსჯავრდებულის საცხოვრებელი ფართობი არ უნდა იყოს ორ კვადრატულ მეტრზე ნაკლები.⁶⁷ თითოეულ პატიმარს უნდა ჰქონდეს საკუთარი საწოლი.⁶⁸

ხელისუფლების მიერ საპატიმროების გადატვირთვის ახსნა

საქართველოს ხელისუფლებას არ განუხორციელებია ქმედითი ზომები პენიტენციურ სისტემაში გადატვირთვის საკითხის მოსაგვარებლად. პირიქით, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ბოლო ორი წლის განმავლობაში ციხეებში პატიმრების რაოდენობა 85 პროცენტით გაიზარდა. ახლადშენებული ორი საპატიმროდან ერთ-ერთმა შეცვალა წინასწარი პატიმრობის არსებული დაწესებულება, თუმცა მან დამატებითი ფართობიც შექმნა.⁶⁹ გარდა ამისა, „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმების სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმაში“ გათვალისწინებულია 2007-2009 წლებში საკვებით 13 000 პატიმრის უზრუნველყოფა, თუმცა 2006 წლის აგვისტოში ციხეებში პატიმართა რაოდენობის ამსახველი ოფიციალური მონაცემი უკვე 12 992 იყო.⁷⁰ ხელისუფლების მაღალი თანამდებობის პირები ამტკიცებენ, რომ გადატვირთვას დროებითი ხასიათი აქვს და იგი გამოწვეულია ძირითადად სასამართლო სისტემაში სერიოზული დაყოვნებებით, რაც იქ მიმდინარე რეფორმას უკავშირდება.⁷¹ ამასთანავე, ხელისუფლება აცხადებს, რომ სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის ცვლილებები, რომლებიც ამცირებს პირის მიერ წინასწარ პატიმრობაში გასატარებელ დროს, ასევე ხელს შეუწყობს ახლო მომავალში გადატვირთულობის პრობლემის მოგვარებას.⁷² მაგრამ გაურკვეველია, შესაძლებელი იქნება თუ არა საქმეების

⁶⁵ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „მე-2 ზოგადი მოხსენება 1991 წლის 1 იანვრიდან 31 დეკემბრამდე პერიოდში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის საქმიანობის შესახებ“, პუნქტი 43.

⁶⁶ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წლის 6-დან 18 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან დირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“.

⁶⁷ ქალებისათვის განკუთვნილ საპატიმროში და სამედიცინო ნაწილში საცხოვრებელი ფართი არ უნდა იყოს სამ კვადრატულ მეტრზე ნაკლები, ხოლო არასრულწლოვანი პატიმრებისთვის განკუთვნილ დაწესებულებაში – 3,5 კვადრატულ მეტრზე ნაკლები. საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, მუხლი 33, პუნქტი 2.

⁶⁸ პატიმართა მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები, მუხლი 19.

⁶⁹ ქუთაისის ახალმა მე-2 საპყრობილემ შეცვალა ქუთაისის წინასწარი პატიმრობის ძველი ციხე, თუმცა ასევე იმყოფებინ მსჯავრდებული პატიმრები.

⁷⁰ „საქართველოში სისხლის სამართლის სისტემის რეფორმების სტრატეგიის განხორციელების სამოქმედო გეგმა“, 2006 წლის 12 ივნისი. სტატისტიკური მონაცემები მოგვაწოდა იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტმა 2006 წლის 3 აგვისტოს.

⁷¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ იუსტიციის მინისტრის მოადგილესთან გივი მიქანაძესთან, თბილისი, 2006 წლის 18 მაისი. გენერალური პროკურატურის თანამშრომლის თქმით, „პრობლემას მოსამართლეთა შეზღუდული რაოდენობა წარმოადგენს. გამოძიებასა და სასამართლოებში დიდი რაოდენობით დაყოვნებული საქმეები არსებობს. თითოეულ მოსამართლეს 250 საქმეზე აქვს გადაწყვეტილება გამოსატანი.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თამარ თომაშვილთან, გენერალური პროკურატურის ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტი, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

⁷² სისხლის სამართლის მოქმედ საპროცესო კოდექსში 2006 წლის 1 იანვარს შესული ცვლილებები წინასწარი პატიმრობის ხანგრძლივობას ცხრა თვიდან ოთხ თვემდე ამცირებს, ხოლო სასამართლო პროცესის განმავლობაში პატიმრობის მაქსიმალური ხანგრძლივობა 30 თვიდან 12 თვემდე შემცირდა.

განხილვის ახალი ვადების დაცვა, თუ გავითვალისწინებთ სასამართლო სისტემაში მიმდინარე ცვლილებებს და მოსამართლეთა ნაკლებობას.⁷³

გარდა ამისა, ციხეებში პატიმართა რაოდენობის სწრაფად ზრდაში დიდი წვლილი მიუძღვის წინასწარ პატიმრობასთან, მსჯავრდებულთან, თავდებით და პირობით გათავისუფლებასთან დაკავშირებულ შეგნებულ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებებსაც. დანაშაულის მიმართ ნულოვანი ტოლერანტობის პოლიტიკა საფუძვლად დაედო ექვმიტანილთა დაპატიმრების შემთხვევათა რაოდენობის ზრდას და აღმკვეთ ღონისძიებად წინასწარი პატიმრობის შეფარდებას, მიუხედავად დანაშაულის სიმძიმისა. საპატიმროთა გადატვირთვაში თავის როლს ასრულებს მსჯავრდების ალტერნატიული საშუალების – თავდებით გათავისუფლების და ვადაზე ადრე პირობითი გათავისუფლების შეზღუდული გამოყენებაც. გენერალური პროკურატურის ინფორმაციით, 2005 წლის სექტემბერიდან 2006 წლის მარტამდე 52-დან 59 პროცენტამდე საქმეებში სასამართლოს მოლოდინე ბრალდებულები წინასწარ პატიმრობაში იმყოფებოდნენ.⁷⁴ 2005 წლის დეკემბერში სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილმა ცვლილებებმა გააუქმა წინასწარი პატიმრობის ზოგიერთი ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიება და პატიმრობის ერთადერთ ალტერნატივად გირაოთი და თავდებით გათავისუფლება დატოვა, რასაც პრაქტიკაში სასამართლოები იშვიათად იყენებენ.⁷⁵ 2006 წლის თებერვალში ახლად დანიშნული მოსამართლეების წინაშე წარმოთქმულ სიტყვაში პრეზიდენტმა სააკაშვილმაც კატეგორიულად გააკრიტიკა პირობითი სასჯელის გამოყენება, მცირე დანაშაულში ბრალდებულ პირთა მიმართაც კი. პრეზიდენტმა განაცხადა: „ადამიანები წვრილმანი დანაშაულისათვის ციხეში უნდა მოხვდნენ... პირობითი სასჯელი უქმდება და ყველა დამნაშავე ციხეში წავა, გარდა იმ შემთხვევისა, როდესაც გამოძიება ჩათვლის საჭიროდ ადამიანისაგან ისეთი ინფორმაცია მიიღოს, რომელიც გამოძიებას ძალზე დიდი და სერიოზული საქმეების გახსნაში დაეხმარება...“⁷⁶ ადვოკატები ადასტურებენ, რომ პირობითი სასჯელი პრაქტიკულად არასოდეს გამოიყენება.⁷⁷

⁷³ „ამჟამად მოსამართლეთა ვაკანსიების 40 პროცენტზე მეტი არ არის დაკავებული. დანაშაულებული საჭირო 400 მოსამართლიდან დღესდღეობით მხოლოდ 270 მუშაობს. მოსამართლეთა ნაკლებობა ნაწილობრივ იმ ფაქტით აიხსნება, რომ უკანასკნელ ხანს 65 მოსამართლე გადადგა თანამდებობიდან ან გათავისუფლებული იქნა სისხლის სამართლის ბრალდებით, მათ შორის, მექრთამეობის გამო; [მათ წინააღმდეგ განხორციელებული] დისციპლინური ზომების გამო; ან პენსიაზე გასვლის [გადაწყვეტილების მიღების] გამო. უფრო მეტი, უზენაესი სასამართლოდან ხუთი მოსამართლის გათავისუფლებამ ... წარმოშვა შემოთქმვა სამართალწარმოებასთან და სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობის პრინციპთან დაკავშირებით.“ ევროპის საბჭო, „ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება: საქართველოში არსებული სიტუაცია“. პოლიტიკურ საქმეთა გენერალური დირექტორატის მიერ მომზადებული რეგულარული მოხსენება (2006 წლის მაისი), SG/INF (2006), 2006 წლის 9 ივლისი, პუნქტი 19.

⁷⁴ გენერალური პროკურატურა, „საქართველოს სასამართლოების მიერ სხვადასხვა აღმკვეთი ღონისძიებების გამოყენება, 2005 წლის სექტემბრიდან - 2006 წლის მარტამდე“, რომელსაც “Human Rights Watch”-ი 2006 წლის 23 მაისს გაეცნო.

⁷⁵ საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის (2005 წლის 16 დეკემბერს შესწორებული სახით) 152-ე მუხლის მიხედვით წინასწარი პატიმრობის ალტერნატიული აღმკვეთი ღონისძიებებია გირაო, პირადი თავდებობა, არასრულწლოვანი ბრალდებულის მეთვალყურეობაში გადაცემა და სამხედრო მოსამსახურის ქცევისადმი სარღობის მეთვალყურეობა. უწინ წინასწარი პატიმრობის კიდევ ერთი ალტერნატივა იყო სხვა ადამიანის პირადი თავდებობა და შინაპატიმრობა. სახალხო დამცველის სამსახურის ინფორმაციით, იგი ბევრ საჩივარს იღებს ბრალდებულებისგან იმის თაობაზე, რომ პროკურატურა ხშირად უარს ამბობს ქონების მიღებაზე გირაოს სახით, რაც წინააღმდეგობაში მოდის საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 168-ე მუხლის 1-ლ პუნქტთან, რომელშიც გირაო განსაზღვრულია, როგორც „ფულადი თანხა ან მოძრავი და უძრავი ქონება“, და მე-2 პუნქტთან, რომელშიც ნათქვამია, რომ ბრალდებულს ან მისი სახელით სხვა პირს შეუძლია შეიტანოს გირაოს თანხის ექვივალენტური უძრავი ან მოძრავი ქონება. „საქართველოს სახალხო დამცველი რეკომენდაციას უწევს პროკურორებს, დაიცვან კანონის ყველა მოთხოვნა აღმკვეთი ღონისძიების სახით გირაოს გამოყენებისას.“ საქართველოს სახალხო დამცველის პრესრელიზი.

⁷⁶ „საქართველოს პრეზიდენტის მიხედვით სააკაშვილის სიტყვა მოსამართლეთა ფიცის დადების ცერემონიაზე“, 2006 წლის 23 თებერვალი, <http://www.president.gov.ge/?l=E&m=0&sm=3&id=1495> (მოძიებულია 2006 წლის 6 მარტს).

⁷⁷ “Human Rights Watch”-ის სატელეფონო ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, 2006 წლის 9 აგვისტო.

მოვლენათა აღნიშნული განვითარება პირდაპირ ეწინააღმდეგება საქართველოს ხელისუფლების მიერ გაერო-ს წამების საკითხებში საგანგებო მომხსენებლისათვის 2004 წელს განხორციელებული ვიზიტის დროს მიწოდებულ ინფორმაციას, რომლის მიხედვით, „ყველა შემთხვევაში უპირატესობა უნდა მიენიჭოს აღკვეთის ღონისძიებებს, რომლებიც არ გულისხმობს პატიმრობას.“⁷⁸ წამების საკითხებში საგანგებო მომხსენებელმა შენიშნა, რომ ხელისუფლების ოფიციალური მიდგომა გულისხმობს, რომ „არ კეთდება განსხვავება წინასწარ პატიმრობასა და მსჯავრდების შემდეგ პატიმრობას შორის,“ რაც ეწინააღმდეგება უდანაშაულობის პრეზუმფციას და პიროვნების თავისუფლების აღკვეთის საგანგებო წესს.⁷⁹ წინასწარი პატიმრობის რეგულარული გამოყენება ასევე ეწინააღმდეგება სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-9 მუხლის მე-3 პუნქტს, რომელშიც ნათქვამია: „სასამართლო განხილვამდე ადამიანის პატიმრობა ზოგად წესად არ უნდა იქცეს, მაგრამ მისი გათავისუფლება შეიძლება დამოკიდებული იყოს სასამართლოში გამოცხადების გარანტიების არსებობაზე“.⁸⁰ გაერო-ს ადამიანის უფლებათა კომიტეტმა დაადგინა, რომ წინასწარი პატიმრობა გამოყენებული უნდა იქნეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ის კანონიერი, გონივრული და აუცილებელია. აუცილებლობა ვიწროდ არის განსაზღვრული: „აუცილებელია გაქცევის, ნივთმტკიცებებით მანიპულირების ან ახალი დანაშაულის ჩადენის თავიდან ასაცილებლად“ ან „თუ ადამიანი წარმოადგენს აშკარა და სერიოზულ საფრთხეს საზოგადოებისთვის და ეს საფრთხე სხვაგვარად ვერ იქნება თავიდან აცილებული“.⁸¹ ბრალდებულის დაკავების აუცილებლობის შესაფასებლად დაკავების თითოეული შემთხვევა ინდივიდუალურად უნდა შეფასდეს.

საპატიმრობებში არსებული სიტუაცია ცხადყოფს, რომ პრაქტიკაში არ ხდება ინდივიდუალური შემთხვევების შეფასება იმის დასადგენად, აუცილებელია თუ არა ადამიანის პატიმრობაში ყოფნა. სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ცალკეული თანამშრომლები ათვითცნობიერებენ ამ პრობლემას და არ ეთანხმებიან არსებულ პოლიტიკას. თბილისის წინასწარი პატიმრობის მე-5 საპრობილის ადმინისტრაციის ერთ-ერთმა წარმომადგენელმა გამოხატა თავისი აზრი, რომ ხელისუფლების კურსი დაკავებასთან დაკავშირებით იწვევს საპრობილის გადატვირთვას და ერთადერთი გამოსავალი ამ მიდგომის შეცვლაა. აღნიშნულმა პირმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „ჩემი აზრით, აუცილებელია დაკავებასთან დაკავშირებული ზომების შეცვლა. ყოველთვის არ არის საჭირო ადამიანების დაპატიმრება. თუ ეს მდგომარეობა

⁷⁸ „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები, მათ შორის: წამებისა და დაკავების საკითხები, წამებისა და სხვა სასტიკი, არადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობის საკითხებში საგანგებო მომხსენებლის, მანფრედ ნოვაკის მოხსენება, საქართველოში განხორციელებული მისია“, სქოლიო 9.

⁷⁹ იქვე, პუნქტი 51.

⁸⁰ სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტი, მე-9 მუხლი, *იხ.*, აგრეთვე, ადამიანის უფლებათა კომიტეტის №8 ზოგადი კომენტარი სამოქალაქო და პოლიტიკურ უფლებათა საერთაშორისო პაქტის მე-9 მუხლთან დაკავშირებით (მეექვსე სხდომა, 1982 წელი), გაერო-ს დოკ. A/40/40, „ადამიანთა ღონისძიებად წინასწარი პატიმრობის გამოყენებას გამოწვევის ხასიათი უნდა ჰქონდეს და იგი რაც შეიძლება ხანმოკლე უნდა იყოს.“

⁸¹ *ჰუვო ვან ალპენი ნიდერლანდების წინააღმდეგ* (No. 305/1988) (1990 წლის 23 ივლისი), გენერალური ასამბლეის ოფიციალური დოკუმენტები, ორმოცდამეხუთე სხდომა, დამატება №40 (A/45/40), ტომი II., დანართი IX, თავი M., პუნქტი 5.8.

არ შეიცვლება, ციხეები ყოველთვის გადატვირთული იქნება. არსებობს პატიმრობის მრავალი ალტერნატივა. მაგალითად, ეკონომიკური დანაშაულების შემთხვევაში: ადამიანმა მოიპარა სიგარეტის კოლოფი. არ არის საჭირო მისი ციხეში მოთავსება. ჩვენს საპრობილემში არიან ადამიანები, რომლებიც ოთხი ბოთლი არყის მოპარვის გამო დააკავეს. ეს უაზრობაა. იმის დასადგენად, თუ რა სახის აღმკვეთი ღონისძიების შეფარდებაა საჭირო, უნდა შეფასდეს დანაშაულის სიმძიმე. არსებობენ საშიში დამნაშავეები, დამნაშავეები, რომლებიც არ წარმოადგენენ საფრთხეს, დამნაშავეები, რომლებიც ითანაშრომლებდნენ სამართალდამცავ ორგანოებთან და ა.შ. ჩვენ უნდა შევცვალოთ დამოკიდებულება დანაშაულის მიმართ. უნდა გავამარტივოთ სისტემა.“⁸²

გადატვირთულობის პირობები

თავისი განსაკუთრებული გადატვირთულობის გამო საგანგებო ყურადღება უნდა მიექცეს თბილისის წინასწარი პატიმრობის მე-5 საპრობილეს. ამ დაწესებულებაში მრავალი წელია განსაკუთრებით მწვავედ დგას გადატვირთულობის საკითხი და დროთა განმავლობაში პრობლემა უფრო დამძიმდა. 2004 წელს განხორციელებული ვიზიტის შემდეგ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა აღნიშნა: „... გადატვირთულობამ ქვეყნის წინასწარი პატიმრობის ძირითად დაწესებულებაში, თბილისის მე-5 საპრობილეში, შემაშფოთებელ ღონეს მიაღწია“ და მხოლოდ ხუთი თვის მანძილზე 22 პროცენტით გაიზარდა.⁸³ 2006 წლის მაისში “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროს მე-5 საპრობილეში 3 559 პატიმარი იყო, რაც წარმოადგენს 60 პროცენტთან ზრდას კომიტეტის 2004 წლის ვიზიტთან შედარებით. საპრობილის დირექტორმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა, რომ დაწესებულება განკუთვნილია 1 800 პატიმრისათვის და, შესაბამისად, მუშაობს დაახლოებით ორმაგი დატვირთვით. საპრობილის დირექტორის თქმით, დაწესებულება კვირაში 20-50 ახალ პატიმარს ღებულობს.⁸⁴ თუმცა 2006 წლის აპრილსა და მაისში საპრობილეში ყოველდღიურად შემოსული პატიმრების შესახებ ჩანაწერების დათვალიერებამ გვიჩვენა, რომ დღეში საშუალოდ 18 ახალი პატიმარი შემოდის.

გადატვირთულობის შედეგად მე-5 საპრობილის თითქმის ყველა საკანში, რომელიც “Human Rights Watch”-მა მოინახულა, სულ მცირე ორჯერ მეტი პატიმარი იყო, ვიდრე საწოლები, და პატიმრებისთვის გამოყოფილი ფართი დამკვიდრებულ ნორმებზე ბევრად ნაკლები იყო. გადატვირთულ საკნებში თითოეული პატიმრის საცხოვრებელი ფართი ერთი კვადრატული მეტრი ან

⁸² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 5 მაისი. ანალოგიური რამ განაცხადა ორგანიზაციამ “Penal Reform International”-მა: „თუკი ახლო მომავალში არ იქნება მიღებული საკანონმდებლო, სტრატეგიული და საჯარო ინფორმაციის მიდგომები საქართველოში ადამიანების დაპატიმრების სწრაფად მზარდი შემთხვევების (100 000 მოსახლეზე 250) გასაკონტროლებლად, ახალი შენობა ვერ გაართმევს თავს ამ ნაკადებს და პატიმრებს მომავალი რამდენიმე წლის განმავლობაშიც არაადამიანურ პირობებში მოუწვევთ ყოფნა“. “Penal Reform International”, გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის წარდგენილი ანგარიში, 2006 წლის 1 მაისი.

⁸³ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის საქართველოში ვიზიტის შესახებ“, პუნქტი 65.

⁸⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორი, 2006 წლის 16 მაისი.

ნაკლები გამოდიოდა. მაგალითად, ერთ საკანში, რომელიც “Human Rights Watch”-მა მონინახულა, იყო 28 საწოლი, რომლებზეც 73 პატიმარს ეძინა. მეორე საკანში, 24 საწოლით, 53 ადამიანი იყო, ხოლო 25 საწოლიანში – 75 პატიმარი. ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეის მონიტორინგის კომიტეტმა და წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მსგავსი პირობების არსებობა 2001 წელს დააფიქსირეს.⁸⁵ დაკავებული პირები ყველანაირად, რომ საკმარისი საწოლების არარსებობის პირობებში მათ რიგრიგობით, თითო ჯერზე ოთხი-ხუთი საათი, ხშირად კი დღის განმავლობაში უწევთ ძილი.⁸⁶ სულ მცირე ერთ საკანში “Human Rights Watch”-მა იატაკზე მძინარე პატიმარი ნახა. ერთმა პატიმარმა, რომელიც 2006 წელს მე-5 საპყრობილეში რამდენიმე კვირით იყო დაკავებული, თავისი საკანი აღწერა, როგორც „ველეური ადგილი. 16 საწოლიან ოთახში 54 ადამიანი ცხოვრობდა... ზოგიერთს საკანში საკუთარი საწოლი ჰქონდა. დანარჩენებს დღისა და ღამის განმავლობაში ოთხ ცკლად გვიწევდა ძილი. ზოგჯერ საწოლში ერთდროულად სამ ადამიანს ეძინა.“⁸⁷ სხვა პატიმრის გადმოცემით, „მე მეოთხე სართულზე მომათავსეს. იმ საკანში 71 ადამიანი იყო და მხოლოდ 24 საწოლი. ძილი ნამდვილი პრობლემა იყო. ზოგჯერ სამი დღის განმავლობაში ვერ ვახერხებდი დაძინებას.“⁸⁸ კიდევ ერთმა პატიმარმა გვიამბო: „ეს სამინელებაა, ერთ ჯერზე მხოლოდ ოთხი, ხუთი ან ექვსი საათი შეგვეძლო დაგვიძინა.“⁸⁹ გადატვირთულობა პატიმრებზე სერიოზულ ფსიქოლოგიურ ზეგავლენასაც ახდენს; ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „აქ იმდენი ხალხია, რომ შეიძლება გავვიჟღე.“⁹⁰

გადატვირთული იყო მეორე დაწესებულებაც, რომელიც “Human Rights Watch”-მა მონინახულა – რუსთავის 1-ლი საპყრობილე. საპყრობილის ღირებულების მთავრის თქმით, დაწესებულება განსაზღვრულია 1 000 პატიმრისათვის. 2006 წლის მაისში იქ 1 361 პატიმარი იყო მოთავსებული. ამ ციხეში არსებობს როგორც მკაცრი, ისე საერთო რეჟიმები პატიმრებისათვის, მათი განაჩენის მიხედვით. იქ მყოფთა უმრავლესობა მსჯავრდებული პატიმარია; ზოგიერთ მათგანს შეტანილი აქვს სააპელაციო საჩივარი სასამართლოს გადაწყვეტილებასთან დაკავშირებით. ეს საპყრობილე განლაგებულია მიტოვებული სამრეწველო კომპლექსის გვერდით, სადაც უწინ პატიმრები მუშაობდნენ. დღის განმავლობაში პატიმრებს აქვთ შესაძლებლობა, ისეირნონ ციხის დიდ ეზოში. პატიმრები ცხოვრობენ ბარაკებში, სადაც არ არის ცალკე საკნები ან ოთახები. ვიწრო დერეფანს მიღმა უსისტემოდ კიდია ფარდები ან ქსოვილის დიდი ნაჭრები სივრცის „ოთახებად“ გადასატიხრად. ასეთ პირობებში “Human Rights Watch”-მა ვერ მოახერხა დაედგინა, თუ რამდენი პატიმარი ცხოვრობდა იქ და რამხელა ფართი იყო მათთვის გამოყოფილი.

⁸⁵ „ვევლა საკანში, რომელიც ჩვენ ვნახეთ წინასწარი პატიმრობის ზრდასრული მამაკაცებისთვის განკუთვნილ ცენტრში, მეტი პატიმარი იყო, ვიდრე საწოლი“. ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა, „საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება“, პუნქტი 105.

⁸⁶ “Penal Reform International”-მა ასევე აღმოაჩინა, რომ სულ მცირე ორ საპატიმროში (წინასწარი პატიმრობის ახალ საპატიმროში არასრულწლოვანთათვის თბილისში და წინასწარი პატიმრობის საპატიმროში ბათუმში) არასრულწლოვანები იძულებულნი არიან, მორიგეობით დაიძინონ. “Penal Reform International”, გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის წარდგენილი ანგარიში.

⁸⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპყრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 14 მაისი.

⁸⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპყრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 15 მაისი.

⁸⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპყრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

⁹⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპყრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

ზოგადი ატმოსფერო იყო ხმაურიანი, იგრძნობოდა გადატვირთულობა, გამოყოფილ „ოთახებში“ ოთხი, შვიდა ან ათი პატიმარი იმყოფებოდა.

ეუთო-ს ინფორმაციით, გადატვირთულობის სერიოზული პრობლემა აღინიშნება დასავლეთ საქართველოშიც, ბათუმისა და ზუგდიდის ციხეებში. ბათუმის ციხე 250 კაცისთვის არის განკუთვნილი, მაგრამ ამჟამად იქ დაახლოებით 565 პატიმარია. ზუგდიდში 305 კაცისთვის განკუთვნილ დაწესებულებაში 407 პატიმარია.⁹¹ “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროისათვის ახალი დაწესებულებები – რუსთავის მე-6 და ქუთაისის მე-2 საპრობილექები – არ იყო გადატვირთული – ისინი რეალურ შესაძლებლობაზე ოდნავ ნაკლებად იყო დატვირთული - რუსთავის მე-6 საპრობილექში, რომელიც 728 კაცისთვის არის განკუთვნილი, 707 პატიმარი იყო, ხოლო 1500 კაცისთვის განკუთვნილ ქუთაისის მე-2 საპრობილექში – 1 423.⁹² “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროისათვის თბილისის მე-7 საპრობილექ არ იყო ზოგადად გადატვირთული, მაგრამ ზოგიერთ საკანში მეტი პატიმარი იყო მოთავსებული, ვიდრე ეს დაშვებულია საქართველოს კანონმდებლობით და საერთაშორისო სტანდარტებით, მაშინ, როცა სხვა საკანებში, მათ შორის გარემონტებულ საკანებში ზედა სართულზე, რომლებიც რვა პატიმარს იტევს, მხოლოდ ორი პატიმარი იყო მოთავსებული. ხელისუფლების თქმით, ეს იმიტომ ხდება, რომ არ შეიძლება პატიმართა გარკვეული კატეგორიების (მაგალითად, კანონიერი ქურდების და ყოფილი პოლიციელების) ერთად მოთავსება უსაფრთხოებასთან დაკავშირებული მოსაზრებებით.⁹³ 2006 წლის აგვისტოსათვის პატიმართა რაოდენობა მე-7 საპრობილექში გაიზარდა დაახლოებით რეალურ შესაძლებლობამდე.⁹⁴

სასჯელსრულების დაწესებულებათა ფიზიკური პირობები

ხალხით გადატვირთულ საკანებს ხშირად შედეგად მოჰყვება ახალი პრობლემების წარმოქმნა ან უკვე არსებულის გამწვავება, მათ შორის, ანტისანიტარია, პატიმართა ჯანმრთელობის და ჰიგიენის მდგომარეობის გაუარესება და განმარტოების შეუძლებლობა. ზოგიერთ დაწესებულებაში შენობის ასაკი, ტექნიკური მომსახურების სიმწირესთან ერთად, ასევე ამძიმებს მდგომარეობას. ევროსაბჭოს „ევროპის პენიტენციური წესების“ მიხედვით: „პატიმრებისთვის გამოყოფილი საცხოვრებელი, განსაკუთრებით კი დასაძინებელი ადგილები უნდა იცავდეს ადამიანის ღირსებას და, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, განმარტოების უფლებას და აკმაყოფილებდეს ჯანმრთელობისა და ჰიგიენის მოთხოვნებს. შესაბამისი ყურადღება უნდა დაეთმოს კლიმატურ პირობებს და განსაკუთრებით ფართს, ჰაერის კუბურ შემცველობას, განათებას, გათბობასა და ვენტილაციას.“⁹⁵ საქართველოს კანონი

⁹¹ ერთ მომენტში ბათუმის ციხეში 607 პატიმარი იყო. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ტულუშთან, ეუთო, თბილისი, 2006 წლის 12 მაისი. 2006 წლის იანვარში სახალხო დამცველის განცხადებით, ბათუმის ციხე 250 პატიმრისთვის არის განკუთვნილი, მაგრამ იქ 568 პატიმრისთვის 410 საწოლია. „სახალხო დამცველის წარმომადგენლის მიერ მიუღს საქართველოში საპატიმროებში არსებული სიტუაციის მონიტორინგი“, საქართველოს სახალხო დამცველის პრესრელიზი, 2006 წლის 5 იანვარი.

⁹² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გონა მგერელიშვილთან, ქუთაისის მე-2 საპრობილექის დირექტორი, 2006 წლის 20 მაისი.

⁹³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გიგნალიძესთან, თბილისის მე-7 საპრობილექის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁹⁴ “Human Rights Watch”-ის სატელეფონო ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, 2006 წლის 9 აგვისტო.

⁹⁵ ევროსაბჭოს მინისტრთა კომიტეტი, მინისტრთა კაბინეტის მე-2 რეკომენდაცია (2006) წვერი სახელმწიფოების მიმართ - „ევროპის პენიტენციური წესები“, პუნქტი 18.1. მსგავსი სტანდარტები ჩამოყალიბებულია „პატიმრების მიმართ მოპყრობის მინიმალურ სტანდარტულ წესებში“, მე-10, მე-11 და მე-12 მუხლები.

ადგენს, რომ პატიმართა საცხოვრებელი ფართი უნდა შეესაბამებოდეს სამშენებლო-ტექნიკურ და სანიტარულ-ჰიგიენურ ნორმებს, „უნდა უზრუნველყოფდეს მსჯავრდებულის ჯანმრთელობის შენარჩუნებას, ჰქონდეს ფანჯარა, რომელიც უზრუნველყოფს ბუნებრივ განათებას და ვენტილაციას.“⁹⁶ “Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებული დაწესებულებების უმრავლესობა, ორი ახალი საპრობილის გამოკლებით, არ აკმაყოფილებს ამ სტანდარტებს.

პირობები თბილისის მე-5 საპრობილეში

თბილისის მე-5 საპრობილე აშენებულია 1912 წელს. თავდაპირველად, მე-19 საუკუნეში, შენობაში განთავსებული იყო ქარხანა. დაწესებულება იღებს წინასწარ პატიმრებს აღმოსავლეთ საქართველოს ხუთი რაიონიდან, მათ შორის თბილისიდანაც. თბილისის მე-5 საპრობილის შენობის დიდ ნაწილში კედლები და იატაკი დაშლილია და ასეთივე მდგომარეობაშია დატოვებული. ელექტროსადენები იზოლაციის გარეშეა გაყვანილი საკნებსა და დერეფნებში. საპრობილის საკნებში იმდენი ორსართულიანი ლითონის საწოლი დგას, რამდენსაც ოთახი იტევს. “Human Rights Watch”-ის ვიზიტისას საკნებში არც მაგიდები იყო და არც სკამები. პატიმრები უნდა იხდნენ საწოლებზე ან იატაკზე, როცა მათ არ სძინავთ. ტუალეტები საკნის საერთო ფართიდან გამოყოფილია მხოლოდ დაბალი კედლით ან რაიმე ქსოვილითა თუ საშხაპე ფარდით, რომელიც პატიმრებმა თავადვე ჩამოკიდეს. ეს განმარტოების ძალზე მცირე საშუალებას უტოვებს იმ პატიმრებს, ვინც სანიტარული საშუალებებით სარგებლობს. ხალხით გადატვირთულ საკნებში საწოლები ძალიან ხშირად ტუალეტის მახლობლადაა განლაგებული. ტუალეტები საშინელ მდგომარეობაშია. რამდენიმე საკანში “Human Rights Watch”-მა ნაგვის გროვები ნახა კარებთან. “Human Rights Watch”-ის აზრით, პირობები, რომლებშიც პატიმრები იმყოფებიან აღნიშნულ საპრობილეში, არღვევს მათ მიმართ არაადამიანური თუ ღირსების შემლახველი მოპყრობის აკრძალვის ვალდებულებას.⁹⁷

“Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებულ თბილისის მე-5 საპრობილის ყველა საკანში იდგა ადამიანის ოფლის, ექსკრემენტებისა და თამბაქოს ბოლის საშინელი სუნი. ასეთი საკნებიდან პატიმრები დღეებისა და კვირების განმავლობაში არ გაყავდათ გარეთ (იხ. ქვემოთ „ვარჯიშის ნაკლებობა“). საკნებში ასევე უსაზღვროდ ცხელოდა ხალხმრავლობისა და არასაკმარისი ვენტილაციის გამო. ბევრ პატიმარს სიცხის გამო მინიმალური ტანსაცმელი ეცვა.⁹⁸ თუმცა საკნებში დიდი ფანჯრებია, ვენტილაცია ძალზედ ცუდია,

⁹⁶ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 33-ე მუხლის 1-ლი და მე-4 პუნქტები.

⁹⁷ იხ. ზემოთ 49-ე სქოლიო

⁹⁸ მიუხედავად იმისა, რომ “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროს მისის შუა რიცხვებში თბილისში თბილოდა, ეს ნამდვილად არ არის ყველაზე ცხელი პერიოდი საქართველოში. 2006 წლის ივლის-აგვისტოში, როცა პაერის ტემპერატურა ქალაქში აღწევდა 140⁰-ს ფარენჰეიტით (40⁰ ცელსიუსით), ტემპერატურა ზოგიერთ საკანში აღწევდა 113⁰-ს ფარენჰეიტით (45⁰ ცელსიუსით). ამ პერიოდის განმავლობაში გარდაიცვალა, სულ ცოტა, 9 პატიმარი, თუმცა ოუსტიციის მინისტრის მოადგილე გივი მიქანაძე უარყოფდა, რომ აღნიშნული

ფანჯრებზე აკრული ლითონის სქელი დარაბების გამო.⁹⁹ წამების საწინააღმდეგო ევროპის კომიტეტი აღგენს, რომ „ბუნებრივი განათება და სუფთა ჰაერი ცხოვრების ის ძირითადი ელემენტებია, რომლის უფლებაც აქვს ყველა პატიმარს.“¹⁰⁰ მიუხედავად წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის არაერთგზის მითითებისა, მოხსნილიყო აღნიშნული დარაბები, “Human Rights Watch”-ის ვიზიტისას მთავრობას ჯერაც არ ჰქონდა შესრულებული ეს რეკომენდაცია.¹⁰¹ “Human Rights Watch”-მა მოგვიანებით მიიღო ინფორმაცია, რომ 2006 წლის აგვისტოში, საქართველოში დიდი სიციხეების პერიოდში, მთავრობამ დაიწყო დარაბების მოხსნა.¹⁰²

პირობები თბილისის მე-7 საპრობილეში

“Human Rights Watch”-მა მსგავსი პირობები დააფიქსირა თბილისის მე-7 საპრობილეში. ეს არის წინასწარი პატიმრობის დაწესებულება შინაგან საქმეთა სამინისტროს შენობაში მდებარეობს. საპრობილის უფროსის მოადგილის თქმით, დაწესებულება ფუნქციონირებს 2004 წლიდან და იტევს 120 პატიმარს. “Human Rights Watch”-ის ვიზიტისას დაწესებულებაში იმყოფებოდა 100 დაკავებული, მათ შორის 30 - ორგანიზებული დანაშაულის თავკაცობაში ეჭვმიტანილი. როგორც ციხის უფროსის მოადგილემ განუცხადა “Human Rights Watch”-ს, „აქ არიან საქართველოს მთელი მაფიის თავკაცები“.¹⁰³ ამ დაწესებულებაში ყველა დაკავებული მხოლოდ ბრალდებულია,

სიკვდილიანობა რამენაირად უკავშირდებოდა პატიმრობის პირობებს. „ადამიანის უფლებათა დამცველები: ქართველი პატიმრები სიცხისგან იხოცებიან“, *Gazeta.ru*, 2006 წლის 10 აგვისტო,

<http://www.gazeta.ru/cgi-bin/newsarc.cgi?lenta=lenta&day=10&month=10&year=2006> (მოძიებულია 2006 წლის 14 აგვისტოს). იუსტიციის სამინისტრომ მიიღო გარკვეული ზომები პატიმართა ჯანმრთელობის დასაცავად ცხელი პერიოდის განმავლობაში, მათ შორის, ზოგიერთი საპრობილის საკნებში შეიტანა ვენტილატორები, უზრუნველყო 24 საათის განმავლობაში წყლის მიწოდება. ეკატერინე ბასილაია „საქართველოს ციხეებში სიკვდილიანობა იზრდება“, „მესენჯერი“, № 151 (1171), 2006 წლის 11 აგვისტო,

http://www.messenger.com.ge/issues/1171_august_11_2006/n_1171_1.htm (მოძიებულია 2006 წლის 14 აგვისტოს).

⁹⁹ 2001 წელს საპარლამენტო ასამბლეის მონიტორინგის კომიტეტმა აღწერა საკნები, როგორც „პრიმიტიული, არაკომფორტული და ყოველგვარი ვენტილაციის გარეშე.“ ევროპის საბჭოს საპარლამენტო ასამბლეა, „საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულება“, 105-ე პუნქტი. 2001 და 2004 წლების ვიზიტების განმავლობაში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა იგივე მდგომარეობა აღწერა თბილისის მე-5 საპრობილეში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წლის 6-დან 18 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“.

¹⁰⁰ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 25, 30-ე პუნქტი.

¹⁰¹ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წლის 6-დან 18 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, გვ. 25, 87-ე პუნქტი. 2004 წლის თავის ანგარიშში კომიტეტმა აღნიშნა, „როგორც დელეგაციას აცნობეს, დარაბების მოხსნა ვერ განხორციელდა სახსრების უკმარისობის გამო.“ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, 68-ე პუნქტი.

¹⁰² “Human Rights Watch”-ის კომუნიკაცია ელ.ფოსტით გიორგი ტულუშთან, ეუთო, 2006 წლის 18 აგვისტო.

¹⁰³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გენალიძესთან, თბილისის მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 7 მაისი.

თუმცა ზოგიერთი მათგანი ადრე უკვე მსჯავრდებული იყო და “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროს მათთან დაკავშირებით მიმდინარეობდა გამოძიება დამატებით ბრალდებებთან დაკავშირებით.

თბილისის მე-7 საპრობილე შედგება საკნების სამი სართულისაგან. პირველ სართულს წარმოადგენს სარდაფის საკნები. საკნები განსხვავდება ერთმანეთისგან ზომით და ტევალობით. მათში შეიძლება განთავსდეს 1-დან 10-მდე პატიმარი. “Human Rights Watch”-მა მონახულა სარდაფის სართულის რამდენიმე გადატვირთული საკანი, სადაც ცხელოდა, იყო ჭუჭყი და არ იყო არც ბუნებრივი განათება და არც ვენტილაცია. საკნებს ჰქონდა მხოლოდ პატარა ფანჯრები, რომლებიც დაფარული იყო ლითონის მძიმე ფურცლებით. სახალხო დამცველის მოთხოვნის შემდეგ, ადმინისტრაციამ ოთახებში მოაწყო უკეთესი ხელოვნური განათება, თუმცა ამით მთლიანად ვერ გადაწყდა ცუდი განათების პრობლემა.¹⁰⁴ ჩვენი ვიზიტის დროს საკნები ამ სართულზე კვლავაც ისეთი ჩაბნელებული იყო, რომ, როცა მცველებმა კარი გააღეს, დაკავებულებმა მაშინვე მოჭუტეს თვალები, თითქოს მზერის შეჩვევა უნდოდათ დერეფნიდან მომავალი კამკამა სინათლისთვის. დაკავებულები უკმაყოფილებას გამოთქამდნენ განათებასთან დაკავშირებით: როგორც “Human Rights Watch”-ს განუცხადა ერთ-ერთმა დაკავებულმა: „განათება ახლა ოდნავ უკეთესია, თუმცა მაინც ცუდია.“¹⁰⁵ “Human Rights Watch”-ს სწამს, რომ ადამიანთა პატიმრობა ამ საკნებში არსებულ პირობებში წარმოადგენს მათ მიმართ ღირსების შემლახველ მოპყრობას.¹⁰⁶

ამ ბოლო პერიოდში გარემონტდა თბილისის მე-7 საპრობილის საკნები მესამე სართულზე. მათ აქვთ დიდი ფანჯრები კარგი განათებითა და ვენტილაცია. საკნებში იყო საწოლები და ასევე მაგიდები და სკამები. მაგრამ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ამ საკნების შესაძლებლობა მთლიანად არ გამოიყენებოდა.

პირობები ახალ საპრობილეებში

“Human Rights Watch”-ის დაკვირვებით, ახლად აშენებულ საპრობილეებში (რუსთავის მე-6 საპრობილე და ქუთაისის მე-2 საპრობილე) საკნები ზოგადად სუფთაა და აქვთ დიდი ფანჯრებიდან შემომავალი კარგი ბუნებრივი განათება. საკნები არ არის გადატვირთული. თითო საკანში, ჩვეულებრივ, მოთავსებულია 6-8 პატიმარი. თითოეულ ოთახში არის ორსართულიანი საწოლები, მაგიდა და სკამები. ტუალეტები აბსოლუტურად იზოლირებულია და მოქცეულია ცალკე სათავსოში საკნის კარის გვერდით. თუმცა ვენტილაცია

¹⁰⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი. იხ., აგრეთვე, „საქართველოს ომბუდსმენის წარმომადგენლებმა მონახულეს თბილისის მე-7 საპრობილე“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი, 2006 წლის 2 მარტი, და „მე-7 საპრობილეში არსებული საცხოვრებელი პირობების შესახებ“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი, 2006 წლის 8 აპრილი.

¹⁰⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁰⁶ იხ. ზემოთ 49-ე სქოლიო.

პრობლემას წარმოადგენს ამ საკნებშიც – ოთახებში ცხელოდა და ხშირად იდგა ადამიანის ოფლისა და თამბაქოს სუნი.

პირობები საკარანტინო საკნებსა და კარცერებში

“Human Rights Watch”-მა ყველაზე შემადრწუნებელი პირობები აღმოაჩინა თბილისის მე-5 საპყრობილის სარდაფის „საკარანტინო“ საკნებში, სადაც დაკავებულებს, სავარაუდოდ, სამი დღის განმავლობაში აჩერებენ ჩვეულებრივ საკანში გადაყვანამდე. “Human Rights Watch”-მა მოგვიანებით გაარკვია, რომ ერთ-ერთი პატიმარი საკარანტინო საკანში, სულ მცირე, რვა თვის განმავლობაში ჰყავდათ გაჩერებული (იხ. ქვემოთ, „ფსიქიკური ჯანმრთელობა და ფსიქიატრიული დახმარება“). “Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებულ საკნებში არ იყო ბუნებრივი განათება ან ვენტილაცია სარდაფში მათი მდებარეობის გამო. საკნებს ჰქონდა მხოლოდ ერთი პატარა ფანჯარა და ისიც ლითონის ფურცლებით დაფარული. ხელოვნური განათება კარის თავზე განლაგებული ძლიერი ნათურიდან მომდინარეობდა. ონკანებში არ მოდიოდა წყალი, ხოლო ერთ-ერთ საკანში იატაკზე წყლის გუბე იდგა. საწოლები მხოლოდ შიშველი რკინის ძელებისგან შედგებოდა, არ იყო არც ლეიბები და არც საბნები, თუ არ ჩავთვლით რამდენიმე დაგლეჯილ საბანს. როცა “Human Rights Watch”-ის წარმომადგენელმა ჰკითხა საპყრობილის უფროსის მოადგილეს, დაწესებულებაში პატიმრების უფლებებზე პასუხისმგებელ ოფიციალურ პირს, რატომ არ ჰქონდათ პატიმრებს ლეიბები ან საბნები, პასუხი იყო „არ ვიცი“. “Human Rights Watch”-ის წარმომადგენელმა გამოიძახა ერთ-ერთი მცველი და იგივე კითხვა დაუსვა მას. მცველის სიტყვებით, „დაკავებულები ამ საკნებში მხოლოდ რამდენიმე დღეს ჩერდებიან და ამიტომ ცდილობენ ყველაფრის დაწვას ან დასველებას. აქედან გამომდინარე, ჩვენ აღარ ვაძლევთ მათ აღარც ლეიბებს და აღარც საბნებს. ისინი ყოველთვის აფუჭებენ მათ.“¹⁰⁷

თბილისის მე-5 საპყრობილის ერთ-ერთმა ყოფილმა პატიმარმა, რომელმაც საკარანტინო საკანში მხოლოდ 24 საათი გაატარა, “Human Rights Watch”-ს გაჭირვებით უამბო იმ საშინელი პირობების შესახებ, რომლებშიც მას მოუხდა იმ ერთი დღის გატარება. „ლაპარაკიც კი მიჭირს. საკანში ენით აუწერელი პირობები იყო. ოთახი ძალიან ძველია და მეორე სართულის კანალიზაცია პირდაპირ ამ საკანში ჩამოდის. ამ საზიზღრობის გუბე დგას იატაკზე. ჩემი იქ ყოფნისას საკანში 18 ადამიანი იყო და მხოლოდ 16 საწოლი. ყველა გუჭყყიანი იყო და ცუდად გრძობდა თავს. სერიოზულად მეშინოდა, ტუბერკულოზი ან რაიმე სხვა დაავადება არ შემყროდა. დაუჯერებელიც კია, რომ გადავრჩი.“¹⁰⁸

¹⁰⁷ როგორც “Human Rights Watch”-ს განუცხადა სტეფანე ოზაშვილმა, თბილისის მე-5 საპყრობილის უფროსის მოადგილემ, 2006 წლის 16 მაისი.

¹⁰⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპყრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 14 მაისი.

“Human Rights Watch”-ის აზრით, ადამიანების პატიმრობა ამგვარ პირობებში შეადგენს მათდამი დამამცირებელ მოპყრობას.¹⁰⁹ წამების საწინააღმდეგო ევროპულმა კომიტეტმა და სხვა ორგანიზაციებმა არაერთგზის მოითხოვეს აღნიშნული საკნების გაუქმება. მათ 2001 წელს აღნიშნეს, რომ „საცხოვრებელი ფართი ერთ ადამიანზე იქნებოდა არაუმეტეს 1,7 კვ მ-ისა. გარდა ამისა, საკნებში ჩვეულებრივ ბნელოდა, ცუდი ვენტილაცია იყო, გამეფებული იყო სიბინძურე – ზოგჯერ იდგა სხვადასხვა სახის ნაგვის გორები – და იყო ნესტი. საერთო სიძველის დონე სცილდებოდა ყოველგვარ საზღვრებს.“ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის 2001 წლის ვიზიტის შემდეგ საქართველოს ხელისუფლებამ, სავარაუდოდ, შეწყვიტა მე-5 საპყრობილის სარდაფში განთავსებული საკნების გამოყენება, მათ შორის, „საკარანტინო“ ოთახებისაც. მიუხედავად ამისა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის 2004 წლის ვიზიტის დროისთვის საკნები კვლავ ფუნქციონირებდა, ალბათ პატიმართა დიდი რაოდენობის გამო.¹¹⁰

“Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებული კარცერები ხშირად ასევე ვერ აკმაყოფილებდა საერთაშორისო სტანდარტებს. რუსთავის 1-ლ საპყრობილეში კარცერები პატარაა, ერთი ბევრი ფანჯრებით, რომლებიც არაა საკმარისი არც ვენტილაციისთვის და არც ბუნებრივი განათებისთვის. პატიმრებს ეძინათ შიშველ საწოლებზე, ლეიბების გარეშე. ბევრი მათგანი გამოუსადეგი იყო, ვინაიდან მათ აკლდა ხარიხები. ერთ-ერთ საკანში 10 პატიმარზე მხოლოდ შვიდი ვარგისი საწოლი იყო. ზოგიერთ ოთახში ტუალეტი ფუნქციონირებდა და გამოყოფილი იყო დაბალი კედლით. იმ საკნებში კი, სადაც ტუალეტი არ ფუნქციონირებდა, პატიმრებს მოეთხოვებოდათ საკნის კარზე დაკაკუნება და თხოვნა, გაეყვანათ ტუალეტში, რომელიც განლაგებული იყო ცარიელ საკანში, რომელსაც, როგორც ჩანს, იყენებდნენ საერთო ტუალეტად. რუსთავის 1-ლი საპყრობილის კარცერში მოთავსებულმა პატიმრებმა უარი განაცხადეს “Human Rights Watch”-თან საუბარზე.

“Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებულ ორ ახალ საპყრობილეში კარცერები მხოლოდ ერთ პატიმარზე არის გათვლილი. რუსთავის მე-6 საპყრობილეში დასჯილი პატიმრები თავსდებიან ძალიან პატარა საკნებში, სადაც არის ტუალეტი, ნიჟარა და ხის საწოლები ლეიბებისა თუ თეთრეულის გარეშე. ქუთაისის მე-2 საპყრობილეში “Human Rights Watch”-მა მონახულა ორი კარცერი, სადაც იგივე პირობები აღმოაჩინა. როგორც ქუთაისის საპატიმრო დაწესებულების ხელმძღვანელობამ აღნიშნა “Human Rights Watch”-თან საუბრისას, პატიმრებს კარცერში ყველაზე მეტი ათი დღით თუ აჩერებენ. ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უამბო, რომ მან რვა დღე გაატარა კარცერში ზედამხედველის შეგინებისთვის. მეორე პატიმარიც იმავე მიზეზით კარცერში ხუთი დღის განმავლობაში მჯდარა. დასჯასთან

¹⁰⁹ იხ. ზემოთ 49-ე სქოლიო.

¹¹⁰ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისთვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, 67-ე პუნქტი.

დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა აღნიშნა, რომ იგი „განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევს იზოლირების მსგავს პირობებში პატიმრობაში მყოფ პატიმრებს (რა მიზეზითაც არ უნდა იხვედნენ ისინი). პროპორციულობის პრინციპი მოითხოვს, რომ შენარჩუნებული იყოს წონასწორობა საქმის მოთხოვნებსა და იზოლირებული პატიმრობის ტიპის რეჟიმის გამოყენებას შორის.... იზოლირებული პატიმრობის ყველა ფორმა უნდა იყოს რაც შეიძლება ხანმოკლე.“¹¹¹ სტანდარტული მინიმალური წესები კრძალავს იზოლირების გზით დასჯას.¹¹²

ჰიგიენა

პატიმართა ჰიგიენასთან დაკავშირებული პრაქტიკა ძალიან განსხვავებულია სასჯელაღსრულების სისტემაში. პატიმართა უმრავლესობის თქმით, შხაპის მიღებას ისინი თვეში ერთხელ ან ორჯერ თუ ახერხებდნენ, გარდა რუსთავის 1-ლი საპყრობილისა და ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოსი, სადაც მათ ნებისმიერ დროს შეუძლიათ შხაპის მიღება. სტანდარტული მინიმალური წესები მოითხოვს, რომ პატიმრებს „ხელი უნდა მიუწვდებოდეთ წყალზე და ტუალეტის იმ საგნებზე, რომლებიც აუცილებელია ჯანმრთელობისა და სისუფთავის დაცვისათვის“ და „იმისათვის, რომ პატიმრებმა შეინარჩუნონ საკუთარი ღირსების შესაბამისი კარგი გარეგნობა, დაწესებულებაში უნდა იყოს თმისა და წვერის მოვლის და რეგულარულად გაპარსვის შესაძლებლობა.“¹¹³

თბილისის მე-5 საპყრობილის უფროსის მოადგილემ განაცხადა, რომ პატიმრები „იბანენ კვირაში ერთხელ.“¹¹⁴ მაგრამ პატიმრები აცხადებენ, რომ ისინი არ იღებენ შხაპს კვირაში ერთხელ, ვინაიდან „ამისთვის ძალიან ბევრი ხალხია.“¹¹⁵ ქუთაისის მე-2 საპყრობილის ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა: „შხაპის მიღების საშუალება თვეში ერთხელ ან ორჯერ თუ გვეძლევა. ზოგჯერ ონკანის ცივი წყლით ვიბანთ ჩვენს ნიჟარებში.“¹¹⁶ თბილისის მე-5 საპყრობილის ზოგიერთ საკანში პატიმრებმა შეიძინეს შლანგები და გააკეთეს თვითნაკეთი შხაპი ტუალეტების თავზე. ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს აუხსნა: „ჩვენ ვიბანთ ჩვენივე საკუთარი ტუალეტის თავზე ამ შლანგით, რომელიც მიერთებულია ონკანთან. ჩვენ თვითონ გავაკეთეთ ეს შხაპი, თუმცა წყალი აქ არც ისე ხშირად გვაქვს.“¹¹⁷

¹¹¹ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 20, 56-ე პუნქტი.

¹¹² „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 32-ე მუხლი.

¹¹³ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, მე-15 და მე-16 მუხლები.

¹¹⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპყრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 5 მაისი.

¹¹⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპყრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹¹⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპყრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹¹⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპყრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

მე-7 საპრობილის რამდენიმე პატიმარმა განაცხადა, რომ ისინი შხაპს მხოლოდ სამ კვირაში ერთხელ იღებენ.¹¹⁸ ერთ-ერთი ადვოკატის თქმით, „როცა ადამიანები პირველად შემოიყვანეს თბილისის მე-7 საპრობილეში, მათ არ ჰქონდათ დაბანის საშუალება ორი თვის განმავლობაში. შხაპში პატიმრებმა ერთი საპნით უნდა ისარგებლონ, სამართებლებსაც ბევრი სხვადასხვა ადამიანი იყენებს.“¹¹⁹ მეორე ადვოკატმა კი “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ მე-7 საპრობილეში სამი თვის განმავლობაში პატიმრებს არ შეეძლოთ შხაპის მიღება და თმის შეჭრა, თუმცა ერთ მშვენიერ დღეს ყველა პატიმარს ერთად მოპარსეს თმა და წვერი.¹²⁰ სახალხო დამცველის ოფისმა დაადასტურა, რომ ადმინისტრაცია არ უზრუნველყოფს პატიმრებს პირადი ჰიგიენისთვის საჭირო საგნებით (საპონი, ტუალეტის ქაღალდი, სამართებლები, კბილის ჯაგარისები, კბილის პასტები და ა.შ.) და არც მათ ნათესავებს აძლევს ამ საშუალებების შეგზავნის უფლებას.¹²¹ ჰიგიენასთან, ოჯახის წევრებთან პატიმრების ნაკლებობასთან, ვარჯიშის მიუწვდომლობასთან და პატიმართა სხვა უფლებების დარღვევასთან დაკავშირებით სახალხო დამცველის წერილობითი საჩივრების პასუხად სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის მოადგილემ განაცხადა: „მე-7 საპრობილეში არსებული საცხოვრებელი პირობები შეესაბამება საქართველოს კანონმდებლობითა და საერთაშორისო ნორმებით დადგენილ მინიმალურ საცხოვრებელ სტანდარტებს.“¹²²

პატიმართა გადმოცემით, ოჯახის წევრები ხშირად აწვდიდნენ ხოლმე ლოგინს და თეთრეულს, რომლითაც საკნების გადატვირთულობის გამო სხვებთან ერთად უწევდათ სარგებლობა.¹²³ ლოგინის თეთრეული უძრავლეს შემთხვევაში იყო ბინძური და იშვიათად ირეცხებოდა.¹²⁴ თბილისის მე-7 საპრობილის პატიმრის თქმით, „თეთრეული სამი თვეა არ გამოუცვლიათ.“¹²⁵ საერთაშორისო სტანდარტები მოითხოვს, რომ ხელისუფლება უზრუნველყოფდეს პატიმრებს ინდივიდუალური და „საკმარისი თეთრეულით, რომელიც უნდა იყოს სუფთა გაცემისას და ხშირად იცვლებოდეს სისუფთავის დაცვის მიზნით.“¹²⁶

¹¹⁸ 2006 წლის აგვისტოში “Human Rights Watch”-ს ერთ-ერთმა ადვოკატმა განუცხადა, რომ პატიმრები ახლა შხაპს თვეში ორჯერ იღებენ. “Human Rights Watch”-ის სატელეფონო საუბარი გელა ნიკოლაიშვილთან, 2006 წლის 9 აგვისტო.

¹¹⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ლალი აფციაურთან, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

¹²⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

¹²¹ „მე-7 საპრობილეში არსებული საცხოვრებელი პირობების შესახებ“, საქართველოს სახალხო დამცველი, პრესრელიზი, 2006 წლის 10 აპრილი.

¹²² იქვე.

¹²³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 7 მაისი; და “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹²⁴ როგორც ერთ-ერთმა პატიმარმა თქვა, „თეთრეული ორი თვეა არ გამოუცვლიათ.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

¹²⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹²⁶ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, მე-19 მუხლი.

კვება

“Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებული სასჯელალსრულების ყველა დაწესებულების პატიმრები ჩიოდნენ საკვების ხარისხსა და რაოდენობასთან დაკავშირებით. ზოგიერთ დაწესებულებაში “Human Rights Watch”-ი აკვირდებოდა პატიმრებისთვის საკვების მომზადების და თვით კვების პროცესს. პატიმრები დღეში სამჯერ იკვებებოდნენ, მაგრამ საკვებს ხშირად აკლდა კალორიულობა. თითოეულ შემთხვევაში საჭმელი შედგებოდა წყალწყალა წვნიანისგან, ბოსტნეულის რამდენიმე ნაჭრით და ცოდაოდენი ხორციით. „სტანდარტული მინიმალური წესები“ ადგენს, რომ „ყოველ პატიმარს ადმინისტრაცია დადგენილ საათებში უნდა აწვდიდეს კალორიულ საკვებს, რომელიც ადეკვატურია ადამიანის ჯანმრთელობისთვის, აქვს მაღალი ხარისხი და კარგადაა მომზადებული.“¹²⁷ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავს: „სიცოცხლისთვის აუცილებელი მინიმუმის მიწოდება ყოველთვის გარანტირებული უნდა იყოს ისეთ დაწესებულებებში, სადაც სახელმწიფოს საკუთარი მეთვალყურეობის ქვეშ დაკავებული ჰყავს ადამიანები. ამ მინიმუმში ასევე იგულისხმება კვება . . .“¹²⁸

თბილისის მე-5 საპრობილეში “Human Rights Watch”-მა ნახა სამზარეულოს შენობის დამპალი კედლები. წყალი პირდაპირ ესხმებოდა იატაკზე გუბეში მდგარ კვების პროდუქტებით სავსე კონტეინერებს. მზარეულებმა აცნობეს “Human Rights Watch”-ს, რომ იმ დღეს პატიმრები მიიღებდნენ სუპს პამიდვრით, ხახვით, სტაფილოთი, კარტოფილით, ვერმიშელით და ქათმის ხორციით. მზარეულების თქმით, პატიმრები ასევე მიიღებდნენ მაკარონს დაკონსერვებული ხორციით, მუხულოთი და წიწიბურის ფაფას. რუსთავის 1-ლი საპრობილის უფროსის მოადგილემ “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ პატიმრები უმეტესად მიირთმევენ წვნიანს, ჩაის, პურსა და კარტოფილს.¹²⁹

პატიმრებმა დაადასტურეს, რომ ისინი იღებდნენ წყალწყალა ფაფას ან ასეთივე წყალწყალა წვნიანს თითქმის ყოველ ჯერზე. თბილისის მე-7 საპრობილის ზოგიერთი პატიმარი “Human Rights Watch”-თან საუბრისას უჩიოდა საკვებს. ერთ-ერთი დაკავებულის თქმით, „საჭმელი გაფუჭებულია. მე მას არ ვჭამ. მე მხოლოდ პურს ვჭამ.“¹³⁰ მე-7 საპრობილის მეორე პატიმარმა განაცხადა, რომ მას კუჭის პრობლემები გაუჩნდა ცუდი საჭმლის გამო მას შემდეგ, რაც ის ამ დაწესებულებაში მოხვდა. რუსთავის მე-6 საპრობილის ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „აქ ძალიან ცუდი საკვებია. ზოგჯერ რაღაც გაუგებარი წარმოშობის ხორცსაც კი ვიღებთ ხოლმე.“¹³¹ ცუდ საკვებზე

¹²⁷ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, მე-20 მუხლი, 1-ლი პუნქტი.

¹²⁸ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 53, 33-ე პუნქტი.

¹²⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თამაზ მელაქესთან, რუსთავის მე-6 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 17 მაისი.

¹³⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურია დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი. საპრობილეში შემოტანილი საკვები მზადდება ახლომდებარე მე-5 საპრობილეში და შემდეგ ხდება მისი ტრანსპორტირება მე-7 საპრობილეში.

¹³¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურია დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

ლაპარაკობდნენ ასევე ქუთაისის მე-2 საპრობილის პატიმრებიც. ერთ-ერთმა მათგანმა თქვა: „სამხარზე ვიღებთ წვნიანს ხორცის პატარა ნაჭრით. საკვები არ არის საკმარისი. ღამით ვიღებთ ფაფას, მაგრამ არა ხორცს. ზოგჯერ შაქარსაც გვაძლევენ – პატარა ნატეხს. როგორც უფროსობა გვეუბნება, შაქარი რომ მოგვცენ, მისგან ალკოჰოლურ სასმელს დავამზადებთ.“¹³² ზოგიერთმა სხვა პატიმარმა და ციხის თანამშრომლებმა “Human Rights Watch”-ს აცნობეს, რომ იმავე მიზეზით შაქრის მიწოდება შეზღუდულია.¹³³

“Human Rights Watch”-ის მიერ გამოკითხული პატიმარი ბავშვები, ზოგადად, უკეთეს საკვებს იღებდნენ, მათ შორის, უფრო რეგულარულად ღებულობდნენ ხორცს, თუმცა მთლიანობაში საკვები მაინც არ იყო კარგი ხარისხის. თბილისის მე-7 საპრობილეში დაკავებულმა ორმა ბავშვმა განაცხადა: „საკვები არ არის კარგი. გვაჭმევენ ფაფას, ბორშჩს, ზოგჯერ ხორცს, ზოგჯერ სოიოს.“¹³⁴ “Human Rights Watch”-მა ნახა შეუჭმელი საჭმლით სავსე ჯამები ბიჭების საკანში. როგორც ბავშვებმა თქვეს, მათ ვერ შეძლეს ამ საჭმლის ჭამა. ქუთაისის მე-2 საპრობილის წინასწარი პატიმრობის საკანში მყოფმა ბავშვებმა განაცხადეს, რომ ხორცის ან თევზის კატლეტებს იღებდნენ ყოველ საღამოს. თუმცა ბიჭებს უფრო კალორიული საჭმელი მხოლოდ მას შემდეგ მისცეს, რაც პროტესტი გამოხატეს. როცა „Human Rights Watch“-ი დაინტერესდა ჭრილობებით ბიჭების ხელებზე, მათ უპასუხეს: „ჩვენ სერიოზული პრობლემა გვქონდა საჭმელთან დაკავშირებით და ამიტომ დავიჭერით ხელები. ეს ერთადერთი გზა იყო. საჭმლისგან ცუდად ვზდებოდით, მაგრამ რაც საკუთარ თავს ჭრილობები მივაყენეთ, საჭმელი გაუმჯობესდა.“¹³⁵ მიუხედავად ამისა, ერთმა ბიჭმა განაცხადა, რომ „საჭმელი არ არის ძალიან კარგი. ზოგჯერ მართლაც ვერ ვჭამთ და სულ გვშია.“¹³⁶

საჭმელს ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში მოთავსებული პატიმრებიც უჩიოდნენ. ერთ-ერთმა დაკავებულმა განაცხადა: „მე არ ვჭამ აქაურ საჭმელს. აქ მხოლოდ სამნაირი საჭმელია: წყალწყალა ფაფა, ბორშჩი და ისევ ფაფა საღამოს. ბორშჩში შეიძლება კარტოფილი ტივტივებდეს.“¹³⁷ მეორე პატიმრის თქმით, „საჭმელი აქ იმდენად ცუდია, რომ არავინ ჭამს. ჩემს ნათესავებს

¹³² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

¹³³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის უფროსის მზადგილე, 2006 წლის 20 მაისი; “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი; “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქალთა განყოფილება, ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

¹³⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 16 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი; “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 17 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹³⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 16 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

¹³⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 15 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

¹³⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

მოაქვთ ხოლმე შეფუთული საჭმელი და ტოვებენ შემოსასვლელში.¹³⁸ როცა “Human Rights Watch”-ი დაინტერესდა პაციენტების კვებით, საავადმყოფოს მთავარმა ექიმმა განუმარტა მას: „ჩვენ არ ვითვლით მიღებული კალორიების რაოდენობას. ჩვენ ვიყენებთ ცხრილს, რომელიც გვიჩვენებს, რამდენ პროტეინს აძლევს გარკვეული საკვები ადამიანს. ყველა ერთნაირ საკვებს იღებს. მათ ეძლევათ პური, კარტოფილი, მაკარონი, თევზი და ხორცი, თუმცა არა ყოველდღე. მიუხედავად ამისა, ისინი პროტეინს ყოველდღიურად ღებულობენ.“¹³⁹

საპყრობილის მწირი დიეტის შევსების მიზნით პატიმრები ძირითადად იკვებებოდნენ ნათესავების მიერ მოტანილი საკვებით, მაგრამ ზოგიერთ დაწესებულებაში ამ ბოლო პერიოდში სასტიკად შეიზღუდა ამანათების მიღება, ისინი ან საერთოდ ვერ იღებენ მათ, ან მხოლოდ შეზღუდული დასახელების საგნების მიღება შეუძლიათ. საქართველოს კანონმდებლობით წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს შეუძლიათ სახლიდან საკვების შემცველი ამანათების მიღება.¹⁴⁰ პრაქტიკულად, ამანათებთან დაკავშირებული წესები ყველა საპყრობილეში სხვადასხვაა და არც რომელიმე ერთ საპყრობილეშია ხოლმე ყოველთვის ერთნაირი. როგორც თბილისის მე-5 საპყრობილის თანამშრომლებმა განაცხადეს, პატიმრებისთვის ამანათების მიღება არ არის შეზღუდული. „ნათესავები ყოველდღე მოდიან. მათ მოაქვთ საკვები – ხილი, ბოსტნეული და ოჯახში დამზადებული კერძები. არ შეიძლება მალფუჭებადი პროდუქტის მოტანა.“¹⁴¹ თბილისის მე-5 საპყრობილეში და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში მოთავსებული პატიმრები არ ჩიოდნენ ამანათების მიღებასთან დაკავშირებულ რაიმე პრობლემაზე.¹⁴²

მაგრამ სხვა დაწესებულებებში ბევრი შეზღუდვა ამანათების მიღებასთან და მათ შიგთავსთან დაკავშირებით. თბილისის მე-7, ქუთაისის მე-2 და რუსთავის მე-6 საპყრობილეებში პატიმრებს ნათესავებისგან შეუძლიათ შეზღუდული საგნების შემცველი ამანათების მიღება, ხოლო ზოგიერთ პატიმარს საერთოდ

¹³⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

¹³⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მთავარ ექიმთან, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

¹⁴⁰ ახალი ცვლილებების მიხედვით პატიმრებს შეუძლიათ „საკუთარი სახსრებით შეიძინონ დამატებითი კვების პროდუქტები ოუსტიციის მინისტრის ბრძანებით განსაზღვრული ლიმიტის ფარგლებში, მხოლოდ უნადლო ანგარიშსწორებით.“ გაუგებარია, როგორ უნდა განხორციელდეს ეს უფლება პრაქტიკულად. პატიმრებს ასევე შეუძლიათ „ბანდეროლებითა და ამანათებით მიიღონ კვების პროდუქტები ადმინისტრაციის კონტროლით, გარდა დეპარტამენტის თავმჯდომარის მიერ განსაზღვრული შემთხვევებისა.“ ეს ცვლილება გამოიწვევს პატიმრების მიერ დამატებითი საკვების მიღების შესაძლებლობის თვითნებურ შეზღუდვას. საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 92-ე მუხლის 1-ლი (ა, ა¹) პუნქტი.

¹⁴¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპყრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹⁴² როგორც მე-5 საპყრობილის ერთ-ერთმა ყოფილმა პატიმარმა უთხრა “Human Rights Watch”-ს, „პირველ დღეს მე არ მიჭამია. ამის შემდეგ ყოველთვის ჩემს საკუთარ საკვებს ვიღებდი. სულაც არ მქონია რაიმე პრობლემა ამანათების მიღებასთან დაკავშირებით.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპყრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 14 მაისი. ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში პაციენტები რეგულარულად იღებდნენ დიდ ამანათებს, რომლებიც მათთვის მოჰქონდათ ნათესავებს და ტოვებდნენ საავადმყოფოს შესასვლელთან. სწორედ ეს საკვები იყო მათი ძირითადი რაციონი. “Human Rights Watch”-მა ნახა, თუ როგორ მოჰქონდათ ნათესავებს ეს ამანათები. რუსთავის 1-ლი საპყრობილის თანამშრომლებმა ასევე განაცხადეს, რომ ისინი იღებდნენ ნათესავების მიერ მოტანილ ამანათებს საკვებით. პატიმრებმა დაადასტურეს ეს ფაქტი.

ეკრძალება რაიმეს მიღება. შეზღუდვა გარკვეულ ნივთებზე თვითნებურია. საპრობილეების თანამშრომლები აცხადებენ, რომ ისინი ზღუდავენ მალფუჭებადი პროდუქტის მიღებას, მაგრამ, ამავე დროს, უკრძალავენ ნათესავებს დაბეჭდილი ან დამუშავებული პროდუქტების შემოტანასაც. მე-7 საპრობილის უფროსის თქმით, პატიმრებს შეუძლიათ მიიღონ ამანათები, რომლებშიც არის წვენი, ხილი და სიგარეტი,¹⁴³ თუმცა პატიმრები აცხადებენ, რომ ისინი ყოველთვის ვერ იღებენ ნათესავების მიერ მოტანილ ამანათებს. ერთ-ერთმა ქალმა აღწერა შემთხვევა, როცა მას უნდოდა მე-7 საპრობილეში მყოფი მისი ქმრისთვის ამანათის გადაცემა. „თავიდან ჩემი ქმარი თბილისის მე-5 საპრობილეში იყო მოთავსებული. იქ რეგულარულად შემეძლო მისთვის საკვების მიწოდება. აქ კი იღებენ მხოლოდ წვენებსა და ხილს, გაზეთებს და სიგარეტებს. მთლიანობაში თვეში მხოლოდ 30 კგ-ის მოტანის უფლება გვაქვს. ჩემმა ქმარმა ძალიან დაიკლო წონაში. ახლა ის ძალიან დასუსტებულია. ვერ ვუგზავნი მას ვიტამინებს, თაფლს, ნამცხვარს, ჩაის, მიუხედავად იმისა, რომ ეს პროდუქტი არ არის მალფუჭებადი. ციხის ხელმძღვანელობა ზოგჯერ იღებს ამანათებს, ზოგჯერ კი – არა.“¹⁴⁴

ქუთაისის და რუსთავის საპრობილეების პატიმრები ჩვენთან საუბარში აცხადებდნენ, რომ მათ შეუძლიათ მხოლოდ სიგარეტის, წვენების და ხილის მიღება ნათესავებისგან და რომ ეს ამ ბოლო დროს შემოღებული წესია. ერთ-ერთი დაკავებულის თქმით, „უკვე აღარ გვაძლევენ საკმარისი რაოდენობით საკვების მიღების უფლებას. ახლა საპრობილის საკვებით უნდა ვიკვებოთ. ყველაფერი ეს ერთი თვის წინ შეიცვალა. ადრე უფრო მეტი საკვების მიღების საშუალება გვქონდა.“¹⁴⁵ საპრობილეების ერთ-ერთმა ექსპერტმა ამანათებთან დაკავშირებული ახალი პოლიტიკა შემდეგნაირად ახსნა: „ქუთაისისა და რუსთავის ახალი საპრობილეების ხელმძღვანელობამ აკრძალა ამანათები, ვინაიდან გეგმავდა, გაეხსნა მაღაზია, როგორც ევროპაშია, სადაც პატიმრები შეიძენდნენ საკვებს, სიგარეტს და სხვა საგნებს. მაგრამ საპატიმროებში ასეთი მაღაზიები ვერ არ გახსნილა. აქედან გამომდინარე ნებადართულია ზოგიერთი პროდუქტის გადაცემა, მარილი, ყავა, ჩაი აკრძალულია. პატიმრები განიხილავენ ამას როგორც სასჯელს.“¹⁴⁶

პატიმრების სამედიცინო მომსახურება

“Human Rights Watch”-ის დაკვირვებით, პატიმრების სამედიცინო მომსახურება სრულიად არაადეკვატურია ყველა დაწესებულებაში. პატიმრები ძალზედ უჩივიან ჯანმრთელობის პრობლემებს და შესაბამისი ყურადღების უკმარისობას.

¹⁴³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გიგნალიძესთან, თბილისის მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 7 მაისი.

¹⁴⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმრის ცოლთან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁴⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი. მსგავსად ამისა, რუსთავის მე-6 საპრობილის პატიმარმა განაცხადა: „შეგვიძლია ოჯახებიდან ხილის მიღება, მაგრამ ბოსტნეულისა – არა, არც შოკოლადის და არც კანფეტების.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

¹⁴⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მერი მერფისთან, “Panel Reform International”, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო ვერ აკმაყოფილებს მკურნალობის ძირითად სტანდარტებს. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავს: „საპრობილის სამედიცინო მომსახურება უნდა უზრუნველყოფდეს მკურნალობას და მოვლას, ასევე შესაბამის დიეტებს, ფსიქოთერაპიას, რეაბილიტაციასა და სხვა აუცილებელ სპეციალურ საშუალებებს ისეთივე პირობებში, როგორშიც პაციენტები საპრობილის კედლებს გარეთ მკურნალობენ.“¹⁴⁷ „სტანდარტული მინიმალური წესებიც“ ადეკვატური სამედიცინო მომსახურებით უზრუნველყოფის მსგავს მოთხოვნებს უყენებს სახელმწიფოებს.¹⁴⁸ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაასკვნა, რომ პატიმრებისთვის ადეკვატური სამედიცინო მომსახურების მიწოდების შეუძლებლობა შეიძლება უტოლდებოდეს პატიმრების მიმართ ღირსების შემლახველ მოპყრობას, რაც, თავისთავად, იწვევს კონვენციის მე-3 მუხლის დარღვევას.“¹⁴⁹

ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო

“Human Rights Watch”-ი 2006 წლის 15 მაისს ესტუმრა თბილისში განთავსებულ ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოს. საავადმყოფო, რომელიც ემსახურება სასჯელაღსრულების მთელ სისტემას, იღებს იმ პატიმრებს, რომლებსაც აღენიშნებათ ძალიან სერიოზული სამედიცინო შემთხვევები, რომელთა მკურნალობა შეუძლებელია ცალკეული საპატიმროების სამედიცინო პუნქტებში. თუმცა უნდა აღინიშნოს, რომ დაწესებულება არ იყო აშენებული როგორც საავადმყოფო და არც მისი განახლება მომხდარა საავადმყოფოს ტექნიკური სტანდარტების დაკმაყოფილების მიზნით. შენობა ოპერაციებისთვის საჭირო მხოლოდ მინიმალური ტექნიკური საშუალებებითაა აღჭურვილი და ჰიგიენისა და სისუფთავის მხრივ საქართველოს სხვა საავადმყოფოებისათვის სავალდებულო არანაირ სტანდარტებს არ შეესაბამება. წამების მსხვერპლთა სარეაბილიტაციო ცენტრი „ემფათიას“ (არასამთავრობო ორგანიზაცია, რომელიც უზრუნველყოფს წამების მსხვერპლთა რეაბილიტაციას და ახორციელებს პროგრამებს საპრობილებში) ერთ-ერთი ექსპერტის თქმით, „ციხის საავადმყოფოში ძალიან ცუდი პირობებია. არ არსებობს სტანდარტები, ლიცენზიები, ჰიგიენასთან დაკავშირებული სერტიფიკატები, რომლებიც სავალდებულოა საქართველოს ყველა სხვა საავადმყოფოში. ამ თვალსაზრისით სამედიცინო სისტემა პატიმართათვის აბსოლუტურად უკანონოდ ფუნქციონირებს.“¹⁵⁰

ციხის მთავარმა ექიმმა, დავით ოსეთიანმა, ასევე განაცხადა: „ეს შენობა სულაც არ არის საავადმყოფოსთვის გათვლილი, თუმცა ჩვენ მას

¹⁴⁷ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 31, 38-ე პუნქტი.

¹⁴⁸ „როცა დაწესებულებაში არის საავადმყოფო, მისი აღჭურვილობა, ავეჯი და ფარმაცევტული მარაგი უნდა შეესაბამებოდეს ავადმყოფი პატიმრებისთვის საჭირო სამედიცინო მომსახურებასა და მკურნალობას. საავადმყოფო ასევე დაკომპლექტებული უნდა იყოს შესაბამისი პერსონალით.“ „პატიმრების მკურნალობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 22-ე მუხლის მე-2 პუნქტი.

¹⁴⁹ იხ. საქმე *მელნიკი უკრაინის წინააღმდეგ*, № 72286/01, 2006 წლის 28 მარტის გადაწყვეტილება.

¹⁵⁰ „Human Rights Watch“-ის ინტერვიუ გიორგი ბერულავასთან, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 15 მაისი.

საავადმყოფოდ ვიყენებთ . . . თავიდან ის ციხე იყო. ჩვენ არა გვაქვს ნორმალური საავადმყოფო განყოფილებები ან პუნქტები.“¹⁵¹ მან დასძინა, „ჩვენ არც საკმარისი სამედიცინო აღჭურვილობა და მედიკამენტები გვაქვს.“¹⁵² მთავარი ექიმის დ. ოსეთიანის მიერ ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოსთან დაკავშირებული 2005 წლის ანგარიშის მიხედვით, საავადმყოფო საშუალოდ იღებს 0,30 ლარს (0,14 აშშ დოლარი) დღეში თითო პაციენტზე მედიკამენტებისთვის.¹⁵³ პატიმრები წამლებს ხშირად ნათესავეებისგან ღებულობენ, თუმცა ადმინისტრაციამ ესეც შეზღუდა. ერთ-ერთმა პაციენტმა, რომელსაც აწუხებს რთული ხანგრძლივი დაავადებები, გვითხრა: „მხოლოდ ქრთამით თუ მიიღებ წამალს.“¹⁵⁴

ციხის საავადმყოფოს და სასჯელაღსრულების ჩვეულებრივი დაწესებულების სამედიცინო პუნქტებს ტექნიკურად აქვთ შესაძლებლობა, ქალაქის საავადმყოფოებში გადაიყვანონ ის პაციენტები, რომლებსაც უფრო სერიოზული მკურნალობა ესაჭიროებათ. დავით ოსეთიანმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „როცა ჩვენ აქ აღარ შეგვიძლია პაციენტების მკურნალობა, მათი უმრავლესობის გადაგზავნა შეგვიძლია ქალაქის საავადმყოფოში, მაგრამ არა ყველასი.“¹⁵⁵ მაგრამ როგორც “Human Rights Watch”-ს განუცხადა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის მოადგილემ, ზოგიერთ შემთხვევაში, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მიერ ანგარიშების გადაუხდელობის გამო, ქალაქის საავადმყოფოები აღარ იღებენ ციხის საავადმყოფოს პაციენტებს. ხშირად პატიმრები თავად იხდიან ქალაქის საავადმყოფოებში საკუთარი მკურნალობის ხარჯებს.¹⁵⁶

იუსტიციის სამინისტრო გეგმავს 2006 წლის სექტემბრიდან სასჯელაღსრულების სისტემაში სამედიცინო მომსახურებაზე პასუხისმგებლობის გადაცემას შრომის, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროსთვის. დავით ოსეთიანის აზრით, ამან შეიძლება არ გადაწყვიტოს სისტემის პრობლემები, რადგან შრომის, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს არა აქვს გამოყოფილი შესაბამისი თანხები 2006 წლის ბიუჯეტიდან. მისი აზრით, უკეთესია ამგვარი გადაცემა 2007 წლის დასაწყისში მოხდეს, ახალი ბიუჯეტის პირობებში.¹⁵⁷ საქართველოს სახელმწიფო ჯანდაცვის სისტემა ასევე

¹⁵¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ დავით ოსეთიანთან, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, 2006 წლის 15 მაისი.

¹⁵² იქვე.

¹⁵³ ანგარიში ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოსთან დაკავშირებით, რომელიც “Human Rights Watch”-ს მიაწოდა დავით ოსეთიანმა, 2006 წლის 15 მაისი.

¹⁵⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

¹⁵⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ დავით ოსეთიანთან, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, 2006 წლის 15 მაისი.

¹⁵⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ირინა ცინცაძესთან, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 22 მაისი.

¹⁵⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ დავით ოსეთიანთან, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს მთავარი ექიმი, 2006 წლის 15 მაისი.

ცდილობს ხარისხიანი მომსახურების მიწოდებას, თუმცა მას არც ადეკვატური საშუალებები აქვს და არც რესურსები.

“Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროს ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში, რომელიც 300 ადამიანს იტევს, მოთავსებული იყო 284 პაციენტი.¹⁵⁸ ბევრი პრობლემა, რომელსაც რეგულარულად ვხვდებით სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში, ასევე ადგილი აქვს ციხის საავადმყოფოშიც. საავადმყოფოს შემოვლისას “Human Rights Watch”-მა აღმოაჩინა ბევრი დიდი ოთახი, რომლებშიც მოთავსებული იყო 12 ადამიანი. ოთახების უმრავლესობაში იდგა მხოლოდ ერთმანეთთან ახლოს მიწყობილი რკინის ნარები. ზოგიერთ ოთახში ტელევიზორიც იყო. ოთახებში ცხელოდა, უსუფთაობა სუფევდა და იდგა ადამიანის ოფლისა და თამბაქოს ბოლის სუნი, თუმცა განათება დამაკმაყოფილებელი იყო და ფანჯრებიც იძლეოდა ვენტილაციის საშუალებას. პაციენტები იღებდნენ თეთრეულს, საკვებს და აუცილებელ მედიკამენტებს ოჯახის წევრებისგან, რომლებსაც მოჭქონდათ ამანათები. ამანათების მიღება, ერთი შეხედვით, არ იზღუდებოდა. ზოგიერთ ოთახში “Human Rights Watch”-მა აღმოაჩინა გაურეცხავი და სისხლის ლაქებიანი თეთრეული. საერთო სარგებლობის ტუალეტები, რომლებიც განთავსებულია დერეფნებში, იყო ნესტიანი და იქ ადამიანის ექსკრემენტების საშინელი სუნი იდგა. “Human Rights Watch”-ისთვის გასაოცარი იყო ზოგიერთი ისეთი პატიმრის აღმოჩენა, რომლებიც სრულიად განსხვავებულ, უკეთეს პირობებში ცხოვრობდნენ, ვიდრე სხვები. “Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებულ ერთ-ერთ ოთახში ორ პაციენტს ჰქონდა სავარძლები, დივანი, ორადგილიანი საწოლი და ბრტყელეკრანიანი ტელევიზორი. პატიმრებმა განაცხადეს, რომ ეს ნივთები მათ ნათესავებმა მოუტანეს საავადმყოფოს ხელმძღვანელობის თანხმობით.

საპრობილის სამედიცინო პუნქტები

“Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებულ თითოეულ პენიტენციურ დაწესებულებას აქვს ცალკე სამედიცინო პუნქტი და ჰყავს სამედიცინო პერსონალი. იუსტიციის სამინისტროს ექვსი ექიმისგან შემდგარი კომისია ამოწმებს დაწესებულებას კვირაში ერთხელ ან ორჯერ. როგორც ამ კომისიის წევრმა უთხრა “Human Rights Watch”-ს, „საჩივრები მოგვდის პატიმრებისგან, გამოძიებლებისა თუ პატიმართა ოჯახების წევრებისგან. ჩვენ ასევე გამოწმობთ საკნებს.“¹⁵⁹ ზოგიერთი საპრობილის გადატვირთვის გამო სამედიცინო პუნქტებს არ შეუძლიათ ბევრი პატიმრისთვის სამედიცინო მომსახურების

¹⁵⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მიზერ გვიჩიანთან, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 15 მაისი. დაწესებულების რეალური ტევადობა გაურკვეველია. საქართველოს სახალხო დამცველის თქმით (2005 წლის 28 დეკემბერი), მას მოახსენეს, რომ საავადმყოფო იტევდა 250 პატიმარს და, იმ დროისთვის, იქ 290 ადამიანი იყო მოთავსებული. „საქართველოს სახალხო დამცველი ეწვია მე-5 საპრობილეს“, საქართველოს სახალხო დამცველის პრესრელიზი, 2005 წლის 30 დეკემბერი. 2001 წელს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აცხადებდა, რომ „საავადმყოფოს ოფიციალური ტევადობაა 320 საწოლი.“ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წლის 6-დან 18 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შელახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ “.

¹⁵⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ იუსტიციის სამინისტროს სამედიცინო კომისიის წარმომადგენელთან, თბილისის მე-5 საპრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

გაწევა. გარდა ამისა, თვით ოთახებში არსებული პირობები არ შეესაბამებოდა სტანდარტებს. თბილისის მე-5 საპრობილის სამედიცინო პუნქტი, ისევე, როგორც თვით საპრობილე, გადატვირთული იყო. იქ 72 ადამიანის ნაცვლად მოთავსებული იყო 88 პატიმარი. ერთ-ერთ ოთახში ცხრა პატიმარი ინაწილებდა რვა საწოლს. სხვა დაწესებულების ერთ-ერთმა ექთანმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „სამედიცინო პუნქტში 17 პატიმარი გვყავს. მეტი ადგილი აღარ არის. პუნქტი გადატვირთულია. უადგილობის გამო ვერ ვიღებთ ზოგიერთ ისეთ პატიმარს, რომელსაც ექიმის მუდმივი მეთვალყურეობა ესაჭიროება.“¹⁶⁰

სამედიცინო პუნქტების პირობები ძალიან განსხვავდება ერთმანეთისგან. თბილისის მე-5 საპრობილის სამედიცინო პუნქტის ერთ-ერთ ოთახში “Human Rights Watch”-მა ნახა ოთხი საწოლი, ოთახი კარგად იყო განათებული, განივებული და გასუფთავებული. იმავე დაწესებულების უფრო დიდ ოთახში იდგა რვა საწოლი, ოთახი იყო ჭუჭყიანი და იდგა ადამიანის ოფლისა და თამბაქოს ბოლის ძლიერი სუნი. “Human Rights Watch”-მა იგივე უთანასწორობა აღმოაჩინა პაციენტებისთვის განკუთვნილ ოთახებში რუსთავის 1-ლ საპრობილეშიც. მხოლოდ ქუთაისის მე-2 და რუსთავის მე-6 ახალი საპრობილეების სამედიცინო პუნქტების ოთახები იყო სუფთა, კარგად განათებული, კარგად განივებული და არც ხალხის რაოდენობა იყო გადაჭარბებული.

საპრობილეები ასევე განიცდიან რესურსების მწვავე ნაკლებობას, მათ შორის, იმ მედიკამენტებისა, რომლებიც საჭიროა პაციენტებისთვის შესაბამისი მომსახურების გასაწევად. მედიცინის ერთ-ერთი მუშაკის თქმით, „წამლების მოწოდება ძალიან ცუდია. ჩვენ 100 ლარის (45,50 აშშ დოლარი) მედიკამენტებს ვიღებთ თვეში. ძალიან ცოტა გვაქვს სამედიცინო აღჭურვილობა – მხოლოდ პირველადი სასწრაფო დანმარების საშუალებები.“¹⁶¹ ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა, რომ ის ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში იმყოფებოდა თითქმის ერთი წლის განმავლობაში, მაგრამ შემდეგ გაურკვეველი მიზეზების გამო გადაიყვანეს საპრობილის ჩვეულებრივ სამედიცინო პუნქტში. იქ მას აღარ შეეძლო აუცილებელი მკურნალობის მიღება თავის ტრავმის სამკურნალოდ, რომელიც მას მრავალი წლის განმავლობაში აწუხებდა. მისი თქმით, „ციხის საავადმყოფოში მე უკეთესი მკურნალობა მქონდა . . . იქ მიტარდებოდა მაგნიტურ-რეზონანსული ტომოგრაფია. აქ ამისათვის საჭირო დანადგარი არ არის. წამლები ნათესავეებს მოაქვთ, რადგან აქ არაფერი აქვთ.“¹⁶² ქუთაისის მე-2 საპრობილეში შიდს-ით ინფიცირებულმა ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა: „მე არ ვიღებ წამლებს. სხვებისთვის წამლები ნათესავეებს მოაქვთ, მაგრამ ჩემს ოჯახს არა აქვს

¹⁶⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სასჯელაღსრულების სისტემის ექთანთან (ანონიმურობა დაცულია).

¹⁶¹ იქვე.

¹⁶² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

ჩემთვის საჭირო წამლების ყიდვის საშუალება.¹⁶³ იმავე დაწესებულების მთავარი ექიმი შეეცადა სიტუაციის გამარტივებას: „ოჯახებს შეუძლიათ წამლების მოტანა. ჩვენ გავცემთ რეცეპტს, ხოლო შემდეგ ოჯახის წევრებს მოაქვთ მედიკამენტები. მათ უნდებოდათ მხოლოდ იმ წამლების მოტანა, რომლებიც ჩვენ არ გვაქვს. საერთოდ საკმარისი წამლები გვაქვს. პაციენტების მკურნალობა შეგვიძლია ისე, როგორც საჭიროა.“¹⁶⁴

“Human Rights Watch”-მა საკნებში ასევე ნახა მთელი რიგი პატიმრებისა, რომლებიც უჩიოდნენ მკურნალობის ნაკლებობას ან ნამდვილად განიცდიდნენ მას. თბილისის მე-7 საპრობილეში “Human Rights Watch”-ი ესაუბრა ერთ პატიმარს, რომელსაც ხელი გადახვეული ჰქონდა. როდესაც ამ პატიმრის შესახებ ციხის მთავარ ექიმს ჰკითხა, ამ უკანასკნელმა განუმარტა: „პატიმარი ამტკიცებს, რომ იგი საწოლიდან გადმოვარდა, ზედა ადგილიდან. მე, რა თქმა უნდა, მჯერა მისი. მეტი რა ვქნა? მე უბრალოდ ვუჯერებ მათ. აბა, როგორ გავიგო სიმართლე?“ დაშავებული პატიმრის მკურნალობასთან დაკავშირებით ექიმმა თქვა: „ჩვენ რენტგენი მოვითხოვეთ ერთი კვირის წინ. იუსტიციის სამინისტროს კომისია მოვიდა და ასევე მოითხოვა რენტგენი. შეიძლება პატიმრის რენტგენზე გატარება მომავალ კვირას მოვახერხოთ.“¹⁶⁵ ზოგიერთმა პატიმარმა განაცხადა, რომ ზედამხედველები მათ უარს ეუბნებიან სამედიცინო დახმარების მიღებაში ხელშეწყობაზე. „ერთ-ერთ ჩვენგანს საშინლად სტკიოდა კბილი. სამი დღის განმავლობაში ვითხოვდით ექიმის გამოძახებას. ზედამხედველი გვეუბნებოდა, რომ იგი მიხედავდა ამ საქმეს, მაგრამ არაფერს აკეთებდა ავადმყოფის დასახმარებლად. იგივე თხოვნით მივმართეთ ახალ ცვლას. მათაც იგივე გვიპასუხეს. ისინი არაფერზე გვეუბნებიან უარს. როცა პასუხს სთხოვთ, გეუბნებიან – დამავიწყდა, მოკეტე, თორემ პრობლემები გექნება.“¹⁶⁶ მეორე პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უამბო, რომ მან იცოდა, რომ განგრენა ჰქონდა ორივე ფეხზე, მაგრამ სამედიცინო სამსახური არ უწევდა არავითარ მკურნალობას.¹⁶⁷ თბილისის მე-5 საპრობილის ადმინისტრაციის წარმომადგენლის განცხადებით, „ძალიან ბევრი პატიმარი გვყავს. არ შეგვიძლია ყველა მათგანის გასინჯვა. ზოგიერთები საჩივრებს წერენ. შეიძლება ისინი სათანადოდ არ გასინჯეს ექიმებმა.“¹⁶⁸ პატიმრები დაეთანხმნენ ამ განცხადებას.¹⁶⁹

¹⁶³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 2 მაისი.

¹⁶⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ქუთაისის მე-2 საპრობილის მთავარ ექიმთან, 2006 წლის 20 მაისი.

¹⁶⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-7 საპრობილის მთავარ ექიმთან, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁶⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁶⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹⁶⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹⁶⁹ მე-5 საპრობილის ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა: „ექიმები არ მოდიან ჩვენს გასასინჯად. ვვადგენ რაღაც წამლებს, მაგრამ ეს ის წამლები არაა, რომლებიც გვესაჭიროება.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

თბილისის მე-5 საპრობილის რამდენიმე პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ მათ შიში ჰქონდათ, რომ საკანში მყოფი რამდენიმე პატიმრის მძიმე ზველება ტუბერკულოზის ნიშანი იყო, მაგრამ მათ არ მკურნალობენ მიუხედავად ზედამხედველების და სამედიცინო პერსონალისთვის არაერთგზის თხოვნისა. საპრობილეში არსებობს ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრებისთვის გამოყოფილი ნაწილი, რომელიც წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის, იუსტიციის სამინისტროსა და შრომის, ჯანმრთელობის დაცვისა და სოციალურ საკითხთა სამინისტროს ერთობლივი პროგრამის ნაწილია.¹⁷⁰ წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი და საქართველოს ხელისუფლება 1998 წლიდან ახორციელებენ ტუბერკულოზის თავიდან აცილებისა და მკურნალობის პროგრამებს. 16-დან 14 სასჯელადსრულებით დაწესებულებაში მათ განახორციელეს შემოწმების პროგრამა და ჯანდაცვის მსოფლიო ორგანიზაციის მიერ რეკომენდებული უშუალო მკურნალობის მოკლე კურსი. ამჟამად 250 პატიმარს უტარდება უშუალო მკურნალობის მოკლე კურსი.¹⁷¹ ამდენად, საქართველოში მკურნალობა გაიარა ტუბერკულოზით დაავადებულმა 3 000 პატიმარმა, ხოლო ტუბერკულოზით დაავადებულ პატიმართა პროცენტულმა მაჩვენებელმა 1998 წლის 6,5 პროცენტიდან 2005 წელს 3,85 პროცენტამდე იკლო.¹⁷²

მიუხედავად ამისა, ტუბერკულოზი კვლავაც სერიოზულ პრობლემად რჩება საქართველოს პენიტენციურ სისტემაში. ტუბერკულოზის მულტირეზისტენტული ფორმის გავრცელება რეალურ საფრთხეს წარმოადგენს განსაკუთრებით საპატიმროებში, სადაც შესატყვისი ჰიგიენის, ადეკვატური სამედიცინო საშუალებების ნაკლებობა, მედიცინის მუშაკთა უკმარისობა, განსაკუთრებით კი ხალხმრავლობაა. ტუბერკულოზით დაავადებულთა იზოლირებული დაწესებულებებიც ასევე გადაიტვირთა და მდგომარეობა გართულდა, ვინაიდან გაიზარდა საპატიმროებში მოთავსებული ადამიანების რაოდენობა; აღნიშნულის შედეგად არსებული დაწესებულებები შეიძლება აღარ იყოს საკმარისი ტუბერკულოზით დაავადებული ყველა პაციენტის დანარჩენი პატიმრებისგან იზოლირებისთვის. ტუბერკულოზის ეპიდემიის ზრდა საპატიმროთა სისტემაში ასევე დიდ საფრთხეს წარმოქმნის საზოგადოებისთვის, ვინაიდან დაავადება შეიძლება მარტივად გადაედოთ ციხის თანამშრომლებს, პატიმრების ოჯახების წევრებს და სხვა ადამიანებს

¹⁷⁰ ტუბერკულოზით დაავადებული პატიმრების ქსნის საპრობილე განკუთვნილია მხოლოდ მსჯავრდებულთათვის. მხოლოდ შვიდ დაწესებულებას, სადაც წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბრალდებულები არიან მოთავსებულნი, აქვს გამოყოფილი ცალკე ტერიტორია ტუბერკულოზით დაავადებულთათვის.

¹⁷¹ „ტუბერკულოზის მონიტორინგი იწყება საპრობილეებში“, სააგენტო „პრაიმნუსი“, თბილისი, 2006 წლის 1 მაისი; და “Human Rights Watch”-ის კომუნიკაცია ელ.ფოსტით იუსტიციის სამინისტროსთან სასჯელადსრულების სისტემაში ტუბერკულოზის კონტროლთან დაკავშირებით, 2006 წლის 14 აგვისტო.

¹⁷² წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი, „ტუბერკულოზი: მივიწყებული მკვლეელი“, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტის ვებგვერდი, 2006 წლის 23 მარტი, <http://www.icrc.org/web/eng/siteeng0.nsf/iwplList292/F8A65ECD736571E7C125713A003A0649> (მომიხილებია 2006 წლის 19 ივლისს); და “Human Rights Watch”-ის კომუნიკაცია ელ.ფოსტით იუსტიციის სამინისტროსთან პენიტენციურ სისტემაში ტუბერკულოზის კონტროლთან დაკავშირებით, 2006 წლის 14 აგვისტო.

პატიმართა გათავისუფლების შემდეგ. ზოგიერთი ექსპერტის აზრით, რეგიონში არსებობს შიდს-ის და ტუბერკულოზის ეპიდემიის გავრცელების დიდი რისკი.¹⁷³

ფსიქიკური ჯანმრთელობა და ფსიქიატრიული მკურნალობა

ფსიქიატრიული პაციენტების სიტუაცია სასჯელაღსრულების სისტემაში ძალიან სერიოზულია. „სტანდარტული მინიმალური წესები“ მოითხოვს, რომ „დაწესებულების სამედიცინო მომსახურება უნდა ცდილობდეს ნებისმიერი იმ ფიზიკური და ფსიქიკური დაავადების ან დეფექტის აღმოჩენას და მკურნალობას, რომელიც შეიძლება ხელს უშლიდეს პატიმრის რეაბილიტაციას. ამ მიზნით უზრუნველყოფილი უნდა იყოს ყველა აუცილებელი სამედიცინო, ქირურგიული და ფსიქიატრიული მომსახურება.“¹⁷⁴ ამ კატეგორიის ადამიანებს დიდ ყურადღებას აქცევს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი.¹⁷⁵ ისევე, როგორც ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს სხვა ნაწილებში, ფსიქიატრიული პრობლემების მქონე პაციენტების პატიმრობის პირობებიც არ შეესაბამებოდა სტანდარტებს, ხოლო ბევრი პატიმარი, რომელსაც მკურნალობა სჭირდებოდა როგორც საავადმყოფოში, ასევე საპრობილის სამედიცინო პუნქტში, ამკარად ვერ იღებდა აუცილებელ დახმარებას.

ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს ფსიქიატრიული განყოფილების ოთახებში სხვადასხვა პირობები აღინიშნებოდა სისუფთავისა და მოვლის თვალსაზრისით, მაგრამ მათი უმრავლესობა იყო გადატვირთული, ჭუჭყიანი და გაუფლენილი ადამიანის ოფლისა და თამბაქოს სუნით. ბევრ ოთახში უამრავი პაციენტი იყო შეყრილი ერთად; სულ ცოტა ერთ შემთხვევაში 15 კაცი ერთად ცხოვრობდა ერთ დიდ ოთახში. იქვე იყვნენ ადამიანები, რომლებსაც საწოლებზე პირდაპირ დერეფნებში ეძინათ. საპრობილის ხელმძღვანელობამ განუცხადა “Human Rights Watch”-ს, რომ ამ ადამიანებმა თავად ითხოვეს მათი ამ ადგილას მოთავსება მათი ფსიქოლოგიური პრობლემების გამო. “Penal Reform International”-მა ყურადღება მიაქცია, რომ იმ ადამიანებს, რომლებსაც მედიკოსები ფსიქიკური პრობლემების მქონეებად მოიხსენიებდნენ, ზმირად ათავსებდნენ კარცერებში. ბათუმის საპრობილეში ბოლოდროინდელი ვიზიტისას “Penal Reform International”-მა ნახა სამი პატიმარი, რომლებიც გააცნეს, როგორც ფსიქიკური პრობლემების მქონე პაციენტები და რომლებიც მოთავსებულები იყვნენ საკანში (და არა კარცერში), სადაც არ იყო განათება და არც ჰაერი, გარდა იმ ჰაერისა, რომელიც აღწევდა კარის გისოსებში.¹⁷⁶

საპატიმროს ხელმძღვანელებმა სხვადასხვა დაწესებულებაში აღიარეს, რომ მათ საპრობილეებში იყვნენ პატიმრები, რომლებსაც ჰქონდათ სავარაუდო ან უკვე დამტკიცებული ფსიქიკური დაავადებები, თუმცა ეს ადამიანები არ გადაყავდით

¹⁷³ დრობნიევსკი ფ.ა. და სხვები, „დათვის საფანგი“: ტუბერკულოზისა და შიდს-ის ეპიდემიების დამთხვევა რუსეთში”, *სექსობრივი ვზით გადაძღები დაავადებებისა და შიდს-ის საერთაშორისო ჟურნალი*, 15 (10), 2004 წლის ოქტომბერი, გვ. 641-646.

¹⁷⁴ „პატიმრების მკურნალობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 62-ე მუხლი; იხ. ასევე 82-83-ე მუხლები.

¹⁷⁵ იხ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 51-52, პუნქტები 25-58.

¹⁷⁶ “Penal Reform International”, „ანგარიში გაერო-ს წანების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის.“

ჩვეულებრივი საპატიმროებიდან და არც საპატიმროების სამკურნალო პუნქტებში მკურნალობდნენ. გარდა ამისა, პენიტენციურ დაწესებულებათა ბევრმა თანამშრომელმა აღნიშნა, რომ საპატიმროებში არსებული პირობები არ იძლევა საგანგებო მკურნალობის გარანტიას. რუსთავის 1-ლი საპყრობილის უფროსის მოადგილემ ასე აღწერა ერთ-ერთი ის პატიმარი, რომელმაც თავისი საწოლი დერეფანში გამოიტანა: „ზოგჯერ ფსიქიკურად დაავადებულ პაციენტებს თავიანთი საწოლები გარეთ გამოაქვთ. უმეტესად ისინი ნორმალურები არიან, თუმცა ახასიათებთ უცნაური ჩვევები.“¹⁷⁷ ირინა ცინცაძემ, იუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის მოადგილემ, აღწერა ერთი შემთხვევა, როდესაც ერთ-ერთი პატიმარი რვა თვე იმყოფებოდა თბილისის მე-5 საპყრობილის საკარანტინო ნაწილში. დაკავებულს ესაჭიროებოდა ფსიქიატრიული გამოკვლევა, მაგრამ ექიმები უარს აცხადებდნენ მის გამოკვლევაზე, რადგან ამ ადამიანს ტილები ჰყავდა დასეული:

„[არსებობს ადამიანი, რომელიც] მე-5 საპყრობილის საკარანტინო საკანში რვა თვის განმავლობაში იყო მოთავსებული. გადავწყვიტეთ, რომ მას უნდა გაეგო ფსიქიატრიული გამოკვლევა, მაგრამ როგორ უნდა გაეგო მისთვის ვინმეს? მას ჰქონდა ქართული გვარი, მაგრამ ქართულად არ ლაპარაკობდა. ეს კაცი ფსიქიატრიულ საავადმყოფოში უნდა იმყოფებოდა. ჩვენ ვთხოვეთ სასჯელაღსრულების სისტემის სამედიცინო შეფასების დეპარტამენტს, დაედგინა, იყო თუ არა ეს კაცი სულიერად დაავადებული, რაზეც გვიპასუხეს, რომ შეუძლებელი იყო ამის გაკეთება. კაცს ტილები ჰყავდა. დეპარტამენტის წარმომადგენლებმა განაცხადეს, რომ მისი ტილების მკურნალობა ნიშნავდა ადამიანის მთლიანად მკურნალობას. ასე რომ ფსიქიატრებმა არ წაიყვანეს პატიმარი ტილების ქონის მიზეზით. [მის] საკანში კიდევ რვა პატიმარია. ამ კაცს არ უნდა ოთახიდან გასვლა, თუმცა არ არის აგრესიული. იქნებ ის სულაც მიეჩვია ამას.“¹⁷⁸

ერთ-ერთმა ადვოკატმა აღწერა თავისი კლიენტის შემთხვევა. მან “Human Rights Watch”-ს უამბო: „ჩემი კლიენტი ძალიან ავადმყოფი ადამიანია. რამდენიმე წლის წინ მას დაუსვეს ფსიქიკური დაავადების დიაგნოზი, რომელიც ადგენს, რომ ამ ადამიანს არ შეუძლია პასუხისმგებლობა კანონის წინაშე. ჩვენ ვითხოვეთ მისი გადაყვანა ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში – ეს აბსოლუტური მინიმუმია. მაგრამ ამის უფლება არ მოგვცეს.“ ადვოკატის სიტყვებით, ამ ადამიანს სისხლის სამართლის პასუხისმგებებაში მხოლოდ იმიტომ აძლევდნენ, რომ იგი საკუთარ თავს კანონიერ ქურდს უწოდებს, თუმცა მის წინააღმდეგ არ არსებობს რაიმე სამხილი. 2005 წლის დეკემბერში მიღებული ახალი კანონი ორგანიზებული დანაშაულის შესახებ კანონიერ ქურდად

¹⁷⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გოგავასთან, რუსთავის 1-ლი საპყრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 1 მაისი.

¹⁷⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ირინა ცინცაძესთან, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 22 მაისი.

მხოლოდ ყოფნასაც კი საკმარის საფუძვლად მიიჩნევს სისხლის სამართალში მიცემისთვის.¹⁷⁹

გასეირნების შესაძლებლობა

საქართველოს კანონმდებლობა პატიმრებს ანიჭებს დღეში ერთი საათი გასეირნების უფლებას.¹⁸⁰ მიუხედავად იმისა, რომ ზოგიერთი პატიმარი აცხადებდა, რომ მას ჰქონდა ყოველდღიურად ერთი საათით ჰაერზე გასვლის უფლება, ეს უფლება ერთნაირად არ იყო გარანტირებული ყველა დაწესებულებაში და თვით ერთ დაწესებულებაშიც კი სხვადასხვა წესები მოქმედებდა. თითქმის ყველა შემთხვევაში გასასეირნებელი ადგილები პატარაა, მავთულხლართიანი მაღალი კედლებით შემოვლებული ტერიტორია ვერ უზრუნველყოფს საკმარის ფართობს გასეირნებისთვის. “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის პერიოდში ყველაზე მკაცრი შეზღუდვები თბილისის მე-7 საპრობილის პატიმრებს ჰქონდათ, 2005 წლის დეკემბრის შემდეგ ისინი ჰაერზე არ გაეყვანათ. ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა: „ჩვენ არ ვსეირნობთ. ხუთი თვეა გარეთ არ გავსულვარ.“¹⁸¹ მეორეს თქმით, „აქ იანვრიდან ვარ და ჯერ ჰაერზე არ გავსულვარ.“¹⁸² მე-7 საპრობილეში მოთავსებულმა პატიმარმა ბავშვებმა “Human Rights Watch”-ს უთხრეს: „ჩვენ არ გავყავართ გარეთ.“¹⁸³ უფროსის მოადგილემ უარყო, თითქოს სულ არ გაჰყავდათ პატიმრები ჰაერზე, მან განაცხადა: „ჩვენ მხოლოდ მცირე ადგილი გვაქვს გასასეირნებლად. წესების მიხედვით, ადამიანებმა ერთი ან ორი საათი უნდა დაჰყონ გარეთ, მაგრამ ახლა ამისთვის უფრო მცირე დროა გამოყოფილი.“¹⁸⁴ 2006 წლის აგვისტოში ერთ-ერთმა ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ თბილისის მე-7 საპრობილეში პატიმრებმა მიიღეს დღეში 30 წუთი გასეირნების უფლება.¹⁸⁵

გასეირნების უკმარისობაზე თბილისის მე-5 საპრობილეში მოთავსებული პატიმრებიც ჩიოდნენ. ერთ-ერთი ყოფილი პატიმრის სიტყვებით, „როცა მე-5 საპრობილეში ვიმყოფებოდი, თვეში ერთხელ გვასეირნებდნენ 30-40 წუთის განმავლობაში.“¹⁸⁶ ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „სამ

¹⁷⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი. ორგანიზებული დანაშაულის შესახებ ახალი კანონის მიხედვით ადამიანი, რომელიც აცხადებს, რომ იგი კანონიერი ქურდია, შეიძლება მიეცეს სისხლის სამართლის პასუხისმგებლობაში.

¹⁸⁰ „მსჯავრდებულს, რომელიც რეჟიმის ან სხვა გარემოებათა გამო არ შეიძლება რეგულარულად გამოყვანილ იქნეს გასასეირნებლად, უნდა მიეცეს ჰაერზე ყოფნის ნება დღეში არანაკლებ ერთი საათისა“. საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 43-ე მუხლი.

¹⁸¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁸² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁸³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 16 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁸⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გიგნალიძესთან, თბილისის მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 19 მაისი.

¹⁸⁵ “Human Rights Watch”-ის სატელეფონო საუბარი გელა ნიკოლაიშვილთან, 2006 წლის 9 აგვისტო.

¹⁸⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპრობილის ყოფილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 14 მაისი.

თვეში ერთხელ გვეძლეოდა გარეთ გასვლის შესაძლებლობა.¹⁸⁷ ციხის უფროსის მოადგილემ განაცხადა, რომ პატიმრებს არა აქვთ იძლევი გასეირნების შესაძლებლობა, რამდენის უფლებასაც აძლევს მათ კანონი, „გასასეირნებლად ადამიანებს უნდა ეძლეოდეთ ერთი საათი, მაგრამ აქ იძლევი ხალხია, რომ ყოველთვის ვერ ვახერხებთ ყველას გარეთ გაყვანას.“¹⁸⁸

ქუთაისის მე-2 საპრობილის ზოგიერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა, რომ მათ არარეგულარულად ეძლეოდათ გასეირნების შესაძლებლობა. „ერთი კვირაა, გარეთ არ ვყოფილვართ. ზოგჯერ ყოველდღე გავყავართ, ზოგჯერ სულ ვერ ვხვდებით გარეთ. არ ვიცი, რატომ არ გავყავართ ჰაერზე,“ - თქვა ერთ-ერთმა პატიმარმა.¹⁸⁹ მეორემ დაადასტურა: „ერთი კვირაა, არ გავუყვანივართ გასასეირნებლად. როგორც გვეუბნებიან, რალაც კარანტინის გამო.“¹⁹⁰ იმავე დაწესებულებაში მყოფ ქალებსა და ბავშვებს არ გამოუთქვამთ პრეტენზია გასეირნების ნაკლებობასთან დაკავშირებით.

რუსთავის მე-6 საპრობილეში ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა, რომ გასეირნების უფლება გარკვეულად შეზღუდულია. მისი თქმით, დღეში მხოლოდ 30 წუთი შეეძლო ესეირნა.¹⁹¹ ციხის უფროსის მოადგილემ განუცხადა “Human Rights Watch”-ს, რომ „არსებობს 12 სასეირნო ეზო. ყველას ეძლევა ერთი საათი გასასეირნებლად. თუ პატიმრები არ მოწვევენ, მათ გარეთ ყოფნის კიდევ 20 წუთს უმატებენ.“¹⁹²

გასეირნების ზემოთ აღწერილი შეზღუდვები არღვევს „სტანდარტულ მინიმალურ წესებს“, რომლებიც მოითხოვს, რომ „თითოეულმა პატიმარმა, რომელიც არ არის დაკავებული ჰაერზე მუშაობით, დღეში ერთი საათი მაინც უნდა დაჰყოს გარეთ, თუ ამის საშუალებას იძლევა ამინდი.“¹⁹³ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ეთანხმება ამ მოთხოვნას, როგორც ძირითად გარანტიას, და ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „ყველა პატიმარს, გამონაკლისის გარეშე (მათ შორის, კარცერში მოთავსებულებს), უნდა ჰქონდეს ჰაერზე ყოველდღიურად გასეირნების შესაძლებლობა.“¹⁹⁴ წამების საწინააღმდეგო

¹⁸⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-5 საპრობილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹⁸⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 16 მაისი.

¹⁸⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

¹⁹⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

¹⁹¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

¹⁹² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ირაკლი გელაშვილთან, რუსთავის მე-6 საპრობილის უფროსის მოადგილე სოციალურ საკითხებში, 2006 წლის 17 მაისი.

¹⁹³ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 21-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

¹⁹⁴ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 18, 48-ე პუნქტი.

კომიტეტს არაერთგზის აღუნიშნავს თავის დოკუმენტებში, რომ საქართველოს მთავრობა არ აკმაყოფილებს ამ მოთხოვნას.¹⁹⁵

ოჯახის წევრებთან შეხვედრისა და მათთან მიმოწერის შეზღუდვები

“Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებული ყველა დაწესებულების პატიმრები ჩიოდნენ ნათესავებთან კავშირის უკმარისობაზე. პატიმრობის შესახებ კანონის ახალ შესწორებებში შემცირებულია პაემნების სტანდარტული რაოდენობა და მათი ხანგრძლივობა მსჯავრდებული პატიმრებისთვის; ხელისუფლებამ დაამატა, აგრეთვე, დებულება ამ უფლების შემდგომი შეზღუდვის შესაძლებლობაზე „სასჯელალსრულების დაწესებულებაში უსაფრთხოების ინტერესებიდან გამომდინარე.“¹⁹⁶ პარლამენტის იურიდიული კომიტეტის წევრმა, რომელიც აქტიურად მონაწილეობდა შესწორებების შეტანის პროცესში, დაასაბუთა აღნიშნული შესწორებები და განაცხადა პრესასთან საუბარში: „სასჯელალსრულების დეპარტამენტმა გადაწყვიტა, რომ [ოჯახის წევრებთან პაემნების] ეს შეზღუდვები პირველი აუცილებელი ნაბიჯია სისტემის რეფორმირებისკენ.“¹⁹⁷

საკანონმდებლო ცვლილებებმა მსჯავრდებულებთან ოჯახის წევრების პაემნების დრო ერთ ჯერზე ერთ საათამდე დაიყვანა.¹⁹⁸ შეხვედრების რაოდენობა განისაზღვრება დაწესებულებაში არსებული რეჟიმის სიმკაცრით. მსჯავრდებულებს, რომლებიც სასჯელს საერთო რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულებაში იხდიან, ნათესავებთან შეხვედრა თვეში ორჯერ შეუძლიათ, როცა ადრე მათ ჰქონდათ თვეში ხუთი ხანმოკლე პაემნის უფლება და ხუთი ხანგრძლივისა – წელიწადში.¹⁹⁹ მსჯავრდებულებს, რომლებიც სასჯელს მკაცრი რეჟიმის სასჯელალსრულების დაწესებულებაში იხდიან, აქვთ თვეში მხოლოდ ერთი შეხვედრის უფლება, ხოლო რეციდივისტებს – ერთი შეხვედრისა ყოველ ორ თვეში. ადრე ასეთ პატიმრებს ჰქონდათ ოთხი ხანმოკლე პაემნის უფლება თვეში და სამი ხანგრძლივისა – წელიწადში.²⁰⁰ მსჯავრდებულებს, რომლებიც სასჯელს საერთო რეჟიმის საპყრობილეში იხდიან, აქვთ მხოლოდ სამი პაემნის უფლება წელიწადში, ხოლო იმ მსჯავრდებულებს, რომლებიც სასჯელს მკაცრი რეჟიმის საპყრობილეში იხდიან – მხოლოდ ორი პაემნისა წელიწადში

¹⁹⁵ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“; და წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2001 წლის 6-დან 18 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“.

¹⁹⁶ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 48-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

¹⁹⁷ ინტერვიუ ნიკა გვარამიასთან, პარლამენტის წევრთან, „მზადდება თუ არა აჯანყება ციხეებში? რა კანონი მიიღო უწუმრად საქართველოს პარლამენტმა“, „ალბა“, №68/1900, 2006 წლის 15-16 ივნისი, გვ. 4

¹⁹⁸ იქვე.

¹⁹⁹ ხანმოკლე პაემნები თითქმის სამ საათს გრძელდებოდა. ხანგრძლივი პაემნებისთვის ერთიდან სამ დღემდე სასჯელალსრულების დაწესებულებაში სპეციალურად გამოიყოფოდა საცხოვრებელი. ამ შეხვედრებს არ ესწრებოდა ადმინისტრაცია. საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის ცვლილებების შესვლამდე, 73-ე მუხლის 1-3 პუნქტები.

²⁰⁰ იქვე, 74-ე მუხლის მე-4 პუნქტი.

ადმინისტრაციის ზედამხედველობის ქვეშ.²⁰¹ წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს თვეში არაუმეტეს ორი პაემნის უფლება აქვთ. პაემნის უფლებას გასცემს გამოძიებელი, პროკურორი ან მოსამართლე.²⁰²

ოჯახის წევრებთან პაემნების ეს ახალი შეზღუდვები ზედმეტად მკაცრია და ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სტანდარტებს, რომლებიც უზრუნველყოფს რეგულარულ კონტაქტს მეგობრებთან და ოჯახის წევრებთან. წამების საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის განცხადებით, „პატიმრებისთვის ასევე ძალიან მნიშვნელოვანია შეძლებისდაგვარად კარგი კონტაქტის შენარჩუნება გარე სამყაროსთან. უფრო მეტიც, პატიმარს უნდა ჰქონდეს თავის ოჯახთან და მეგობრებთან ურთიერთობის გარანტია. სახელმძღვანელო პრინციპი უნდა იყოს გარე სამყაროსთან კონტაქტის ხელშეწყობა...“²⁰³ საქართველოს შესახებ 2004 წლის ანგარიშში წამების საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტი იძლეოდა რეკომენდაციას, რომ საქართველოს ხელისუფლებას „უნდა გაეზარდა მამაკაცი პატიმრებისთვის ოფიციალური პაემნების უფლება ისე, რომ ყოველ პატიმარს ჰქონოდა, სულ მცირე, ერთი ხანმოკლე ან ერთი ხანგრძლივი პაემანი თვეში.“²⁰⁴ წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებთან დაკავშირებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა მოუწოდა მთავრობას, „უზრუნველყოს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანებისთვის ახლობლებთან შეხვედრა, როგორც პრინციპის საკითხი,“ პროკურორის, გამოძიებლის ან მოსამართლის ნებართვის გარეშე; პაემნების შეზღუდვა წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისთვის „სათანადოდ უნდა იყოს დასაბუთებული გამოძიების საჭიროებიდან გამომდინარე, დამტკიცებული უნდა იყოს ისეთი უწყების მიერ, რომელიც არ არის საქმის წარმოებით დაინტერესებული, და უნდა მოქმედებდეს დროის განსაზღვრული პერიოდის განმავლობაში.“²⁰⁵

²⁰¹ იქვე, 78-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი და 79-ე მუხლის მე-4 პუნქტი.

²⁰² იქვე, 89-ე მუხლი.

²⁰³ ოჯახთან კონტაქტის შეზღუდვის ნებისმიერი შემთხვევა უნდა ეფუძნებოდეს მხოლოდ და მხოლოდ უსაფრთხოებიდან გამომდინარე საჭიროებას. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 18, 51-ე პუნქტი. მსგავსად ამისა, „სტანდარტული მინიმალური წესები“ მოითხოვს, რომ პატიმრებს უნდა ჰქონდეთ, შესაბამისი მეთვალყურეობის ქვეშ, ოჯახთან და მეგობრებთან რეგულარული ინტერვალებით ურთიერთობის უფლება, როგორც მიმოწერით, ასევე პაემნებით. „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 37-ე მუხლი. წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანები ასეთივე მოპყრობას უნდა იღებდნენ „მხოლოდ იმ აკრძალვებითა და ზედამხედველობით, რომლებიც აუცილებელია მართლმსაჯულების აღსრულების ინტერესებისა და დაწესებულების უსაფრთხოებისათვის.“ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 92-ე მუხლი.

²⁰⁴ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, 135-ე პუნქტი. გარდა ამისა, 1994 წლის უნგრეთის მთავრობისთვის წარდგენილ ანგარიშში წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა აღნიშნა, რომ პატიმრებს ჰქონდათ მხოლოდ ერთი ერთსაათიანი შეხვედრის უფლება თვეში და ჩათვალეს ეს „არასაკმარისად პატიმრის მიერ თავის ოჯახთან და მეგობრებთან კარგი ურთიერთობის შენარჩუნების თვალსაზრისით“, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში უნგრეთის მთავრობისთვის 1994 წლის 1-დან 14 ნოემბრამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, 128-ე პუნქტი. მოგვიანებით წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა ურჩია უნგრეთის მთავრობას, მიეცა წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ყოველი პირისთვის ოჯახთან, სულ მცირე, კვირაში ერთხელ შეხვედრის უფლება. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში უნგრეთის მთავრობისთვის 2005 წლის 30 მარტიდან 8 აპრილამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, 37-ე პუნქტი.

²⁰⁵ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და

პატიმრებმა “Human Rights Watch”-ს უთხრეს, რომ აღნიშნული შესწორებების ძალაში შესვლამდეც კი მათ რამდენიმე თვე არ მიეღოთ პაემნის უფლება. ურთიერთობის უკმარისობამ სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო ბევრი პატიმარი და მათი ოჯახები. თბილისის მე-7 საპყრობილის ერთ-ერთმა პატიმარმა მაისში განაცხადა, რომ იანვრიდან არ ჰყავდა ნანახი თავისი ოჯახის წევრები.²⁰⁶ მეორეს თქმით, „ხუთი თვეა, ჩემები არ მინახავს. არაფერი ვიცი მათი.“²⁰⁷ ერთი ქალის სიტყვებით, რომლის ქმარიც მოთავსებულია მე-7 საპყრობილეში, „არ მაქვს შეხვედრები ჩემს ქმართან. ხუთი თვეა არ მინახავს, ღეკემბრის შემდეგ. სასამართლომ მომცა მასთან შეხვედრის ნებართვა, მაგრამ, როცა მოვედი [ციხეში], არ შემიშვეს.“²⁰⁸ მეორე ქალმა განაცხადა: „მხოლოდ დიდი ნაცნობობის გამონახვის შემდეგ მოვახერხე ჩემს ქმართან 30 წუთით შეხვედრა.“²⁰⁹ ადვოკატებმა დაადასტურეს, რომ თბილისის მე-7 საპყრობილეში მოთავსებული მათი კლიენტებისთვის სასტიკადაა შეზღუდული ოჯახებთან შეხვედრები. ერთ-ერთმა ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „ჩემი კლიენტის ცოლმა მიიღო ნებართვა, მოვიდა ქმართან შესახვედრად, მაგრამ მე-7 საპყრობილის ადმინისტრაციამ არ მისცა მას ამის უფლება.“²¹⁰

ციხის უფროსის მოადგილემ “Human Rights Watch”-ს განუმარტა, რომ ოჯახის წევრებთან პაემნები ეწყობა და „ჩვენ ახლა პაემნებისთვის განკუთვნილ ოთახებს ვაშენებთ, თუმცა ადამიანებს ახლაც შეუძლიათ ერთმანეთის ნახვა. ოჯახის წევრებს მოაქვთ მოსამართლის ნებართვა და ჩვენც ვახვედრებთ მათ ნათესავებს.“²¹¹ ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში მოთავსებული ზოგიერთი პატიმარი ასევე ჩივის, რომ ისინი ვერ ხვდებიან ნათესავებს, თუმცა იქ მოთავსებულ სხვა პატიმრებს ეძლევათ ამის საშუალება. ერთი პაციენტის თქმით: „მე ვერ ვხვდები ჩემს ნათესავებს. ისინი უბრალოდ მოდიან და მიტოვებენ საკვებს შესასვლელთან.“²¹²

არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“, 134-ე პუნქტი.

²⁰⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპყრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁰⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპყრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁰⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-7 საპყრობილის პატიმრის ნათესავთან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი. ოჯახის წევრებმა მიმართეს საქართველოს სახალხო დამცველს პაემნების სიმცირესთან დაკავშირებით, კერძოდ კი იმის შესახებ, რომ მე-7 საპყრობილის ადმინისტრაცია არ აძლევს ციხეში ახლად გაღმოყვანილ პატიმრებს ნათესავებთან შეხვედრის უფლებას. იხ. „სასჯელალსრულების დეპარტამენტმა დაარღვია საქართველოს ზოგადი ადმინისტრაციული კოდექსი“, საქართველოს სახალხო დამცველი, პრესრელიზი.

²⁰⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-7 საპყრობილის პატიმრის ნათესავთან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

²¹⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

²¹¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გიგნალიძესთან, თბილისის მე-7 საპყრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²¹² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

სხვა საპატიმრო დაწესებულებებში პატიმრები ხვდებოდნენ ოჯახის წევრებს კანონის შესაბამისად, თუმცა პატიმრები, რომლებიც სახლებიდან დიდ მანძილზე განლაგებულ საპყრობილებებში იყვნენ მოთავსებულნი, ჩიოდნენ, რომ ვერ ხვდებოდნენ საყვარელ ადამიანებს. ერთ-ერთი პატიმრის სიტყვებით, რომელიც ამ ბოლო დროს გადმოყვანილი იქნა დასავლეთ საქართველოდან ქუთაისის ახალ მე-2 საპყრობილეში, „მე ვერ ვხვდები ჩემი ოჯახის წევრებს, ვინაიდან მათ არა აქვთ ქუთაისში ჩამოსასვლელი ფული.“²¹³ ერთ-ერთმა პატიმარმა პროტესტის ნიშნად შიმშილობა გამოაცხადა. მან “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „ვშიშობ, რადგან არ შემიძლია ჩემს ოჯახთან შეხვედრა. მე ამ საპყრობილეში გადმომიყვანეს, ჩემები კი ძალიან შორს ცხოვრობენ. მათ არა აქვთ ამ სიშორეს მგზავრობის ფული. უკვე მესამე დღეა ვშიშობ, არ ვიღებს საკვებს და ორი დღეა არც წყალს ვსვამ.“²¹⁴ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ რაღაც მოქნილი მექანიზმი უნდა არსებობდეს იმ შემთხვევებისთვის, როცა პატიმრების ოჯახები შორს ცხოვრობენ. პატიმრებს უნდა შეეძლოთ პაემნების დროის დაგროვება და/ან უფრო ხშირად შეეძლოთ ოჯახთან ტელეფონით დაკავშირება.²¹⁵

ორ ახალ ციხეში და მე-7 საპყრობილეში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტმა დაამონტაჟა მინით გამოყოფილი მცირე სათავსოები, სადაც პატიმრებს შეუძლიათ ოჯახის წევრებთან შეხვედრა. სათავსოებში უნდა იყოს ტელეფონები, რომლებითაც პატიმრები და მათი ოჯახის წევრები ერთმანეთს დაელაპარაკებიან. მიუხედავად ამისა, “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის პერიოდში ტელეფონები ჯერაც არ იყო დადგმული, თუმცა შეხვედრები მაინც ამ ოთახებში ეწყობოდა. ამის გამო პატიმრები და მათი ნათესავები იძულებულნი იყვნენ, ეყვირათ, რომ გაეგონათ ერთმანეთის. ერთ-ერთი პატიმრის სიტყვებით, ეს ძალიან დამამცირებელია. „არის შეხვედრის ადგილი, მაგრამ ახლა აქ შუშის ბარიერებია მოწყობილი. საშინელებაა. უნდა იდრიალო ისე, რომ ყველას ესმოდეს მთელს ციხეში.“²¹⁶

საქართველოს კანონი პატიმრებს მიმოწერის და ტელეფონის რეგულარული გამოყენების უფლებას აძლევს, მაგრამ ბევრ საპყრობილეში შეზღუდულია ნათესავებთან მიმოწერა.²¹⁷ უფრო მეტიც, კანონი აწესებს არააუცილებელ, ზოგად შეზღუდვებს წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირთათვის ნათესავებთან ან მეგობრებთან მიმოწერასა და ტელეფონით ლაპარაკზე და ამის უფლებას მხოლოდ გამოძიებლის, პროკურორის ან სასამართლოს ნებართვით და თავად

²¹³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპყრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²¹⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპყრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²¹⁵ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 18, 51-ე პუნქტი.

²¹⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²¹⁷ პატიმარს უფლება აქვს, „შეუზღუდავი რაოდენობით გაგზავნოს და მიიღოს წერილები, დადგენილი წესით და სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის კონტროლით ისარგებლოს საერთო სარგებლობის ტელეფონით, თუ სასჯელაღსრულების დაწესებულებას ამისი ტექნიკური შესაძლებლობა გააჩნია“. საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 50-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

პატიმრის ხარჯზე აძლევს.²¹⁸ „სტანდარტული მინიმალური წესების“ მოთხოვნების მიხედვით „პატიმარს, რომლის საქმეც ჯერ არ მოსმენილა, . . . უნდა ჰქონდეს ყველა გონივრული საშუალება ოჯახთან და მეგობრებთან მიმოწერისა და შეხვედრისთვის; შესაძლებელია ამ წესის შეზღუდვა და მეთვალყურეობის დაწესება მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს აუცილებელია მართლმსაჯულების აღსრულებისთვის და დაწესებულებაში უსაფრთხოებისა და სიმშვიდის ინტერესებიდან გამომდინარე.“²¹⁹

წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ბევრი პირი აღწერდა იზოლაციის შეგრძნებას, რომელსაც განიცდიდა ნათესავებთან და მეგობრებთან მიმოწერის ან ტელეფონით საუბრის უფლების უქონლობის გამო. რუსთავის მე-6 საპრობილის ერთი-ერთი პატიმრის თქმით: „ჩვენ არ გვაქვს სადმე დარეკვის უფლება. არავითარი კავშირი არ გვაქვს გარე სამყაროსთან.“²²⁰ თბილისის მე-7 საპრობილის პატიმრის სიტყვებით კი: „არ შემიძლია წერილის გაგზავნა ოჯახისთვის. არც კალმისტრები გვაქვს და არც ქაღალდი. არავითარი საშუალება არ არის წერილის დაწერისა.“²²¹ ქუთაისის მე-2 საპრობილეში წინასწარ პატიმრობაში მყოფმა ქალმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „ამ დღეებში მოვიდა სოციალური დეპარტამენტის თანამშრომელი გოგონა და გვითხრა, რომ მიიღეს ახალი კანონი: ამიერიდან ჩვენ აღარ გვეძლევა ოჯახიდან წერილებისა თუ ბარათების მიღების შესაძლებლობა.“²²² ქუთაისის მე-2 საპრობილის უფროსის მოადგილემ განაცხადა, რომ პატიმრებს აქვთ ოჯახებთან ურთიერთობის უფლება: „ტელეფონზე დასარეკად მათ წერილით უნდა მიმართონ ადმინისტრაციას და ამის შემდეგ შეუძლიათ ტელეფონით სარგებლობა. როცა აქ გადმოჰყავთ პატიმრები, თითოეულ მათგანს აქვს ერთი სატელეფონო ზარის უფლება.“²²³ მიუხედავად ამისა, “Human Rights Watch”-მა ნახა, რომ პატიმრებს არ ეძლეოდათ საწერი საშუალებები ამ მიზნით. რუსთავის 1-ლი საპრობილის უფროსის მოადგილემ განაცხადა: „აქ არც ერთი ტელეფონი არ მუშაობს, რომლითაც პატიმრები შეძლებდნენ დარეკვას.“²²⁴

ადვოკატებთან ურთიერთობის უფლება

სასჯელაღსრულების ყველა დაწესებულებაში, თბილისის მე-7 საპრობილის გარდა, პატიმრებსა და ადვოკატებს ჰქონდათ რეგულარული შეხვედრების შესაძლებლობა. საქართველოს კანონი ადგენს, რომ მსჯავრდებულებს აქვთ

²¹⁸ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, 92-ე მუხლის 1-ლი (გ) პუნქტი.

²¹⁹ „პატიმართა მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 92-ე მუხლი.

²²⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

²²¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²²² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²²³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ შმაგი ფანჯავიძესთან, ქუთაისის მე-2 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²²⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გოგავასთან, რუსთავის 1-ლი საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 17 მაისი.

ადვოკატებთან „შეუზღუდავი შეხვედრების“ უფლება.²²⁵ საერთაშორისო სტანდარტები ასევე მოითხოვს, რომ პატიმრებს ჰქონდეთ თავიანთ ადვოკატებთან კონფიდენციალური შეხვედრების უფლება.²²⁶ მიუხედავად ამისა, თბილისის მე-7 საპრობილეში რამდენიმე ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს აღუწერა სულ უფრო მზარდი შეზღუდვის პოლიტიკა, რომელსაც ისინი აწყდებოდნენ თავიანთ კლიენტებთან შეხვედრის მცდელობისას, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც 2005 წლის დეკემბრიდან გამწვავდა ბრძოლა ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ. ერთ-ერთი ადვოკატის, რომელსაც რამდენიმე კლიენტი ჰყავდა თბილისის მე-7 საპრობილეში, თქმით, „2005 წლის 25 დეკემბრის შემდეგ დაიწყო საინფორმაციო ბლოკადა. დაახლოებით ორი კვირის განმავლობაში ვერც ერთმა ადვოკატმა ვერ შეძლო ციხეში შეღწევა. ადვოკატების ნელ-ნელა შეშვება ხელისუფლებამ დაიწყო მხოლოდ მას შემდეგ, რაც ჩივილი დაიწვეს ელენე თევდორაძემ (ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარე) და სოზარ სუბარმა (სახალხო დამცველი). ანალოგიური შეზღუდვები შეიმჩნეოდა რამდენიმე დღის განმავლობაში თებერვალსა და შემდეგ მარტში. დარწმუნებული ვარ, რომ ეს გაკეთდა პატიმრების იზოლირების და დაშინების მიზნით.“²²⁷ მეორე ადვოკატმა განაცხადა: „მე-7 საპრობილეში 25 დეკემბერს მივედი და ვითხოვე ჩემს კლიენტთან დალაპარაკების ნებართვა, ხოლო წერილობით ვითხოვდი ჩემთან ერთად ექიმის დაშვებას. ისინი არ უშვებდნენ შიგნით ექიმებს. არავითარი ადვოკატები და ექიმები 14 დღის განმავლობაში. ადვოკატებს პრობლემები კვლავ გაუჩნდათ 25-26 აპრილს და ერთი კვირის განმავლობაში დაახლოებით 27 მარტიდან.“²²⁸

ადვოკატების თქმით, „არაფერს გასაუხობენ, როდესაც ვკითხულობთ, თუ რატომ [არ გვიშვებენ შეხვედრებზე]. დარაჯები უბრალოდ გვეუბნებიან, რომ მათ ასეთი მითითება აქვთ მიღებული.“²²⁹ ერთ-ერთმა ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „მე ვჩიოდი პროკურორთან და გამოძიებელთან, თუმცა პასუხად ყოველთვის ვიღებდი, რომ ეს დაგეგმილი ინსპექტირება ან შემოწმება იყო.“²³⁰

თბილისის მე-7 საპრობილეში არსებული ამ ბარიერების გარდა ადვოკატები ასევე აცხადებდნენ, რომ სირთულეებს აწყდებოდნენ თავიანთ კლიენტებთან რეგულარულად შეხვედრის თვალსაზრისით. თბილისის მე-7 საპრობილეში 2006 წლის იანვარში შემოტანილი წესებით ადვოკატებს ციხეში შემოსვლა შეუძლიათ მხოლოდ რამდენიმე საათით ერთ ჯერზე დღის განმავლობაში.

²²⁵ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, შესწორებული 2006 წლის 1 ივნისს, 26-ე მუხლის 1-ლი („ა“ და „ბ“) პუნქტი.

²²⁶ „სტანდარტული მინიმალური წესები“, 93-ე მუხლი.

²²⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი. სახალხო დამცველის სამსახურმა განაცხადა, რომ ადვოკატებმა მიმართეს მას კლიენტებთან დაკავშირების პრობლემების თაობაზე. „თბილისის მე-7 საპრობილეში შეზღუდულია დაცვის უფლება“, საქართველოს სახალხო დამცველი, პრესრელიზი, 2006 წლის 27 აპრილი.

²²⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ლალი აფციაურთან, თბილისი, 2006 წლის 17 მაისი.

²²⁹ იქვე.

²³⁰ იქვე.

გარდა ამისა, ვინაიდან დაწესებულებას მხოლოდ ორი ოთახი აქვს ადვოკატებისა და მათი კლიენტების შეხვედრებისთვის და ოთახში ერთდროულად მხოლოდ ერთ ადვოკატს შეუძლია ყოფნა, ძალიან ცოტა ადვოკატს შეუძლია ამ ოთახში მოხვედრა რომელიმე მოცემულ დღეს. ერთ-ერთი ადვოკატი ასე აღწერს სიტუაციას: „დილის 6 საათიდან ადმინისტრაცია იწყებს ადვოკატებისგან შეშვებაზე თხოვნების მიღებას და ადგენს შესაბამის სიას. ციხეში მხოლოდ დღის ბოლოს გიშვებენ. შეხვედრებისთვის მხოლოდ ორი ოთახია და ამ ოთახებშიც თითო-თითოდ შევყავართ.“²³¹ მეორე ადვოკატმა ციხევე დაადასტურა: „ნათესავები მოდიან დღის 6 საათზე იმისათვის, რომ პირველები იყვნენ რიგში, მაგრამ შესვლას მხოლოდ მესამე დღის 16:45 სთ-ზე ახერხებენ.“²³² შემდეგ მან განაგრძო: „როცა უნდა გაეღოთ დღის 11 ან 12 საათზე, ისინი აღებდნენ მხოლოდ 13:00 ან 14:00 საათზე, შესვენება, რომელიც 14-დან 15 საათამდეა, ჩვეულებრივ, 15:30 ან 16 საათამდე გრძელდებოდა, ამგვარად, დღის ბოლოსთვის მხოლოდ 3-4 ადვოკატი თუ მოახერხებდა თავის კლიენტთან შეხვედრას. ეს იყო ფაქტობრივი უარი საპრობილეში შეშვებაზე“.²³³ მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე არ დაეთანხმა ციხეში რაიმე შეზღუდვების არსებობას და “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „არ არსებობს რაიმე შეზღუდვა. ადვოკატების შეშვება ხდება კვირის ნებისმიერ დღეს და შაბათ-კვირასაც კი, თუ ეს საჭიროა.“²³⁴

ორივე ოთახში, რომლებიც მე-7 საპრობილეში ადვოკატისა და კლიენტის შეხვედრებისთვის არის განკუთვნილი, დამონტაჟებულია კამერები. საქართველოში აშშ-ს საელჩოს თანამშრომელმა შეატყობინა “Human Rights Watch”-ს, რომ საელჩომ დახმარება აღმოუჩინა ციხეს კამერების, როგორც წამების წინააღმდეგ მიმართული საშუალების, დაყენებაში. ეს იძლევა დაკითხვის დროს დაკავებულების მიმართ პოლიციელებისა და გამოძიებლების მოპყრობის მონიტორინგის საშუალებას. კამერების მიზანს არ წარმოადგენს ადვოკატისა და კლიენტის შეხვედრების კონტროლი. ადვოკატების აზრით, ეს კამერები არღვევს შეხვედრების კონფიდენციალურობას. ერთ-ერთი ადვოკატის სიტყვებით, „ოთახებში კამერებია, ყველაფერი ჩანს და ისმინება.“²³⁵ სხვა ადვოკატმა კი “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ იგი დარწმუნებულია, რომ კამერებს აუდიოჩამწერი საშუალებაც ახლავს. ამის დასტურია მისი შეხვედრა ერთ-ერთ კლიენტთან, როცა დაცვა მაშინვე შემოვიდა ოთახში, როცა ადვოკატმა და მისმა კლიენტმა ნაწერების გამოყენება დაიწყეს – ამის კონტროლი ხომ უკვე აღარ შეიძლებოდა მოსმენით!²³⁶ მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე არ დაეთანხმა იმას, თითქოს საპრობილეში ადგილი

²³¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

²³² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

²³³ იქვე.

²³⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გიგნალიძესთან, თბილისის მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²³⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

²³⁶ ადვოკატმა აღწერა ერთ-ერთი თავისი შეხვედრა კლიენტთან 2006 წლის იანვარში. „სანამ ვლაპარაკობდით, არავის შეეუწუხებოდა. მაგრამ დავიწყე თუ არა სავარაუდო დანაშაულთან დაკავშირებული რუკის ხაზვა, დაცვა შემოვარდა ოთახში და მოითხოვა მეთქვა, თუ რას ვწერდი.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, თბილისი, 2006 წლის 24 თებერვალი.

ჰქონდა კონფიდენციალურობის დარღვევას. მან განაცხადა: „კამერები უსაფრთხოების მიზნით გვაქვს, ასე რომ არაფერი გადაიცემა. კამერებს არა აქვს აუდიოსაშუალება.“²³⁷ 2006 წლის ივლისში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტმა უარი განუცხადა სახალხო დამცველს კამერების მოხსნაზე.²³⁸

ადვოკატები საუბრობდნენ სხვა შეზღუდვებსა და კონფიდენციალურობის დარღვევებზე. „კლიენტებისთვის არც კი შემოძლო საქმის მასალების გადაცემა . . . სპეციალური დანიშნულების რაზმის წევრი დგას ოთახში და ხედავს და უსმენს ყველაფერს. ისინი ყველაფერს ამოწმებენ, რასაც ვწერთ. ვერ დაარწმუნებ, რომ დაგტოვონ. არაფერია კონფიდენციალური,“ – განუცხადა ერთ-ერთმა ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს.²³⁹ მეორე ადვოკატოს თქმით კი, „როცა შედიან ადვოკატები, მათ ყველა ქალაქს უსინჯავენ, ჩხრეკენ კიდევ. ფეხსაცმელიც კი იჩხრეკება. ეს დღესაც ხდება.“²⁴⁰ „სტანდარტული მინიმალური წესები“ მოითხოვს, რომ „ბრალდებულ პატიმარს დაცვის მიზნით უნდა ჰქონდეს უფლება, შეხვდეს იურიდიულ მრჩეველს, რომელიც დაიცავს მას, მოამზადებს კონფიდენციალურ ინსტრუქციებს და გადასცემს მას. საუბარი პატიმარსა და მის იურიდიულ მრჩეველს შორის შეიძლება წარიმართოს პოლიციის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების თანამშრომელთა მეთვალყურეობით, მაგრამ მათ არ უნდა ესმოდეთ ეს საუბარი.“²⁴¹

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

ინფორმაციის მისაწვდომობა სასჯელაღსრულების სისტემაში ძალზე შეზღუდულია, მაგრამ ეს არათანმიმდევრულად ხორციელდება. საქართველოს კანონის თანახმად, „მსჯავრდებულს უნდა ჰქონდეს პრესისა და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა გაცნობის შესაძლებლობა“ და სასჯელაღსრულების სისტემა უნდა უზრუნველყოფდეს რადიოსა და ტელევიზიის ტრანსლაციას.²⁴² წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ადამიანებს ციხის ადმინისტრაციის ნებართვით შეუძლიათ გაეცნონ პრესას, ჟურნალებს, იქონიონ რადიო და ტელევიზორი.²⁴³ მიუხედავად ამისა, “Human Rights Watch”-მა ტელევიზორები აღმოაჩინა დათვალიერებული დაწესებულებების მხოლოდ რამდენიმე საკანში და ქუთაისის მე-2 საპრობილის „ღია რეჟიმის“ ნაწილის ერთ საერთო ოთახში. თბილისის წინასწარი პატიმრობის მე-5 დაწესებულების პატიმრები აცხადებდნენ, რომ 27 მარტის არეულობამდე მათ ჰქონდათ ტელევიზორები, რომლებიც ან ტყვიებით დაცხრილეს სპეციალური დანიშნულების რაზმელებმა არეულობის დროს, ან გაიტანეს დასჯის მიზნით არეულობის შემდეგ. “Human Rights Watch”-მა ვერც

²³⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი გიგნალიძესთან, თბილისის მე-7 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²³⁸ „პრესკონფერენცია სახალხო დამცველის ოფისში“, საქართველოს სახალხო დამცველი, პრესრელიზი, 2006 წლის 18 ივლისი.

²³⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

²⁴⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ლალი აფციაურთან, თბილისი, 2006 წლის 17 მაისი.

²⁴¹ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 93-ე მუხლი.

²⁴² საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, შესწორებული 2006 წლის 1 ივნისს, 51-ე მუხლის 1-ლი და მე-2 პუნქტები.

²⁴³ იქვე, 92-ე მუხლის 1-ლი (დ) პუნქტი.

რადიოს მიაგნო სადმე. ზოგიერთ პატიმარს საკანში ჰქონდა ჟურნალები ან გაზეთები, რომლებსაც მათ ოჯახის წევრები აწვდიდნენ, ზოგჯერ ადმინისტრაცია უკრძალავდა პატიმრებს ჟურნალ-გაზეთების მიღებას ნათესავებისგან; ამ შეზღუდვის მიზეზი გაუგებარია. ქუთაისის მე-2 საპყრობილის ერთ-ერთმა პატიმარმა ასე აღწერა გარე სამყაროსთან კავშირის უკმარისობა: „ჩვენ არც ტელევიზორი გვაქვს და არც რადიო. არაფერი საქმე არ გვაქვს. ალბათ გავგიჟდები აქ, ისეთი მოწყენილობაა. გაზეთებს ოჯახიდან ვიღებთ.“²⁴⁴ აღნიშნული დაწესებულების ბევრმა სხვა პატიმარმაც იგივე განაცხადა და შემოგვიჩვენა, რომ ბოლო დროს დაიწყო ინფორმაციის შეზღუდვა.²⁴⁵

სასჯელალსრულების დეპარტამენტის დირექტორის მოადგილის ირინა ცინცაძის სიტყვებით, „ჩვენ ვცდილობთ, უფრო მეტი ტელევიზორი მივაწოდოთ მათ. რამდენადაც მე ვიცი, მოვახერხებთ მათ შემოტანას. ტელევიზორები არ არის აკრძალული. ყველაფერი დამოკიდებულია პატიმრების შესაძლებლობებზე. ჩვენ შეგვიძლია რამდენიმე შეძენა, მაგრამ არა ყველასი. თბილისის მე-5 საპყრობილეში ბევრი ტელევიზორია. მე იქ რამდენიმე დღის წინ ვიყავი . . . შეიძლება რამდენიმე ტელევიზორი გაიტანეს კიდეც 27 მარტის არეულობის შემდეგ, მაგრამ იქ კვლავ ბევრი ტელევიზორია. მე ვნახე ისინი მესამე და მეოთხე სართულებზე და ასევე საკარანტინო განყოფილებაში.“²⁴⁶ როცა “Human Rights Watch”-ის წარმომადგენლებმა უთხრეს ქ-ნ ცინცაძეს, რომ საპყრობილეში ერთი კვირის წინ იყვნენ და იქ ვერც ერთი ტელევიზორი ვერ ნახეს, ირინა ცინცაძემ დაუშვა იმის შესაძლებლობა, რომ ტელევიზორები საკნებში მისი მისვლისთვის განგებ შეეტანათ.²⁴⁷

შინაარსიანი საქმიანობის უკმარისობა

“Human Rights Watch”-ის მიერ დათვალიერებულ სასჯელალსრულების ყველა დაწესებულებაში პატიმრები უჩიოდნენ ნებისმიერი სახის საქმიანობის არარსებობას. პატიმრები უბრალოდ სხედან საკნებში 24 საათის განმავლობაში, ხშირად ისინი გარეთაც არ გაჰყავთ, როგორც ეს ზემოთ იყო აღწერილი. მიუხედავად იმისა, რომ ციხის წესები იძლევა სამაგიდო თამაშებით (როგორც არის, მაგალითად, ჭადრაკი) სარგებლობის ნებართვას, 2006 წლის დასაწყისში პატიმრებს არ ჰქონდათ ბანქოს, სხვა თამაშებისა და რაიმე სხვა საქმიანობის უფლება. “Human Rights Watch”-ის მიერ მონახულებული არც ერთი სასჯელალსრულების დაწესებულების პატიმრებს არ ჰქონდათ მუშაობის ან სწავლის საშუალება. ეს სერიოზულ ფსიქოლოგიურ საფრთხეს უქმნის ადამიანებს. ქუთაისის მე-2 საპყრობილის ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა: „აქ

²⁴⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპყრობილე, 2006 წლის 20 მაისი. ქუთაისის მე-2 საპყრობილის ადმინისტრაციის წარმომადგენლებმა გვითხრეს, რომ ციხეს აქვს ბიბლიოთეკა და პატიმრებს ერთი კვირით შეუძლიათ იქიდან წიგნების გამოტანა. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ შმაგი ფანჯავიძესთან, ქუთაისის მე-2 საპყრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁴⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმრებთან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპყრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁴⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ირინა ცინცაძესთან, სასჯელალსრულების დეპარტამენტის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 22 მაისი.

²⁴⁷ იქვე.

ისეთი მოწყენილობაა, შეიძლება გაგიჟდეს ადამიანი.“²⁴⁸ მეორეს თქმით, „24 საათის განმავლობაში უსაქმოდ ჯდომა ანგრევს ჩვენს ნერვულ სისტემას.“²⁴⁹ რუსთავის მე-6 საპრობილეში, რომელიც ამჟამად წინასწარი პატიმრობის დაწესებულებას წარმოადგენს, არის სპორტული დარბაზი, სადაც ერთ ბოლოში დგას კალათბურთის ფარი, ხოლო მეორეში ეკრანი და სკამები ფილმების საყურებლად. თუმცა, დაწესებულების უფროსის მოადგილის თქმით, „აქ ფილმებს მხოლოდ მსჯავრდებული პატიმრები [რომლებიც მუშაობენ ციხეში] უყურებენ. ეს ციხე თავიდანვე გათვლილი იყო მსჯავრდებულებისთვის, რომლებსაც შეეძლოთ ამ საშუალებებით სარგებლობა. წინასწარ პატიმრობაში მყოფ ადამიანებს არ შეუძლიათ მათი გამოყენება.“²⁵⁰

“Human Rights Watch”-ის მიერ გამოკითხული არასრულწლოვანი პატიმრები ერთხმად აცხადებდნენ, რომ არავითარი განათლება აღარ მიუღიათ დაკავების შემდეგ, მიუხედავად იმისა, რომ ისინი უკვე სასჯელს იხდიდნენ ან მათი წინასწარი პატიმრობა უკვე რამდენიმე თვე, შეიძლება წელიწადზე მეტიც, გრძელდებოდა.²⁵¹ ერთმა ბიჭმა უთხრა “Human Rights Watch”-ს: „ჩვენ არ გვიტარდება გაკვეთილები. სიამოვნებით დავესწრებოდი მათ. ისეთი მოწყენილობაა, არაფერს ვაკეთებთ. ზოგჯერ დარაჯებს მოაქვთ ჩვენთვის რაღაც ძველი წიგნები და ჩვენც კვითხულობთ მათ. ნათესავებს ზოგჯერ გაზეთები მოაქვთ.“²⁵² მეორეს თქმით: „არ გვიტარდება გაკვეთილები. ბოლოს სკოლაში ერთი წლის წინ ვიყავი. გაკვეთილები არც ბავშვთა კოლონიაში ტარდებოდა. თუ შენი საქმე გამოძიებაშია, გაკვეთილებზე არ დადიხარ. მხოლოდ მსჯავრდებულები სწავლობენ.“²⁵³ მისმა თანამოსაკნემ კი თქვა, რომ სხვა საშუალებების უქონლობის პირობებში მათ თვითონვე წამოიწყეს რაღაც საგანმანათლებლო ღონისძიებები: „ადმინისტრაციისგან ვითხოვეთ წიგნი. მათ ერთი ქართული და ერთი რუსული წიგნი მოგვცეს. მაგრამ ჩვენ არ ვიცით რუსული და გადავწყვიტეთ, ჩვენით გვესწავლა.“²⁵⁴

სასჯელალსრულების დეპარტამენტის ხელმძღვანელობამ განუმარტა “Human Rights Watch”-ს, რომ განათლება ვერ მიეწოდება წინასწარ პატიმრობაში მყოფ არასრულწლოვანებს. ქუთაისის მე-2 საპრობილის უფროსის მოადგილემ

²⁴⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁴⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁵⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ირაკლი გელაშვილთან, რუსთავის მე-6 საპრობილის უფროსის მოადგილე სოციალურ საკითხებში, 2006 წლის 17 მაისი.

²⁵¹ ერთ საკანში ორმა ბავშვმა განაცხადა, რომ ისინი უკვე წელიწადი და რვა თვე და ორი წელი და ორი თვე იყვნენ პატიმრობაში. წინასწარ პატიმრობაში მყოფმა სამმა ბავშვმა თქვა, რომ ისინი ზედამხედველობის ქვეშ იყვნენ ოთხი თვე, რვა თვე და ერთი წელი, შესაბამისად. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმრებთან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁵² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 16 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁵³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 17 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁵⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ 16 წლის პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

აღნიშნა: „არასრულწლოვანი პატიმრები აქ მხოლოდ მოკლე პერიოდით არიან და ამიტომ ჩვენ არ შეგვიძლია მათთვის განათლების პროცესის ორგანიზება. პატიმარს, რომლის საქმის გამოძიებაც მიმდინარეობს, შეუძლია მხოლოდ ადვოკატთან ან თავისი ოჯახის წევრებთან შეხვედრა, აქ მასწავლებლის მოყვანა შეუძლებელია.“²⁵⁵ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მაღალი თანამდებობის პირმა განაცხადა: „საშინელებაა, რომ არასრულწლოვანი წინასწარ პატიმრობაში ექვს თვეს ან ზოგჯერ წელიწადსაც კი ატარებს, მაგრამ ამის შეცვლა ერთბაშად შეუძლებელია. არც ერთ მასწავლებელს არ უნდა ციხეში მუშაობა; ხელფასები ძალიან დაბალია.“²⁵⁶ ბავშვებისთვის განათლების შესაძლებლობის არარსებობა არღვევს გაერო-ს „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების მინიმალურ წესებს“, რომლებიც მოითხოვს სახელმწიფოებისგან, „უზრუნველყონ ადეკვატური აკადემიური ან, საჭიროების მიხედვით, პროფესიული განათლება დაწესებულებებში მოხვედრილი არასრულწლოვანებისთვის, რათა დაწესებულების დატოვებისას მათ არ ჰქონდეთ განათლების დეფიციტი.“²⁵⁷

საქართველოს ციხეებში მსჯავრდებული პატიმრებისთვის და წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანებისთვის შინაარსიანი საქმიანობის ნაკლებობა არღვევს იმ მოთხოვნებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულია „სტანდარტულ მინიმალურ წესებში“, აგრეთვე, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის მიერ განსაზღვრულ მოთხოვნებს.²⁵⁸ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აცხადებს: „საქმიანობის (მუშაობა, განათლება, სპორტი და ა.შ.) დამაკმაყოფილებელ პროგრამას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს პატიმართა კეთილდღეობისთვის. ეს ჭეშმარიტებაა ყველანაირი დაწესებულებისთვის, იქნება ეს მსჯავრდებულთათვის თუ წინასწარ პატიმრობაში მყოფთათვის განკუთვნილი დაწესებულებები . . . არ შეიძლება პატიმრების უსაქმოდ დატოვება საკნებში კვირების და ზოგჯერ თვეების განმავლობაში . . . წამების საწინააღმდეგო კომიტეტს მიაჩნია, რომ წინასწარი პატიმრობის დაწესებულებებში ადამიანებს უნდა შეეძლოთ დღის მნიშვნელოვანი ნაწილის (8 საათი ან მეტი) საკნის გარეთ გატარება და მონაწილეობის მიღება სხვადასხვა სახის შინაარსიან საქმიანობაში. რა თქმა უნდა, რეჟიმები მსჯავრდებულთათვის განკუთვნილ დაწესებულებებში კიდევ უფრო მოხერხებული უნდა იყოს.“²⁵⁹

საქართველოს კანონი ადგენს, რომ სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაცია „ვალდებულია, შექმნას პირობები, რათა მსჯავრდებულებმა

²⁵⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ შმაგი ფანჯავიძესთან, ქუთაისის მე-2 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 20 მაისი.

²⁵⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ირინა ცინცაძესთან, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 22 მაისი.

²⁵⁷ გაერო-ს „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების აღსრულების სტანდარტული მინიმალური წესები“, მუხლი 26.6.

²⁵⁸ „სტანდარტული მინიმალური წესები“ ადგენს, რომ მსჯავრდებულებს უნდა ჰქონდეთ „საკმარისი სასარგებლო სამუშაო, რათა ისინი აქტიურად იყვნენ ჩაბმულნი საქმიანობაში სამუშაო დღის განმავლობაში. რამდენადაც ეს შესაძლებელია, სამუშაო ისეთი უნდა იყოს, რომ პატიმარმა შეინარჩუნოს ან გაზარდოს კეთილსინდისიერი შრომით შემოსავლის შოვნის თავისი შესაძლებლობები ციხიდან გათავისუფლების შემდეგ.“ „პატიმრების მიმართ მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესები“, 71-ე მუხლი, მე-3 და მე-4 პუნქტები.

²⁵⁹ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 17, 47-ე პუნქტი.

მიიღონ ზოგადსაგანმანათლებლო და პროფესიული განათლება“ და რომ მსჯავრდებულები უნდა მუშაობდნენ და იღებდნენ სათანადო ანაზღაურებას.²⁶⁰ საქართველოს ხელისუფლება აცხადებს, რომ სამუშაო პროგრამების დანერგვა სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში პრიორიტეტული საკითხია. თუმცა იუსტიციის მინისტრის მოადგილემ ამ ახალი პროექტების მხოლოდ სამი მაგალითი მოგვარა: „სტილისტთა ტრენინგი ქალთა კოლონიაში, სათბური გეგუთში (წყალტუბოს მკაცრი რეჟიმის მე-8 საპრობილეში) და ფენსაცმლის ფაბრიკა ქუთაისის ახალ საპრობილეში.“²⁶¹ ერთ-ერთი არასამთავრობო ორგანიზაცია („ემფატა“) დახმარებას უწევს სხვადასხვა ხელობის შესწავლასთან დაკავშირებულ პროექტებს ქალთა კოლონიებში. არ არსებობს გეგმები წინასწარ პატიმრობაში მყოფი ადამიანებისთვის საქმიანობის ნაკლებობის პრობლემის მოსაგვარებლად. 2006 წლის 1 მაისის ანგარიშში გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისადმი “Penal Reform International”-მა აღნიშნა, რომ „იუსტიციის სამინისტრომ უარი განაცხადა საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების წინადადებაზე, რომ შინაარსიანი საქმიანობის ხელშეწყობისკენ მიმართულ მცირე გრანტების პროგრამაში ჩართულიყვნენ წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირები.“²⁶²

საჩივრის შეტანის მექანიზმები

საერთაშორისო სტანდარტები მოითხოვს, რომ პატიმრებს შეეძლოთ ისარგებლონ საჩივრის კონფიდენციალურად შეტანის პროცედურით, რომლის საფუძველზეც ისინი კონფიდენციალურად მიმართავენ ადმინისტრაციას, სასამართლო ორგანოს ან სხვა უწყებას.²⁶³ საქართველოს კანონით პატიმრებს

²⁶⁰ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებით, 44-ე, 53-56-ე მუხლები.

²⁶¹ “Human Rights Watch”-ის გასაუბრება გვი მიქანაძესთან, იუსტიციის მინისტრის მოადგილე, თბილისი, 2005 წლის 18 მაისი. იხ., აგრეთვე, „იწყება პატიმართა დასაქმების პროგრამა“, „პრაიმტაისი“, 2006 წლის 8 მაისი. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავს, რომ „თავისუფლებააღკვეთილ ქალებს უნდა შეეძლოთ მნიშვნელობის მქონე საქმიანობაში (მუშაობა, ტრენინგი, განათლება, სპორტი და ა.შ.) ჩართვა . . . წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის წევრები ხშირად შეხვედრიან შემთხვევებს, როცა პატიმარ ქალებს სთავაზობდნენ მათთვის „შესაფერის“ საქმიანობებს (კერვა ან ხელსაქმე), როცა მამაკაც პატიმრებს უფრო პროფესიულ განათლებას აძლევდნენ. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის აზრით, ამგვარი დისკრიმინაციული მიდგომა მხოლოდ განამტკიცებს ქალებთან დაკავშირებულ ძველ სტერეოტიპებს. უფრო მეტიც, გარემოებიდან გამომდინარე, ქალებისთვის ზოგიერთი საქმიანობის მიუწვდომლობა შეიძლება განხილული იქნეს, როგორც მათ მიმართ ღირსების შემლახველი მოპყრობა.“ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 70, 25-ე პუნქტი.

²⁶² “Penal Reform International”, „გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის წარდგენილი ანგარიში“.

²⁶³ „სტანდარტულ მინიმალურ წესებში“ ნათქვამია: „ყოველ პატიმარს უნდა ჰქონდეს შესაძლებლობა, ციხის ცენტრალურ ადმინისტრაციას, სასამართლო ორგანოს ან სხვა სათანადო უწყებას მიღებული გზებით წარუდგინოს განაცხადი ან საჩივარი, შინაარსთან დაკავშირებული ცენზურის გარეშე, მაგრამ სათანადო ფორმით.“ „პატიმართა მიმართ მოპყრობის სტანდარტული მინიმალური წესები“, 36-ე მუხლი, მე-3 პუნქტი. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა აღნიშნა, რომ საქართველოში პატიმრებს ნაკლებად მიუწვდებოდა ხელი საჩივრის კონფიდენციალურად შეტანის პროცედურაზე და რეკომენდაცია გაუწია მთავრობას, მიეღო ზომები, რათა უზრუნველყო საჩივრების კონფიდენციალურად გადაცემა (ასეთი ზომების მაგალითებია პატიმრებისთვის კონვერტების მიწოდება, საჩივრებისთვის განკუთვნილი ჩაკეტილი ყუთების დადგმა, რომლებით სარგებლობა შეეძლებათ პატიმრებს და რომელთა გახსნის უფლება მხოლოდ საგანგებოდ ამ მიზნისთვის დანიშნულ პირებს ექნებოდა). წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიში საქართველოს მთავრობისათვის 2003 წლის 18-დან 28 ნოემბრამდე და 2004 წლის 7-დან 14 მაისამდე წამებისა და არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის ევროპული კომიტეტის ვიზიტის შესახებ“. ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ პატიმართა გარკვეული ტიპის კორესპონდენციის კონტროლი არღვევდა მე-8 მუხლით გარანტირებულ კორესპონდენციის უფლებას. იხ. საქმე *სიღვერი და სხვები გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, 1983 წლის 25 მარტის გადაწყვეტილება, სერია A, №61. იხ., აგრეთვე, 269-ე სქოლიო ციხეებში საჩივრების მოსმენისა და მათზე რეაგირების უფლებამოსილების მქონე დამოუკიდებელი უწყების ვიზიტებთან დაკავშირებით.

აქვთ უფლება, შეიტანონ საჩივრები საპატიმროს ადმინისტრაციის, საპატიმროს პერსონალის, სხვა სახელმწიფო უწყებების წინააღმდეგ ან ქვემოთ აღწერილ საპატიმროების საზოგადოებრივი მონიტორინგის კომისიებში. მიუხედავად ამისა, “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროისათვის პატიმართა მიერ სახელმწიფო უწყებებისათვის მიწერილ მთელ კორესპონდენციას საპატიმროს დირექტორი კითხულობდა. სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სოციალური განყოფილების უფროსის თქმით, „პატიმრებს შეუძლიათ დაწერონ წერილი და ეს წერილი წავა ციხის კანცელარიაში. დირექტორი ან დირექტორის მოადგილე წაიკითხავს ყოველ წერილს და თან დაურთავს მას თანამხლებ წერილს... შემდეგ კანცელარია აგზავნის წერილებს ადრესატებთან. პასუხი მოსდის დირექტორს და შემდეგ გადაეცემა პატიმარს“.²⁶⁴

ერთ-ერთი საპატიმროს თანამშრომლის თქმით, საჩივრის შეტანის პროცედურასთან დაკავშირებულ პრობლემებს არა აქვს არსებითი ხასიათი, ვინაიდან „არ არსებობს საჩივრები ციხის ადმინისტრაციის წინააღმდეგ – საჩივრები მხოლოდ გამოძიებას ან პროკურატურას ეხება“.²⁶⁵ პატიმრების თქმით, მათ არასოდეს წარუდგენიათ საჩივრები, რადგან არ აძლევენ კალმისტრებს და ქალაქს წერილის დასაწერად, ამასთანავე, არ აქვთ ამ მექანიზმის ეფექტურობის რწმენა. “Penal Reform International”-მა დააფიქსირა, რომ საპატიმროთა თანამშრომლები არ უზრუნველყოფენ პატიმრებს აუცილებელი საშუალებებით საზოგადოებრივი მონიტორინგის კომისიებში საჩივრების წარსადგენად. მაგალითად, ქუთაისის მე-2 საპყრობილეში 2006 წლის აპრილში განხორციელებული ვიზიტის დროს “Penal Reform International”-ს პატიმრებთან არ უნახავს არც კალმისტრები და ქალაქი, არც ჩაკეტილი ყუთები კონფიდენციალური საჩივრებისთვის. პატიმრებისთვის არც საჩივრის შეტანის ამ მექანიზმის თაობაზე მიუწოდებიათ ინფორმაცია.²⁶⁶

2006 წლის მაისში იუსტიციის მინისტრის მოადგილემ გივი მიქანაძემ “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ კანონში შეტანილი ცვლილებების შედეგად გამოსწორდა საჩივრების შეტანის პროცედურაში კონფიდენციალურობის არარსებობის საკითხი. მაგრამ იუსტიციის მინისტრის №620 ბრძანებაში ჩამოყალიბებული ახალი წესები ურთიერთსაწინააღმდეგოა: ბრძანების მე-8 პუნქტის მიხედვით, ადმინისტრაციას აღარ აქვს უფლება, შეამოწმოს პატიმრების მიერ სასამართლოსთვის, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტისთვის, ომბუდსმენისთვის, ადვოკატისა თუ პროკურორისთვის გაგზავნილი წერილები. ადმინისტრაციას არც ამ წერილების გაგზავნის დაბრკოლება შეუძლია. თუმცა ბრძანების მე-16 პუნქტი მოითხოვს, რომ „სახელმწიფო უწყებებისთვის, საზოგადოებრივი ასოციაციებისა და ოფიციალური უწყებებისთვის“ გაგზავნილ პატიმრის საჩივარს თან უნდა

²⁶⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ანტონ ქელბაქიანთან, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სოციალურ საკითხთა დეპარტამენტის უფროსი, თბილისი, 2006 წლის 18 მაისი.

²⁶⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპყრობილის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 16 მაისი.

²⁶⁶ “Penal Reform International”, „გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის წარდგენილი ანგარიში“.

დაერთოს თანმხლები წერილი ადმინისტრაციისგან, რომელშიც მოკლედ იქნება აღწერილი ადმინისტრაციის პოზიცია საკითხის მიმართ.²⁶⁷

საპატიმროთა მონიტორინგი

საქართველოში საპატიმროთა მონიტორინგის რამდენიმე მექანიზმი არსებობს.²⁶⁸ კანონის მიხედვით პრეზიდენტს, პარლამენტსა და ომბუდსმენს, აგრეთვე მათ მიერ დანიშნულ პირებს აქვთ უფლება, შევიდნენ სასჯელაღსრულების ნებისმიერ დაწესებულებაში სპეციალური ნებართვის გარეშე.²⁶⁹ ომბუდსმენის სამსახურის წარმომადგენლები, მათ შორის რეგიონებში მყოფი დამკვირვებლები, პერიოდულად ახორციელებენ დაკავების ადგილების მონიტორინგს. ომბუდსმენის მიერ მოწოდებული ინფორმაციით, ზოგიერთ შემთხვევაში ადგილი ჰქონდა საპატიმროს ადმინისტრაციის მხრიდან მისი წარმომადგენლისთვის სასჯელაღსრულების დაწესებულებაში შესვლისას ხელის შეშლის მცდელობას.²⁷⁰

2004 წლის აგვისტოში პრეზიდენტმა სააკაშვილმა დააარსა საპრეზიდენტო მონიტორინგის საბჭო, რომელიც 21 წევრისაგან შედგება და ძირითადად არასამთავრობო ორგანიზაციების წარმომადგენლებით არის დაკომპლექტებული. როგორც პრეზიდენტის მიერ დანიშნულ პირებს, საბჭოს წევრებს სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში შეუზღუდავად შესვლის ოფიციალური უფლება აქვთ.²⁷¹ რამდენიმე ადამიანმა, რომელთაც “Human Rights Watch”-ი

²⁶⁷ იუსტიციის მინისტრის 2006 წლის 26 ივლისის ბრძანება №620, „სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციის, პერსონალის, სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ან სხვა სახელმწიფო დაწესებულების მიერ ჩადენილი უკანონო ქმედებების გასაჩივრება მსჯავრდებულებისა და პატიმრების მიერ და საჩივრების განხილვის თაობაზე მითითებების დამტკიცების შესახებ“.

²⁶⁸ საპატიმროების მონიტორინგის არსებულ მექანიზმებთან დაკავშირებით ვაერო-ს საგანგებო მომსახურებელმა წამების საკითხებში 2005 წლის ანგარიშში საქართველოს შესახებ აღნიშნა: „მართალია, ამ მექანიზმებს გარკვეული როლის შესრულება შეუძლიათ წამებისა და ცუდად მოპყრობის თავიდან აცილებაში, მაგრამ მათი ამჟამინდელი მოქმედება ცხადყოფს რაც ნაკლოვანებებს, უპირველეს ყოვლისა, მკაფიოდ განსხვავებულ მანდატებს, მათ შორის ზოგადი კოორდინაციის არარსებობას, ვიზიტების რეგულარული და სისტემატური პროგრამის, მათ შორის, რეგულარული განხორციელების არარსებობას, გამოძიების უფლებამოსილების არარსებობას, სთაინადლო რესურსების ნაკლებობას და დამოუკიდებლობის უკმარისობას.“ „სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებები, მათ შორის წამებისა და პატიმრობის საკითხები, წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საკითხებში საგანგებო მომსახურებლის, მანფრედ ნოვაკის, ანგარიში, საქართველოში განხორციელებული მისია“. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავს, რომ ციხეებში საჩივრების მოსმენისა და მათზე რეაგირების უფლებამოსილების მქონე დამოუკიდებელი უწყების რეგულარული ვიზიტები მნიშვნელოვან როლს თამაშობს ციხის ადმინისტრაციასა და პატიმრებს შორის წარმოშობილ უთანხმოებათა მოგვარებაში. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 19, 54-ე პუნქტი.

²⁶⁹ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებით, 52-ე მუხლი. 1996 წლის კანონი სახალხო დამცველის შესახებ ასევე ანიჭებს სახალხო დამცველს (ომბუდსმენს) დაკავების ყველა ადგილას – როგორც სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში, ისე პოლიციის დაკავების ცენტრებში – დაუბრკოლებლად შესვლის უფლებას.

²⁷⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი.

²⁷¹ 2005 წელს იუსტიციის მინისტრმა კოტე კეჟულარიამ გააუქმა აღნიშნული დადგენილება, განაცხადა რა, რომ მონიტორინგის საბჭო არ შეესაბამება არსებულ კანონმდებლობას. მაგრამ იუსტიციის მინისტრს არა აქვს პრეზიდენტის დადგენილების გაუქმების უფლებამოსილება და მონიტორინგის საბჭო დღესაც არსებობს. მონიტორინგის საბჭოს რვა წევრი აღარ მონაწილეობს საჭოს საქმიანობაში, ვინაიდან მათ გარკვეული თანამდებობები დაიკავეს მთავრობაში, რაც ავტომატურად ართმევს მათ საბჭოს წევრობის უფლებამოსილებას, ზოგიერთი წევრი სხვა მიზეზებით გადადგა. მონიტორინგის საბჭოს ერთ-ერთი წევრის თქმით, მხოლოდ 13 წევრს აქვს უფლება, მონაწილეობა მიიღოს საბჭოს საქმიანობაში, მაგრამ ამ წევრობაზე ყველა აქტიური არ

გაესაუბრა, აღნიშნა, რომ თუმცა საბჭოს ცალკეული წევრები ამჟამად ციხეებში აწარმოებენ მონიტორინგს, საბჭო არ ახორციელებს რაიმე კოლექტიურ ქმედებებს საკუთარი მანდატის ფარგლებში, როგორც არის, მაგალითად, ხელისუფლებისთვის მოხსენებებისა თუ რეკომენდაციების წარდგენა.²⁷² საბჭოს სულ მცირე ორ წევრს პრობლემები შეხვდა, როდესაც ისინი ცდილობდნენ სასჯელალსრულების დაწესებულებებში შესვლას 2006 წლის იანვარსა და მარტში.²⁷³

კანონში პატიმრობის შესახებ ასევე ნათქვამია, რომ თითოეულ დაწესებულებას სასჯელალსრულების სისტემაში უნდა ჰყავდეს მონიტორინგის კომისია.²⁷⁴ 2000 წელს შექმნილმა კომისიებმა 2004 წელს, სააკავშილის არჩევის შემდეგ, შეწყვიტეს მოქმედება, მაგრამ ცოტა ხნის წინ იუსტიციის სამინისტრომ განაახლა მათი მუშაობა.²⁷⁵ რეგულარული მონიტორინგის საფუძველზე კომისიები მოამზადებენ მოხსენებებსა და რეკომენდაციებს იუსტიციის სამინისტროსთვის და სასჯელალსრულების დეპარტამენტის თავმჯდომარისთვის. 2006 წლის ივნისისთვის ყველა კომისია უკვე შექმნილი უნდა ყოფილიყო, მაგრამ ამ დოკუმენტის მომზადების დროს კომისიები მოქმედებდნენ მხოლოდ დასავლეთ საქართველოში – ქუთაისის, ბათუმისა და ზუგდიდის საპრობილექტში.²⁷⁶ ამ სამი კომისიისთვის კანდიდატები იუსტიციის სამინისტროში შეარჩიეს. იუსტიციის მინისტრის მოადგილის, გივი მიქანაძის, თქმით, მომავალში საბჭოების შემადგენლობა განისაზღვრება საჯარო კონკურსის მეშვეობით, თუმცა შერჩევის კრიტერიუმები და პროცესი ჯერ არ არის დადგენილი. მიქანაძემ განაცხადა, რომ საბჭოს წარმომადგენელთა 80 პროცენტი არასამთავრობო ორგანიზაციებიდან იქნება, ხოლო დანარჩენები იქნებიან რელიგიური ლიდერები და ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები.

არის. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ანა დოლიძესთან, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის თავმჯდომარე, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁷² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თამუნა ქალანთან, კანონის უზენაესობის პროგრამის კოორდინატორი, ფონდი „ღია საზოგადოება – საქართველო“, თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი; და “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მერი მერფისთან, “Penal Reform International”, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁷³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თეა თუთბერიძესთან, თავისუფლების ინსტიტუტი, თბილისი, 2006 წლის 11 მაისი (თუთბერიძემ საგანგებოდ აღნიშნა 2006 წლის 27 მარტს თბილისის მე-7 საპრობილექტში პატიმრებთან გასაუბრების პრობლემები); და “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ანა დოლიძესთან, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის თავმჯდომარე, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁷⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მერი მერფისთან, “Penal Reform International”, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი.

²⁷⁵ იქვე. 2000 წელს იუსტიციის სამინისტრომ დააარსა კომისიები სასჯელალსრულების ყოველ დაწესებულებაში. კომისიებში შედიოდნენ ადგილობრივი ხელისუფლების წარმომადგენლები და სხვა ცნობილი ადამიანები იმ ქალაქებიდან, სადაც ციხეებია განლაგებული. საქართველოს სასჯელალსრულების დაწესებულებების ერთ-ერთი ექსპერტის თქმით, კომისიების ყველა წევრმა არც კი იცოდა კომისიაში თავისი დანიშნვის შესახებ და ამიტომ სარგებლობაც არ მოუტანია.

²⁷⁶ სასჯელალსრულების დაწესებულებების ერთ-ერთი ექსპერტის თქმით, თავდაპირველად ეს კომისიები სირთულეებს აწყდებოდნენ საპატიმროთა შეფასებისას და პატიმრებთან პირისპირ შეხვედრისას. მაგრამ 2006 წლის მაისში მათ შეეძლოთ რეგულარული მონიტორინგის წარმოება და მოხსენებების მომზადება. “Human Rights Watch”-ის სატელეფონო ინტერვიუ მერი მერფისთან, “Penal Reform International”, 2006 წლის 18 აგვისტო.

მინისტრის მოადგილემ, გივი მიქანაძემ, “Human Rights Watch”-თან საუბრისას ასევე აღნიშნა, რომ ამ კომისიათა ცენტრალური საკოორდინაციო საბჭო განლაგებული იქნება იუსტიციის სამინისტროში და მას დაეკისრება კომისიების წევრობაზე კანდიდატების შერჩევის და ამ კომისიათა საქმიანობისთვის თანხების განაწილების პასუხისმგებლობა.²⁷⁷ მიქანაძის თქმით, „მონიტორინგის ახალი ცენტრალური საბჭო სრულიად დამოუკიდებელი იქნება. ის სამინისტროში განლაგდება, მაგრამ მასში არ შევლენ სამინისტროს წარმომადგენლები და ის არც დაფინანსებას მიიღებს სამინისტროდან.“²⁷⁸ ამ დოკუმენტის მომზადების დროისათვის ცენტრალური საბჭო არ იყო შექმნილი და არც საჯარო ინფორმაცია არსებობდა იმასთან დაკავშირებით, თუ როგორ შეიქმნება და იმუშავებს საბჭო. არსებული კომისიები არ აკმაყოფილებენ მონიტორინგის მექანიზმების დამოუკიდებლობის მოთხოვნებს, რომლებიც ჩამოყალიბებულია ეროვნულ დაწესებულებათა სტატუსთან დაკავშირებულ გაერო-ს პრინციპებში („პარიზის პრინციპები“) და წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიურ ოქმში.²⁷⁹

²⁷⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გივი მიქანაძესთან, იუსტიციის მინისტრის მოადგილე, თბილისი, 2005 წლის 18 მაისი.

²⁷⁸ იქვე.

²⁷⁹ “Human Rights Watch”-ის სატელეფონო ინტერვიუ მერი მერფისთან, “Penal Reform International”, 2006 წლის 18 აგვისტო. ეროვნულ დაწესებულებათა სტატუსთან დაკავშირებული გაერო-ს პრინციპების („პარიზის პრინციპები“) მიხედვით, „ეროვნულ დაწესებულებას უნდა მიენიჭოს ადამიანის უფლებების დაცვისა და ხელშეწყობის უფლებამოსილება ... ეროვნული დაწესებულების შემადგენლობა და მის წევრთა დანიშვნა, არჩევისა თუ სხვა გზით, განისაზღვრება იმგვარი პროცედურის საფუძველზე, რომელიც იძლევა აუცილებელ გარანტიას ადამიანის უფლებათა დაცვისა და ხელშეწყობაში მონაწილე საზოგადოებრივ ძალთა (სამოქალაქო საზოგადოების) პლურალისტული წარმომადგენლობის უზრუნველყოფისათვის... ეროვნულ დაწესებულებას უნდა ჰქონდეს ინფრასტრუქტურა, რომელიც შეესატყვისება მისი საქმიანობის შეუფერხებელ წარმოებას, კერძოდ, უნდა ჰქონდეს სათანადო დაფინანსება. ამ დაფინანსების მიზანი უნდა იყოს დაწესებულებისთვის შესაძლებლობის მიცემა, ჰყავდეს საკუთარი პერსონალი და შენობები, რათა იყოს ხელისუფლებისგან დამოუკიდებელი...“ ეროვნულ დაწესებულებათა სტატუსთან დაკავშირებული გაერო-ს პრინციპები („პარიზის პრინციპები“), მიღებულია გენერალური ასამბლეის №48/134 რეზოლუციის საფუძველზე, 1993 წლის 20 დეკემბერი. წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიურ ოქმში ნათქვამია: „წინამდებარე ოქმის ძალაში შესვლიდან ან მისი რატიფიცირებიდან ან მასთან მიერთებიდან არა უგვიანეს ერთი წლისა თითოეულმა წევრმა სახელმწიფომ უნდა დაამკვიდროს, დანიშნოს ან ჩამოაყალიბოს ერთი ან რამდენიმე ეროვნული პრევენციული მექანიზმი წამების თავიდან ასაცილებლად ადგილობრივ დონეზე. შესაძლებელია დეცენტრალიზებული უწყებების მიერ შექმნილი მექანიზმების გამოყენება ეროვნული პრევენციული მექანიზმების სახით წინამდებარე ოქმის მიზნებისათვის, თუკი ისინი შეესაბამება ოქმის დებულებებს... მონაწილე სახელმწიფოები უზრუნველყოფენ ეროვნული პრევენციული მექანიზმებისა და მათი თანამშრომლების დამოუკიდებლობას... მონაწილე სახელმწიფოები კისრულობენ ვალდებულებას, გამოყოფენ ეროვნული პრევენციული მექანიზმების ფუნქციონირებისათვის აუცილებელი რესურსები. ეროვნული პრევენციული მექანიზმების დარსებისას მონაწილე სახელმწიფოები სათანადოდ გაითვალისწინებენ ადამიანის უფლებათა დაცვისა და ხელშეწყობის ეროვნულ დაწესებულებათა სტატუსთან დაკავშირებულ გაერო-ს პრინციპებს („პარიზის პრინციპები“). წამებისა და სხვა სასტიკი, არაადამიანური ან ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიური ოქმი, გენერალური ასამბლეის რეზოლუცია №A/RES/57/1999, 2002 წლის 18 დეკემბერი, ძალაში შევიდა 2006 წლის 22 ივნისს. საქართველო წამების საწინააღმდეგო კონვენციის ფაკულტატიურ ოქმს 2005 წლის 8 ივლისს მიუერთდა.

ხელისუფლების მიერ სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში ძალის გამოყენება

სასჯელაღსრულების სხვადასხვა დაწესებულებაში მრავალმა პატიმარმა უამბო "Human Rights Watch"-ის წარმომადგენლებს მათ მიმართ ძალადობის ფაქტის შესახებ 2006 წლის განმავლობაში. ზოგ შემთხვევაში ხელისუფლება ძალადობას იყენებდა საპატიმროებში არეულობის ჩასახშობად. ამ არეულობათაგან ყველაზე მნიშვნელოვანის, თბილისის მე-5 საპატიმროში 2006 წლის 27 მარტის არეულობის, შედეგად დაიღუპა სულ მცირე შვიდი პატიმარი და დაიჭრა სულ მცირე 17, ზიანი მიადგა, აგრეთვე, მინიმუმ 10 ძალოვანს. ხელისუფლება შეეცადა, გაემართლებინა ძალის გამოყენება აღნიშნულ არეულობათა (რომელთაც ის ამბოხებებს ან ამბოხებათა მცდელობებს უწოდებს) ჩახშობის აუცილებლობით. მაგრამ რჩება სერიოზული კითხვები ამ არეულობებზე რეაგირების პროპორციულობასა და ძალის გამოყენების კანონიერებასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით 27 მარტის ინციდენტთან მიმართებაში. "Human Rights Watch"-მა მოიპოვა დოკუმენტური დადასტურება რამდენიმე შემთხვევისა, როდესაც ჩანს, რომ 27 მარტის ოპერაციის დროს გადამეტებული ძალა იქნა გამოყენებული. სხვა შემთხვევებში გამოყენებული იყო უკანონო ქმედებები, მაგალითად, სიტყვიერი შეურაცხყოფა და მუქარები და სასტიკი ცემა დასჯის სახით, სავარაუდოდ იმ კონკრეტული პატიმრების დასაშინებლად, ვისაც ხელისუფლება საფრთხედ აღიქვამს, როგორც კანონიერი ქურდები. ამგვარი ცემა, განსაკუთრებით როდესაც დასჯის მიზნით ხდება, ამკარად არღვევს არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობის აკრძალვას, ზოგიერთ შემთხვევაში კი ის ისეთი სასტიკი და ხშირი იყო, ანდა არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ სხვა მოპყრობასთან ერთად გამოიყენებოდა, რომ წამებას უტოლდებოდა.

27 მარტის არეულობა მე-5 საპყრობილეში

თბილისის მე-5 საპყრობილეში მომხდარი არეულობის ზუსტ ხასიათთან დაკავშირებით განსხვავებული ვერსიები არსებობს. დაზუსტებით არის ცნობილი, რომ 27 მარტის ღამე ხელისუფლების წარმომადგენლები ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში ექვსი სავარაუდო კრიმინალური ავტორიტეტის თბილისის მე-7 საპყრობილეში გადასაყვანად მივიდნენ; ხელისუფლება ამტკიცებს, რომ ისინი ციხეებში ამბოხების მოწყობას აპირებდნენ. როგორც "Human Rights Watch"-ის მიერ გამოკითხული ადამიანები, ისე სხვები აცხადებენ, რომ გადაყვანის ოპერაციის დროს ეს ექვსი ადამიანი ცემეს; ხელისუფლება ამას უარყოფს. ციხის საავადმყოფოდან მათი გამოყვანის დროს სხვა პატიმრები ახმაურდნენ და ზეწრებსა და სხვადასხვა ნივთებს ცეცხლი წაუკიდეს. არეულობა სწრაფად მოედო შორიანლო მდებარე თბილისის 1-ლ და მე-5 საპყრობილეებს, სადაც ბევრმა პატიმარმა ხმაური ატეხა, თეთრეულს ცეცხლი წაუკიდა, საკნებიდან გამოვიდა და ციხის კარები ჩახერგა. მე-5 საპყრობილეში არეულობის ჩასახშობად იუსტიციისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროების ჯარებმა სპეცოპერაცია ჩაატარეს, რის შედეგადაც 7 ადამიანი დაიღუპა და მრავალი დაშავდა. იუსტიციის სამინისტროს ინფორმაციით,

მინიმუმ ათი სამართალდამცავიც დაშავდა. თბილისის 1-ლ საპრობილემში ამბოხება შეირაღებული ჩარევის გარეშე დასრულდა.

თბილისის მე-5 საპრობილემში არეულობის დაწყების მიზეზებზე საუბრისას ხელისუფლება ამტკიცებს, რომ ერთ-ერთმა პატიმარმა, მალხაზ ზედელაშვილმა, რომელიც კანონიერ ქურდად ითვლება, სხვებთან ერთად ციხეებში ამბოხების გეგმა შეიმუშავა. ეს ამბოხება პენიტენციურ სისტემაში მიმდინარე იმ რეფორმის წინააღმდეგ იყო მიმართული, რომელიც, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მიზნად ციხეებში კანონიერი ქურდების ძალაუფლების აღმოფხვრას ისახავდა.²⁸⁰ მთავრობის ინფორმაციით, ამ გეგმის განსახორციელებლად ზედელაშვილმა, ორ კრიმინალურ ავტორიტეტთან ერთად, სამი სხვა კრიმინალიც შემოიერთა. გეგმის მიხედვით ისინი ერთმანეთს და სხვა თანამოაზრეებს დაზიანებებს მიაყენებდნენ და შემდეგ განაცხადებდნენ, რომ დაზიანებები მათ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსმა ციხეებში არეულობის გამოსაწვევად მიაყენა.²⁸¹ ხელისუფლება ამბობს, რომ ამ გეგმის შესახებ ინფორმაცია 25 მარტს მიიღო და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში, სადაც ექვსივე პატიმარი იმყოფებოდა, ფარული ვიდეო და აუდიოჩამწერი საშუალებები დააყენა.²⁸²

26 მარტს ციხის საავადმყოფოს უფროსმა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მაღალჩინოსნებს აცნობა, რომ ექვსი პატიმარი „მასობრივი არეულობების ორგანიზებას აპირებდა“ და პენიტენციური სისტემის ადმინისტრაციას სთხოვა, სათანადო ზომები მიეღო. შემდეგ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსი და კრიმინალური გამოძიების განყოფილების თანამშრომლები ციხის საავადმყოფოში მივიდნენ, რათა სავარაუდო მემბოხეები სხვა საპატიმროში გადაეყვანათ. ხელისუფლების ინფორმაციით, „სიტუაციის გართულების თავიდან ასაცილებლად გადაწყდა, რომ ოპერაცია ჩატარებულიყო ღამის საათებში,“ ანუ 27 მარტის 00 საათსა და 45 წუთზე.²⁸³

²⁸⁰ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილემებსა და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს განვითარებული მოვლენების შესახებ“, საქართველოს საკითხის გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის 2006 წლის 1-19 მაისის საკომიტეტო განხილვაზე საქართველოს მიერ წარდგენილი დოკუმენტი, რომელიც “Human Rights Watch”-ს ოუსტიციის მინისტრის მოადგილის, გივი მიქანაძის ასისტენტმა, ნათია სირაძემ, 2006 წლის 25 მაისს ელექტრონული ფოსტით გაუგზავნა.

²⁸¹ ხელისუფლების ინფორმაციით, ზედელაშვილის გარდა კიდევ სხვა ხუთი სავარაუდო მემბოხეა პლატონ მამარდაშვილი, ნიკოლოზ მახარაძე, გიორგი ავალიანი, ზურაბ ვილიანი და ლევან ცინდელიანი. „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილემებსა და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს განვითარებული მოვლენების შესახებ“.

²⁸² „სახალხო დამცველი თბილისის ციხის ინციდენტის ახალ დეტალებზე საუბრობს“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 6 ივნისი. მთავრობა ასევე ამტკიცებს, რომ აქვს სატელეფონო ჩანაწერი, საიდანაც ირკვევა, რომ უკრაინაში მცხოვრები ქართველი კანონიერი ქურდი დახმარებას უწევდა ამბოხების ორგანიზებას და პატიმრებს აქეზებდა, დაიწყეთ ამბოხება. იგი უკრაინიდან 2006 წლის 24 მაისს იქნა ექსტრადირებული. „უკრაინამ ეჭვმიტანილი ქართველი კრიმინალური ავტორიტეტის ექსტრადიცია მოახდინა“, ქართული ტელეკომპანია „იმედის“ რეპორტაჟის ტექსტის ნაწყვეტები, 2006 წლის 24 მაისი, „ბი-ბი-სი მონიტორინგის“ ინგლისური თარგმანი, 2006 წლის 24 მაისი.

²⁸³ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილემებსა და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს განვითარებული მოვლენების შესახებ“.

სავარაუდო მემბოხების დაკავება და არეულობა ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში

ხელისუფლების განცხადებით, ექვსმა სავარაუდო მემბოხემ ბაღრაგირებისას ფიზიკური წინააღმდეგობა გაუწია სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თანამშრომლებს; მათ საავადმყოფოში მყოფ სხვა პატიმრებს გასძახეს, „დაეწყით მასობრივი არეულობა“.²⁸⁴ ამის შემდეგ საავადმყოფოში მყოფმა პატიმრებმა „დაუმორჩილებლობა და მასობრივი არეულობა დაიწყეს, კერძოდ, ატეხეს ხმაური, გინება, ყვირილი, დაიწყეს ნივთების დაწვა, ფანჯრის მინების მსხვრევა და სხვ.“²⁸⁵

“Human Rights Watch”-ის მიერ გამოკითხული დაზარალებულებისა და თვითმხილველების მიერ აღწერილი სამართალდამცველების ქმედებები, რომლებიც ექვსი სავარაუდო მემბოხის გადასაცემად ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში შევიდნენ, მთავრობის ვერსიისგან განსხვავდება. “Human Rights Watch”-მა შეამოწმა მტკიცებულებები, რომლებიც მიუთითებს, რომ ექვსიდან, სულ ცოტა, ოთხი დაკავებული ციხის საავადმყოფოდან მე-7 საპრობილეში გადაყვანის დროს შესაძლოა სასტიკად ცემეს. ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უამბო:

„27 მარტს... მეძინა. საავადმყოფოს ადმინისტრაციამ ოთახიდან გამომიყვანა. დაბლა ჩამიყვანეს და ცემა დამიწყეს. ცემა შიგნით დაიწყო და გააგრძელეს გარეთ, სადაც გონება დაგვარგე... ქირურგიული ფრთიდან გამიყვანეს. არ ვიცი, ვინ მცემდა. ეს ღამით მოხდა. ნიღბიანი ადამიანები იყვნენ. ეზოში გამიყვანეს, რკინის და ხის ჯოხებით მცემდნენ და წიხლებს მირტყამდნენ“.²⁸⁶

ამის შემდეგ ეს დაზარალებული მე-7 საპრობილეში წაიყვანეს. ცემის შედეგად მან მძიმე ტრავმები მიიღო. “Human Rights Watch”-მა ნახა, თუ რამდენად მძიმე იყო მისი მდგომარეობა და ექიმმაც დაადასტურა, რომ იგი სერიოზულ მკურნალობას საჭიროებდა.

ომბუდსმენმა და ექიმმა მონიხსულეს სამი სხვა სავარაუდო მემბოხე, რომლებიც 27 მარტს, ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოდან გადაყვანის დროს, სავარაუდოდ, ცემეს. ექსპერტმა მედიკოსმა დაადასტურა, რომ თითოეულ პატიმარს ცემის შედეგად მრავალრიცხოვანი დაზიანება ჰქონდა მიღებული. ერთ-ერთმა პატიმარმა თქვა, რომ ოთახიდან გაიყვანეს და „[ხელკეტებით] ცემეს [სავადმყოფოს] დირექტორის ოთახის წინ“. ექსპერტმა დაადასტურა, რომ პატიმარი მუცლის, ზურგის და თავის არეში იყო ნაცემი, რის შედეგადაც მას თირკმელები სტკიოდა, თავბრუ ეხვეოდა, წონასწორობას ვერ იცავდა და კოშმარები და სხვა ფსიქოლოგიური პრობლემები სტანჯავდა. ომბუდსმენმა და ექიმმა დაადასტურეს, რომ ორ სხვა სავარაუდო მემბოხეს

²⁸⁴ იქვე.

²⁸⁵ იქვე.

²⁸⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია).

ისეთი დაზიანებები ჰქონდა, რასაც ცემა იწვევს და რასაც სერიოზული ფიზიკური და ფსიქოლოგიური შედეგები მოჰყვება. ომბუდსმენმა გადაიღო ერთ-ერთი პატიმრის ტრავმების ფოტოები, რომლებიც “Human Rights Watch”-ს აჩვენა.²⁸⁷

“Human Rights Watch”-ის მიერ გამოკითხულმა რამდენიმე თვითმხილველმაც დაადასტურა, რომ 27 მარტის ღამე ციხის საავადმყოფოს რამდენიმე პატიმარი ცემეს. ერთ-ერთმა პატიმარმა მოგვითხრო:

„27 მარტს ეს ამბავი მეორე სართულზე დაიწყო. სპეცრაზმი საავადმყოფოს ქირურგიულ ფრთაში შემოვიდა... სამი ადამიანი ჩვენს თვალწინ წაიყვანეს. ისინი ჯერ ჩვენს სართულზე ცემეს, შემდეგ ეზოში გაიყვანეს. ამას დაუმალავად აკეთებდნენ. მათ თოფის კონდანებით და ხელკეტებით ცემდნენ. ხალხი აყვირდა. ეს სამი ადამიანი სხვადასხვა ოთახებიდან იყო. ერთ-ერთ მათგანს ეპილეფსია ჰქონდა. ისინი საავადმყოფოდან გაიყვანეს... იქ 40, 50 ან 60 სპეცრაზმელი იყო. ჯერ ერთი ჯგუფი შემოვიდა, მერე მეორე. ნიღბები ეკეთათ და ფორმები ეცვათ.“²⁸⁸

მეორე თვითმხილველმა გვიამბო: „დავინახე, რომ სპეცრაზმელები ქირურგიულ განყოფილებაში შემოვიდნენ. ჯერ 20 [კაცი], მერე კიდევ 20“.²⁸⁹ მესამე თვითმხილველის გადმოცემით: „ღამის 1 საათი იყო. მეძინა. არაადამიანურმა ყვირილმა გამაღვიძა. საძილე წამლებს ვღებულობ, მაგრამ მაინც გამეღვიძა. ყვირილი ორჯერ შემომესმა. ეზოში ნიღბიანი ადამიანები დავინახე. ისინი ორ ადამიანს ცემდნენ. შემდეგ მესამე გაიყვანეს... ასეთი ყვირილი ცხოვრებაში არ მსმენია.“²⁹⁰

ციხის საავადმყოფოში მყოფი თვითმხილველების თქმით, საავადმყოფოს სხვა პატიმრებმა ასეთი მოპყრობის წინააღმდეგ პროტესტი ხმაურით გამოხატეს. „ხალხი საავადმყოფოს ფანჯრებიდან ყვიროდა... დიდი ხმაური ატყდა. ადამიანებს ეშინოდათ, რომ მათაც სცემდნენ. ერთ-ერთ პატიმარს, რომელსაც ურტყამდნენ, ეპილეფსია აქვს. ხალხი ყვიროდა: „ნუ ურტყამ, ეპილეფსია

²⁸⁷ ციხის ადმინისტრაცია, ასევე, ხშირად აჭრიდა თმას პატიმარ მამარდაშვილს, სავარაუდოდ, მისი დამცირების მიზნით. „საქართველოს ოუსტიციის სამინისტროს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის მე-7 საპრობილემო 2006 წლის 7 აპრილს ჩატარებული სამედიცინო მონიტორინგის ანგარიში“; „საქართველოს ომბუდსმენი თბილისის მე-7 საპრობილეს ეწვია“; საქართველოს ომბუდსმენის პრესრელიზი, 2006 წლის 28 მარტი; 2006 წლის 6 ივნისს, საქართველოს ომბუდსმენის პრესცენტრის მიერ გაერო-ს მხარდაჭერით „ინფორმაცია 2006 წლის 27 მარტის მოვლენების შესახებ“; და “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი.

²⁸⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²⁸⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²⁹⁰ Human Rights Watch-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

აქვს!“, – მოუთხრო ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს.²⁹¹ მეორე პატიმრის გადმოცემით, „პატიმებმა ყვირილი დაიწყეს... ზოგმა ზეწრებსა და ბალიშებს ცეცხლი წაუკიდა და ფანჯრებიდან გადმოყარა.“²⁹²

არეულობა მე-5 და 1-ლ საპრობილევებს მოელო

თვითმხილველების თქმით, ციხის საავადმყოფოში დაწყებულ არეულობას 50 მეტრში მდებარე მე-5 და 1-ლი საპრობილევების პატიმრებიც აჰყვნენ. ციხის საავადმყოფოს ერთ-ერთმა პატიმარმა მოგვითხრო: „მე-5 საპრობილე ჩვენს საავადმყოფოს უყურებს. ისინი ყველაფერს ხედავენ. მათ ჯამების ბრახუნი დაიწყეს და ახმაურდნენ, ყვიროდნენ. ყურადღების მიპყრობა სურდათ.“²⁹³ „მე-5 საპრობილიდან პატიმრები იძახდნენ: „რა ხდება?“, ისინი აქაურ პატიმრებზე მეტად ხმაურობდნენ. მე-5 საპრობილე 50 მეტრშია და ღამით, სიჩუმეში, ხმა მართლაც კარგად ისმის,“ – უამბო მეორე პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს.²⁹⁴

1-ლი და მე-5 საპრობილევების პატიმრები ყვიროდნენ და ჯამებსა და სხვა ნივთებს აბრახუნებდნენ. მათ ცეცხლიც წაუკიდეს ზეწრებსა და სხვა ნივთებს და ფანჯრებიდან გადმოყარეს. დაინახა რა, რომ ციხის საავადმყოფოს არეულობა 1-ლ და მე-5 საპრობილევებსაც მოელო, მე-5 საპრობილის დირექტორმა, გიორგი ფოლოდაშვილმა, როგორც ეს “Human Rights Watch”-ს უთხრა, გადაწყვიტა, უსაფრთხოების მიზნით შენობიდან მთელი პერსონალი გაეყვანა და შენობა დაეკეტა.²⁹⁵ საბოლოოდ, ხელისუფლებამ 1-ლ საპრობილეში არეულობის ჩახშობა სპეცოპერაციისა და ძალის გამოყენების გარეშე შეძლო. თუმცა ზუსტად არ არის ცნობილი, რა მოხდა მე-5 საპრობილეში მას შემდეგ, რაც ციხის პერსონალმა შენობა დატოვა; თავად ხელისუფლების წარმომადგენლებიც ურთიერთგამომრიცხავ ინფორმაციას ავრცელებენ.

ხელისუფლების განცხადებით, 1-ლი და მე-5 საპრობილევების მესამე, მეოთხე და მეხუთე სართულებზე პატიმრებმა კარები გაამტვრიეს და საკნებიდან გამოვიდნენ. მე-5 საპრობილის დირექტორის გადმოცემით, „კარები პატიმრებმა დაამტვრიეს. აბსოლუტურად ყველა კარი გატეხილი იყო. კარები ძალიან ძველია, ამიტომაც ადვილად გატყდა. პატიმრებმა ოთახის საწოლები გამოიყენეს: საწოლის გამოსატანად და კარების ჩასახერგავად სულ 10 კაცია საჭირო.“²⁹⁶ მე-5 საპრობილის პატიმარმა, რომელიც 27 მარტს მეოთხე

²⁹¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²⁹² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²⁹³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²⁹⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

²⁹⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორი, 2006 წლის 16 მაისი.

²⁹⁶ იქვე.

სართულზე იყო, “Human Rights Watch”-ს უთხრა, რომ მართლაც შეძლეს საკნის კარის გატეხვა.²⁹⁷ ეს ინფორმაცია სხვა პატიმრებმაც დაადასტურეს.²⁹⁸

არსებული მონაცემებით არ დასტურდება, რომ პატიმრებმა კარები მასიურად გამოამტვრიეს. ზოგი პატიმრის გადმოცემით, მათ მოახერხეს საკნიდან გამოსვლა და მერე გააღეს სხვა საკნების კარები.²⁹⁹ სხვები კი იმასაც ამბობენ, რომ კარები არც გაუტეხავთ და არც გაუღიათ და, საერთოდ, საკნებიდან არ გამოსულან.³⁰⁰ იუსტიციის სამინისტროს მიერ მოწოდებული ინფორმაციით „პატიმრებმა ყველა საკნის კარი გატეხეს და პატიმართა უმეტესობა გარეთ გამოვიდა. ზოგი პატიმარი სახურავზე ავიდა და ციხეს ცეცხლი წაუკიდა.“³⁰¹ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სპეცრაზმის უფროსმა, კახა მორგოშიამ, “Human Rights Watch”-ს ისიც კი უთხრა, რომ „პატიმრები წვაკდნენ ტანსაცმელს, საბნებს და ფანჯრებიდან ყრიდნენ. ზოგი სახურავზე ავიდა. ისინი ნივთებს სახურავიდან ისროდნენ. ვერავინ შეძლო შენობასთან ახლოს მისვლა.“³⁰² თუმცა “Human Rights Watch”-მა ციხის დირექტორ ფოლოდაშვილს რომ ჰკითხა სახურავზე ასული პატიმრების შესახებ, მან გაიკვირვა და თქვა: „რა? არავინ ასულა სახურავზე.“³⁰³

ფოლოდაშვილმა “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო, რომ დაახლოებით ღამის 2 საათზე დაურეკა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსს, რომელიც ციხეში მოვიდა და 15 წუთის შემდეგ ციხესთან სპეცრაზმიც გამოჩნდა; სპეცრაზმმა დაწესებულებას ალყა შემოარტყა, რითაც ძალის დემონსტრირება მოახდინა.³⁰⁴ ომბუდსმენის, სოზარ სუბარის, თქმით, რომელიც ოპერაციის დროს იქ იმყოფებოდა, ციხეში დაახლოებით 150-300 სპეცრაზმელი იყო.³⁰⁵ თვითმხილველთა გადმოცემით, ეზოში ორი ჯავშანტრანსპორტიორი თუ სხვა ტიპის მძიმე სამხედრო ტექნიკა შემოიყვანეს.

არეულობის დაწყების შემდეგ რამდენიმე პატიმარმა ადამიანის უფლებათა დაცვის და სამოქალაქო ინტეგრაციის საპარლამენტო კომიტეტის

²⁹⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

²⁹⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

²⁹⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³⁰⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპრობილე, 2006 წლის 17 მაისი, და “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 16 მაისი.

³⁰¹ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილეებსა და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს განვითარებული მოვლენების შესახებ“.

³⁰² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სპეცრაზმის უფროსთან, კახა მორგოშიასთან, 2006 წლის 16 მაისი.

³⁰³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორი, 2006 წლის 16 მაისი.

³⁰⁴ იქვე.

³⁰⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი.

თავმჯდომარეს ელენე თევდორაძეს დაურეკა და ისიც სასწრაფოდ მოვიდა ციხეში.³⁰⁶ თევდორაძემ “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო: „პატიმრებმა მითხრეს: „ციხეზე კონტროლი ჩვენ ავიღეთ, გვეშინია, არ გვესროლონ. თუ შეიძლება, სასწრაფოდ მობრძანდით, რომ დაგვეხმაროთ.“ შექექნა შთაბეჭდილება, რომ ჩემთან მოლაპარაკება სურდათ.“ მისი თქმით: „ციხეში მისვლისთანავე შინაგან საქმეთა მინისტრს ომბუდსმენტთან ერთად ციხეში შეშვება ვთხოვე, რათა პატიმრები დამერწმუნებინა, დაბრუნებულიყვნენ საკნებში. ციხის კარი გააღეს, მაგრამ შინაგან საქმეთა მინისტრმა ჩემი შეშვება გადაიფიქრა. მან მითხრა, რომ შესვლა ძალიან სასიფათო იყო, ვინაიდან პატიმრები მძევლად თუ ამიყვანდნენ, ვერაფრით დამეხმარებოდა. ამის ნაცვლად მომცეს მეგაფონი და პატიმრებს მეგაფონით მივმართე.“ თევდორაძე აცხადებს, რომ ციხეში შესვლის არ ეშინოდა და მიაჩნია, რომ პატიმრებთან უშუალო კონტაქტით შესაძლებელი იყო სიტუაციის განმუხტვა: „რომ შევსულიყავი, ვფიქრობ, მძევლად არ ამიყვანდნენ.“³⁰⁷

სპეცოპერაცია არეულობის ჩასახშობად

თევდორაძე, სუბარი და სხვა მაღალჩინოსნები პატიმრებს ციხის ეზოდან მეგაფონით მიმართავდნენ და სიმშვიდისკენ მოუწოდებდნენ. ხელისუფლება აცხადებს, რომ პატიმრებს ერთი საათის მანძილზე აფრთხილებდა, რომ „ძალას გამოიყენებდა, თუ ისინი წესრიგს არ დაიცავდნენ,“ და მხოლოდ ამ გაფრთხილებების შემდეგ მიიღო გადაწყვეტილება, შენობაში სასჯელალსრულების დეპარტამენტის თანამშრომლები და სპეცრაზმელები შეეშვა. თუმცა სოზარ სუბარი ამბობს: „რამდენიმე პატიმარმა მობილურ ტელეფონზე დამირეკა. მათ რაღაცაზე მოლაპარაკება სურდათ, თუმცა კონკრეტული მოთხოვნები არ ჰქონიათ. მაგრამ მოლაპარაკება უნდოდათ... სპეცრაზმელები გაუფრთხილებლად შევიდნენ. მოლაპარაკება არც უცდიათ. [ოპერაციის შესახებ] მხოლოდ ერთი განცხადება გაკეთდა რადიოთი,“³⁰⁸ რომელიც პატიმრებს, როგორც ისინი ამტკიცებენ, დიდი ხმაურის გამო არ გაუგიათ.³⁰⁹

თავად სპეცოპერაციის დაწყების ირგვლივაც ბევრი შეუსაბამობაა. ფოლოდაშვილი, რომელიც პირველ ჯგუფს ციხეში შეუძღვა, ამბობს, რომ სასჯელალსრულების დეპარტამენტიდან თავის ორ კოლეგასთან და სპეცრაზმელთა ჯგუფთან ერთად ციხის მთავარი კარიდან ვერ შევიდა, ვინაიდან იგი შიგნიდან იყო ჩახერგილი. ამიტომ გვერდითა კარის მეშვეობით მეთოხე სართულზე ავიდნენ და ჩახერგილი კარის გაღებას შეუდგნენ. იგი

³⁰⁶ თუმცა სასჯელალსრულების დეპარტამენტის წესების მიხედვით ოფიციალურად არ არის ნებადართული, ბევრ პატიმარს მობილური ტელეფონი ჰქონდა, განსაკუთრებით 2005 წლის დეკემბერში რეფორმების დაწყებამდე.

³⁰⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ელენე თევდორაძესთან, ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარე, თბილისი, 2006 წლის 22 მაისი.

³⁰⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი.

³⁰⁹ „არანაირი გაფრთხილება არ გამოვიხატე. დიდი ხმაური იყო. არაფერი გვესმოდა.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც 27 მარტს მე-5 საპრობილეში დაიჭრა (დაცულია ვინაობის ანონიმურობა და დეტალები). „შენობა, პრაქტიკულად, ხმაურისგან ზანზარებდა.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც 27 მარტს მე-5 საპრობილეში დაიჭრა (დაცულია ვინაობის ანონიმურობა და დეტალები).

ამტკიცებს, რომ ყვირილი და სროლა ესმოდა. ფოლოდაშვილმა ეს მოვლენა “Human Rights Watch”-ს ასე აღუწერა:

„დეპარტამენტის ორ თანამშრომელს ესროლეს. სროლის შემდეგ ისინი ღერეფნიდან უსაფრთხო ადგილას გაევიყვანე. პატიმართა დასაშინებლად სპეცრაზმელები ფანჯრებსა და ჭერში რეზინის ტყვიებს ისროდნენ. შემდეგ სპეცრაზმელები მეოთხე სართულზე შევიდნენ. ბნელოდა. პატიმრებმა ნათურები დაამსხვრიეს. სროლის ხმა კიდევ შემოგვესმა და სპეცრაზმელებმაც [ავტომატური იარაღიდან] დაიწყეს სროლა. ეს მეოთხე სართულზე, ჩვენგან რაღაც მანძილის დაშორებით, ხდებოდა.“³¹⁰

იუსტიციის სამინისტროს ინფორმაციით მოვლენები სხვაგვარად ვითარდებოდა. მაშინ, როდესაც მე-5 საპრობილის დირექტორი ამტკიცებს, რომ მას და მის კოლეგებს ესროლეს და მისი ორი თანამშრომელი მეოთხე სართულზე შესვლის დროს დაიჭრა, სამინისტრო აცხადებს, რომ სროლა დაიწყო ხელისუფლებამ რეზინის ტყვიებით. მხოლოდ ამის შემდეგ დაიწყეს პატიმრებმა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თანამშრომლების მიმართულებით სროლა. გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის წარდგენილ ანგარიშში სამინისტრო წერს:

„შენობის ჩახერგილი კარის გაღების შემდეგ მე-5 საპრობილის დირექტორი რამდენიმე სპეცრაზმელთან ერთად შენობაში შევიდა და კიდევ ერთხელ მოუწოდა პატიმრებს სიმშვიდისაკენ, რასაც უკურეაქცია მოჰყვა და პატიმრები ადმინისტრაციის წარმომადგენლებისკენ წამოვიდნენ; ამიტომ სპეცრაზმელებმა რეზინის ტყვიები გამოიყენეს; პატიმრებმა ცეცხლსასროლი იარაღიდან სროლით უპასუხეს, რის შედეგადაც [სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ორი თანამშრომელი] დაიჭრა. სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის თანამშრომლების დაჭრისთანავე მიღებული იქნა საპასუხო ცეცხლის გახსნის გადაწყვეტილება.“³¹¹

დღეს ხელისუფლება ამტკიცებს, რომ ციხეში ექვსი ცეცხლსასროლი იარაღი და ათეულობით დანა აღმოაჩინა.³¹² თუმცა ინფორმაცია ცეცხლსასროლი იარაღის რაოდენობის შესახებ ურთიერთგამომრიცხავია. ინციდენტის დასრულებისთანავე გამართულ პრესკონფერენციაზე იუსტიციის მინისტრმა

³¹⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორი, 2006 წლის 16 მაისი.

³¹¹ როგორც თარგმანის დედანშია მოთხრობილი, რომელიც “Human Rights Watch”-ს მაწოდეს, და რომელსაც მეტი სიზხადისთვის ფრჩხილებში განმარტებები აქვს დართული. „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილებსა და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს განვითარებული მოვლენების შესახებ“. ისინი, ვინც, სავარაუდოდ, დაიჭრნენ, არიან: სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სპეცრაზმის უფროსი კახა მორგოშია და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უსაფრთხოების სპეცსამსახურის უფროსი მამუკა შაბანაძე.

³¹² იქვე.

მედიას აცნობა, რომ 5 ცეცხლსასროლი იარაღი იქნა ამოღებული.³¹³ ომბუდსმენმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა, რომ სპეცრაზმელების მიერ ოპერაციის დასრულებისთანავე ციხეში შესვლისას, მან ორი ცეცხლსასროლი იარაღი დაინახა, რომლებიდანაც, სავარაუდოდ, პატიმრები ამბოხების დროს ისროდნენ.³¹⁴ “Human Rights Watch”-მა ვერ შეძლო დაზუსტება, ჰქონდათ თუ არა პატიმრებს იარაღი და თუ ჰქონდათ, რამდენი და როგორ შეძლეს მათი ციხეში მოპოვება და შენახვა.³¹⁵ “Human Rights Watch”-ის კითხვას, როგორ მოხვდა თავდაპირველად იარაღი ციხეში, ციხის დირექტორმა ფოლოდაშვილმა უპასუხა: „არ ვიცი. ჩემს დროს ეს არ მომხდარა.“³¹⁶

ძალის გამოყენება სპეცოპერაციის დროს

ხელისუფლება არ იძლევა დეტალურ ინფორმაციას იმასთან დაკავშირებით, თუ რა მოხდა ციხეში სპეცრაზმელების შესვლის შემდეგ; იგი ამბობს მხოლოდ, რომ „ზემოსსენებულის შემდეგ სიტუაცია კონტროლს დაექვემდებარა, პატიმრები საკნებში შებრუნდნენ და წინააღმდეგობა შეწყვიტეს.“³¹⁷ ხელისუფლებაც და პატიმრებიც აცხადებენ, რომ ამბოხების ჩახშობის არამალაღობრივი საშუალებები და ალტერნატიული მეთოდები, როგორც ცრემლსადენი გაზი ან წყლის ჭავლია, გამოყენებული არ ყოფილა; ერთადერთი გამოყენებული საშუალება რეზინის და საბრძოლო ტყვიები იყო, რაც 7 პატიმრის სიკვდილითა და, სულ მცირე, 17 პატიმრის დაჭრით დასრულდა. „სტანდარტული მინიმალური წესები“ მოითხოვს, რომ ხელისუფლებამ არ „გამოიყენოს ძალა გარდა იმ შემთხვევებისა, როდესაც ეს თავდაცვის მიზნით ან გაქცევის მცდელობის და კანონიერი წესრიგის აქტიური ან პასიური ფიზიკური წინააღმდეგობის აღკვეთის მიზნით კეთდება. ხელისუფლების წარმომადგენლებმა, რომლებსაც ძალის გამოყენების უფლება აქვთ, ძალა მხოლოდ უკიდურესი აუცილებლობის დროს უნდა გამოიყენონ...“³¹⁸

³¹³ „საფრთხის აცილება მსხვერპლის ხარჯზე“, 24 საათი, 2006 წლის 28 მარტი (ქართულ ენაზე), რომელიც “Human Rights Watch”-ს ხელთ აქვს.

³¹⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სოზარ სუბართან, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი.

³¹⁵ “Human Rights Watch”-ი გაესაუბრა სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის იმ თანამშრომლებს, რომლებსაც, სავარაუდოდ, პატიმრებმა ესროლეს. “Human Rights Watch”-მა ვერ შეძლო დაეგინა, ნამდვილად ცეცხლსასროლი იარაღით არის მიყენებული თუ არა პატარა ჭრილობა მკლავეზე, რომელიც, ერთ-ერთი თანამშრომლის მტკიცებით, ტყვიის შედეგია. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის სპეცრაზმის უფროსთან, კახა მორგოშაიასთან. 2006 წლის 16 მაისი.

³¹⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორი, 2006 წლის 16 მაისი.

³¹⁷ როგორც თარგმანის დედანშია მოთხრობილი, რომელიც “Human Rights Watch”-ს მიაწოდეს. „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილებსა და ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს განვითარებული მოვლენების შესახებ“.

³¹⁸ „პატიმართა მიმართ მოპყრობის მინიმალური სტანდარტული წესები“, 54-ე მუხლი. ანალოგიურად, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი აღნიშნავს: „ციხის პერსონალმა მოძალადე პატიმრების გასაკონტროლებლად ზოგ შემთხვევაში ძალა უნდა გამოიყენოს... ასეთ შემთხვევებს, ცხადია, ძალად რისკი ახლავს, ვინაიდან საქმე პატიმართა მიმართ ცუდად მოპყრობას ეხება და, შესაბამისად, დაცვის საგანგებო საშუალებებს მოითხოვს.“ წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი ნაწილები“, გვ. 19, პუნქტი 53.

რაც შეეხება იარაღის გამოყენებას, გაერო-ს ძირითადი პრინციპები სამართალდამცავთა მიერ ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების შესახებ მოითხოვს, რომ მთავრობამ უზრუნველყოს ისეთი აღჭურვილობა, რომელიც ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის დიფერენცირებული გამოყენების შესაძლებლობას იძლევა, რათა „მაქსიმალურად შეზღუდოს ისეთი საშუალებების გამოყენება, რომლებითაც შესაძლებელია ადამიანის მოკვლა ან დაშავება“; ხელისუფლებამ უნდა უზრუნველყოს თავდაცვითი აღჭურვილობაც, „რათა შემცირდეს ნებისმიერი სახის ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების აუცილებლობის შესაძლებლობა“.³¹⁹ ძალის გამოყენების ძირითადი პრინციპები ასევე მოითხოვს, რომ „მოვალეობის შესრულების დროს სამართალდამცავი სტრუქტურების წარმომადგენლებმა ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენებამდე მაქსიმალურად გამოიყენონ არაძალადობრივი საშუალებები. ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენება მათ მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეუძლიათ, თუ სხვა საშუალებები არაეფექტური აღმოჩნდა ან სასურველი შედეგის მიღწევის ყველა სხვა შესაძლებლობა ამოიწურა“.³²⁰ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ არაერთხელ დაადგინა სტანდარტები, რომლებითაც ხელისუფლებამ ძალის გამოყენების დროს უნდა იხელმძღვანელოს. სიცოცხლის უფლების დაცვა მოითხოვს, რომ ძალის ნებისმიერი გამოყენება იყოს „უკიდურესად აუცილებელი“ მაშინაც კი, როდესაც კანონიერი მიზნებისთვის გამოიყენება: იგი მისაღწევი მიზნის ზედმიწევნით პროპორციული უნდა იყოს.³²¹

“Human Rights Watch”-ი გაესაუბრა მრავალ პატიმარს, რომლებმაც განაცხადეს, რომ ავტომატური ცეცხლსასროლი იარაღი სპეცრაზმმა ციხეში შესვლისთანავე გამოიყენა. “Human Rights Watch”-ი ცეცხლსასროლი იარაღით მიყენებული ჭრილობების მქონე შვიდ პატიმარს ესაუბრა. არეულობის დროს მე-5 საპრობილში მყოფი, ცეცხლსასროლი იარაღით დაჭრილი პატიმრები ომბუდსმენის ოფისის წარმომადგენლებმაც ალბეჭდეს. ამ ექსპერტებმა 11 სხვადასხვა ადამიანს რეზინის ტყვიებით მიყენებული ჭრილობები აღმოუჩინეს ბარდაყზე, ღუნდულებზე, თავის და გულმკერდის არეში, კოჭზე და მუხლზე.³²²

³¹⁹ ძირითადი პრინციპები, ასევე, მოითხოვს, რომ „მთავრობამ და სამართალდამცავმა სტრუქტურებმა უზრუნველყონ საშუალებების რაც შეიძლება ფართო სპექტრი და აღჭურვილ სამართალდამცავები სხვადასხვა ტიპის იარაღითა და ტყვია-წამლით, რომლებიც ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის დიფერენცირებული გამოყენების საშუალებას იძლევა. ამაში შედის საგანგებო სიტუაციებში განეიტრალების არასასიკვდილო იარაღის უზრუნველყოფა, რათა „მაქსიმალურად შეზღუდოს ისეთი საშუალებების გამოყენება, რომლებითაც შესაძლებელია ადამიანის მოკვლა ან დაშავება“. ამავე მიზნისთვის შესაძლებელი უნდა იყოს სამართალდამცავების აღჭურვა თავდაცვითი საშუალებებით, როგორებიცაა ფარები, ჩანჩინები, ტყვიავაუქმარი ჟილეტები და ტრანსპორტირების ჯავშნიანი საშუალებები, რათა შემცირდეს ნებისმიერი სახის იარაღის გამოყენების აუცილებლობა.“ გაერო-ს ძირითადი პრინციპები სამართალდამცავთა მიერ ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების შესახებ, მიღებულია დანაშაულის პრევენციასა და დამნაშავეთა მოპყრობის საკითხებზე გაერო-ს მეცხრე კონგრესზე, ჰავანა, კუბა, 1990 წლის 27 აგვისტო-7 სექტემბერი.

³²⁰ იქვე.

³²¹ მაგალითად, იხილეთ, საქმეები *აკუმი და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ*, № 21894/93, 2005 წლის 24 მარტის გადაწყვეტილება; *ნაზოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ*, № 43577/98 და № 43579/98, 2004 წლის 26 თებერვლის გადაწყვეტილება; *მაკუინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 43290/98, 2002 წლის 28 მაისის გადაწყვეტილება; *გიულეჯი თურქეთის წინააღმდეგ*, 1998 წლის 27 ივლისის გადაწყვეტილება, მოხსენებები 1998-ი; *ანდონიკუ და კონსტანტინუ კვიპროსის წინააღმდეგ*, 1997 წლის 9 თებერვლის გადაწყვეტილება, მოხსენებები 1997-ი.

³²² ლევან ლაბაური, ექიმი, „წერილი საქართველოს ომბუდსმენს, სოზარ სუბარს, 2006 წლის 6 აპრილს რუსთაის მე-6 საპრობილის მონიტორინგის შესახებ, რომელიც ჩატარდა პატიმართა ჯანმრთელობის მდგომარეობის და მათი ჭრილობების შესწავლის და გაწეული მკურნალობის ადეკვატურობის დადგენის და

“Human Rights Watch”-ი გაესაუბრა ორ ადამიანს, რომლებიც რეზინის ტყვიებით დაიჭრნენ. ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო: „მარჯვენა ბარდაყზე რეზინის ორი ტყვია მომხვდა.“³²³

ზოგი პატიმრის მონათხრობით, ხელისუფლება ციხის მთავარ შენობას სხვა შენობების სახურავებიდან ესროდა და ტყვიები ფანჯრებში ცვიოდა. ოპერაციის მიმდინარეობის რაღაც მომენტში შენობის გარედან ტყვიებს საკნებში ისროდნენ. სხვები ამბობენ, რომ ამ ტყვიებით დაიჭრნენ. მეოთხე სართულზე საკანში მყოფმა ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა: „ჩემს ოთახში ვიყავი და გვერდში დავიჭერი. ისინი ჩვენი მოპირდაპირე [ადმინისტრაციული შენობის] სახურავიდან ისროდნენ და ასხლეტილმა ტყვიამ დამჭრა.“³²⁴ მეხუთე სართულზე მყოფმა პატიმარმა გვიამბო: „ეზოში ისროდნენ. შეგვემინდა და საკნიდან გამოვედით და ღერეფანში დავდექით. ჩვენი კარი გარედან გააღეს. საკეტი გატეხეს და ისე გააღეს. ჩვენ ტელევიზორით ვუყურებდით იმას, რაც ჩვენთან ხდებოდა. ისროდნენ გარედან. ჩვენს შენობას სახურავებიდან ესროდნენ. შემდეგ ჩვენს ოთახში შევედით და ველოდებოდით. გვერდით საკანში სროლის ხმა გავიგონეთ. იქ ადამიანებს ესროლეს. ერთი დაიჭრა, მეორე კი მოკვდა.“³²⁵ კიდევ ერთმა პატიმარმა, რომელიც ორი ტყვიით დაიჭრა და შემდეგ გონება დაკარგა, მოგვითხრო: „საკნებში ღიდი ფანჯრები გვქონდა. ვფიქრობ, ტყვიები ფანჯრებიდან შემოცვივდა. საწოლიდან ავდექი. არ ვიცი, ვინ მესროლა. ყველა შეშინებული იყო.“³²⁶ მე-5 საპყრობილეში ვიზიტის დროს “Human Rights Watch”-მა ბევრი საკნის ფანჯრის ღარებებში დააფიქსირა ნახვრეტები, რომლებიც ნასროლი ტყვიისას ჰგავდა, თუმცა საჭიროა კრიმინალური ექსპერტიზის ჩატარება, რათა დადგინდეს ამ ნახვრეტების ზუსტი წარმომავლობა.

სხვადასხვა თვითმხილველი ადასტურებს, რომ ოპერაციის დროს ხელისუფლება ციხის ეზოში ისროდა, ციხის საავადმყოფოსა და ქუჩის მიმართულებითაც კი, სადაც ათობით ჟურნალისტმა, პატიმართა ნათესავმა, ადამიანის უფლებათა დამცველმა და სხვებმა მოიყარეს თავი. თავითმხილველების ნაამბობით, მათ „მანათობელი ტყვიები“ დაინახეს; სავარაუდოდ, ისინი მგებველ ტყვიებს გულისხმობდნენ, რომლებიც ფრენის

კვების განყოფილების შემოწმებისა და მისი მოქმედ სამედიცინო სტანდარტებთან შესაბამისობის დადგენის მიზნით.“

³²³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპყრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³²⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპყრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³²⁵ მეორე პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „მერე სროლა დაიწყო. შეგნიდანაც ისროდნენ და გარედანაც. საკანში ტყვიები ფანჯრიდან ცვიოდა. მაგრამ ოთახში ტყვია გარედან არავის მოხვედრია. გვერდით ოთახიდან ხმაური შემოგვესმა და გავიგონეთ, ვიღაცამ როგორ თქვა, მესროლესო.“ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპყრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³²⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც მე-5 საპყრობილეში 27 მარტს დაიჭრა (დაცულია ვინაობის ანონიმურობა და დეტალები).

დროს კაშკაშებს და მსროლელს საშუალებას აძლევს, ტყვიის ტრაექტორიას მიაღწეოს თვალი.³²⁷

გადამეტებული ძალის გამოყენების საკითხი

როგორც ზემოთ აღინიშნა, არსებობს შეუსაბამობები სხვადასხვა მონათხრობში თბილისის მე-5 საპრობილეში მომხდარი ამბოხების ჩასახშობად ჩატარებული სპეციალური ოპერაციის შესახებ, თვით ხელისუფლების სხვადასხვა ორგანოებს შორისაც. თუმცა გასაგებია, რომ პატიმრებმა გაურკვეველი წინააღმდეგობა გაუწიეს სამართალდამცავ ორგანოებს, რომლებიც ცდილობდნენ კონტროლის აღდგენას ციხეზე, და სპეციალური დანიშნულების რაზმებმა გამოიყენეს მომაკვდინებელი ძალა და სხვა ძალისმიერი საშუალებები წინააღმდეგობის ჩასახშობად, ამ ძალის ზუსტი ზასიათი და შესატყვისობა საფრთხესთან გაურკვეველი რჩება. ამ გარემოებებში ძნელია დასკვნის გამოტანა იმის თაობაზე, იყო თუ არა ზემოაღნიშნული სროლა გადაჭარბებული, და ერთადერთი საშუალება კონკრეტული დასკვნების გამოსატანად არის დამოუკიდებელი ორგანოს მიერ წარმოებული საგულდაგულო გამოძიება. თუმცა “Human Rights Watch”-მა შეძლო ძალის ჭარბი და უკანონო გამოყენების კონკრეტული კერძო შემთხვევების დაფიქსირება. ადგილი ჰქონდა პატიმრებისათვის სროლის სულ ცოტა ორ შემთხვევას ოპერაციის ჩატარებისას და მათი ცემის რამდენიმე ფაქტს ოპერაციის დასრულების შემდეგ.

“Human Rights Watch”-მა შეძლო დაეფიქსირებინა სპეცრაზმელების მიერ აშკარა სროლის ორი შემთხვევა იმ პატიმრებისათვის, რომლებიც არ უქმნიდნენ ციხის მცველებს უშუალო საფრთხეს, წინასწარი გაფრთხილების ან პატიმრების დამორჩილების სხვა საშუალებების გამოყენების გარეშე. ხუთი ტყვიით დაჭრილმა ერთ-ერთმა პატიმარმა გვიამბო:

„მეშინოდა სროლის. ჩვენს საკანში პანიკა ატყდა ... მეშინოდა, რომ მომკლავდნენ. ყველას გვეშინოდა. ზოგი ამბობდა: „ნუ გეშინიათ, დამშვიდდით, არ მოგკლავენ“. ჩვენი საკნის კარი დაკეტილი იყო. ოთახში შემოვიდა ნილბიანი ახალგაზრდა კაცი ავტომატით. დაგვიწყო გინება. იდგა კარებში, ხოლო მის უკან სხვებიც იყვნენ. მან გვითხრა: „მაშ ფერადი ტელევიზორი მოგინდათ, არა, თქვე ნაბიჭვრებო!“. შემდეგ დაგვიწყო სროლა. მე ყველაზე ანლოს ვიყავი მასთან, ზუსტად მის წინ, ამიტომ პირველი ტყვიები მე მომხვდა. ეს ყველაფერი ძალზე სწრაფად მოხდა. იგი შემოვიდა, შეგვაგინა და დაგვიწყო სროლა. არც გაგვაფრთხილა, რომ გვესვრის. მე დაგვარგე გონება. საქმე ის

³²⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ნანა კაკაბაძესთან, არასამთავრობო ორგანიზაცია „ყოფილი პოლიტპატიმრები ადამიანის უფლებებისთვის“, დირექტორი, , თბილისი, 2006 წლის 10 მაისი. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ანა დოლიძესთან, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაციის თავმჯდომარე, თბილისი, 2006 წლის 19 მაისი; “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ელენე თევდორაძესთან, ადამიანის უფლებათა და სამოქალაქო ინტეგრაციის საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარე, თბილისი, 2006 წლის 22 მაისი; “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფო, 2006 წლის 15 მაისი.

არის, რომ საკანში ტელევიზორი გვქონდა, ამ ამბებამდე რამდენიმე დღით ადრე კი მისი გატანა მოინდომეს. ჩვენ არ გავატანეთ.”³²⁸

როგორც ირკვევა, სპეცრაზმელებმა ესროლეს კიდევ ერთ პატიმარს, რადგან მან საკმარისად სწრაფად არ შეასრულა მათი ბრძანება, დაწოლილიყო იატაკზე. ამ პატიმარმა, რომელსაც მიყენებული ჰქონდა რამდენიმე ჭრილობა ცეცხლსასროლი იარაღით, “Human Rights Watch”-ს უამბო:

„სპეცრაზმელები მოუახლოვდნენ ჩვენს დერეფანს. მესმოდა, როგორ ისროდნენ დერეფანში. რაზმელები ყვიროდნენ „ძირს“ და თან ისროდნენ. ჩემს საკანში ყველა, ვინც იდგა, იატაკზე დაწვა. მე ვერ დავწექი – ზოგი ჩვენგანი ზემო საწოლებზე ვიყავით. ჩვენ არ შეგვეძლო ზედა საწოლებიდან ჩამოსვლა იატაკზე დასაწოლად, რადგან საკანი სავსე იყო ადამიანებით, რომლებიც იატაკზე იწვნენ. ერთი სპეცრაზმელი შემოვიდა საკანში და დაიყვირა: „დაწექი, შე ნაბიჭვარო!“... ჩამოვედი ჩემი საწოლიდან და დავინახე ერთი ადგილი საწოლთან, კუთხესთან. იმ ადგილისკენ რომ გავემართე, სპეცრაზმელმა მესროლა. როდესაც სხვა საკნებში მყოფმა პატიმრებმა გაიგონეს სროლა, შემოვიდნენ ჩვენს საკანში. ძალიან შეშინდა. მე მხოლოდ ვუყურებდი კარებს და ველოდებოდი, რა მოხდებოდა.”³²⁹

კიდევ ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უამბო, რომ როდესაც სპეცრაზმელმა ფეხში ესროლა, იგი დაეცა. „შემდეგ რაზმელი მომიახლოვდა და ორი ტყვია მომახალა საჯდომზე, პირდაპირ უკანა ჯიბეებზე“.³³⁰

ციხეზე კონტროლის აღდგენისთანავე ბევრმა სპეცრაზმელმა პატიმრებს დაუწყო ცემა, როგორც ჩანს, მათი დასჯისა და დამორჩილების მიზნით. ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უამბო, რომ, როგორც კი დასრულდა ოპერაცია, „ისინი გვისწორდებოდნენ ხელკეტებით, წიხლებს გვირტყამდნენ ... [გვცემდნენ] როგორც ძაღლებს“.³³¹ მეორე პატიმრის თქმით, ოპერაცია რომ დაიწყო, „ვისხედით ჩვენს საკანში და არ ვინძრეოდით. მაგრამ თუ ვინმე გავიდოდა საკნიდან სხვა საკანში, მათ სცემდნენ. მესმოდა, როგორ ურტყამდნენ ადამიანებს. ისინი ყვიროდნენ ტკივილისაგან.“³³² პატიმარმა მეოთხე სართულიდან განაცხადა, რომ ოპერაციის შემდეგ „მოცკვიდნენ

³²⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც დაიჭრა 27 მარტს თბილისის მე-5 საპრობილემოში (ანონიმურობა დაცულია).

³²⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც დაიჭრა თბილისის მე-5 საპრობილემოში 27 მარტს (პატიმრის ანონიმურობა დაცულია).

³³⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც დაიჭრა თბილისის მე-5 საპრობილემოში 27 მარტს (პატიმრის ანონიმურობა დაცულია).

³³¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია).

³³² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რუსთავის მე-6 საპრობილემოში, 2006 წლის 17 მაისი (პატიმრის ანონიმურობა დაცულია).

[სპეცრაზმელები], ცალ-ცალკე გამოვყავდით დერეფანში და ისე გვირტყამდნენ, რომ პრაქტიკულად სიკვდილის პირამდე მივყავდით. ერთი კვირა ვიწექი გაუნძრევლად“.³³³ მეორე პატიმარმა გვიამბო: „გამოვყავდით საკნებიდან და სამაგალითოდ გვისწორდებოდნენ.“³³⁴ კიდევ ერთმა პატიმარმა გვიამბო, რომ იგი მაშინაც სცემეს, როდესაც გადაყავდათ მე-5 საპყრობილიდან. „ავტომატს მირტყამდნენ თავში საკანშიც და გზაშიც, როდესაც აქ გადმოვყავდი [რუსთავის მე-6 საპყრობილში]“.³³⁵ ოპერაციის შემდეგ სხვადასხვა პენიტენციურ დაწესებულებაში პატიმრებთან გასაუბრების საფუძველზე წამების მსხვერპლთა სარეაბილიტაციო ცენტრ „ემფათიას“ მედიკოსების შეფასებით მე-5 საპყრობილის 100-ზე მეტი პატიმარი ნაცემი იყო ოპერაციის დროს ან მისი დამთავრებისთანავე.³³⁶

მიუხედავად იმისა, რომ “Human Rights Watch”-ი ვერ გამორიცხავდა იმის შესაძლებლობას, რომ გამოკითხული დაჭრილი პატიმრებიდან ერთი ან მეტი შესაძლოა გარკვეულწილად გარეული ყოფილიყო სამართალდამცავი ორგანოებისათვის წინააღმდეგობის გაწევაში, მაინც ძალის გამოყენების ის საშუალებები, რომლებიც გამოყენებული იქნა ზემოხსენებულ შემთხვევებში, და ცემა დასჯის მიზნით წარმოადგენს საქართველოს მიერ ნაკისრი ადამიანის უფლებათა დაცვის ვალდებულებების აშკარა სერიოზულ დარღვევას და ეწინააღმდეგება საერთაშორისო სამართლის ნორმებს. იმ საერთაშორისო სტანდარტების თანახმად, რომლებიც საქართველოზეც ვრცელდება, ფიზიკური ძალის გამოყენება იმ შემთხვევაში, როდესაც არ არსებობს ამის აბსოლუტური აუცილებლობა პატიმართა ქმედებებიდან გამომდინარე, წარმოადგენს ცუდად მოპყრობის აკრძალვის პრინციპის დარღვევას.³³⁷ საქართველო ვალდებულია, გამოიძიოს ყველა ცალკეული შემთხვევა დანაშაულის ჩამდენების გამოვლენის, გასამართლებისა და დასჯის მიზნით. მსხვერპლთ უნდა მიეცეთ კომპენსაცია მათი უფლებების დარღვევის გამო.

ძალის გამოყენების მიზეზების ახსნა ხელისუფლების მიერ

ხელისუფლების მტკიცებით, მან განახორციელა სპეციალური ოპერაცია, რათა თავიდან აეცილებინა „დაახლოებით 3 500 პატიმრის გაქცევის საშიშროება“, რაც, ოპერატიული ინფორმაციის თანახმად, გამოიწვევდა მასობრივ გაქცევებს „ყველა სხვა პენიტენციური დაწესებულებიდან“³³⁸ და „საყოველთაო

³³³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპყრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³³⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპყრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³³⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), რუსთავის მე-6 საპყრობილე, 2006 წლის 17 მაისი.

³³⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ მარიამ ჯიშკარიანთან, წამების მსხვერპლთა რეაბილიტაციის ცენტრ „ემფათიის“ აღმასრულებელი დირექტორი, 2006 წლის 12 მაისი.

³³⁷ იხ., მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებები: გადაწყვეტილება საქმეზე *ტეკინი თურქეთის წინააღმდეგ*, 1998 წლის 9 ივნისი, მოხსენებები: 1998-IV; და გადაწყვეტილება საქმეზე *ასენოვი და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ*, 1998 წლის 28 ოქტომბერი; მოხსენებები: 1998-VIII.

³³⁸ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპყრობილეებში და ციხის საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის შესახებ“.

დესტაბილიზაციას“ ქვეყანაში.³³⁹ მომხდარი არეულობის დღეს წარმოთქმულ სიტყვაში პრეზიდენტმა სააკაშვილმა განაცხადა, რომ მას მიაჩნდა, რომ „გასულ ღამეს 4 000 საშიშ, თავზეხელაღებულ ბოროტმოქმედს შეეძლო გამოსულიყო ქუჩებში, რასაც მოჰყვებოდა ასობით მანქანის გატაცება, ასობით ადამიანის გაძარცვა, ასობით სახლის დაყაჩაღება, ასობით მკვლელობა და ბევრი სხვა უბედურება და უწყესრიგობა.“³⁴⁰ ამასთან ერთად, ხელისუფლებამ დაადასტურა ისიც, რომ ციხის შიგნით პატიმრებმა მოაწყვეს მრავალი ბარიკადა, ჩახერგეს მთავარი კარები და ყველა სართულის კარები, რათა გაერთულებინათ შენობაში შეღწევა ციხის ადმინისტრაციისთვის და სხვებისთვის.³⁴¹ გაურკვეველი რჩება, როგორ აპირებდნენ პატიმრები გაქცევას, თუკი თვითონ ჩაიკეტნენ ციხეში. არც ერთი პატიმრისთვის არ უსვრიათ ციხის ეზოში ან ციხიდან გაქცევის მცდელობისას.

ომბუდსმენის მიერ 2006 წლის ივნისში გამოქვეყნებული კიდევ ერთი ინფორმაცია მეორე შეთქმულების შესახებ, რომლის ცენტრში ასევე ფიგურირებდა ზოგიერთი იგივე კანონიერი ქურდი, ციხის პერსონალის წარმომადგენლების თანამონაწილეობით, კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს მოვლენების განვითარების ხელისუფლებისეულ ვერსიას.³⁴² ომბუდსმენმა აგრეთვე აღნიშნა, რომ საგარეო შეთქმულების მონაწილეების საუბრების ჩანაწერები არ შეიცავს არანაირ მითითებას დაგეგმილ ამბოხებაზე,³⁴³ და იგი კვლავ კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ციხის საგარეო ამბოხების

³³⁹ პარლამენტის სპიკერი ნინო ბურჯანაძე, ციტირებული სტატიაში „დესტაბილიზაციის შეთქმულების შესაძლებლობა ციხის ამბოხების უკან“, *Civil Georgia*, თბილისი, 2006 წლის 27 მარტი.

<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12186> (მოძიებულია 2006 წლის 7 ივნისს).

³⁴⁰ „საკაშვილი საუბრობს ციხის აჯანყების შესახებ, მიესალმება პოლიციას“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 27 მარტი, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12191> (მოძიებულია 2006 წლის 7 ივნისს).

³⁴¹ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილეებში და ციხის საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის შესახებ“ და „Human Rights Watch“-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორთან გიორგი ფოლოდაშვილთან, 2006 წლის 16 მაისი. მიუხედავად იმისა, რომ აღნიშნული წყაროები შეიცავს ოდნავ წინააღმდეგობრივ ინფორმაციას, ნათელია, რომ ციხეში არსებობდა სერიოზული ბარიკადები.

³⁴² 2006 წლის 6 ივნისს ომბუდსმენის სამსახურმა გამოაქვეყნა პლატონ მამარდაშვილისაგან, კანონიერი ქურდისა და ციხეში ამბოხების შეთქმულების ერთ-ერთი საგარეო მონაწილესაგან მიღებული ინფორმაცია. მან განაცხადა, რომ თანამშრომლობდა ციხის ადმინისტრაციასთან იმ ინციდენტის ორგანიზებაში, როლის მიზანი იყო სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის ბაჩო ახალაიას მიმართ წილის აღდგენა. მას უკანასკნელი თვეების განმავლობაში საჯაროდ ადანაშაულებდნენ პატიმრებისადმი ცუდად მოპყრობაში. მამარდაშვილის თქმით, მან უარი განაცხადა კანონიერი ქურდის რანგზე და თანამშრომლობდა ადმინისტრაციასთან ციხიდან ვადაზე ადრე გათავისუფლების პირობის სანაცვლოდ. მამარდაშვილის თქმით, გეგმის თანახმად მას და დანაშაულებრივი სამყაროს რამდენიმე სხვა თავკაცს უნდა მიეყენებინათ საკუთარი თავისთვის და ერთმანეთისთვის ჭრილობები და ამაში სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსი დაედანაშაულებინათ. ხელისუფლება ჩაიწერდა მათ საუბრებს, გამოძიება გამოაგულდა დანაშაულებრივი სამყაროს თავკაცების ხმის ჩანაწერებს, როდესაც ისინი გეგმავდნენ აღნიშნულ ინციდენტს, მთავრობას მიეცემოდა საშუალება, ეჩვენებინა, თუ როგორ აწყობდნენ კანონიერი ქურდები სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის უფროსის დისკრედიტაციის კამპანიას, რაც იქნებოდა იმისი მტკიცებულება, რომ ახალაიას დადანაშაულება პატიმრებისადმი ცუდ მოპყრობაში არ იყო დამაჯერებელი. მამარდაშვილის მტკიცებით, მან ომბუდსმენს მიაწოდა ინფორმაცია ამ გეგმის შესახებ მისი ჩაშლის და 27 მარტის მოვლენების განვითარების შემდეგ. 27 მარტის შემდგომ მამარდაშვილი დამატებით დადანაშაულებს იმაში, რომ მან დაგეგმა არეულობა ციხეში. „საქართველოს ომბუდსმენს სოზარ სუბარს, ციხის სამედიცინო პუნქტში მოთავსებული პატიმრის პლატონ მამარდაშვილის ახსნა-განმარტების ჩანაწერი (27 მარტის ინციდენტთან დაკავშირებით)“, 2006 წლის 5 ივნისი, გავრცელებული საქართველოს ომბუდსმენის პრესცენტრის მიერ, და „ინფორმაცია 27 მარტის მოვლენებთან დაკავშირებით“.

³⁴³ „სახალხო დამცველი ააშკარავებს ახალ დეტალებს თბილისის ციხეში მომხდარ ინციდენტთან დაკავშირებით“ და „თავისუფლების ინსტიტუტი კვლავ აკრიტიკებს ომბუდსმენს“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 7 ივნისი, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12760> (მოძიებულია 2006 წლის 7 ივნისს); „საქართველოს ომბუდსმენს სოზარ სუბარს, ციხის სამედიცინო პუნქტის პატიმრის პლატონ მამარდაშვილის ახსნა-განმარტების ჩანაწერი (27 მარტის ინციდენტთან დაკავშირებით)“, და „ინფორმაცია 27 მარტის მოვლენების შესახებ“.

მთავრობისეულ ვერსიას, მიუთითებს რა, რომ ვინაიდან სავარაუდო შეთქმულების ერთ-ერთი მონაწილე – პლატონ მამარდაშვილი – გავლენიან კანონიერ ქურდად ითვლება და იგი იზოლირებული იყო სხვა პატიმრებისაგან, მას არ შეეძლო უკანასკნელებთან, განსაკუთრებით ორგანიზებული დანაშაულის სხვა სავარაუდო თავკაცებთან, შეხვედრა ციხის ადმინისტრაციის წარმომადგენლების უშუალო თანხმობის გარეშე.³⁴⁴

დაჭრილობა მკურნალობა

დაჭრილობათვის ოპერაციის შემდეგ აღმოჩენილი სამედიცინო დახმარება იყო სრულად არაადეკვატური.³⁴⁵ პატიმრებმა, რომლებიც გამოიყვანეს ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოდან და გადაიყვანეს თბილისის მე-7 საპრობილეში, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, განაცხადეს, რომ მათ არ აღმოუჩინეს დაუყოვნებელი სამედიცინო დახმარება ცემის შედეგად მიყვებული ჭრილობების დასამუშავებლად და ისინი წააწყდნენ სირთულეებს სათანადო დახმარების მიღების საქმეში. გადაყვანილი პატიმრის გიორგი ავალიანის ადვოკატმა კახა კვიციანი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებს განუცხადა, რომ მის კლიენტს უარი უთხრეს 27 მარტს მიყენებული ჭრილობების მკურნალობაზე.³⁴⁶ ექიმს პატიმრების მონახულების საშუალება მხოლოდ 28 მარტს, ომბუდსმენის ჩარევის შემდეგ მიეცა.

7 აპრილს ომბუდსმენის სამსახურის წარმომადგენლებმა ასევე დააფიქსირეს, რომ, მიუხედავად მუდმივი ფიზიკური და ფსიქოლოგიური გართულებებისა, რომლებიც დაკავშირებულია 27 მარტის ცემის ფაქტებთან, პატიმრებს არ ჩაუტარდათ სასამართლო ექსპერტიზა, მათ არ აძლევდნენ ექიმებთან რეგულარული ურთიერთობის საშუალებას და არ უტარდებოდათ რაიმე სერიოზული მკურნალობა. ერთ-ერთი პატიმრის თქმით, მას ემინოდა ეთხოვა, რომ მოსულიყო ექიმში, რადგან შიშობდა, რომ ციხის ადმინისტრაციისაგან მიიღებდა დამატებით სიტყვიერ და ფიზიკურ შეურაცხყოფას. პატიმრებს არ უშვებდნენ გარეთ, მათ არ შეეძლოთ სათანადო ჰიგიენის დაცვა: ვერ იპარსავდნენ და ჰქონდათ დაბანის შეზღუდული შესაძლებლობები. ადმინისტრაცია არ აწარმოებდა არანაირ სამედიცინო ჩანაწერებს ციხეში მყოფ პატიმრებთან დაკავშირებით.³⁴⁷

მათ, ვინც თბილისის მე-5 საპრობილეში ჩატარებული ოპერაციის დროს დაიჭრა, განაცხადეს, აგრეთვე, რომ არასათანადო სამედიცინო დახმარებას ღებულობდნენ. მიუხედავად იმისა, რომ ციხეში სასწრაფო დახმარების ბევრი

³⁴⁴ „სახალხო დამცველი აშკარაებს ახალ დეტალებს თბილისის ციხეში მომხდარ ინციდენტთან დაკავშირებით“.

³⁴⁵ პატიმარი, რომლის წინააღმდეგაც გამოყენებული იქნა ნებისმიერი სახის ძალა, უნდა სარგებლობდეს ექიმის მიერ გასინჯვის და, თუ საჭიროა, მკურნალობის უფლებით. წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის სტანდარტები, ზოგადი ანგარიშების ძირითადი არსებითი ნაწილები“, გვ. 19, პუნქტი 53.

³⁴⁶ ლიზ ფულერი, „არეულობა თბილისის ციხეში“, RFE/RL, 2006 წლის 29 მარტი

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/03/9c5f4d3d-ab4a-4aed-95f2-1eea60a24919.html> (მოძიებულია 2006 წლის 13 ივნისს).

³⁴⁷ „საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს პენიტენციური სისტემის თბილისის მე-7 საპრობილეში 2006 წლის 7 აპრილს ჩატარებული სამედიცინო მონიტორინგის ანგარიში“.

მანქანა იყო მისული, ყველა პატიმარს არ მიუღია სასწრაფო დახმარება კვალიფიციური სამედიცინო პერსონალისაგან, ხოლო “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროისთვის ბევრს იმ პატიმართაგან, რომელთაც ესაჭიროებოდათ ქირურგიული დახმარება, ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ იგი მიღებული.

ერთი პატიმარი, რომელსაც მიყენებული ჰქონდა არაერთი ჭრილობა ცეცხლსასროლი იარაღით, იმყოფებოდა კრიტიკულ მდგომარეობაში და იგი წაიყვანეს ქალაქის საავადმყოფოში, სადაც არ მიიღეს და გადაიყვანეს ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში, იქიდან კი ისევ ქალაქის საავადმყოფოში დააბრუნეს. მან “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო:

„როდესაც გონზე მოვედი, ვიწექი მიწაზე ეზოში, ციხის წინ, გუბეში. წვიმა და მახსოვს, როგორ გავიფიქრე: „ო, რა სასიამოვნოა წყალი“. მომათავსეს მანქანაში სხვა დაჭრილებთან და ორ მიცვალებულთან ერთად. ეს სასწრაფო დახმარების მანქანა კი არ იყო, არამედ ბადრაგის მანქანა. წაგვიყვანეს ქალაქის საავადმყოფოში, მაგრამ იქ რომ მივედი, დაგვტოვეს მანქანაში. ვილაცამ დარეკა და მათ მოაბრუნეს მანქანა და წაგვიყვანეს [ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში]. როგორც აღმოჩნდა, მე მართლა კრიტიკულ მდგომარეობაში ვყოფილვარ, ამიტომ ისევ წამიყვანეს ქალაქის საავადმყოფოში, სადაც გამიკეთეს წამალი და ოპერაცია.“³⁴⁸

ცეცხლსასროლი იარაღით მიყენებული მრავლობითი ჭრილობის მქონე კიდევ ერთმა პატიმარმა, რომელმაც იმგზავრა იმავე ავტომანქანით, რაც ზემოხსენებულმა პატიმარმა და რომელსაც “Human Rights Watch”-ის ვიზიტის დროს კვლავ ესაჭიროებოდა ქირურგიული დახმარება, ასე აღწერა მისთვის სამედიცინო დახმარების აღმოჩენის პროცესი:

„რამდენიმე პატიმარმა გამახვია საბანში და დამაწვინა მიწაზე [გარეთ]. არ ვიცი, რამდენი კაცი იწვა და რამდენ ხანს იწვნენ ისინი მიწაზე. შემდეგ მომათავსეს ბადრაგის მანქანაში. ჩემთან ერთად იყო კიდევ რვა ან ცხრა ადამიანი ... მანქანაში იყო აგრეთვე ორი მიცვალებული. ჩვენ წაგვიყვანეს ქალაქის საავადმყოფოში, მაგრამ იქიდან უკან დაგვაბრუნეს [ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში]. მე გამიკეთეს გამაყურებელი წამლები, დამადეს არტახები, მაგრამ ოპერაცია არ გაუკეთებიათ. მაქვს რთული მოტეხილობა და მესაჭიროება ფეხის ძვლების გასწორება. ტკივილი მაწუხებს. არაფერი ვიცი ჩემი ჭრილობების შესახებ. არც ის ვიცი, გამიკეთებენ თუ არა ოპერაციას.“³⁴⁹

³⁴⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპრობილეში 27 მარტს დაჭრილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია).

³⁴⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ თბილისის მე-5 საპრობილეში 27 მარტს დაჭრილ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია).

თბილისის მე-5 საპრობილის ერთმა პატიმარმა, რომელსაც ჯერჯერობით არ მიუღია საჭირო ქირურგიული დახმარება, განაცხადა: „მესროლეს ზურვის ქვედა ნაწილში და დაკარგე გონება. გადამიღეს რენტგენი [ქალაქის საავადმყოფოში], შემდეგ წამიყვანეს ციხის საავადმყოფოში. მესაჭიროება ოპერაცია ტყვიის ამოსაღებად, მაგრამ მეუბნებიან, რომ ჯერ სუსტად ვარ. საავადმყოფო მაძლევს რაღაც წამალს, მაგრამ უფრო ძვირადღირებული წამლები ჩემმა ოჯახმა უნდა შეიძინოს.“³⁵⁰ 2006 წლის მაისში, ინციდენტიდან თითქმის ორი თვის შემდეგ, სულ ცოტა სამმა პატიმარმა უთხრა “Human Rights Watch”-ს, რომ მათ არ ჩატარებიათ ოპერაცია სხეულიდან ტყვიების ამოსაღებად.³⁵¹ ერთ-ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა: „მე არ გამიკეთეს არანაირი ოპერაცია, [არ ამოუღიათ ფეხებიდან ორი ტყვია] ... ფეხები მუდმივად მტკივა“³⁵²

კიდევ ერთმა მსხვერპლმა “Human Rights Watch”-ს უამბო, რომ იგი დაჭრეს, მაგრამ არ ჩაუტარეს საჭირო მკურნალობა საავადმყოფოში. „მე გვერდში დამჭრეს. ისინი ისროდნენ ჩვენს პირდაპირ მდებარე შენობის სახურავიდან და ტყვია რიკოშეტით მომხვდა. შემდეგ სამი სპეცრაზმელი შემოვიდა ჩვენს საკანში და არაფერი უთქვამთ, ისე დაიწყეს სროლა. კარებიდან საღლაც სამი მეტრის მოშორებით ვიდექი, როდესაც ისინი შემოვიდნენ. მე იმწამსვე დავეწეკი იატაკზე. შემდეგ მათ იკითხეს: „ვინ არის დაჭრილი?“ გამიყვანეს და აქ მომიყვანეს [რუსთავის მე-6 საპრობილეში]. [ჭრილობიდან] მომდიოდა სისხლი და ძალიან მტკიოდა. გამსინჯეს და დამადეს სახვევი. ტკივილი არ წყდებოდა ერთი კვირის ან 10 დღის განმავლობაში“, - თქვა მან.³⁵³ სხვა პატიმრებმა, რომლებიც დაიჭრნენ რეზინის ტყვიებით, განაცხადეს, რომ ისინი წაიყვანეს რუსთავის მე-6 საპრობილეში და არ აღმოუჩინეს არავითარი სამედიცინო დახმარება.³⁵⁴

ომულსმენის სამსახურის მოთხოვნით მოქმედმა ექსპერტმა გამოავლინა, აგრეთვე, რუსთავის მე-6 საპრობილეში რამდენიმე პაციენტი, რომლებსაც 27 მარტის ინციდენტის დროს მიღებული ჭრილობების გამო რამდენიმე კვირა იყო, რაც ესაჭიროებოდათ სასწრაფო სამედიცინო დახმარება. ერთ-ერთს ამ პატიმართაგან ჰქონდა მრავლობითი ჭრილობა, რომელთაგან, როგორც ჩანს, ზოგიერთში ინფექცია შეიჭრა და გამოიწვია მაღალი ტემპერატურა. ექსპერტის დასკვნით, სხვა პატიმრებს ჰქონდათ ერთჯერადი ნატყვიარები, რომლებსაც ესაჭიროებოდა ქირურგიული ჩარევა და სხვა სახის სერიოზული მკურნალობა. გულ-მკერდის არემი დაჭრილი ერთი პატიმრისთვის არ გადაუღიათ რენტგენი

³⁵⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც დაიჭრა 27 მარტს თბილისის მე-5 საპრობილეში (ანონიმურობა დაცულია).

³⁵¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სამ პატიმართან, რომლებიც დაიჭრნენ 27 მარტს თბილისის მე-5 საპრობილეში (ანონიმურობა დაცულია).

³⁵² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც დაიჭრა 27 მარტს თბილისის მე-5 საპრობილეში (ანონიმურობა დაცულია).

³⁵³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან, რომელიც დაიჭრა 27 მარტს თბილისის მე-5 საპრობილეში, (ანონიმურობა დაცულია).

³⁵⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმრებთან, რომლებიც დაჭრნენ 27 მარტის თბილისის მე-5 საპრობილეში, (ანონიმურობა დაცულია).

და იგი არ გაუსინჯავს სპეციალისტს. ექსპერტის თქმით, ციხეში არ აწარმოებდნენ ჟურნალს პატიმრების ჭრილობების რეგისტრაციისათვის და არ ინახებოდა ავადმყოფი ან დაშავებული პატიმრების ავადმყოფობის ისტორიები.³⁵⁵

შეუსაბამობა მოკლულთა და დაჭრილთა რაოდენობებში

იუსტიციის სამინისტროს მოხსენების თანახმად, ოპერაციის დროს დაიჭრა ორი და დაშავდა 10 სპეცრაზმელი. მოხსენებაში არ არის დაკონკრეტებული ჭრილობებისა და დაშავების სახეობები, არ არის განმარტებული, თუ რა განსხვავებაა ჭრილობებსა და დაშავებებს შორის. მოხსენებაში ასევე აღნიშნულია, რომ სასჯელალსრულების დეპარტამენტის ორი წევრი ოპერაციის დასაწყისში დაიჭრა ცეცხლსასროლი იარაღით.³⁵⁶ არ არის გასაგები, სასჯელალსრულების დეპარტამენტის თანამშრომლებისთვის მიყენებული ჭრილობები ცალკეა დაფიქსირებული თუ დაჭრილ და დაშავებულ ხელისუფლების წარმომადგენელთა საერთო რაოდენობაშია ჩათვლილი.

ოპერაციის დროს მოკლულ და დაჭრილ პატიმართა საერთო რაოდენობა კვლავ გაურკვეველია. სასჯელალსრულების დეპარტამენტის მიერ “Human Rights Watch”-ისთვის მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, მოკლულია შვიდი პატიმარი, თუმცა საწყისი ანგარიშები მიუთითებს იმაზე, რომ შესაძლებელია ყოფილიყო მეტი მსხვერპლი, ვიდრე ეს ოფიციალურადაა გაცხადებული, და ერთ შემთხვევაში მაინც სხვა მიზეზებით ახსნილი სიკვდილი სინამდვილეში სპეცოპერაციის შედეგი იყო. მე-5 საპრობილის პატიმრის მამუკა ღვინიაშვილის ოჯახი აღნიშნავს, რომ როდესაც შვილის ცხედარი გადასცეს, მათ აღმოაჩინეს ცეცხლსასროლი იარაღით თავის არეში მიყენებული ჭრილობა და დაზიანებები, რომლებიც ნაცემს შეესატყვისებოდა. მაგრამ ხელისუფლების განცხადებით, სიკვდილის მიზეზი იყო ღვიძლის დაავადების გართულებები და, როგორც მთავრობა ირწმუნება, ღვინიაშვილი ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში გარდაიცვალა. ღვინიაშვილის დედა ამას უარყოფს. მისი თქმით, მან მონახულა შვილი მე-5 საპრობილეში და არა ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში ამბობებამდე ერთი დღით ადრე და იგი მაშინ არ უჩიოდა ჯანმრთელობას.³⁵⁷

უფრო დიდი აზრთა სხვადასხვაობაა დაჭრილთა რაოდენობასთან დაკავშირებით. წინააღმდეგობრივ ინფორმაციას თვით ხელისუფლება იძლევა. “Human Rights Watch”-ისთვის 2006 წლის მაისში წარმოდგენილ სტატისტიკაში სასჯელალსრულების დეპარტამენტი ასახელებს 17 დაჭრილი პატიმრის

³⁵⁵ ლევან ლაბაური, მედიცინის დოქტორი, „წერილი საქართველოს ომბუდსმენს სოზარ სუბარს, რუსთავის მე-6 საპრობილის 2006 წლის 6 აპრილის მონიტორინგის ანგარიში“. იხ. აგრეთვე „მე-6 საპრობილე“, საქართველოს ომბუდსმენის 2006 წლის 10 აპრილის პრესრელიზი.

³⁵⁶ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ, მე-5 საპრობილეებში და ციხის საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის შესახებ“.

³⁵⁷ „სატელევიზიო სიუჟეტი კითხვის ნიშნის ქვეშ აყენებს ციხეში მომხდარი არეულობის შედეგად დაღუპულთა ოფიციალურად გამოცხადებულ რაოდენობას“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 30 მარტი.

<http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12222> (მოძიებულია 2006 წლის 7 ივნისს) და „საქართველოს იუსტიციის სამინისტრო უარყოფს ციხეში დაღუპულ პატიმართა რაოდენობის დაფარვას“, სააგენტო „პრაიმნიუსი“, თბილისი, 2006 წლის 30 მარტი.

გვარებს. ამის საპირისპიროდ, გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტისთვის წარდგენილ, 2006 წლის მაისის ანგარიშში იუსტიციის სამინისტრო მიუთითებს, რომ „ორმხრივი სროლის შედეგად დაიღუპა შვიდი პატიმარი, ხოლო 22-მა პატიმარმა მიიღო სხვადასხვა ხარისხის ჭრილობა“.³⁵⁸ ომბუდსმენის სამსახურის წარმომადგენლებმა, მათ შორის ერთმა ექიმმა, მონინახულეს რუსთავის მე-6 საპრობილის პატიმრები, რომლებიც იქ თბილისის მე-5 საპრობილიდან 27 მარტის ოპერაციის შემდეგ გადაიყვანეს. თავიდან რუსთავის მე-6 საპრობილის პერსონალმა ომბუდსმენის წარმომადგენლებს განუცხადა, რომ სულ რვა პატიმარი იყო გადმოყვანილი, რომლებიც 27 მარტის ოპერაციის დროს დაშავდნენ. მაგრამ ომბუდსმენის წარმომადგენლებმა აღმოაჩინეს 27 მარტის ოპერაციის დროს დაჭრილი, მათ შორის ცეცხლსასროლი იარაღით, 15 პატიმარი. ომბუდსმენის წარმომადგენლების სიტყვებით, „დროის უქონლობის გამო ვერ შევძელით ყველა საკნის დათვალიერება, ამიტომ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ [დაჭრილი] პატიმრების რაოდენობა კიდევ უფრო მეტია.“³⁵⁹

გარდა ამისა, “Human Rights Watch”-ი გაესაუბრა კიდევ 14 ადამიანს, რომლებიც დაიჭრნენ 27 მარტის ოპერაციის დროს. მათ შორის იყო შვიდი კაცი, რომლებსაც ჰქონდათ ცეცხლსასროლი იარაღით მიყენებული ჭრილობები, და ორი კაცი, რომლებიც დაიჭრნენ რეზინის ტყვიებით. იყო აგრეთვე ხუთი პატიმარი, რომლებიც დაშავდნენ ცემის შედეგად. ზოგადად, “Human Rights Watch”-ის და ომბუდსმენის სამსახურის მიერ მოპოვებული ინფორმაციის საფუძველზე შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ დაჭრილთა ფაქტიური რაოდენობა ხელისუფლების მიერ გაცხადებულზე მეტია.

სპეცოპერაციის დაგეგმვა

ძალზე მწირია ინფორმაცია იმის შესახებ, თუ კანონით მოთხოვნილი რა ტიპის გეგმები იქნა შემუშავებული იმ სახის არეულობის საპასუხოდ, რომელსაც ადგილი ჰქონდა მე-5 საპრობილეში, და როგორ იქნა განხორციელებული ეს გეგმები.³⁶⁰ გაუგებარია, აგრეთვე, აკმაყოფილებდა თუ არა ეს გეგმები ევროპის პენიტენციურ წესებში³⁶¹ ჩამოყალიბებულ

³⁵⁸ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ და მე-5 საპრობილეებში და ციხის საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის შესახებ“. იხ., აგრეთვე, „საქართველოს იუსტიციის სამინისტრომ შეატყობინა უცხოელ დიპლომატებს ორშაბათს მომხდარი ამბოხების შესახებ“. სააგენტო „პრაიმნიუსი“, 2006 წლის 28 მარტი. ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს დირექტორმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ ინციდენტის შემდეგ საავადმყოფოში მოიყვანეს 22 დაჭრილი პაციენტი. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ციხის რესპუბლიკური საავადმყოფოს მთავარ ექიმთან დავით ოსეთიანთან, 2006 წლის 15 მაისი.

³⁵⁹ ლევან ლაბაური, მედიცინის დოქტორი, „წერილი საქართველოს ომბუდსმენს სოზარ სუბარს, რუსთავის მე-6 საპრობილის 2006 წლის 6 აპრილს განხორციელებული მონიტორინგის ანგარიში“. იხ., აგრეთვე, „მე-6 საპრობილე“, საქართველოს ომბუდსმენის 2006 წლის 10 აპრილის პრესრელიზი.

³⁶⁰ პატიმრობის შესახებ საქართველოს კანონის შესაბამისად, „სასჯელალსრულების დაწესებულებაში მასობრივი არეულობებისას და ქვეყანაში საგანგებო ან საომარი მდგომარეობის გამოცხადებისას სასჯელალსრულების დეპარტამენტი თავდასხმის, გაქცევისა და სხვა სამართალდარღვევათა აღკვეთის მიზნით შეიმუშავებს უშიშროების დამატებითი ღონისძიებების გეგმას, რომელსაც ამტკიცებს იუსტიციის მინისტრი საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროსთან შეთანხმებით.“ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებით, მუხლი 96.

³⁶¹ ევროპის პენიტენციური წესების შესაბამისად, ძალის გამოყენება ითვალისწინებს დაწერილებით პროცედურას, რომელიც მოიცავს შემდეგს: ა. დასაშვებ ძალის გამოყენების სხვადასხვა ტიპები; ბ. გარემოებები, რომლებშიც დაშვებულია ამა თუ იმ ტიპის ძალის გამოყენება; გ. პერსონალის წევრები, რომლებსაც გააჩნიათ სხვადასხვა ტიპის ძალის გამოყენების უფლებამოსილება; დ. იმ უფლებამოსილების მასშტაბი, რომელიც საჭიროა ნებისმიერი

მოთხოვნებს ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებით და ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლს,³⁶² როგორც მას განმარტავს ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო.³⁶³

იუსტიციის სამინისტროს განცხადებით, სპეციალური ოპერაცია „ჩატარდა საქართველოს კანონმდებლობისა და პენიტენციური წესების სრული დაცვით“, მაგრამ სამინისტროს არ განუმარტავს, რამდენად შეესაბამებოდა ოპერაცია საერთაშორისო ვალდებულებებს და არ წარმოუდგენია აღნიშნული ოპერაციის დაგეგმვის მტკიცებულება.³⁶⁴ “Human Rights Watch”-ის მიერ მოპოვებული ინფორმაცია ბაღებს ეჭვს, არსებობდა კი საერთოდ ოპერაციის გეგმა. ციხის დირექტორმა ფოლოდაშვილმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა: „რა თქმა უნდა, არსებობს წესი და ჩვენ ვიცით, როგორ უნდა ვიმოქმედოთ სხვადასხვა სიტუაციაში. გარდა ამისა, მოვლენების განვითარებისას წყვეტ, როგორ იმოქმედო“. ³⁶⁵ დირექტორის მოადგილემ სტეფანე ოზაშვილმა დაამატა: „ეს იგივეა, რომ გინდოდეს ტუალეტში წასვლა – იქვე მოიფიქრებ, როგორ უნდა გააკეთო, და აკეთებ“. ³⁶⁶ თუმცა გასაგებია, რომ ოპერაცია ჩატარდა იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური ძალებისა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს სპეციალური ძალების მიერ, “Human Rights Watch”-ის მიერ გამოკითხული ადამიანების უმრავლესობამ არ იცოდა, ვინ იყო პასუხისმგებელი ოპერაციის ჩატარებაზე. თვით ციხის დირექტორმა ფოლოდაშვილმა, რომელიც მონაწილეობას იღებდა ოპერაციაში, განაცხადა: „არ ვიცი, ვინ მართავდა ოპერაციას; არც ის ვიცი, ვინ აკონტროლებდა სპეციალურ ძალებს. ყველა სპეციალურ ძალებს ერთნაირი ფორმა და ნილაბი აქვთ. ვერ გეტყვით, საიდან იყვნენ ისინი.“³⁶⁷

ოპერაციის დაგეგმვასთან დაკავშირებით ელენე თევდორაძემ “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო: „შინაგან საქმეთა მინისტრი დამპირდა, რომ გამოიყენებდნენ მხოლოდ რეზინის ტყვიებს. მაჩვენეს სპეციალური იარაღი, რომლიდანაც ისვრიან რეზინის ტყვიებით. მათ თქვეს, რომ ყველა ღონეს

ძალის გამოყენებამდე; და ე. ძალის გამოყენებისთანავე საუკლებულო ანგარიშების შედგენა. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტი, მინისტრთა კომიტეტის რეკომენტაცია №(2006)2 წვერი სახელმწიფოებისათვის ევროპის პენიტენციურ წესებთან დაკავშირებით, პუნქტი 65.

³⁶² ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი ითვალისწინებს შემდეგს: „(1) ყოველი ადამიანის სიცოცხლის უფლება კანონით არის დაცული. ... და (2) სიცოცხლის ხელყოფა არ ჩათვლება ამ მუხლის საწინააღმდეგოდ ჩადენილ ქმედებად, თუ ის შედეგად მოჰყვა ძალის გამოყენებას, რომელიც აბსოლუტურ აუცილებლობას წარმოადგენდა: (ა) ნებისმიერი პირის დასაცავად არამართლზომიერი ძალადობისაგან; (ბ) კანონიერი დაკავებისათვის ან კანონიერად დაპატიმრებული პირის გაქცევის აღსაკვეთად; (გ) კანონიერ ღონისძიებათა განხორციელებისას აჯანყების ან ამოხების ჩასახშობად.“

³⁶³ ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ ძალის გამოყენება უნდა იყოს მკაცრად პროპორციული მე-2 მუხლის მე-2 პუნქტში მითითებულ შესაბამის მიზნისა და პოლიციის მიერ ჩასატარებელი ოპერაციის დაგეგმვამ და კონტროლმა, „რამდენადაც ეს შესაძლებელია“. მინიმუმამდე უნდა დაიყვანოს სასიკვდილო ძალის გამოყენების იმედად ყოფნა და ოპერაციასთან დაკავშირებული ადამიანების სიცოცხლისთვის საფრთხის შექმნა.“ საქმე *მაკკანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, №. 18984/91, 1995 წლის 27 სექტემბრის გადაწყვეტილება, პუნქტი 161.

³⁶⁴ „ზოგადი ინფორმაცია თბილისის 1-ლ, მე-5 საპრობილევებში და ციხის საავადმყოფოში 2006 წლის 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის შესახებ“.

³⁶⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტი, 2006 წლის 16 მაისი.

³⁶⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 16 მაისი.

³⁶⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის დირექტორი, 2006 წლის 16 მაისი.

იხმარენ, რათა თავიდან აიცილონ მსხვერპლი. მაგრამ სპეციალურმა ძალებმა დაიწყეს [ოპერაცია] და უკვე ისროდნენ ნამდვილი ტყვიებით ... მიმაჩნია, რომ შესაძლებელი იყო ცეცხლის გახსნისა და მსხვერპლის თავიდან აცილება.“³⁶⁸

თბილისის მე-5 საპრობილეში 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის გამოძიება

გენერალური პროკურატურის მიერ “Human Rights Watch”-ისთვის მიწოდებული ინფორმაციის თანახმად, 2006 წლის 25 მარტს იუსტიციის სამინისტროს საგამოძიებო დეპარტამენტმა დაიწყო პენიტენციურ სისტემაში სავარაუდო ამბოხების შეთქმულების გამოძიება და გააგრძელა ეს გამოძიება 27 მარტის არეულობის შემდეგ.³⁶⁹ 27 მარტის შემდგომ გამოძიების სფერო გაფართოვდა და უკვე კრიმინალური სამყაროს წევრობაში ბრალდებებზეც გავრცელდა,³⁷⁰ მაგრამ ყურადღება არ გამახვილებულა სისხლის სამართლის კოდექსის იმ მუხლებზე, რომლებიც უკავშირდება შვიდი პატიმრის დაღუპვას ან სამართალდამცავი ორგანოების ქმედებებს ოპერაციის დროს. ხელისუფლების ორგანოების განცხადებით, 27 მარტის მოვლენების შეფასებისას გამოძიება ისედაც შეისწავლიდა სამართალდამცავი ორგანოების ქმედებებს.

13 აპრილს პლატონ მამარდაშვილს წაუყენეს ბრალდება, რომ იგი კანონიერი ქურდია და ხელს უშლის და აფერხებს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის საქმიანობას.³⁷¹ ბრალდება ამბოხების შესაძლო ორგანიზებაში წაუყენეს მალხაზ ზედელაშვილს, ნიკოლოზ მახარაძეს, გიორგი ავალიანს, ზურაბ ვიბლიანს და ლევან ცინდელიანს.³⁷² 19 მაისს გენერალური პროკურატორის მოადგილის გადაწყვეტილებით სისხლის სამართლის საქმე გადაეცა გენერალურ პროკურატურას, კანონის შესაბამისად და „იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილიყო ობიექტური და მიუკერძოებელი გამოძიება“.³⁷³

³⁶⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ადამიანის უფლებათა დაცვისა და სამოქალაქო ინტეგრაციის საპარლამენტო კომიტეტის თავმჯდომარესთან ელენე თევდორაძესთან, 2006 წლის 22 მაისი.

³⁶⁹ გამოძიება დაიწყო საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 378-ე მუხლის შესაბამისად: „წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების საქმიანობისათვის ხელის შეშლა ან ამ საქმიანობის დაზარალება“; სისხლის სამართლის მე-19 მუხლიდან - „დანაშაულის ჩადენის მცდელობა“ – დაკავშირებით.

³⁷⁰ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 223¹ მუხლი - „დანაშაულებრივი სამყაროს წევრობა: კანონიერი ქურდობა.“

³⁷¹ საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 223¹ მუხლის მე-2 პუნქტი - „კანონიერი ქურდობა“. დანაშაული ისჯება ხუთიდან ათ წლამდე თავისუფლების აღკვეთით, ჯარიმით ან ჯარიმის გარეშე. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 378-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი: „წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების თანამშრომლის კანონიერი მოთხოვნისადმი დაუმორჩილებლობა ან ამ დაწესებულების საქმიანობისთვის სხვაგვარად ხელის შეშლა, ანდა ამ საქმიანობის დაზარალება“; სისხლის სამართლის კოდექსის 378-ე მუხლის 3-ე პუნქტი: „წინასწარი პატიმრობის ან სასჯელაღსრულების დაწესებულების ადმინისტრაციაზე თავდასხმა ანდა ამავე მიზნით დანაშაულებრივი დაჯგუფების შექმნა ან ასეთ დაჯგუფებაში აქტიური მონაწილეობა ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით ოთხიდან ათ წლამდე“; და პუნქტი 5: აღნიშნული მუხლის მე-3 ნაწილით გათვალისწინებული ქმედება, ჩადენილი მძიმე ან განსაკუთრებით მძიმე დანაშაულისთვის მსჯავრდებულის მიერ ისჯება თავისუფლების აღკვეთით ვადით რვიდან თხუთმეტ წლამდე.“

³⁷² საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, 378-ე მუხლის 1-ლი და მე-3 პუნქტები.

³⁷³ „ინფორმაცია საკითხებზე, რომლებიც შეეხება პენიტენციურ დაწესებულებებში დეზორგანიზაციის შეტანის მცდელობათა დაკავშირებულ სისხლის სამართლის საქმეს“ - ინფორმაცია, მოწოდებული ელექტრონული ფოსტით 2006 წლის 11 ივლისს “Human Rights Watch”-ის თხოვნით თამარ თომაშვილის მიერ, გენერალური პროკურატურის ადამიანის უფლებათა დეპარტამენტი. ამ დოკუმენტის თანახმად, „საქართველოს სისხლის სამართლის საპროკურო კოდექსის 56-ე მუხლის 1-ლი ქვეპუნქტით პროკურორი უფლებამოსილია, ჩაიბაროს გამოძიებლისაგან ნებისმიერი სისხლის სამართლის საქმე და გადასცეს სხვას, გამოძიების სფეროში

27 მარტის ინციდენტიდან ოთხი დღის შემდეგ ეუთო-ს მოქმედმა თავმჯდომარემ კარელ დე გუპტმა მოუწოდა საქართველოს ხელისუფლების ორგანოებს, დაეწყოთ დამოუკიდებელი გამოძიება, აღნიშნა რა, რომ 27 მარტის ინციდენტის შემდეგ „არსებობს გარკვეული გაუგებრობა“ და „მიზანშეწონილია დამოუკიდებელი და საჯარო გამოძიების დაწყება ამ მოვლენების, მათ შორის იმ მტკიცებების გამოსაძიებლად, რომლებიც შეეხება სახელისუფლებო ჯარების მიერ არაპროპორციული ძალის გამოყენებას, რასაც მოჰყვა დიდი რაოდენობით მსხვერპლი.“³⁷⁴ ხელისუფლებამ უარი თქვა ამაზე იმ მოტივით, რომ ვინაიდან უკვე მიმდინარეობდა გამოძიება ამბოხების მიზეზების დასადგენად, დამოუკიდებელი გამოძიება აღარ იყო საჭირო. თუმცა იმ დროს მმართველი ნაციონალური მოძრაობის პარტიის წევრებიც კი არ იყვნენ გარკვეულნი იმაში, თუ ზუსტად რისი გამოძიება მიმდინარეობდა, აცხადებდნენ რა, რომ გენერალურმა პროკურატურამ დაიწყო გადამეტებული ძალის გამოყენების შესაძლებლობის გამოძიება, მაშინ, როდესაც გამოძიება დაიწყო იუსტიციის სამინისტრომ და მხოლოდ იმ ფაქტებისა, რომლებიც უკავშირდება შესაძლო ამბოხების ორგანიზებას, როგორც ამაზე მიუთითებს თვით გენერალური პროკურატურა.³⁷⁵

მთავრობამ საჯაროდ ცალსახად განაცხადა, რომ სამართალდამცავი ორგანოები მოქმედებდნენ კანონიერების ფარგლებში. სააკაშვილი მიესალმა იუსტიციის სამინისტროს პერსონალს და საქართველოს პოლიციას, რომლებიც, მისი თქმით, „მოქმედებდნენ უაღრესად პროფესიონალურად“.³⁷⁶ პარლამენტის სპიკერმა ნინო ბურჯანაძემ, შეაქო რა პოლიცია, განაცხადა, რომ მათ მიერ გამოყენებული იქნა „ადეკვატური ძალა“ პატიმრების ციხიდან გაქცევის თავიდან ასაცილებლად.³⁷⁷

სუბორდინაციაზე დაყრდნობით. გენერალური პროკურორი უფლებამოსილია, ჩაიბაროს ნებისმიერი სისხლის სამართლის საქმე, მიუხედავად სუბორდინაციისა გამოძიების სფეროში, და გადასცეს იგი პროკურატურის ან სხვა საგამოძიებო ორგანოს გამომძიებელს.“

³⁷⁴ „ეუთო-ს მოქმედი თავმჯდომარე შეშლოთბულია ძალადობის შემთხვევებით საქართველოს ციხეში“, ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციის პრესრელიზი, 2006 წლის 31 მარტი, http://www.osce.org/cio/item_1_18578.html (მოძიებულია 2006 წლის 18 ივლისს). საგარეო საქმეთა სამინისტრომ უპასუხა შემდეგი განცხადებით: „საქართველოს სამართალდამცავი ორგანოები მოქმედებდნენ კანონის სრული დაცვით და ინციდენტთან დაკავშირებული ინფორმაციის მოწოდების პროცესი იყო სრულიად გამჭვირვალე.“ დე გუპტის განცხადება სამინისტრომ იმით ახსნა, რომ ეუთო-ს მისიის წევრები საქართველოში არ ესწრებოდნენ იუსტიციის სამინისტროს 2006 წლის 28 მარტის ბრიფინგს აღნიშნულ ინციდენტთან დაკავშირებით. „საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს პრესისა და ინფორმაციის დეპარტამენტის კომენტარი ეუთო-ს თავმჯდომარის კარელ დე გუპტის განცხადებაზე თბილისის მე-5 საპრობილეში 27 მარტს მომხდარ ინციდენტთან დაკავშირებით.“ http://www.mfa.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=35&info_id=1314 (მოძიებულია 2006 წლის 18 ივლისს).

³⁷⁵ პარლამენტის იურიდიულ საკითხთა კომიტეტის წევრმა ნიკა გვარამიამ აღნიშნა: „არ ვიცი, რისთვის არის საჭირო დამოუკიდებელი გამოძიება მაშინ, როდესაც გენერალური პროკურატურა უკვე იძიებს, იყო თუ არა გამოყენებული გადამეტებული ძალა ციხის ამბოხების დროს.“ ციტატა სტატიიდან: „ციხის ინციდენტთან დაკავშირებული ბუნდოვანება“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 2 აპრილი, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12244> (მოძიებულია 2006 წლის 5 ივნისს); იხ., აგრეთვე, „პარლამენტი უარს ამბობს ციხის ამბოხების გამოძიებაზე“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 28 მარტი, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=12196> (მოძიებულია 2006 წლის 7 ივნისს).

³⁷⁶ „საკაშვილი საუბრობს ციხის ამბოხების შესახებ, მიესალმება პოლიციას“, *Civil Georgia*.

³⁷⁷ „ციხის ამბოხების მიღმა დესტაბილიზაციის შიში იმალება“, *Civil Georgia*.

როდესაც გენერალური პროკურორის მოადგილეს მიმართეს კითხვით, რატომ არ დაიწყო დაუყოვნებელი გამოძიება შვიდი პატიმრის გარდაცვალებასთან და იმასთან დაკავშირებით, იყო თუ არა ძალა აბსოლუტურად აუცილებელი, მან განუცხადა “Human Rights Watch”-ს, რომ ეს ფაქტები განხილული იქნება 25 მარტს დაწყებული ამბოხების დაგეგმვის გამოძიების პროცესში.³⁷⁸ გარდა ამისა, გენერალური პროკურორის მოადგილის თქმით, პატიმრების მიერ ციხის დაზიანების მტკიცებულება საკმარისი იყო ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების აუცილებლობის ასახსნელად. მან განაცხადა: „თავიდანვე დაშვებულია, რომ ძალის გამოყენება გამართლებული იყო, რადგან ყველა მტკიცებულება მიუთითებდა იმაზე, რომ საქმე გვექონდა აშკარა წინააღმდეგობასთან. მთელი ციხე განადგურებული იყო. ეს ცხადზე ცხადი იყო, რადგან ყველაფერი გაფუჭებული და გადაძვარი იყო. არც ერთი კარი არ ღარჩა მთელი.“³⁷⁹

ციხის რესპუბლიკურ საავადმყოფოში და მე-5 საპრობილეში მომხდარი ინციდენტებიდან თითქმის სამი თვის შემდეგ ხელისუფლების ორგანოებმა ბოლოს და ბოლოს წამოიწიეს სამართალდამცავი ორგანოების ქმედებების საგანგებო გამოძიება. გენერალური პროკურატურის ცნობით, 2006 წლის 21 ივნისს არსებული საქმიდან გამოყოფილი იქნა სისხლის სამართლის საქმე №74068237 და გენერალურმა პროკურატურამ დაიწყო წინასწარი გამოძიება საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 333(1) მუხლის (უფლებამოსილების გადამეტება) შესაბამისად იმასთან დაკავშირებით, გამოიყენეს თუ არა სამართალდამცავმა ორგანოებმა ძალა კანონის ფარგლებში მე-5 საპრობილეში 27 მარტს ჩატარებული ოპერაციის დროს.³⁸⁰

მიუხედავად პატიმრების მიერ სავარაუდოდ გაწეული წინააღმდეგობის ხარისხისა, საქართველოს ხელისუფლების ორგანოები ვალდებულნი არიან, სასწრაფოდ და ეფექტურად გამოიძიონ პატიმრობაში მყოფ პირთა დაღუპვისა და სერიოზული დაზიანების თითოეული შემთხვევა. ეს ვალდებულება ეფუძნება სიცოცხლის უფლებისა და სხეულის ხელშეუხებლობის დაცვის მოთხოვნებს, განსაკუთრებით პატიმრობაში მყოფ პირებთან მიმართებაში. მაგალითად, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი (სიცოცხლის უფლება) ხელისუფლებებს აკისრებს პროაქტიულ ვალდებულებას, უზრუნველყონ, რომ კანონმა სათანადოდ დაიცვას სიცოცხლის უფლება, და მკაცრ მოთხოვნებს უყენებს სასიკვდილო შემთხვევების გამოძიებას, განსაკუთრებით მაშინ, როდესაც იგი განიხილება მე-13 მუხლთან – „სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანი საშუალების უფლება“ – ერთად. ევროპულმა სასამართლომ დაადგინა, რომ იგივე შეეხება მე-3 მუხლით გათვალისწინებულ შემთხვევებს (ცუდად მოპყრობის აკრძალვას), როდესაც პატიმარს გააჩნია „დასაბუთებული პრეტენზია, რომ

³⁷⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ნონა წოწორიასთან, გენერალური პროკურორის მოადგილე, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი. თუმცა როგორც იუსტიციის მინისტრის მოადგილემ გივი მიქანაძემ განუცხადა “Human Rights Watch”-ს, „არ ტარდება ხელისუფლების ორგანოების ქმედებების გამოძიება“. “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გივი მიქანაძესთან, იუსტიციის მინისტრის მოადგილე, თბილისი, 2006 წლის 18 მაისი.

³⁷⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ნონა წოწორიასთან, გენერალური პროკურორის მოადგილე, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

³⁸⁰ მიმოწერა ელექტრონული ფოსტით “Human Rights Watch”-სა და თამარ თომაშვილს შორის, გენერალური პროკურატურის ადამიანის უფლებათა დაცვის დეპარტამენტი, 2006 წლის 11 ივლისი.

მას ძალზე ცუდად მოეპყრო პოლიცია ან ხელისუფლების სხვა ორგანოს წარმომადგენელი.“³⁸¹

საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებები ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის შესაბამისად აგრეთვე მოითხოვს ეფექტური ოფიციალური გამოძიების ჩატარებას მაშინ, როდესაც ადამიანი მოკლული იქნა ძალის გამოყენების ან სხვა ფატალური შემთხვევის შედეგად,³⁸² და „იმ შემთხვევებში, რომლებშიც გარეუღნი არიან სახელმწიფო ორგანიზაციები და უწყებები, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს მათი ანგარიშვალდებულება სიკვდილის იმ შემთხვევებზე, რომლებზე პასუხისმგებლობაც მათ აკისრიათ.“³⁸³ ევროპული სასამართლოს განმარტებით, მე-2 მუხლი უზრუნველყოფს „ხელისუფლების ორგანოების ანგარიშვალდებულებას მათ მიერ მომავალდებულები ძალის გამოყენებისას, აძლევს რა საზოგადოებას საშუალებას, დამოუკიდებლად განიხილოს მათი ქმედებები და გამოიტანოს დასკვნა, იყო თუ არა ძალის გამოყენება გამართლებული კონკრეტულ შემთხვევებში.“³⁸⁴ ამასთან, თუ ადამიანი დაიღუპა პატიმრობაში ყოფნის დროს, ციხის ადმინისტრაცია ვალდებულია, წარმოადგინოს პატიმრის სიკვდილის გამომწვევი მიზეზების დამაკმაყოფილებელი და დამაჯერებელი ახსნა-განმარტება.³⁸⁵

რაც შეეხება ხელისუფლების ორგანოების მიერ ჩადენილი პოტენციურად უკანონო მკვლელობების გამოძიებებს, იმისათვის, რომ გამოძიება იყოს ეფექტური, ის პირები, რომლებიც უფლებამოსილნი არიან, აწარმოონ გამოძიება, უნდა იყვნენ დამოუკიდებელნი ყველა იმ ადამიანისგან, ვინც გარეულია ამ მოვლენებში, რაც გულისხმობს არა მარტო იერარქიული ან ორგანიზაციული კავშირების არარსებობას, არამედ აგრეთვე პრაქტიკულ დამოუკიდებლობას.³⁸⁶ იუსტიციის სამინისტროს მიერ განხორციელებული საკუთარი თანამშრომლების ან შინაგან საქმეთა სამინისტროს თანამშრომლების ქმედებების გამოძიება არ აკმაყოფილებს ზემოხსენებულ დამოუკიდებლობის სტანდარტს.

³⁸¹ ევროპული სასამართლოს დასკვნები, რომლებიც უშუალოდ უკავშირდება მე-3 მუხლის შესაძლო დარღვევების ეფექტურ გამოძიებას, იხ. საქმეში *ასნოვი და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ*, № 24760/94, 1998 წლის 28 ოქტომბრის გადაწყვეტილება, პუნქტი 102; და საქმე *საკიო და სხვები თურქეთის წინააღმდეგ*, № 31866/96, 2000 წლის 10 ოქტომბრის გადაწყვეტილება, პუნქტი 62.

³⁸² საქმე *მაკანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 18984/91, 1995 წლის 27 სექტემბრის გადაწყვეტილება, პუნქტი 161.

³⁸³ საქმე *ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ*, პუნქტი 117; იხ., აგრეთვე, საქმე *ილაზანი თურქეთის წინააღმდეგ*, № 22277/93, ECHR 2000-VII; და საქმე *ანგელოვა ბულგარეთის წინააღმდეგ*, № 38361/97, ECHR 2002-IV).

³⁸⁴ საქმე *კაია თურქეთის წინააღმდეგ*, №158/1996/777/978, 1998 წლის 2 თებერვლის გადაწყვეტილება, პუნქტი 87.

³⁸⁵ საქმე *ველიკოვა ბულგარეთის წინააღმდეგ*, № 41488/98, 2000 წლის 18 მაისის გადაწყვეტილება, პუნქტი 70; საქმე *საღმანი თურქეთის წინააღმდეგ*, № 21986/93, 2000 წლის 27 ივნისის გადაწყვეტილება, პუნქტები 99 და 100; საქმე *ტანლი თურქეთის წინააღმდეგ*, № 26129/95, 2001 წლის 10 აპრილის გადაწყვეტილება, პუნქტი 141; და საქმე *ორაკი თურქეთის წინააღმდეგ*, № 31889/96, 2002 წლის 14 თებერვლის გადაწყვეტილება.

³⁸⁶ საქმე *ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ*, პუნქტი 118; იხ. აგრეთვე საქმე *გოულეკი თურქეთის წინააღმდეგ*, 1998 წლის 27 ივლისის გადაწყვეტილება, მოხსენებები 1998-IV; საქმე *ოგიური თურქეთის წინააღმდეგ*, № 21954/93, ECHR 1999-III; საქმე *ერვი თურქეთის წინააღმდეგ*, 1998 წლის 28 ივლისის გადაწყვეტილება, მოხსენებები 1998-IV; და საქმე *პიუ კორდანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 24746/94, 2001 წლის 4 მაისის გადაწყვეტილება, პუნქტი 106.

უფრო მეტიც, იმისათვის, რომ გამოძიებამ დააკმაყოფილოს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2, მე-3 ან მე-13 მუხლების მოთხოვნები, მას უნდა შესწევდეს ჩადენილი მკვლელობისთვის ან დაზიანებებისთვის პასუხისმგებლობის დადგენის და ზემოაღნიშნულზე პასუხისმგებელი პირების გამოვლენისა და დასჯის უნარი. გამოძიების განმახორციელებელი უწყება უნდა იყოს დამოუკიდებელი, მიუკერძოებელი და უნდა ჰქონდეს უფლებამოსილება, დაადგინოს პასუხისმგებლობასთან დაკავშირებული ძირითადი საკითხები. ნებისმიერი ნაკლი, მაგალითად, წინასწარი განწყობა, არ იქნეს გათვალისწინებული უშიშროების ძალების წარმომადგენელთა მიერ ჩადენილი დარღვევა, ძირს უთხრის გამოძიების განმახორციელებელი უწყების უნარს, მიიღოს გადაწყვეტილება ამ საკითხებთან დაკავშირებით და არღვევს მოთხოვნილ სტანდარტს. იუსტიციის სამინისტროს მიერ 25 მარტს დაწყებული წინასწარი გამოძიება, რომლის დროსაც არ იქნა განხილული სპეციალური ოპერაციის დაგეგმვის ან მომაკვდინებელი ძალის თუ ისეთი ფიზიკური ძალის გამოყენების ფაქტები, რომლის შედეგად დაიჭრნენ პატიმრები, არ აკმაყოფილებს აღნიშნულ სტანდარტს. უფრო მეტიც, გენერალური პროკურატურის დაშვება, რომ ძალის გამოყენება იყო კანონიერი, თავისთავად ძირს უთხრის როგორც წინასწარი, ასევე შემდგომი გამოძიების ეფექტურობას და მიუთითებს იმაზე, რომ გამოძიებას არ შესწევს უნარი, იყოს მიუკერძოებელი და ეფექტური.³⁸⁷

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო მოითხოვს, აგრეთვე, რომ გამოძიება ჩატარდეს მიზანშეწონილების ფარგლებში სწრაფად, რადგან მიაჩნია, რომ „ხელისუფლების მიერ სწრაფი რეაგირება მომაკვდინებელი ძალის გამოყენების ფაქტის გამოძიებისას შეიძლება არსებითად მნიშვნელოვანი იყოს იმისათვის, რომ საზოგადოებამ შეინარჩუნოს რწმენა იმისა, რომ ხელისუფლება იცავს კანონის უზენაესობის პრინციპს, აგრეთვე, იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული ეჭვები უკანონო ქმედებებთან დაკავშირებით შეთქმულების ან ამგვარი ქმედებების მიმართ ტოლერანტულობის არსებობის თაობაზე.“³⁸⁸ სამართალდამცავი ორგანოების მიერ ძალის გამოყენების გამოძიება, წამოწყებული გენერალური პროკურატურის მიერ მომხდარი ინციდენტიდან და შვიდი პატიმრის დაღუპვიდან თითქმის სამი თვის შემდეგ, არ აკმაყოფილებს სწრაფი რეაგირების მოთხოვნას.

და ბოლოს, სასამართლომ დაადგინა, რომ ეფექტური გამოძიება უნდა გულისხმობდეს საზოგადოების მიერ საქმის განხილვის საკმარის ელემენტს და უახლოესი ნათესავების რაც შეიძლება ფართო ჩარევას.³⁸⁹ საზოგადოების მიერ გამოძიების ან მისი შედეგების განხილვა აუცილებელია ანგარიშვალდებულების

³⁸⁷ იხ. საქმე *კილიკი თურქეთის წინააღმდეგ*, 2000 წლის 20 მარტის გადაწყვეტილება, მოხსენებები და გადაწყვეტილებები 2000-III; *ფინუკეინი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 29178/95, 2003 წლის 1 ივლისის გადაწყვეტილება; და *ჯორდანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 24746/94, 2001 წლის 4 მაისის გადაწყვეტილება.

³⁸⁸ საქმე *იამა თურქეთის წინააღმდეგ*, № 63/1997/847/1054, 1998 წლის 2 სექტემბრის გადაწყვეტილება, პუნქტები 102-104; *ცაკიჩი თურქეთის წინააღმდეგ*, № 23657/94, პუნქტები 80, 87 and 106; და *მაჰმუტ კაია თურქეთის წინააღმდეგ*, № 22535/93, პუნქტები 106-107.

³⁸⁹ იხ., საქმე *ჰიუ ჯორდანი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ*, № 24746/94, 2001 წლის 4 მაისის გადაწყვეტილება, პუნქტები 106-109.

უზრუნველსაყოფად, როგორც პრაქტიკულად, ასევე თეორიულად, რათა საზოგადოებამ შეინარჩუნოს რწმენა იმისა, რომ ხელისუფლება იცავს კანონის უზენაესობის პრინციპს, აგრეთვე, იმისათვის, რომ თავიდან იქნეს აცილებული ეჭვები უკანონო ქმედებებთან დაკავშირებით შეთქმულების ან ამგვარი ქმედებების მიმართ ტოლერანტულობის არსებობის თაობაზე.³⁹⁰ გაურკვეველია, დააკმაყოფილა თუ არა რომელიმე გამოძიებამ ეს მოთხოვნა.

სასჯელალსრულების სისტემაში ძალის გამოყენების სხვა ინციდენტები

27 მარტის ინციდენტის გარდა, 2005 წლის დეკემბრის შემდეგ კიდევ მოხდა სხვა სერიოზული შემთხვევები, როცა სასჯელალსრულების სისტემაში ხელისუფლებამ ძალას მიმართა. როგორც ეს ქვემოთ არის აღწერილი, ამ ინციდენტებს შედეგად მოჰყვა მრავალი სახის დაშავება და ერთი პატიმრის სიკვდილი. ცემის ზოგიერთ შემთხვევას ადგილი ჰქონდა პატიმრების ბადრაგირებისას სასჯელალსრულების სხვადასხვა დაწესებულებებში, ზოგ შემთხვევაში კი ბადრაგირების შემდეგაც, როგორც ჩანს, პატიმრებისთვის ხელისუფლების მხრიდან ძალის დემონსტრირების მიზნით. სპეცრაზმელები ასევე მიმართავდნენ ფიზიკურ შეურაცხყოფას სავარაუდო არეულობების ჩასახშობად ან პატიმრების დასასჯელად არეულობებში სავარაუდო მონაწილეობისთვის. ჩვენს ხელთ არსებული ინფორმაციით, სპეცრაზმელები, რომლებიც თბილისის მე-7 საპყრობილეში 2006 წლის რამდენიმე თვის განმავლობაში მცველებად მუშაობდნენ, სისემატურად სცემდნენ პატიმრებს და უტარებდნენ პირად ჩხრეკას გაშიშვლებით. ზოგიერთ შემთხვევაში მე-7 საპყრობილის პატიმრების მიმართ მოპყრობა წამებას უტოლდებოდა. წამების საწინააღმდეგო კონვენციის თანახმად, წვერმა სახელმწიფომ უნდა აღკვეთოს წამება და ასევე სხვა სახის სასტიკი, არაადამიანური თუ ღირსების შემლახველი მოპყრობა ან დასჯა და უნდა ჩაატაროს დაუყოვნებელი და მიუკერძოებელი გამოძიება ყოველთვის, როცა არსებობს საკმარისი საფუძველი ეჭვისა, რომ ადგილი ჰქონდა წამებას ან სხვა სასტიკ, არაადამიანურ თუ ღირსების შემლახველ მოპყრობას ან დასჯას.³⁹¹ როგორც უკვე აღინიშნა, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია, რომელიც კრძალავს წამებას, ასევე ავალდებულებს სახელმწიფოებს, ჩაატარონ პატიმრების მიმართ ყველა სერიოზული ცუდად მოპყრობის მტკიცების ეფექტური გამოძიება, რასაც შეიძლება მოჰყვეს პასუხისმგებელ პირთა გამოვლენა და დასჯა.³⁹²

ძალის გამოყენება პატიმრების მიმართ ქუთაისში, ბათუმსა და რუსთავში
არეულობა ქუთაისის ახალ, მე-2 საპყრობილეში 2005 წლის 21 დეკემბერს მას შემდეგ დაიწყო, რაც 100 პატიმარი მიიყვანეს იქ ქუთაისის ძველი 1-ლი საპყრობილიდან. პატიმრები წვაგდნენ თეთრეულს, აბრახუნებდნენ კარებსა და

³⁹⁰ ნაჩოვა და სხვები ბულგარეთის წინააღმდეგ, პუნქტი 119; იხ., აგრეთვე, მაკერი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ, № 28883/95, ECHR 2001-III.

³⁹¹ წამების საწინააღმდეგო კონვენციის 1-ლი, მე-12 და მე-16 მუხლები.

³⁹² მოთხოვნები, რათა გამოძიება ეფექტურად ჩაითვალოს, იგივეა რაც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლში (იხ. ზემოთ, „მე-5 საპყრობილეში 27 მარტს მომხდარი ინციდენტის გამოძიება“). ევროპული სასამართლოს მიერ აღმოჩენილი ფაქტები განსაკუთრებით უკავშირდებოდა მე-3 მუხლის სავარაუდო დარღვევის გამოძიებას, იხ. 381-ე სქოლიო ზემოთ.

კედლებზე, ხოლო ზოგიერთ საკანში კარების ჩამოგლეჯაც კი სცადეს.³⁹³ ზოგიერთი წყაროს მიხედვით, პატიმრები აპროტესტებდნენ ახალ დაწესებულებაში ჯერ ჩაურთველი წყლის, ელექტროენერჯის და გათბობის უქონლობას.³⁹⁴ სხვა წყარო იტყობინება, რომ კანონიერი ქურდების მხარდამჭერებმა წამოიწყეს არეულობა, დანარჩენი პატიმრები კი აპყვნენ მათ სოლიდარობის ნიშნად.³⁹⁵ შინაგან საქმეთა და იუსტიციის სამინისტროების სპეციალური დანიშნულების რაზმებმა ჩაატარეს სპეციალური ოპერაცია არეულობისთვის ბოლოს მოღების მიზნით, რასაც შედეგად მოჰყვა 29 პატიმრის და სპეციალური დანიშნულების რაზმის სამი წევრის³⁹⁶ დაშავება და ერთი პატიმრის სიკვდილი ქუთაისის კლინიკურ საავადმყოფოში თავის არემო ბლავკი საგნით მიყენებული ტრავმის შედეგად.³⁹⁷ ომბუდსმენის სამსახურის განცხადებით, სპეცრაზმელები ცემდნენ ყველას ციხის ტერიტორიაზე, მიუხედავად იმისა, იღებდა თუ არა პატიმარი მონაწილეობას არეულობაში.³⁹⁸

მომდევნო დღეებში დამატებითი პატიმრების ქუთაისის მე-2 საპრობილეში ბადრაგირებისას და ბადრაგირების შემდეგ სპეცრაზმებმა კვლავ გამოიყენეს ძალა პატიმრების წინააღმდეგ.³⁹⁹ რის შედეგადაც „დაკავებულთა დიდ ნაწილს აღენიშნებოდა სხვადასხვა სიმძიმის ჭრილობები.“⁴⁰⁰ შინაგან საქმეთა სამინისტროს კონსტიტუციური უსაფრთხოების დაცვის დეპარტამენტის

³⁹³ სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“, ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე 2006 წლის 19 მაისს წარმოთქმული სიტყვა. იხ. ასევე „არეულობა ქუთაისის ციხეში“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 21 დეკემბერი, <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=11384> (მოძიებულია 2006 წლის 25 მარტს).

³⁹⁴ „არეულობისას თბილისის ციხეში პატიმრები დაიღუპნენ“, *Civil Georgia*, 2006 წლის 27 მარტი. გათბობისა და წყლის მიწოდება აღდგა ერთი დღის შემდეგ.

³⁹⁵ ქუთაისის 1-ლი საპრობილის დახურვა და პატიმრების ქუთაისის მე-2 საპრობილეში და სასჯელალსრულების სხვა დაწესებულებებში გადაყვანა, როგორც ჩანს, იყო კანონიერი ქურდების ავტორიტეტის აღმოფხვრის გეგმის ერთი ნაწილი – მათ გადაიყვანდნენ ახალ საპრობილეში, რომელსაც აბსოლუტურად აკონტროლებს ციხის ადმინისტრაცია და სადაც პატიმრები ვეღარ მიიღებდნენ კონტაბანდას და შეზღუდული ექნებოდათ ერთმანეთთან კავშირი. ომბუდსმენის მიერ ქუთაისის მე-2 საპრობილის მონახულების დროს ზოგიერთმა პატიმარმა განაცხადა: „გვიხარია, რომ ბოლოს და ბოლოს გაეთვისეფლდით კრიმინალური ავტორიტეტების ზეგავლენისგან.“ „საქართველოს ომბუდსმენი თელის, რომ წესრიგის დამყარება სასჯელალსრულების სისტემაში მთავრობის ვალია“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი, 2005 წლის 26 დეკემბერი.

³⁹⁶ იქვე, აგრეთვე „ომბუდსმენის რეგიონული წარმომადგენლები ამოწმებენ ციხეებს“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი, 2006 წლის 11 იანვარი.

³⁹⁷ მალხაზ სიჭინავა, დაბადებული 1978 წელს, გარდაიცვალა 2005 წლის 24 დეკემბერს. „გოჩა მეგრელიშვილის, ქუთაისის შკატრი რეჟიმის დაწესებულების და მე-2 იზოლაციის დირექტორის, წერილი ირაკლი ბერძულის, სასჯელალსრულების დეპარტამენტის სპეციალური დანაყოფის უფროსისადმი.“ „Human Rights Watch“-ის მიერ მოთხოვნილი ინფორმაცია პატიმრობისას სიკვდილიანობის შესახებ. წერილი ინახება „Human Rights Watch“-ის მასალებში.

³⁹⁸ სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“, ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე 2006 წლის 19 მაისს წარმოთქმული სიტყვა.

³⁹⁹ „ომბუდსმენის რეგიონული წარმომადგენლები ამოწმებენ ციხეებს“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი.

⁴⁰⁰ სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“, ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე 2006 წლის 19 მაისს წარმოთქმული სიტყვა. იუსტიციის სამინისტროს სპეციალური დანიშნულების რაზმებისაგან განსხვავებით, რომლებიც გაწვრთნილი არიან ციხეებში ოპერაციების ჩასატარებლად, შინაგან საქმეთა სამინისტროს კონსტიტუციური დაცვის დეპარტამენტის სპეციალური დანიშნულების რაზმები „პასუხს აგებენ დამნაშავეების ნეიტრალიზებაზე, ტერიორიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაზე და ა.შ.“ და არ არიან გაწვრთნილები ციხეებში ჩასატარებელი ოპერაციებისთვის. სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“.

სპეციალური დანიშნულების რაზმები საგანგებოდ გამოიძახეს პატიმართა ბადრაგირებაში დახმარების მიზნით.⁴⁰¹ ციხის დირექტორის მოადგილის, შმაგი ფანჯავიძის, სიტყვებით, „სპეცრაზმელებს პატიმრები სხვადასხვა ციხეებიდან გადმოყავდათ ამ ციხეში. ეს არ არის ტიპური ღონისძიება, მაგრამ გადმოსაყვანი ხალხის რაოდენობის გათვალისწინების შემდეგ ჩვენ მათ დახმარება ვთხოვეთ.“⁴⁰² პატიმრებმა ასევე მოუთხრეს “Human Rights Watch”-ს, რომ მათ 2006 წლის 26 იანვარსა და 26 თებერვალს ჩატარებული სპეციალური ოპერაციის დროსაც სცემეს. შეურაცხყოფის სამიზნეები განსაკუთრებით ახლად ჩამოყვანილი პატიმრები გახდნენ. ერთ-ერთმა პატიმარმა განაცხადა:

„როცა დეკემბერში მოგვიყვანეს ქუთაისის მე-2 საპრობილეში, აქ საშინლად ციოდა. არ გვინდოდა აქ ყოფნა. ზოგიერთმა პატიმარმა დაიწყო ხმაური. მოვიდნენ სპეციალური დანიშნულების რაზმელები და გვცემეს. არც ვიცი, რამდენი იყვნენ. ყველა ღერეფანში გაგვრეკეს და გვცემეს. მე ხელკეტს მირტყამდნენ თავში, თირკმელებში, ფეხებში... მას შემდეგ ეს რეგულარულად ხდებოდა ერთი თვის ან თვენახევრის განმავლობაში. სპეციალური დანიშნულების რაზმელები გვცემდნენ. ბოლო სამი თვის განმავლობაში მდგომარეობა მეტ-ნაკლებად გამოსწორდა. ჩემს საკანში არავინ უცემიათ“.⁴⁰³

მეორე პატიმარმა აღწერა 2006 წლის აპრილში მისი ცემის ფაქტი:

„გაყავხართ ღერეფანში, გამწკრივებენ და გცემენ მანამ, სანამ გაუძლებ. მათ ელექტროშოკიანი ხელკეტები აქვთ. ისინი არა მარტო ნიღბებს ატარებენ, ზოგიერთს ჩაფხუტიც კი ახურავს. საკანში შემოდინ რაღაც ფურცლით ხელში, ვითომ და აქვთ ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ ვიღაცას უნდა გაქცევა ან რაიმე ამდაგვარი. ამას სისტემატურად აკეთებენ, ერთ ჯერზე ერთი საკანი, რიგ-რიგობით, ყოველგვარი ლაპარაკის გარეშე. გაყავხართ საკნიდან, დაგამუშავებენ და დაგაბრუნებენ. შემდეგ მეორე გაყავთ. გახდილები. დიახ, ჩვენ შიშვლები ვიყავით“.⁴⁰⁴

აი, რა მოუთხრო კიდევ ერთმა პატიმარმა “Human Rights Watch”-ს:

⁴⁰¹ სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელადსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“, ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე 2006 წლის 19 მაისს წარმოთქმული სიტყვა.

⁴⁰² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ შმაგი ფანჯავიძესთან, ქუთაისის მე-2 საპრობილის დირექტორის მოადგილე, 2006 წლის 20 მაისი.

⁴⁰³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

⁴⁰⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

„როცა ისინი მოდიან მოულოდნელი შემოწმებისთვის, რეიდზე, მოდიან ხელკეტებით და ნიღბებით ღამე და გაიძულებენ გაიხადო. ყველას სცემენ ციხეში შემოსვლის პირველივე ღამეს. მე კიდევ შემომრჩა სისხლჩაქცევა რამდენიმე თვის წინანდელი ცემისგან. როცა მოდიან, ალებენ კარს, გვიბრძანებენ გახდას და გაყვავართ დერეფანში. გვისვამენ რაღაც კითხვებს და თუ არ მოეწონებათ პასუხი, გვცემენ. გვეკითხებიან, რისთვის ვზივართ. მე ჰერონისთვის ვზივარ. ამისათვის მცემეს. მკლავზე სვირინგი მაქვს. ამისათვისაც მცემეს. თუ არ გაიხდი საცვალს, ამისთვისაც გვცემენ. ეს მათი ჩვეულებრივი სტილია. აკეთებენ ამას და იციან, რომ არავითარი პრობლემა არ ექნებათ ჩვენი მხრიდან“.⁴⁰⁵

დეკემბრის ინციდენტის შემდეგ ერთ კვირაზე მეტი ხნის განმავლობაში ადვოკატებს არ უშვებდნენ თავიანთ კლიენტებთან ქუთაისის მე-2 საპრობილეში. პატიმრები ვერ იღებდნენ ამანათებს – ეს იყო სასჯელი არეულობაში მონაწილეობისთვის.⁴⁰⁶ ქუთაისის ინციდენტების შემდეგ სასჯელალსრულების სისტემის ათასობით პატიმარმა გამოაცხადა შიმშილობა დაახლოებით ცხრა დღის განმავლობაში. ზოგიერთ სტატიაში ეს აქცია აღიწერებოდა, როგორც პროტესტი უდიერი მოპყრობის და პატიმრობის ცუდი პირობების წინააღმდეგ.⁴⁰⁷ როგორც ზოგიერთმა პატიმარმა საქართველოს ომბუდსმენის სამსახურს მოახსენა, კანონიერმა ქურდებმა და მათმა მხარდამჭერებმა ისინი აიძულეს, ეშიმშილათ.⁴⁰⁸ იუსტიციის სამინისტრომ ჩაატარა გამოძიება არეულობის დაგეგმვასთან დაკავშირებით და რამდენიმე პატიმარს ბრალდება წაუყენა. საქმე ამჟამად სასამართლოში განიხილება. მიუხედავად ამისა, არც იუსტიციის სამინისტროს და არც გენერალურ პროკურატურას არ აღუძრავთ საქმე სამართალდამცავი სტრუქტურების მიერ ძალის გამოყენებასთან ან ძალხაზ სიჭინავას დალუპვასთან დაკავშირებით.⁴⁰⁹

ამ პერიოდის განმავლობაში ასევე ადგილი ჰქონდა ძალის გამოყენების შემთხვევებს ბათუმისა და რუსთავის ციხეებში. 2006 წლის 24 იანვარს ბათუმის ციხეში ადმინისტრაციამ პატიმრების ჩხრეკა ჩაატარა და აიძულა

⁴⁰⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), ქუთაისის მე-2 საპრობილე, 2006 წლის 20 მაისი.

⁴⁰⁶ „საქართველოს ომბუდსმენი აგრძელებს ციხეების მონიტორინგს“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი, 2006 წლის 3 იანვარი; სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“, ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე 2006 წლის 19 მაისს წარმოთქმული სიტყვა.

⁴⁰⁷ მაგალითად, შორენა კოწოწაშვილი, „შვიდი ათასი პატიმრის სიცოცხლე საფრთხის ქვეშაა“ „ახალი თაობა“ № 2, 2006 წლის 1 აპრილი.

⁴⁰⁸ სოზარ სუბარი, საქართველოს სახალხო დამცველი (ომბუდსმენი), „სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული პრობლემები და მონიტორინგის შედეგები“, ადამიანის უფლებათა დაცვის საპარლამენტო კომიტეტის წინაშე 2006 წლის 19 მაისს წარმოთქმული სიტყვა; „საქართველოს ომბუდსმენი შეხვდა პატიმრების ნათესავებს“, საქართველოს ომბუდსმენი, პრესრელიზი, 2006 წლის 4 იანვარი.

⁴⁰⁹ “Human Rights Watch”-ის კომუნიკაცია ელ. ფოსტით თეა ჯალიაშვილთან, ინფორმაციისა და პოლიტიკის დეპარტამენტი, ომბუდსმენის სამსახური, 2006 წლის 21 ივლისი. ინფორმაციისთვის, რომელიც დაკავშირებულია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მოთხოვნასთან, გამოძიებული იქნეს ძალის გამოყენების შედეგად სიკვდილის ნებისმიერი შემთხვევა, და მთავრობის განსაკუთრებულ ვალდებულებასთან. უზრუნველყოს პატიმრობაში სიკვდილის ნებისმიერი შემთხვევის ადეკვატური ახსნა-განმარტება, იხ. ზემოთ „მე-5 საპრობილეში 27 მარტის ინციდენტის გამოძიება“. იხ. აგრეთვე 381-ე სქოლიო, რომელიც ეხება მე-3 მუხლის მოთხოვნას ეფექტურ გამოძიებასთან დაკავშირებით.

ისინი, რამდენიმე საათის განმავლობაში მდგარიყვნენ გარეთ ძალიან ცივ და თოვლიან ამინდში. მათ არც შესაბამისად ჩაცმის საშუალება მისცეს. პატიმრების წინააღმდეგ გამოყენებული იყო ძალა და შეურაცხმყოფელი გამოთქმები. 29 იანვარს სპეციალური დანიშნულების რაზმი და პატიმრები შეეჯახნენ ერთმანეთს რუსთავის მე-2 საპყრობილეში, რასაც შედეგად მოჰყვა ერთი პატიმრის და ერთი სპეცრაზმელის დაშავება.⁴¹⁰

პატიმრების წინააღმდეგ ძალის გამოყენება თბილისის მე-7 საპყრობილეში
ხელისუფლებამ თბილისის მე-7 საპყრობილე გამოყო კანონიერი ქურდების დასაკავებლად. მათ შორის არიან ადრე სხვა საპყრობილეებში მოთავსებული და ახლად დაპატიმრებული ქურდები. ამ საპყრობილეში ასევე მოთავსებულია პოლიტიკურ დანაშაულში ბრალდებული ზოგიერთი პატიმარი.⁴¹¹ მე-7 საპყრობილის პატიმრები აცხადებენ, რომ დეკემბრის აქეთ მათ ხშირად სცემენ და დამამცირებლად ეპყრობიან, რაც, ჩვეულებრივ, ხორციელდება საკნების ყოველდღიური ჩხრეკისას. ჩხრეკისას პატიმრები გაჰყავთ ციხის დერეფანში, აყენებენ პირით კედლისკენ და აიძულებენ რამდენჯერმე გახდა-ჩაცმას სავარაუდოდ კონტრაბანდის აღმოჩენის მიზნით. პატიმრების გადმოცემით, მათ ამ დროსაც სცემენ. “Human Rights Watch”-ის აზრით, თუ გავითვალისწინებთ ცემის სიხშირესა და სისასტიკეს, ღირსების შელახვას, პატიმრობის საშინელ პირობებთან და უფლებების ფართოდ გავრცელებულ შეზღუდვასთან ერთად, შეიძლება ითქვას, რომ პატიმრების მიმართ მოპყრობა მე-7 საპყრობილეში წამებას უტოლდება.

პატიმრებმა “Human Rights Watch”-ს აღუწერეს ინსპექტირების პროცესი და ამ პროცესში მათ მიმართ მოპყრობის ფორმა. „ინსპექტირებისას პირით კედლისკენ გვაყენებენ და ხელებს თავს ზემოთ კედელზე გვაყრდნობინებენ. ხშირად გვცემენ. თუმცა მე ყოველდღე არ მცემენ, არიან პატიმრები, რომლებსაც ყოველდღე უწევთ ეს,“ - თქვა ერთ-ერთმა პატიმარმა.⁴¹² მეორემ განაცხადა: „თუ ჩხრეკისას ჩნდება რაიმე პრობლემა, მაშინ მცემენ. გვაიძულებენ, რამდენჯერმე გავიხადოთ და ჩავიცვათ. ეს შეიძლება დღეში ხუთჯერ, ხან ათჯერაც მოხდეს.“⁴¹³ კიდევ ერთმა კი მორჩილად თქვა: „ბოლოს მე სერიოზულად (და არა რამდენიმეჯერ წამორტყმით) მცემეს 20 დღის წინ. ზედამხედველებმა მითხრეს: „გაიხადე ტანსაცმელი, ჩაიკუზე. კარგი, ადექი, ჩაიცვი.“ შემდეგ ისევ: „გაიხადე, ჩაიკუზე“ და ა.შ. ისევ და ისევ. ბოლოს

⁴¹⁰ „პატიმარი და პოლიციელი დაშავდნენ არეულობისას ციხეში“, *Civil Georgia*, თბილისი, 2006 წლის 30 იანვარი.

⁴¹¹ მაგალითად, ვლადიმერ არუთუნიანი, რომელსაც მისჯილი აქვს საზღვარგარეთ პატიმრობა 2005 წლის მაისში აშშ-ს პრეზიდენტის, ჯორჯ ბუშის, მკვლელობის მცდელობისთვის, მოთავსებულია მე-7 საპყრობილის იზოლირებულ საკანში. პოლიციელები, რომლებსაც ბრალად ედებათ სანდრო გირგვლიანის, გაერთიანებული ქართული ბანკის საერთაშორისო ურთიერთობების დეპარტამენტის უფროსის, 2006 წლის თებერვალში მკვლელობა ძალიან წინააღმდეგობრივ გარემოებებში, სასამართლოს მოლოდინში ასევე მოთავსებული არიან თბილისის მე-7 საპყრობილეში. ამ საქმეზე ინფორმაციის მისაღებად იხ. პოლ რიმფლი, „საქართველო: მკვლელობის შემთხვევასთან დაკავშირებით გამოტანილი ვერდიქტი წინააღმდეგობრივია,“ *EurasiaNet*, 2006 წლის 7 ივლისი.

⁴¹² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპყრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁴¹³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპყრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

ვუთხარი, თუ გინდათ ჩემი ცემა, მცემთ-მეთქი. მათ უბრალოდ ჩვენი ღამეცირება და პროვოკაციის გამოწვევა უნდათ. გვცემენ, როცა კი გაუხარდებით. არა აქვს მნიშვნელობა, თქვენთან ვილაპარაკებთ თუ არა.“⁴¹⁴

პატიმრების სიტყვებით, მათ განსაკუთრებით სასტიკი მოპყრობა განიცადეს რამდენიმე თვის წინ. ერთმა თქვა: „სამი თვეა, აქ ვარ და ყოველდღე მცემენ. ხელკეტებს მირტყამენ. ბოლო ორი თვის მანძილზე არ ვუცემივარ. სიამოვნებით გვცემდნენ ყველას დღეში ორჯერ ან სამჯერაც კი.“⁴¹⁵ მეორემ “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო: „ადრე უარესად ვიყავი. ამ თვეში არა მიშავს. ადრე ყოველდღე მცემდნენ. კინალამ მოგკვდი. ცემის ხმები მეზობელი საკნიდანაც ყოველ დღით ისმის.“⁴¹⁶ მან განაგრძო: „ორი თვის წინ გამიყვანეს ამ საკნიდან და სასტიკად მცემეს. ისინი ნიღბებში იყვნენ. არ ვიცი, რატომ. მათ არაფერი უთქვამთ, უბრალოდ მირტყამდნენ. ათნი იყვნენ. მერე ექიმის კაბინეტში ამიყვანეს. მე უკვე დაკარგული მქონდა გონება.“⁴¹⁷ ერთ-ერთმა ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს განუცხადა, რომ მის კლიენტს რეგლარულად სცემდნენ. კლიენტს ადვოკატისთვის უთქვამს: „მე-7 საპრობილეში ღამით მცემდნენ ხოლმე. ზოგჯერ ჩემსავე საკანში. თებერვალში ორი კვირის განმავლობაში ყოველდღე მირტყამდნენ.“⁴¹⁸

როგორც სხვებმა განაცხადეს, ელემენტარულ თხოვნებს ციხის საპრობილის თანამშრომელთა საპასუხო მოქმედებები მოჰყვება ხოლმე. „თუ მოითხოვ წამალს, ადვოკატს, აუცილებლად გცემენ,“ - უთხრა ერთმა დაკავებულმა “Human Rights Watch”-ს.⁴¹⁹ ერთ-ერთმა ადვოკატმა იგივე განაცხადა. მისი კლიენტის სიტყვებით, „ძალიან ხშირად გვცემენ. ეს ხდება ყოველდღე ან დღეგამოშვებით გარკვეული პერიოდების განმავლობაში. ამის საფუძველი ნებისმიერი რამ შეიძლება იყოს. შეიძლება ვიღაც ავად განდეს და ითხოვოს ექიმის დახმარება, ან ვინმემ მოითხოვოს წამალი – ყველაფერი ეს შეიძლება ცემის საბაბი გახდეს.“⁴²⁰ მეორე ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს უთხრა, რომ მისი ერთ-ერთი კლიენტის სიტყვებით, „პატიმრები ითხოვენ ექიმს ან წამლებს და ზედამხედველებისგან პასუხად იღებენ: „მე ვარ შენი ექიმი, შენი წამალიც მე ვარ,“ - და სცემენ მათ.“⁴²¹

⁴¹⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁴¹⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁴¹⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁴¹⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁴¹⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

⁴¹⁹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ პატიმართან (ანონიმურობა დაცულია), თბილისის მე-7 საპრობილე, 2006 წლის 19 მაისი.

⁴²⁰ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

⁴²¹ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გელა ნიკოლაიშვილთან, თბილისი, 2006 წლის 23 მაისი.

როგორც ადვოკატები აცხადებენ, მათ უნახავთ ამგვარი მოპყრობის ნაკვალევი თავიანთ კლიენტებთან მე-7 საყრობილეში შეხვედრისას. „ერთ ჩემს კლიენტზე ვნახე სერიოზული ნაკვალევი ყურის არეში. ეს იყო რაღაც მუქი ყვითელი წრე. ვფიქრობ, რომ ეს სისხლჩაქცევა იყო.“⁴²² მეორე ადვოკატმაც დაადასტურა: „მე შევამოწმე ჩემი კლიენტები. ერთის სხეულზე დიდი სისხლჩაქცევები აღმოვაჩინე.“⁴²³ მისი სიტყვებით, ერთხელ მასთან შეხვედრაზე ნაცემი პატიმარი მოიყვანეს. მან ასე აღუწერა ინციდენტი “Human Rights Watch”-ს:

„ჩემს თვალწინ სცემეს მე-7 საყრობილეში. შევედი შენობაში და ყვირილის ხმა მომესმა. ეს მოხდა 15 იანვარს. მათ პატიმარი ჩემთან შესახვედრად უნდა მოეყვანათ. ის ღერეფანში იყო. ციხის ორი ნიღბიანი თანამშრომელი სცემდა მას. საქმე ის არის, რომ პატიმრის ადვოკატთან მიყვანამდე მას ჩხრეკენ და ახდევინებენ ტანსაცმელს. პატიმარი აბსოლუტურად შიშველია. ეს დამამცირებელია. შეხვედრის შემდეგ მას კვლავ ახდევინებენ ტანსაცმელს. ჩემმა კლიენტმა პროტესტი გამოთქვა გაშიშვლებასთან დაკავშირებით და იმიტომაც მოხვდა ამდენი მუშტი.“⁴²⁴

ციხის თანამშრომლებისა და სპეციალური დანიშნულების რაზმების წევრთა დაუსჯელობა პატიმართა უფლებების დარღვევისთვის

მრავალი დაბრკოლება არსებობს პატიმრების მიმართ შეურაცხყოფელი მოქმედების ეფექტური გამოძიებისა და დარღვევათა ჩამდენების სამართალში მიცემისთვის; ამ დაბრკოლებებს შორის არის საპატიმროთა ადამინისტრაციის უშუალო ჩარევა და ის ფაქტი, რომ ციხის თანამშრომლები და სპეციალური დანიშნულების რაზმების წევრები არ ატარებენ საიდენტიფიკაციო ნიშნებს. ადვოკატებმა სცადეს სამართლებრივი საშუალებების გამოყენება, რათა დახმარებოდნენ მე-7 საყრობილეში მოთავსებულ თავიანთ კლიენტებს, რომლებიც ცუდი მოპყრობის მსხვერპლნი გახდნენ. ერთ-ერთმა ადვოკატმა “Human Rights Watch”-ს მოუთხრო: „მე შევიტანე საჩივარი და მოვითხოვე გამოძიება. ამის შემდეგ ჩატარდა რაღაც ჩხრეკის მაგვარი, ხოლო შემდეგ ჩემმა კლიენტებმა მითხრეს, რომ ციხის ადმინისტრაციის რომელიღაც წარმომადგენელს გაუფრთხილება ისინი: „თუ ვინმეს ეტყვით რაიმეს, უარესი დაგემართება.“ საქმე ჩემი კლიენტების სახელით აღვძარი – ფაქტი არ დადასტურდა. მივიღე პასუხი: „ჩვენ შევამოწმეთ და პატიმრებს არა აქვთ არავითარი პრეტენზია ციხის ადმინისტრაციის მიმართ.“ სხვა პატიმრებმა მოითხოვეს სასამართლო ექსპერტიზა. ერთ-ერთი სასამართლო ექსპერტი არ შეუშვეს ციხეში. ვერც ერთმა ადვოკატმა ვერ მოახერხა სასამართლო

⁴²² “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

⁴²³ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ლალი აფციაურთან, თბილისი, 2006 წლის 17 მაისი.

⁴²⁴ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ლალი აფციაურთან, თბილისი, 2006 წლის 17 მაისი.

ექსპერტიზის ჩატარების ნებართვის მიღება, მიუხედავად მოთხოვნისა.⁴²⁵ მეორე ადვოკატმაც იგივე დაადასტურა: „ვითხოვდი სასამართლო ექსპერტიზას, მაგრამ ექსპერტებს არ უშვებენ ციხეში.“⁴²⁶

მნიშვნელოვან ბარიერს ზემოთ აღწერილი შეურაცხყოფელი ქმედებების გამოძიებისთვის ქმნის სპეცრაზმელებში ვიზუალური ამოსაცნობი ნიშნების უქონლობა, რაც შეუძლებელს ხდის დარღვევის ჩამდენის დადგენას. 2005 წლის დეკემბრიდან ზედამხედველობას თბილისის მე-7 საპრობილში ძირითადად სპეცრაზმელები ახორციელებენ. როგორც წესი, სპეციალური დანიშნულების რაზმის წევრები ატარებენ ნიღბებს და ფორმებზე არა აქვთ დატანილი არც გვარები და არც ამოსაცნობი ნომრები. სპეცრაზმელების ვინაობა ისეა გასაიდუმლოებული, რომ მთავრობის წარმომადგენლებიც კი საგანგებოდ აღნიშნავენ მათ აბსოლუტურ ანონიმურობას. მე-5 საპრობილის ღირექტორმა, რომელიც მონაწილეობას იღებდა 27 მარტის მოვლენებში, განუცხადა “Human Rights Watch”-ს: „ოპერაციაში მონაწილეობას იღებდნენ სხვადასხვა ორგანოების სპეციალური დანიშნულების რაზმები. ყველას ნიღაბი ეკეთა. შეუძლებელი იყო დადგენა, რომელ ორგანოს ეკუთვნოდნენ ისინი.“⁴²⁷ მისმა მოადგილემ, რომელიც ასევე იღებდა მონაწილეობას ოპერაციაში, გვითხრა: „სპეციალური დანიშნულების რაზმების ყველა წევრს ერთნაირი ფორმა აცვია და ნიღაბი უკეთია. მე ვერ ვიტყვი, რომელ უწყებას ეკუთვნიან ისინი.“⁴²⁸ კანონი არ მოითხოვს არც სპეცრაზმელებისგან და არც ციხის ჩვეულებრივი დაცვისგან ამოსაცნობი ნიშნების ტარებას.⁴²⁹

საპატიმროებში გამოძიების წარმოების და შეურაცხყოფელი ქმედებებისთვის სამართალში მიცემის სირთულე უფრო ფართო პრობლემის ნაწილს წარმოადგენს. ეს პრობლემა სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლების, კერძოდ, პოლიციელების მიერ ჩადენილი სავარაუდო დანაშაულების დაუსჯელობაა, აღნიშნავენ “Human Rights Watch”-ი, „საერთაშორისო ამნისტია“ და სხვა ორგანიზაციები.⁴³⁰ საქართველოს

⁴²⁵ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ეკა ბესელიასთან, თბილისი, 2006 წლის 16 მაისი.

⁴²⁶ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ ლალი აფციაურთან, თბილისი, 2006 წლის 17 მაისი.

⁴²⁷ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ გიორგი ფოლოდაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის უფროსი, 2006 წლის 16 მაისი.

⁴²⁸ “Human Rights Watch”-ის ინტერვიუ სტეფანე ოზაშვილთან, თბილისის მე-5 საპრობილის უფროსის მოადგილე, 2006 წლის 16 მაისი.

⁴²⁹ ციხის დაცვის ფორმისთან დაკავშირებით: „სამსახურებრივი მოვალეობების შესრულებისას მოსამსახურე ატარებს სამსახურებრივ ფორმას; მოსამსახურის სამსახურებრივი ფორმის ატრიალუტიკას ამტკიცებს საქართველოს პრეზიდენტი.“ საქართველოს კანონი პატიმრობის შესახებ, 2006 წლის 1 ივნისის შესწორებებით, მე-14 მუხლის 1-ლი და მე-2 პუნქტები.

⁴³⁰ იხ. “Human Rights Watch”-ი, „საქართველო: წამების გაურკვეველი რეფორმა,” “Human Rights Watch”-ის ბრიფინგი, 2005 წლის 12 აპრილი, <http://hrw.org/backgrounder/eca/georgia0405/>; „რეფორმის დღის წესრიგი: ადამიანის უფლებათა დაცვის პრიორიტეტები ქართული რეკლუციის შემდეგ,” “Human Rights Watch”-ის ბრიფინგი, 2004 წლის 24 თებერვალი, <http://hrw.org/english/docs/2004/02/24/georgi7650.htm> და „საერთაშორისო ამნისტია”, „წამება და ცუდად მოპყრობა. კვლავ პრობლემაა 'ვარდების რევოლუციის' შემდეგ,” AI ინდექსი: 56/001/2005, 2005 წლის 23 ნოემბერი, <http://web.amnesty.org/library/index/engneur560012005>. გენერალური პროკურატურის მიერ 2006 წლის მაისში “Human Rights Watch”-ისთვის მოწოდებული

ხელისუფლება ხშირად არ აღიარებდა ამ კრიტიკას, ხოლო პრეზიდენტი სააკაშვილი იქამდე მივიდა, რომ არასწორი განცხადება გააკეთა, თითქოსდა “Human Rights Watch”-ი აღარ მიიხრევა წამებას ან დაუსჯელობას პრობლემად საქართველოში. 2005 წლის ნოემბრის გამოსვლაში პრეზიდენტმა განაცხადა: „საქართველოში იყო შექმნილი სტერეოტიპი, რომ აქ ხალხს აწამებენ, მაგრამ დღეს უკვე არსებობს „საერთაშორისო ამნისტიისა“ და “Human Rights Watch”-ის გამოკვლევები, რომლებშიც ნათქვამია, რომ საქართველოში წამების არც ერთი ფაქტი აღარ ფიქსირდება.“⁴³¹ 2006 წლის მაისში საქართველოში არსებული მდგომარეობის განხილვის დროს გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტმა რამდენჯერმე გამოთქვა თავისი აზრი დაუსჯელობის არსებულ პრობლემაზე: „კომიტეტი შემოფოტებულია იმის გამო, რომ, სერიოზული საკანონმდებლო რეფორმების მიუხედავად, წევრ სახელმწიფოში კვლავაც არსებობს დაუსჯელობა და დაშინება, კერძოდ, სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ გადამეტებული ძალის, მათ შორის წამებისა და ცუდად მოპყრობის სხვა ფორმების გამოყენებასთან დაკავშირებით, განსაკუთრებით დაპატიმრებამდე და დაპატიმრების პროცესში, ციხეებში მომხდარი არეულობებისას და ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ ბრძოლის პროცესში.“⁴³² კომიტეტმა ასევე გამოხატა თავისი შემოფოტება „სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლებზე სავარაუდო წამების და სხვა სასტიკი და არაადამიანური თუ ღირსების შემლახველი მოპყრობისთვის მსჯავრდებულებისა და დისციპლინარული ზომების შედარებით დაბალი მაჩვენებლის გამო, ისევე, როგორც ამგვარი შემთხვევების შესახებ საზოგადოებაში ინფორმაციის

ინფორმაციის თანახმად, 2004-2005 წლებში გენერალურმა პროკურატურამ წამოიწყო სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ ჩადენილი წამებისა და ცუდად მოპყრობის სავარაუდო დანაშაულის 156 შემთხვევის გამოძიება. სასამართლო გადაწყვეტილება მიღებული იქნა მხოლოდ 23 საქმეზე. პირველი განაჩენი სამართალდამცავი ორგანოს თანამშრომლის მიმართ, რომელიც დაკავშირებული იყო პატიმრის წამებასა და ცუდად მოპყრობასთან, გამოტანილი იქნა 2005 წლის ნოემბერში. ამჟამად სამართალდამცავი ორგანოს 14 თანამშრომელი იხდის სასჯელს წამებასთან დაკავშირებული დანაშაულისთვის. საქართველოს გენერალური პროკურატურა, „ანგარიში საქართველოში ადამიანის უფლებების შესახებ; წამება და ცუდად მოპყრობა, რელიგიის თავისუფლება და ტრეფიკინგი“.

⁴³¹ „საქართველოს პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა საერთაშორისო ფორუმში „ევროპის გათავისუფლების ახალი ტალღა, დემოკრატია და ტრანსფორმაცია“ გახსნა.“ 2005 წლის 22 ნოემბერი, <http://www.president.gov.ge/?!E&m=0&sm=3&id=1037> (მოძიებულია 2006 წლის 6 მარტს).

⁴³² კომიტეტის რეკომენდაცია: „სახელმწიფომ უფრო მეტი პრიორიტეტი უნდა მიანიჭოს ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებით ცოდნის გავრცელებას და უზრუნველყოს ნულოვანი ტოლერანტობის პოლიტიკის შემუშავება და განხორციელება პოლიციის იერარქიის ყველა დონეზე და ასევე სასჯელადსრულების დაწესებულებების თანამშრომლებს შორის. ამგვარი პოლიტიკა გამოავლენს პრობლემებს, ჩამოაყალიბებს ქცევის კოდექსს ყველა თანამშრომლისთვის, მათ შორის, ორგანიზებული დანაშაულის წინააღმდეგ მებრძოლებისთვის, და დაამკვიდრებს რეგულარულ მონიტორინგს დამოუკიდებელი მაკონტროლებელი ორგანოს მხრიდან.“ გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წევრი სახელმწიფოების მიერ კონვენციის მე-19 მუხლის შესაბამისად წარმოღვენილი ანგარიშების განხილვა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დასკვნები და რეკომენდაციები, საქართველოს რესპუბლიკა,“ მე-9 პუნქტი.

ნაკლებობა,⁴³³ და მიუთითა განსაკუთრებულ პრობლემაზე – სპეციალური დანიშნულების რაზმების წევრთა ამოცნობის შეუძლებლობაზე.⁴³⁴

2005 წლის შუა პერიოდში ხელისუფლებამ განახორციელა საკანონმდებლო რეფორმები, როგორც ჩანს, საერთაშორისო კრიტიკის საპასუხოდ და წამებისა და დაუსჯელობის საწინააღმდეგო ზომების მისაღებად. ამ რეფორმებში შედიოდა მონიტორინგის სისტემა პოლიციის განყოფილებებისთვის ომბუდსმენის სამსახურის ფარგლებში, მოთხოვნა, რომ პოლიციის თანამშრომლებმა ატარონ საიდენტიფიკაციო ნიშნები და მოთხოვნა, რომ საპროცესო გარიგების დამტკიცებამდე სასამართლო დარწმუნდეს, რომ შეთანხმება მიღწეულია საკუთარი ნებით, ძალადობის და ძალდატანების გარეშე, და რომ პოლიციის ან სხვა სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ ბრალდებულის მიმართ არ ყოფილა გამოყენებული წამება, არაადამიანური ან ღირსების შეძლახველი მოპყრობა. მიუხედავად ამისა, ადვოკატები და არასამთავრობო ორგანიზაციები აცხადებენ, რომ გამოძიების ხარისხი კვლავაც დაბალია. ლევან რამიშვილის („თავისუფლების ინსტიტუტი“) სიტყვებით: „რაც შეეხება სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა საქმეების გამოძიებას და მათ დასჯას, ზოგჯერ მათ მსჯავრს სდებენ, მაგრამ უფრო ხშირად პროკურატურა აცხადებს, რომ წარმოებს გამოძიება, და ეს გამოძიება განუსაზღვრელი დროის განმავლობაში მიმდინარეობს.“⁴³⁵ 2006 წლის დასაწყისში საქართველოს სასჯელაღსრულების დაწესებულებებში სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მიერ გამოწვეული სიკვდილის, დაშავების და სხვა ცუდად მოპყრობისა და შესაძლო წამების შემთხვევების გამოძიების ნაკლებობა ასევე მიგვითითებს, რომ ხელისუფლება სრულად არ კისრულობს ვალდებულებას მსხვერპლთა რეაბილიტაციისა და დაუსჯელობის კლიმატის აღმოფხვრის თვალსაზრისით.

⁴³³ კომიტეტის რეკომენდაცია: „მონაწილე სახელმწიფომ უნდა განავითაროს გამოძიების შესაძლებლობები, მათ შორის გენერალურ პროკურატურაში, რათა სწრაფად და საფუძვლიანად გამოიკვლიოს წამებისა და ცუდად მოპყრობის შესახებ ყველა საჩივარი; მონაცემები სასჯელებსა და დისციპლინურ ზომებზე რეგულარულად უნდა ქვეყნდებოდეს და ხელმისაწვდომი უნდა იყოს საზოგადოებისთვის.“ გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წვერი სახელმწიფოების მიერ კონვენციის მე-19 მუხლის შესაბამისად წარმოდგენილი ანგარიშების განხილვა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დასკვნები და რეკომენდაციები, საქართველოს რესპუბლიკა,“ მე-9 პუნქტი.

⁴³⁴ „კომიტეტი შემოთავაზდა პატიმრებისგან მიღებული საჩივრების დიდი რაოდენობით და ასევე ინფორმაციით იმის თაობაზე, რომ სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომლები ატარებენ ნიღბებს რეიდების დროს და არა აქვთ საიდენტიფიკაციო სამკერდე ნიშნები, რაც შეუძლებელს ხდის მათ ამოცნობას, თუ პატიმარი საჩივარს შეიტანს წამებისა თუ ცუდად მოპყრობის შესახებ. წევრმა სახელმწიფომ უნდა უზრუნველყოს, რომ სასჯელაღსრულების დაწესებულებათა ყველა თანამშრომელს და სპეციალური დანიშნულების ძალების ყველა წარმომადგენელს მუდმივად ეკეთოს საიდენტიფიკაციო სამკერდე ნიშნები, რაც მიზნად ისახავს პატიმრების დაცვას კონვენციის დარღვევად შერაცხული მოქმედებებისგან.“ გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტი, „წვერი სახელმწიფოების მიერ კონვენციის მე-19 მუხლის შესაბამისად წარმოდგენილი ანგარიშების განხილვა, წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის დასკვნები და რეკომენდაციები, საქართველოს რესპუბლიკა,“ მე-16 პუნქტი.

⁴³⁵ „Human Rights Watch“-ის ინტერვიუ ლევან რამიშვილთან, თავისუფლების ინსტიტუტის აღმასრულებელ დირექტორი, თბილისი, 2005 წლის 11 მაისი.

რეკომენდაციები

საქართველოს ხელისუფლებას

- განხორციელდეს გაერო-ს წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის რეკომენდაციები, რომლებიც მოცემულია კომიტეტის 2006 წლის 10 მაისის „დასკვნებსა და რეკომენდაციებში“.
- განხორციელდეს წამებისა და არაადამიანური თუ ღირსების შემლახველი მოპყრობის ან დასჯის საწინააღმდეგო ევროპული კომიტეტის რეკომენდაციები, რომლებიც მოცემულია საქართველოს მთავრობისთვის წარდგენილ, 2003 წლის 18-28 ნოემბრისა და 2004 წლის 7-14 მაისის ვიზიტების შემდეგ მომზადებულ ანგარიშში.
- დაუყოვნებლივ გამოქვეყნდეს საქართველოს მთავრობის პასუხი წამების საწინააღმდეგო კომიტეტის ანგარიშზე, რომელიც კომიტეტის 2003 წლის 18-28 ნოემბრისა და 2004 წლის 7-14 მაისის საქართველოში ვიზიტების შემდეგ მომზადდა.
- შესრულდეს წამების საკითხებში გაერო-ს საგანგებო მომხსენებლის 2005 წლის სექტემბრის ანგარიშში (რომელიც საქართველოში 2005 წლის მაისში მისი ვიზიტის შემდეგ გამოქვეყნდა) მოცემული რეკომენდაციები.
- აქტიურად დაინერგოს ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტის 2006 წლის 11 იანვრის № (2006) 2 რეკომენდაციის შესაბამისად გადასინჯული ევროპის პენიტენციური წესები.
- ხელისუფლების უმაღლესმა პირებმა, მათ შორის პრეზიდენტმა მიხეილ სააკაშვილმა, შინაგან საქმეთა მინისტრმა ვანო მერაბიშვილმა და იუსტიციის მინისტრმა ვია ქავთარაძემ საჯაროდ გამოაცხადონ სამართალდამცავი ორგანოების თანამშრომელთა მხრიდან წამებისა და ძალადობრივი მოპყრობისადმი სრული შეურიგებლობის პოლიტიკა.
- შეიქმნას დამოუკიდებელი საგამოძიებო უწყება თბილისის მე-5 საპრობილეში 27 მარტის ინციდენტში ძალის გადაჭარბებული გამოყენების ბრალდებების შესასწავლად. საგამოძიებო უწყება უნდა იყოს დამოუკიდებელი და აღჭურვილი უფლებამოსილებით, მოითხოვოს თანამშრომლობა ყველა იმ უწყებისგან, რომელიც ამ ინციდენტის აღმოფხვრაში მონაწილეობდა; მან, აგრეთვე, უნდა შეამოწმოს, დაგეგმილი იყო თუ არა ოპერაცია სასიკვდილო და სხვა გადამეტებული ფიზიკური ძალის მინიმუმამდე შესამცირებლად.
- მიღებული იქნეს კანონი, რომელიც დაავალდებულებს ყველა სამართალდამცავს, მათ შორის სპეცრაზმელებსა და ციხის დაცვის სამსახურის თანამშრომლებს, ეკეთოს საიდენტიფიკაციო ნიშანი; სამართალდამცავი ორგანოების ყველა თანამშრომელს მიეცეს ფორმები და შესაბამისი საიდენტიფიკაციო ნიშნები.
- უზრუნველყოფილი იქნეს სათანადო ჩანაწერების წარმოება, რათა მოხერხდეს სწრაფად დადგენა იმისა, თუ რომელი თანამშრომლები მორიგეობენ ციხეებში და რომლები მონაწილეობენ დაკითხვებში, გამოძიებასა თუ უსაფრთხოების ოპერაციებში.

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრობის შესახებ ახალი კანონი, რომელიც პარლამენტს 2006 წლის ნოემბერში წარედგინება, ითვალისწინებდეს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირის უფლებას, რეგულარულად ჰქონდეს პაემანი ოჯახის წევრებთან და ახლო მეგობრებთან; ეს ხელს შეუწყობს პატიმრის კონტაქტს გარე სამყაროსთან, როგორც ამას საერთაშორისო სტანდარტები მოითხოვს. გაუქმდეს გამოძიებლისგან, პროკურორისა თუ მოსამართლისგან ასეთ პაემანზე ნებართვის აღების ნებისმიერი მოთხოვნა.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრობის შესახებ ახალი კანონი ითვალისწინებდეს პატიმრებთან ოჯახის წევრების რეგულარულ პაემნებს, ხანგრძლივი პაემნების ჩათვლით, გარე სამყაროსთან კონტაქტის ხელშეწყობის სახელმძღვანელო პრინციპის შესაბამისად; ოჯახთან პაემნების რაოდენობა განისაზღვროს ინდივიდუალური მიდგომის და არა რეჟიმის საფუძველზე. შეზღუდვები უნდა წესდებოდეს მხოლოდ უსაფრთხოების მკაცრი მოთხოვნების არსებობის შემთხვევაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრობის შესახებ ახალი კანონი ითვალისწინებდეს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირის უფლებას, იმუშაოს, მიიღოს განათლება ან ჩაერთოს სხვა სასარგებლო საქმიანობაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრობის შესახებ ახალი კანონი ითვალისწინებდეს პატიმრის უფლებას, წარადგინოს კონფიდენციალური საჩივარი; ასევე, უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ციხის ადმინისტრაციის ყველა თანამშრომელმა იცოდეს ამ უფლების შესახებ და არ შეუშალოს ხელი ასეთი საჩივრის წარდგენას.
- ახალი ციხეების მშენებლობა არ უნდა გახდეს პატიმართა არსებული პრობლემების უგულებელყოფის მიზეზი.
- სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში შეტანილი იქნეს ცვლილებები, რათა გათვალისწინებული იყოს წინასწარი პატიმრობის სხვა ალტერნატიული აღმკვეთი ღონისძიებები. უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ გენერალურმა პროკურატურამ აღკვეთის ღონისძიების სახით წინასწარ პატიმრობას მიმართოს როგორც გამონაკლის ზომას და არა როგორც ნორმას. წინასწარი პატიმრობა უნდა გამოიყენებოდეს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც აშკარა საფრთხე ემუქრება უსაფრთხოების დაცვას და მართლმსაჯულების აღსრულებას.
- მიღებული იქნეს კანონი ციხეებში ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებით, რომელიც შესაბამისობაში იქნება ძალისა და ცეცხლსასროლი იარაღის გამოყენების შესახებ გაერო-ს ძირითად პრინციპებთან; სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის, იუსტიციის სამინისტროსა და შინაგან საქმეთა სამინისტროს ყველა თანამშრომელს ჩაუტარდეს ტრენინგი ციხეებში ძალის გამოყენებასთან დაკავშირებით.
- განსაკუთრებული ყურადღება მიექცეს ევროპის საბჭოს, სხვა საერთაშორისო ექსპერტების, ადგილობრივი არასამთავრობო ორგანიზაციებისა და ექსპერტების რეკომენდაციებს პატიმრობის შესახებ კანონში, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში, პრობაციის შესახებ კანონსა და სხვა შესაბამის კანონებში ცვლილებებთან დაკავშირებით.

- საჯაროდ ხელი შეეწყო არასამთავრობო ორგანიზაციების და ომბუდსმენის ოფისის წარმომადგენლების ციხეებში რეგულარულ ვიზიტებს იქ არსებული პირობებისა და პატიმრებისადმი მოპყრობის მონიტორინგის მიზნით.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო აღიჭურვოს საკმარისი რესურსებით, რათა 2006 წლის სექტემბერში პატიმართა ჯანმრთელობის დაცვის ფუნქციის იუსტიციის სამინისტროდან მის დაქვემდებარებაში გადასვლამ უარყოფითად არ იმოქმედოს პატიმართა სამედიცინო მომსახურებაზე.
- დახმარება გაეწიოს იუსტიციის სამინისტროსა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ბიუჯეტებს, რათა განხორციელდეს ქვემოთ ჩამოთვლილი კონკრეტული რეკომენდაციები.

გენერალურ პროკურატურას

- დაწესებული იქნეს 2006 წლის 27 მარტს სპეცრაზმის მიერ მე-5 საპრობილეში ძალის გამოყენების შედეგად შვიდი პატიმრის დაღუპვის ფაქტის გამოძიება, როგორც ამას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი მოითხოვს.
- დაწესებული იქნეს 2005 წლის 24 დეკემბერს სპეცრაზმის მიერ ქუთაისის მე-2 საპრობილეში ძალის გამოყენების შედეგად მალხაზ სირგინავას დაღუპვის ფაქტის გამოძიება, როგორც ამას ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-2 მუხლი მოითხოვს.
- დაწესებული იქნეს 2005 წლის დეკემბერსა და მომდევნო თვეებში ქუთაისის მე-2 საპრობილეში და თბილისის მე-7 საპრობილეში ცუდად მოპყრობის ბრალდებების გამოძიება, როგორც ამას ადამიანის უფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-3 მუხლი მოითხოვს.
- წინასწარი პატიმრობიდან გათავისუფლდეს მსუბუქ დანაშაულში ეჭვმიტანილი ყველა პირი და უზრუნველყოფილი იქნეს ეფექტური და ხელმისაწვდომი არასაპატიმრო ალტერნატიული აღკვეთის ღონისძიებანი სასამართლოს მომლოდინე ბრალდებულთათვის; წინასწარი პატიმრობიდან გათავისუფლებაზე უარი უნდა ითქვას ისეთი ფაქტორების ინდივიდუალური შეფასების საფუძველზე, როგორებიცაა გაქცევის რისკი, მართლმსაჯულების აღსრულებისთვის ხელის შეშლა ან საზოგადოებრივი წესრიგისა თუ უსაფრთხოებისთვის რაიმე სხვა კონკრეტული საფრთხის არსებობა. წინასწარი პატიმრობის ყველა შემთხვევა რაც შეიძლება მოკლე ვადით უნდა განისაზღვროს და მისი გადასინჯვა რეგულარულად უნდა ხდებოდეს.
- გათავისუფლდეს ყველა ბავშვი წინასწარი პატიმრობიდან და არასრულწლოვანის წინასწარი პატიმრობა მხოლოდ უკიდურესი ზომის სახით იქნეს გამოყენებული.

იუსტიციის სამინისტროს

- დაკონკრეტდეს იუსტიციის მინისტრის № 620 ბრძანებით დადგენილი მოთხოვნები პატიმართა მიერ საჩივრების შეტანის მექანიზმებთან დაკავშირებით, რათა პატიმრებისთვის უზრუნველყოფილი იქნეს სახელმწიფო

უწყებებისა და სხვა ორგანიზაციებისთვის კონფიდენციალური საჩივრის წარდგენის უფლება.

- უზრუნველყოფილი იქნეს სასჯელაღსრულებისა და პრობაციის დეპარტამენტებს შორის კოორდინაცია, რათა რეგულარულად მოხდეს პატიმრების ვადამდე პირობითი გათავისუფლება.

პენიტენციური სისტემის მონიტორინგი

- უზრუნველყოფილი იქნეს მონიტორინგის ისეთი ეროვნული სისტემის შექმნა, რომელიც დააკმაყოფილებს წამების და სხვა სასტიკი, არაადამიანური და ღირსების შემლახველი მოპყრობისა თუ დასჯის გაერო-ს კონვენციის ფაკულტატიური ოქმის მოთხოვნებს.
- უზრუნველყოფილი იქნეს მონიტორინგის კომისიების შექმნა პენიტენციური სისტემის თქვესმეტივე დაწესებულებაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს მონიტორინგის ეროვნულ უწყებაში და თითოეული პენიტენციური დაწესებულებისთვის შექმნილ მონიტორინგის კომისიებში დამკვირვებლების შერჩევის გამჭვირვალე პროცესი მკაფიოდ განსაზღვრული კრიტერიუმებით.
- ყველა დამკვირვებელს მიეცეს უფლება, ნებისმიერ დროს გაუფრთხილებლად შევიდეს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტის ნებისმიერ დაწესებულებაში და პირადად შეხვდეს პატიმარს.
- სწრაფად და თანმიმდევრულად იქნეს გათვალისწინებული მონიტორინგის უწყებების რეკომენდაციები.
- სათანადო დროის განმავლობაში წერილობით გაეცეს პასუხი მონიტორინგის უწყებების მიერ წარმოდგენილ ანგარიშებს.

იუსტიციის სამინისტროსა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტს

პატიმართა მიღება

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრებმა წერილობითი ფორმით შეიტყონ მათი უფლებებისა და ვალდებულებების შესახებ და ჰქონდეთ ამ დოკუმენტის ასლის შენახვის უფლება.
- დაწესდეს პატიმართა მიღების საერთო პროცედურა და დოკუმენტები, რომლებიც გამოყენებული იქნება სასჯელაღსრულების ყველა დაწესებულებაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ სასჯელაღსრულების ყველა დაწესებულებამ აღრიცხოს შემოსული პატიმრის ტრავმები და სათანადო რეაგირება მოახდინოს ძალადობის ყველა საეჭვო შემთხვევაზე.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პენიტენციური სისტემის ყველა დაწესებულებას ჰქონდეს ცენტრალიზებულ კომპიუტერულ სისტემასთან მიერთებული კომპიუტერი და შეიქმნას პატიმრების მონაცემთა ცენტრალიზებული ბაზა.

- უზრუნველყოფილი იქნეს წინასწარ პატიმრობაში მყოფი პირებისა და მსჯავრდებული პატიმრების ცალ-ცალკე მოთავსება.

გადატვირთულობა

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმართა რაოდენობა არ აღემატებოდეს დაწესებულებაში ადგილების ოფიციალურ რაოდენობას.
- საერთაშორისო და ადგილობრივ ექსპერტებთან ერთად ჩატარდეს პენიტენციური სისტემის მოცულობის სრულფასოვანი შემოწება, რათა დადგინდეს ადგილთა ის რაოდენობა, რომელიც შეესაბამება სივრცის, განათებისა და განიავების საერთაშორისო სტანდარტებს.
- გადატვირთული დაწესებულებებიდან პატიმრები გადაყვანილნი იქნენ ნაკლებად გადატვირთულ დაწესებულებებში და, ამავედროულად, გათვალისწინებული იქნეს ისეთი ფაქტორები, როგორებიცაა ადვოკატთან, ოჯახთან და სასამართლოსთან სიახლოვე.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ყველა პატიმარს, გამონაკლისის გარეშე, ჰქონდეს საკუთარი საწოლი.

ადვოკატთან ურთიერთობა

- უზრუნველყოფილი იქნეს პატიმრის უფლება, შეხვედეს თავის ადვოკატს და ჰქონდეს მასთან კონფიდენციალური მიმოწერა; ადვოკატთან პატიმრის შეხვედრის დროს არც დაცვის სამსახურის, არც სხვა თანამშრომელი არ უნდა იმყოფებოდეს ისეთ მანძილზე, რომ შეეძლოს მათი საუბრის მოსმენა.

პაემანი ოჯახის წევრებთან და ახლო მეგობრებთან

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ოჯახის წევრებმა და ახლო მეგობრებმა პატიმარი მონაზულონ იმდენჯერ, რამდენჯერაც ამას კანონი ითვალისწინებს.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმარს შეეძლოს ოჯახთან კომუნიკაცია, მიეწოდოს მას ქალაქი და საწერი საშუალებები და ხელი არ შეეშალოს წერილის გაგზავნაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ოჯახის წევრებთან და ახლო მეგობრებთან პატიმართა მიმოწერის საფოსტო ხარჯები გადაიხადოს სასჯელაღსრულების დეპარტამენტმა, ყოველ შემთხვევაში მანამდე, სანამ პატიმრები მიიღებენ შემოსავალს სამუშაო პროგრამების მეშვეობით.

გასეირნების უზრუნველყოფა

- სასწრაფოდ გაუქმდეს მე-7 საპრობილის პატიმრების გასეირნებაზე დაწესებული აკრძალვა.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ყველა პატიმარს, მათ შორის წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს, ჰქონდეს დღეში, სულ მცირე, ერთსაათიანი გასეირნების უფლება, როდესაც ამინდი ამის საშუალებას იძლევა; ამ უფლების შეზღუდვა დაუშვებელია, მათ შორის დასჯის მიზნითაც.

კვება

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ციხის ადმინისტრაციამ თითოეულ პატიმარს მისცეს საკმარისი წყალი და სათანადო თვისებებისა და კალორიულობის საკვები.
- სანამ ციხის ადმინისტრაცია ასეთი საკვებით უზრუნველყოფას შეძლებს, პატიმრებს მიეცეთ ნება, მიიღონ სხვადასხვა არამალფუჭებადი საკვების შემცველი ამანათები.

ჰიგიენა

- უზრუნველყოფილი იქნეს ყველა პატიმარი ჰიგიენის ძირითადი საგნებით, მათ შორის საპნით, კბილის ჯაგრისით, კბილის პასტით, სავარცხლით, საპარსით და სხვა საგნებით; არასდროს ჩამოერთვათ ეს ნივთები დასჯის მიზნით.
- მიეცეთ პატიმრებს შხაპის მიღების შესაძლებლობა მინიმუმ კვირაში ერთხელ.
- უზრუნველყოფილი იქნეს ყველა პატიმარი, მათ შორის კარცერში ან იზოლატორში მყოფი, სუფთა ლეიბით, თეთრეულით და საბნით.

ინფორმაციის ხელმისაწვდომობა

- მიეცეთ პატიმრებს, მათ შორის წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს, ინფორმაციის რეგულარულად მიღების საშუალება გაზეთების და, როცა შესაძლებელია, რადიოსა და ტელევიზიის მეშვეობით.

სასარგებლო საქმიანობა

- პატიმრობის უმთავრესი ამოცანა პატიმართა გამოსწორება და სოციალური ადაპტაცია გახდეს. მიეცეთ პატიმრებს, მათ შორის წინასწარ პატიმრობაში მყოფ პირებს, სასარგებლო საქმიანობით, მათ შორის შრომითა და განათლებით, დაკავდნენ.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ქალებს მიეცეთ დასაქმებისა და განათლების თანაბარი შესაძლებლობები და არ შეიზღუდონ ისეთი საქმიანობით, რომელიც „ქალისათვის შესაფერის საქმიანობად“ ითვლება.
- სასწრაფოდ განხორციელდეს განათლების პროგრამა წინასწარ პატიმრობაში მყოფი არასრულწლოვანებისთვის.

საჩივრის შეტანის მექანიზმი

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრებმა შეძლონ კონფიდენციალური საჩივრის გაგზავნა სახელმწიფო უწყებებისთვის და სხვა ორგანიზაციებისთვის; მიეწოდოთ მათ ქალაქი და საწერი საშუალებები და არ შეეშალოთ ხელი წერილის გაგზავნაში.

თბილისის მე-5 საპრობილეში

- დაუყოვნებლივ შეწყდეს თბილისის მე-5 საპყრობილეში სარდაფებში მოთავსებული საკარანტინო საკნების გამოყენება.
- დაუყოვნებლივ მოსცილდეს თბილისის მე-5 საპყრობილის ფანჯრებს ღარაბები, რათა პატიმრებს ჰქონდეთ ბუნებრივი განათება და სუფთა ჰაერი.

პერსონალი

- დაწვებული იქნეს ციხის ახალი თანამშრომლების დაქირავება, რათა ყველა დაწესებულება უზრუნველყოფილი იყოს სათანადო რაოდენობის პერსონალით, მათ შორის უსაფრთხოების სამსახურის პერსონალით, სოციალური მუშაკებით, ექიმებით, ფსიქოლოგებით და ა.შ.
- ამ მიზნის მისაღწევად გაიზარდოს სასჯელაღსრულების სისტემის თანამშრომელთა ხელფასები იმ ოდენობამდე მაინც, რამდენსაც მსგავსი მოვალეობების შემსრულებელი სხვა სამართალდამცავები იღებენ.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ყველა არსებულმა და ახალმა თანამშრომელმა რაც შეიძლება სწრაფად გაიაროს ტრენინგი, ყველაზე გვიან 2008 წლის იანვრამდე, იუსტიციის სამინისტროს მიერ დადგენილი მოთხოვნის შესაბამისად.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ციხის დაცვის თანამშრომელთა ტრენინგი, მათ შორის დაწვებითი და კვალიფიკაციის ამაღლების ტრენინგები, მოიცავდეს ადამიანის უფლებების დაცვის საკითხებს.

შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროსა და სასჯელაღსრულების დეპარტამენტს

- უზრუნველყოფილი იქნეს ყველა პატიმრის სათანადო მოვლა.
- დაკმაყოფილდეს, გამონაკლისის გარეშე, ნებისმიერი პატიმრის თხოვნა ექიმთან შეხვედრის თაობაზე.
- უზრუნველყოფილი იქნეს მძიმედ დაავადებულთა მოთავსება სპეციალიზებულ სამედიცინო დაწესებულებაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს ფსიქიკურად დაავადებული ყველა პატიმარი სათანადო მკურნალობით.
- მსჯავრდებულები, რომლებიც მძიმედ არიან დაავადებულნი, აქვთ სასიკვდილო სნეულების ბოლო სტადია ან ისეთი დაავადება, რომელიც მუდმივ, მაღალკვალიფიციურ მკურნალობას საჭიროებს, სათანადო დაკვირვების ქვეშ უნდა იყვნენ. ვინაიდან პატიმრობის პირობები ისეთია, რომ ასეთი დაუცველი ადამიანები შეიძლება არაადამიანურ და ღირსების შემლახველ მდგომარეობაში აღმოჩნდნენ, დაპატიმრება გამოყენებული უნდა იყოს, როგორც უკიდურესი ზომა და საჭიროა ღონისძიებების განხორციელება ამჟამად პატიმრობაში მყოფი ამგვარი ადამიანების გათავისუფლებისა და შესაძლებლობის ფარგლებში მათთვის ალტერნატიული სანქციების დაწესებისთვის.
- მკაცრად იქნეს დაცული სამედიცინო მონაცემების კონფიდენციალურობა.

- ჩატარდეს სასჯელალსრულების ნებისმიერ დაწესებულებაში შესული ყველა პატიმრის სისტემატური რენტგენოლოგიური გამოკვლევა ტუბერკულოზზე.
- დაუყოვნებლივ იქნეს გამოკვლეული ნებისმიერი პატიმარი, რომელიც უჩივის, ან რომლის თანამესაყენეც ამბობს, რომ მას ტუბერკულოზის აქტიური ფორმის სიმპტომები აქვს.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ტუბერკულოზის კონტროლის მსოფლიოში მიღებული სტრატეგია, უშუალო მკურნალობის მოკლე კურსი, ეფექტურად გამოიყენებოდეს და ყველა დაწესებულება რეგულარულად მარაგდებოდეს ტუბერკულოზის საწინააღმდეგო საკმარისი რაოდენობის მედიკამენტებით, ხოლო სამედიცინო პერსონალს უტარდებოდეს ტრენინგი უშუალო მკურნალობის მოკლე კურსში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს კვების ისეთი პირობები და ფიზიკური პირობები, რომლებიც ხელს უწყობს ტუბერკულოზით დაავადებული პაციენტის გამოჯანმრთელებას.
- სასწრაფოდ მოხდეს შეთანხმება პატიმართა ჯანდაცვაზე პასუხისმგებლობის სათანადოდ გადაცემის პროცესის პრიორიტეტებსა და განრიგზე.

ევროკავშირს

ევროკომისიას

- ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმის განხორციელების სტრატეგიაში განისაზღვროს კონკრეტული ამოცანები და მათი შესრულების კონკრეტული ვადები, რათა უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ დროულად მიიღოს ეფექტური ზომები სასჯელალსრულების სისტემაში ადამიანის უფლებათა დარღვევებისა და ინსტიტუციური ნაკლოვანებების აღმოსაფხვრელად.
- უზრუნველყოფილი იქნეს საქართველოს ხელისუფლების მიერ ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით ნაკისრი ადამიანის უფლებათა დაცვის ვალდებულებების შესრულების უწყვეტი და მკაცრი მონიტორინგი.
- საქართველოს ხელისუფლებას თანამშრომლობის გაღრმავების პირობად წაუყენეთ სამოქმედო გეგმის განხორციელების სტრატეგიაში განსაზღვრული კონკრეტული ამოცანების შესრულება.
- საქართველოს ხელისუფლებას თანამშრომლობის გაღრმავების პირობად წაუყენეთ ევროსაბჭოს წინაშე ნაკისრი ვალდებულებებისა და პირობების შესრულება.
- მოეწოდოთ ადგილობრივ და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციებს, იურისტებსა და სხვა დამოუკიდებელ ექსპერტებს, მონაწილეობა მიიღონ ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულების მონიტორინგში და მიღებული იქნეს მათ მიერ მოწოდებული ინფორმაცია.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ სასჯელალსრულების სისტემის მონიტორინგისა და რეფორმირებისთვის გამოყოფილი დაფინანსება

მიეწოდებოდეს ამ სამუშაოს შესასრულებლად კვალიფიციურ ორგანიზაციებსა და ინდივიდებს.

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ სასჯელალსრულების სისტემის რეფორმირებისთვის გამოყოფილი დაფინანსება ვრცელდებოდეს ისეთი პროექტების ხელშეწყობაზე, რომელთა მიზანია სასჯელალსრულების სისტემაში ადამიანის უფლებათა დარღვევების აღმოფხვრა.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ საქართველოს მთავრობამ მიიღოს ყველა შესაძლო ზომა ევროკავშირის წამების თავიდან აცილების სახელმძღვანელო პრინციპების განსახორციელებლად; ამ სახელმძღვანელო პრინციპების განხორციელებაზე მონიტორინგი იქცეს ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით საქართველოს მიერ ნაკისრი ვალდებულებების შესრულებაზე საერთო მონიტორინგის ერთ-ერთ შემადგენელ კომპონენტად.

ევროკავშირის მინისტრთა საბჭოს

- სასჯელალსრულების დეპარტამენტში არსებული დარღვევები და მათ აღმოსაფხვრელად კონკრეტული ზომების მიღების მოთხოვნა იქცეს საქართველოს ხელისუფლებასთან ადამიანის უფლებების პრობლემებზე ორმხრივი დიალოგის შემადგენელ კომპონენტად.
- მოუწოდეთ საქართველოს ხელისუფლებას, შეცვალოს ის პოლიტიკა, რომელიც ზღუდავს პატიმართა უფლებებს;
- საქართველოს ხელისუფლებას თანამშრომლობის გაღრმავების პირობად წაუყენეთ სასჯელალსრულების სისტემაში ადამიანის უფლებათა დარღვევების აღმოფხვრის საქმეში მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში პროგრესის მიღწევა.
- დაევალოს ევროკავშირის სპეციალურ წარმომადგენელს სამხრეთ კავკასიაში, სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული დარღვევები აქციოს საქართველოსთან თანამშრომლობის ცენტრალურ საკითხად, და ეთხოვოს, დააკვირდეს საქართველოს ხელისუფლების წინსვლას ამ დარღვევების აღმოფხვრის საქმეში და მოახსენოს საბჭოს ამ დაკვირვების შედეგები.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ საქართველოს ხელისუფლებამ მიიღოს ყველა საჭირო ზომა ევროკავშირის წამების სახელმძღვანელო პრინციპების განსახორციელებლად.

ევროპარლამენტს

- დანიშნული იქნეს მომხსენებელი, რომელიც მონიტორინგს გაუწევს ადამიანის უფლებების დაცვაში საქართველოს წინსვლას, მათ შორის სასჯელალსრულების სისტემაში დარღვევების აღმოფხვრის საქმეში მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში მიღწეულ პროგრესს, და ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის სამოქმედო გეგმით საქართველოს მიერ ადამიანის უფლებების სფეროში აღებული ვალდებულებების შესრულებას.
- გამოყენებული იქნეს ევროკავშირის წამების თავიდან აცილების სახელმძღვანელო პრინციპებზე ევროპარლამენტის მომავალი ანგარიში, რათა განისაზღვროს კონკრეტული სტრატეგიული რეკომენდაციები საქართველოსთან ევროკავშირის თანამშრომლობისთვის, მათ შორის რეკომენდაცია, რომ

საქართველოსთან თანამშრომლობის გაღრმავება დამოკიდებულია სასჯელალსრულების სისტემაში დარღვევების აღმოფხვრაში მოკლე, საშუალო და გრძელვადიან პერსპექტივაში მიღწეულ პროგრესზე.

- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ევროკავშირის მინისტრთა საბჭომ და ევროკომისიამ სათანადო ყურადღება მიაქციონ საქართველოს სასჯელალსრულების სისტემას და გამოიყენონ ევროპის სამეზობლო პოლიტიკით გათვალისწინებული ბერკეტები ზეწოლისათვის პოზიტიური ცვლილებების განხორციელების მიზნით.

ევროპის საბჭოს

- საქართველოს, როგორც ევროპის საბჭოს წევრის, ვალდებულებებისა და პირობების შესრულების მომავალ შეფასებაში საპარლამენტო ასამბლეის მონიტორინგის კომიტეტმა ცენტრალური ადგილი დაუთმოს სასჯელალსრულების სისტემაში არსებულ დარღვევებს და შეიმუშაოს კონკრეტული რეკომენდაციები მათ აღმოსაფხვრელად.
- ადამიანის უფლებათა კომისარმა მაქსიმალურად გამოიყენოს თავისი მომავალი ანგარიში საქართველოში ვიზიტის შესახებ და სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული დარღვევები გამოყოს, როგორც შემფოთების მთავარი საგანი, და შეიმუშაოს კონკრეტული რეკომენდაციები მათ აღმოსაფხვრელად.
- გაფართოვდეს ტრენინგის არსებული პროგრამები, რომლებიც მიზნად ისახავს სასჯელალსრულების დეპარტამენტის როგორც ძველი, ისე ახალი თანამშრომლების განათლებას ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ამ საკითხებზე ევროსაბჭოს მიერ ჩატარებულ ყველა ტრენინგსა და სხვა ღონისძიებაში ცენტრალური ადგილი დაეთმოს კონსულტაციებს ადგილობრივ და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციებთან, რომლებიც მონაწილეობენ სასჯელალსრულების სისტემის მონიტორინგსა და/ან რეფორმირებაში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ პატიმრობის შესახებ ახალ კანონთან დაკავშირებულ რეკომენდაციებში გათვალისწინებული იქნეს წინამდებარე ანგარიშში შესული მონაცემები და რეკომენდაციები.
- შემოთავაზებული საკანონმდებლო ცვლილებების, მათ შორის კანონში პატიმრობის შესახებ, სისხლის სამართლის კოდექსსა და სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში ცვლილებების, განხილვის პროცესში გაიმართოს კონსულტაციები ქართველ და საერთაშორისო იურისტებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებთან.

გაერთიანებული ერების ორგანიზაციას

- წამების საკითხებზე საგანგებო მომხსენებელმა გაითვალისწინოს წინამდებარე ანგარიშის მონაცემები შემდგომი მონიტორინგის განხორციელებისას და საქართველოს ხელისუფლების მიერ 2005 წლის ანგარიშში განსაზღვრული რეკომენდაციების შესრულების შეფასების მოხსენების მომზადებისას.

- ადამიანის უფლებათა უმაღლესმა კომისარმა მხარი დაუჭიროს სასჯელალსრულების სისტემაში რეფორმის გატარების მოთხოვნას და საქართველოს ხელისუფლებასთან ურთიერთობისას ხაზი გაუსვას წამების საკითხებზე საგანგებო მომხსენებლის რეკომენდაციების განხორციელების მნიშვნელობას.
- მოუწოდეთ საქართველოს ხელისუფლებას, გაერო-ს შეთანხმებულ მონიტორინგის უწყებებისთვის ანგარიშების მომზადებისას გაითვალისწინოს ადგილობრივი და საერთაშორისო არასამთავრობო ორგანიზაციების ინფორმაცია.

ევროპის უსაფრთხოებისა და თანამშრომლობის ორგანიზაციას

- გაგრძელდეს პენიტენციური ტრენინგის ცენტრის მხარდაჭერა და ტრენინგის პროგრამების, მათ შორის დამწყები თანამშრომლებისთვის დაწყებითი ტრენინგის პროგრამებისა და არსებული თანამშრომლებისთვის კვალიფიკაციის ამაღლების პროგრამების განხორციელება როგორც ახალაშენებულ, ასევე ძველ ციხეებში.
- უზრუნველყოფილი იქნეს, რომ ტრენინგის ყველა პროგრამა მოიცავდეს ადამიანის უფლებათა დაცვის მნიშვნელოვან კომპონენტს.
- გაგრძელდეს სასჯელალსრულების სისტემის რეგულარული მონიტორინგი.

ამერიკის შეერთებული შტატების მთავრობას

- სასჯელალსრულების სისტემაში არსებული დარღვევები და მათ აღმოსაფხვრელად კონკრეტული ზომების მიღების მოთხოვნა საქართველოს ხელისუფლებასთან ადამიანის უფლებების დაცვაზე ორმხრივი დიალოგის განუყოფელ ნაწილად იქცეს. საქართველოს მთავრობას ურთიერთობის გაღმავების პირობად წაუყენეთ არსებული დარღვევების აღმოსაფხვრელად წინსვლა.
- დახმარება გაეწიოს არასამთავრობო ორგანიზაციებს, რომლებიც მონაწილეობენ საპატიმროების მონიტორინგსა და სასჯელალსრულების სისტემასთან დაკავშირებულ ისეთ სხვა პროექტებში, როგორც სამუშაო და განათლების პროგრამების შექმნა.

საერთაშორისო საფინანსო ინსტიტუტებს

- თავიანთ სტრატეგიაში საქართველოსთვის ევროპის რეკონსტრუქციისა და განვითარების ბანკმა და მსოფლიო ბანკმა ყურადღება გაამახვილონ სასჯელალსრულების სისტემაში არსებულ დარღვევებზე, როგორც სერიოზული შეშფოთების სფეროზე, და მოუწოდონ ხელისუფლებას მათ აღმოსაფხვრელად კონკრეტული ზომების მიღებისკენ.

მადლობები

წინამდებარე ანგარიში მოამზადა ჯეინ ბიუქანანმა, “Human Rights Watch”-ის ევროპისა და ცენტრალური აზიის განყოფილების მკვლევარმა. ანგარიშს საფუძვლად უდევს ჯეინ ბიუქანანისა და ევროპისა და ცენტრალური აზიის განყოფილების კონსულტანტის, კაროლინ მაკგრეგორის, კვლევა. რედაქტირება შეასრულეს ევროპისა და ცენტრალური აზიის განყოფილების აღმასრულებელმა დირექტორმა, ჰოლი კარტნერმა, ამავე განყოფილების დირექტორის მოადგილემ, რეიჩელ დენბერმა, უფროსმა იურიდიულმა კონსულტანტმა, ეისლინგ რეიდმა, და “Human Rights Watch”-ის პროგრამების ოფისის წარმომადგენელმა, იან გორვინმა. ანგარიშის მომზადებაში დახმარება გაგვიწიეს ინარა გულპე-ლეგანოვსკამ, ანდრეა ჰოლიმ, გრეის ჩოიმ და ფიცროი ჰეპკინსმა. ანგარიში ქართულად თარგმნა ანა გეგეჰკორმა, ხოლო რედაქტირება გიორგი გოგიამ გაუკეთა.

კვლევასა და ანგარიშის მომზადებაში ფასდაუდებელი დახმარება აღმოგვიჩინა მრავალმა ადამიანმა. განსაკუთრებული მადლობა გვინდა მოვახსენოთ არჩილ ჩოჩიას, რომელიც თბილისში “Human Rights Watch”-ის მკვლევარებს თარჯიმნობასა და მძღოლობას უწევდა. “Human Rights Watch”-ი ასევე მადლიერია იმ გამოცდილებისა და ხელშეწყობისთვის, რომლებიც გაგვიწიეს გიორგი გოგიამ საერთაშორისო კრიზისების ჯგუფის თბილისის ოფისიდან და აირის მუთმა და გიორგი ტულუშმა საქართველოში ეუთო-ს მისიიდან.

“Human Rights Watch”-ი მადლობას უხდის ყველა იმ ადამიანს, ვინც ამ ანგარიშისთვის ინტერვიუზე დათანხმდა. განსაკუთრებით მადლიერები ვართ ყველა იმ პატიმრისა, რომლებსაც შევხვდით და გავესაუბრეთ. მათმა მზადყოფნამ, გაეზიარებინათ ინფორმაცია და განცდილი, შეგვაძლევინა ამ ანგარიშის მომზადება.